നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

അങ്ഗുത്തരനികായേ

പഞ്ചകനിപാത-അട്ഠകഥാ

൧. പഠമപണ്ണാസകം

൧. സേഖബലവഗ്ഗോ

൧. സംഖിത്തസുത്തവണ്ണനാ

൧. പഞ്ചകനിപാതസ്സ പഠമേ സത്തന്നം സേഖാനം ബലാനീതി **സേഖബലാനി**. സദ്ധാബലാദീസു അസ്സദ്ധിയേ ന കമ്പതീതി **സദ്ധാബലം**. അഹിരികേ ന കമ്പതീതി **ഹിരീബലം**. അനോത്തപ്പേ ന കമ്പതീതി **ഓത്തപ്പബലം**. കോസജ്ജേ ന കമ്പതീതി **വീരിയബലം**. അവിജ്ജായ ന കമ്പതീതി **പഞ്ഞാബലം. തസ്മാ**തി യസ്മാ ഇമാനി സത്തന്നം സേഖാനം ബലാനി, തസ്മാ.

൨. വിത്ഥതസുത്തവണ്ണനാ

൨. ദുതിയേ **കായദുച്ചരിതേനാ**തിആദീസു ഉപയോഗത്ഥേ കരണവചനം, ഹിരീയിതബ്ബാനി കായദുച്ചരിതാദീനി ഹിരീയതി ജിഗുച്ഛതീതി അത്ഥോ. ഓത്തപ്പനിദ്ദേസേ ഹേതുത്ഥേ കരണവചനം, കായദുച്ചരിതാദീഹി ഓത്തപ്പസ്സ ഹേതുഭൂതേഹി ഓത്തപ്പതി ഭായതീതി അത്ഥോ.

ആരദ്ധവീരിയോതി പഗ്ഗഹിതവീരിയോ അനോസക്കിതമാനസോ. **പഹാനായാ**തി പഹാനത്ഥായ. **ഉപസമ്പദായാ**തി പടിലാഭത്ഥായ. **ഥാമവാ**തി വീരിയഥാമേന സമന്നാഗതോ. **ദള്ഹപരക്കമോ**തി ഥിരപരക്കമോ. **അനിക്ഖിത്തധുരോ കുസലേസു ധമ്മേസൂ**തി കുസലേസു ധമ്മേസു അനോരോപിതധുരോ അനോസക്കിതവീരിയോ.

ഉദയത്ഥഗാമിനിയാതി പഞ്ചന്നം ഖന്ധാനം ഉദയവയഗാമിനിയാ ഉദയഞ്ച വയഞ്ച പടിവിജ്ഝിതും സമത്ഥായ. **പഞ്ഞായ സമന്നാഗതോ**തി വിപസ്സനാപഞ്ഞായ ചേവ മഗ്ഗപഞ്ഞായ ച സമങ്ഗിഭൂതോ. **അരിയായാ**തി വിക്ഖമ്ഭനവസേന ച സമുച്ഛേദവസേന ച കിലേസേഹി ആരകാ ഠിതായ പരിസുദ്ധായ. **നിബ്ബേധികായാ**തി സാ ച അഭിനിവിജ്ഝനതോ നിബ്ബേധികാതി വുച്ചതി, തായ സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. തത്ഥ മഗ്ഗപഞ്ഞാ സമുച്ഛേദവസേന അനിബ്ബിദ്ധപുബ്ബം അപ്പദാലിതപുബ്ബം ലോഭക്ഖന്ധം ദോസക്ഖന്ധം മോഹക്ഖന്ധം നിബ്ബിജ്ഝതി പദാലേതീതി നിബ്ബേധികാ, വിപസ്സനാപഞ്ഞാ തദങ്ഗവസേന നിബ്ബേധികാ, മഗ്ഗപഞ്ഞായ പടിലാഭസംവത്തനതോ തബ്ബിപസ്സനാ നിബ്ബേധികാതി വത്തും വട്ടതി. **സമ്മാ ദുക്ഖക്ഖയഗാമിനിയാ**തി ഇധാപി മഗ്ഗപഞ്ഞാ സമ്മാ ഹേതുനാ നയേന വട്ടദുക്ഖഞ്ച കിലേസദുക്ഖഞ്ച ഖേപയമാനാ ഗച്ഛതീതി സമ്മാ ദുക്ഖക്ഖയഗാമിനീ നാമ, വിപസ്സനാപഞ്ഞാ തദങ്ഗവസേന വട്ടദുക്ഖഞ്ച കിലേസദുക്ഖഞ്ച ഖേപയമാനാ ഗച്ഛതീതി

ദുക്ഖക്ഖയഗാമിനീ. ദുക്ഖക്ഖയഗാമിനിയാ വാ മഗ്ഗപഞ്ഞായ പടിലാഭായ സംവത്തനതോപേസാ ദുക്ഖക്ഖയഗാമിനീതി വേദിതബ്ബോ. ഇതി ഇമസ്മിം സുത്തേ പഞ്ച ബലാനി മിസ്സകാനേവ കഥിതാനി, തഥാ പഞ്ചമേ.

൬. സമാപത്തിസുത്തവണ്ണനാ

൬. ഛട്ഠേ **അകുസലസ്സ സമാപത്തീ**തി അകുസലധമ്മസ്സ സമാപജ്ജനാ, തേന സദ്ധിം സമങ്ഗിഭാവോതി അത്ഥോ. **പരിയുട്ഠായ തിട്ഠതീ**തി പരിയോനന്ധിത്വാ തിട്ഠതി.

൭. കാമസുത്തവണ്ണനാ

൭. സത്തമേ **കാമേസു ലളിതാ**തി വത്ഥുകാമകിലേസകാമേസു ലളിതാ അഭിരതാ. **അസിതബ്യാഭങ്ഗിന്തി** തിണലായനഅസിതഞ്ചേവ തിണവഹനകാജഞ്ച. **കുലപുത്തോ**തി ആചാരകുലപുത്തോ. **ഓഹായാ**തി പഹായ. **അലം വചനായാ**തി യുത്തം വചനായ. **ലബ്ഭാ**തി സുലഭാ സക്കാ ലഭിതും. **ഹീനാ കാമാ**തി പഞ്ചന്നം നീചകുലാനം കാമാ. **മജ്ഝിമാ കാമാ**തി മജ്ഝിമസത്താനം കാമാ. **പണീതാ കാമാ**തി രാജരാജമഹാമത്താനം കാമാ. **കാമാത്വേവ സങ്ഖം ഗച്ഛന്തീ**തി കാമനവസേന കാമേതബ്ബവസേന ച കാമാഇച്ചേവ സങ്ഖം ഗച്ഛന്തി. **വുദ്ധോ ഹോതീ**തി മഹല്ലകോ ഹോതി. **അലംപഞ്ഞോ**തി യുത്തപഞ്ഞോ. **അത്തഗുത്തോ**തി അത്തനാവ ഗുത്തോ രക്ഖിതോ, അത്താനം വാ ഗോപേതും രക്ഖിതും സമത്ഥോ. **നാലം പമാദായാ**തി ന യുത്തോ പമജ്ജിതും. **സദ്ധായ അകതം ഹോതീ**തി യം സദ്ധായ കുസലേസു ധമ്മേസു കാതും യുത്തം, തം ന കതം ഹോതി. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ. **അനപേക്ഖോ ദാനാഹം, ഭിക്ഖവേ, തസ്മിം ഭിക്ഖുസ്മിം ഹോമീ**തി ഏവം സദ്ധാദീഹി കാതബ്ബം കത്വാവ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠിതേ തസ്മിം പുഗ്ഗലേ അനപേക്ഖോ ഹോമീതി ദസ്സേതി. ഇമസ്മിം സുത്തേ സോതാപത്തിമഗ്ഗോ കഥിതോ.

൮. ചവനസുത്തവണ്ണനാ

൮. അട്ഠമേ **സദ്ധമ്മേ**തി സാസനസദ്ധമ്മേ. **അസ്സദ്ധോ**തി ഓകപ്പനസദ്ധായ ച പക്ഖന്ദനസദ്ധായ ചാതി ദ്വീഹിപി സദ്ധാഹി വിരഹിതോ. **ചവതി നപ്പതിട്ഠാതീ**തി ഇമസ്മിം സാസനേ ഗുണേഹി ചവതി, പതിട്ഠാതും ന സക്കോതി. ഇതി ഇമസ്മിം സുത്തേ അപ്പതിട്ഠാനഞ്ച പതിട്ഠാനഞ്ച കഥിതം.

൯. പഠമഅഗാരവസുത്തവണ്ണനാ

൯. നവമേ നാസ്സ ഗാരവോതി **അഗാരവോ**. നാസ്സ പതിസ്സോതി **അപ്പതിസ്സോ,** അജേട്ഠകോ അനീചവുത്തി. സേസമേത്ഥ പുരിമസദിസമേവ.

൧൦. ദുതിയഅഗാരവസുത്തവണ്ണനാ

൧൦. ദസമേ **അഭബ്ബോ**തി അഭാജനം. **വുദ്ധിന്തി** വഡ്ഢിം. **വിരൂള്ഹിന്തി** വിരൂള്ഹമൂലതായ നിച്ചലഭാവം. **വേപുല്ലന്തി** മഹന്തഭാവം. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

സേഖബലവഗ്ഗോ പഠമോ.

൨. ബലവഗ്ഗോ

൧. അനനുസ്സുതസുത്തവണ്ണനാ

൧൧. ദുതിയസ്സ പഠമേ **പുബ്ബാഹം, ഭിക്ഖവേ, അനനുസ്സുതേസു ധമ്മേസൂ**തി അഹം, ഭിക്ഖവേ, പുബ്ബേ അനനുസ്സുതേസു ചതൂസു സച്ചധമ്മേസു. **അഭിഞ്ഞാവോസാനപാരമിപ്പത്തോ പടിജാനാമീ**തി ചതൂസു സച്ചേസു ചതൂഹി മഗ്ഗേഹി സോളസവിധസ്സ കിച്ചസ്സ കരണേന അഭിജാനിത്വാ വോസാനപാരമിം സബ്ബേസം കിച്ചാനം നിട്ഠിതത്താ കതകിച്ചഭാവം പാരം പത്തോ പടിജാനാമീതി മഹാബോധിപല്ലങ്കേ അത്തനോ ആഗമനീയഗുണം ദസ്സേതി. **തഥാഗതസ്സാ**തി അട്ഠഹി കാരണേഹി തഥാഗതസ്സ. **തഥാഗതബലാനീ**തി യഥാ തേഹി ഗന്തബ്ബം, തഥേവ ഗതാനി പവത്താനി ഞാണബലാനി. **ആസഭം ഠാന**ന്തി സേട്ഠട്ഠാനം. **സീഹനാദ**ന്തി അഭീതനാദം. **ബ്രഹ്മചക്ക**ന്തി സേട്ഠചക്കം. **പവത്തേതീ**തി കഥേതി.

൨. കൂടസുത്തവണ്ണനാ

൧൨. ദുതിയേ **സേഖബലാനീ**തി സേഖാനം ഞാണബലാനി. **അഗ്ഗ**ന്തി ഉത്തമം. സേസബലാനി ഗോപാനസിയോ കൂടം വിയ സങ്ഗണ്ഹാതീതി **സങ്ഗാഹികം**. താനേവ ബലാനി സംഹതാനി കരോതീതി **സങ്ഘാതനിയം**.

൩. സംഖിത്തസുത്തവണ്ണനാ

൧൩. തതിയേ തത്ഥ മുട്ഠസ്സച്ചേ ന കമ്പതീതി **സതിബലം**. ഉദ്ധച്ചേ ന കമ്പതീതി **സമാധിബലം**.

൪. വിത്ഥതസുത്തവണ്ണനാ

൧൪. ചതുത്ഥേ **സതിനേപക്കേനാ**തി ഏത്ഥ നേപക്കം വുച്ചതി പഞ്ഞാ, സാ സതിയാ ഉപകാരകഭാവേന ഗഹിതാ.

൫. ദട്ഠബ്ബസുത്തവണ്ണനാ

൧൫. പഞ്ചമേ സവിസയസ്മിംയേവ ലോകിയലോകുത്തരധമ്മേ കഥേതും **കത്ഥ ച, ഭിക്ഖവേ, സദ്ധാബലം ദട്ഠബ്ബ**ന്തിആദിമാഹ. യഥാ ഹി ചത്താരോ സേട്ഠിപുത്താ, രാജാതി രാജപഞ്ചമേസു സഹായേസു "നക്ഖത്തം കീളിസ്സാമാ"തി വീഥിം ഓതിണ്ണേസു ഏകസ്സ സേട്ഠിപുത്തസ്സ ഗേഹം ഗതകാലേ ഇതരേ ചത്താരോ തുണ്ഹീ നിസീദന്തി, ഗേഹസാമികോവ "ഇമേസം ഖാദനീയം ഭോജനീയം ദേഥ, ഗന്ധമാലാലങ്കാരാദീനി ദേഥാ"തി ഗേഹേ വിചാരേതി. ദുതിയതതിയചതുത്ഥസ്സ ഗേഹം ഗതകാലേ ഇതരേ ചത്താരോ തുണ്ഹീ നിസീദന്തി, ഗേഹസാമികോവ "ഇമേസം ഖാദനീയം ഭോജനീയം ദേഥ, ഗന്ധമാലാലങ്കാരാദീനി ദേഥാ"തി ഗേഹേ വിചാരേതി. അഥ സബ്ബപച്ഛാ രഞ്ഞോ ഗേഹം ഗതകാലേ കിഞ്ചാപി രാജാ സബ്ബത്ഥ ഇസ്സരോ, ഇമസ്മിം പന കാലേ അത്തനോ ഗേഹേയേവ "ഇമേസം ഖാദനീയം ഭോജനീയം ദേഥ, ഗന്ധമാലാലങ്കാരാദീനി ദേഥാ"തി വിചാരേതി, ഏവമേവം സദ്ധാപഞ്ചമേസു ബലേസു തേസു സഹായേസു ഏകതോ വീഥിം ഓതരന്തേസു വിയ ഏകാരമ്മണേ ഉപ്പജ്ജമാനേസുപി യഥാ പഠമസ്സ ഗേഹേ ഇതരേ ചത്താരോ

തുണ്ഹീ നിസീദന്തി, ഗേഹസാമികോവ വിചാരേതി, ഏവം സോതാപത്തിയങ്ഗാനി പത്വാ അധിമോക്ഖലക്ഖണം സദ്ധാബലമേവ ജേട്ഠകം ഹോതി പുബ്ബങ്ഗമം, സേസാനി തദന്വയാനി ഹോന്തി. യഥാ ദുതിയസ്സ ഗേഹേ ഇതരേ ചത്താരോ തുണ്ഹീ നിസീദന്തി, ഗേഹസാമികോവ വിചാരേതി, ഏവം സമ്മപ്പധാനാനി പത്വാ പഗ്ഗഹലക്ഖണം വീരിയബലമേവ ജേട്ഠകം ഹോതി പുബ്ബങ്ഗമം , സേസാനി തദന്വയാനി ഹോന്തി. യഥാ തതിയസ്സ ഗേഹേ ഇതരേ ചത്താരോ തുണ്ഹീ നിസീദന്തി, ഗേഹസാമികോവ വിചാരേതി, ഏവം സതിപട്ഠാനാനി പത്വാ ഉപട്ഠാനലക്ഖണം സതിബലമേവ ജേട്ഠകം ഹോതി പുബ്ബങ്ഗമം, സേസാനി തദന്വയാനി ഹോന്തി. യഥാ ചതുത്ഥസ്സ ഗേഹേ ഇതരേ ചത്താരോ തുണ്ഹീ നിസീദന്തി, ഗേഹസാമികോവ വിചാരേതി, ഏവം ഝാനവിമോക്ഖേ പത്വാ അവിക്ഖേപലക്ഖണം സമാധിബലമേവ ജേട്ഠകം ഹോതി പുബ്ബങ്ഗമം, സേസാനി തദന്വയാനി ഹോന്തി. സബ്ബപച്ഛാ രഞ്ഞോ ഗേഹം ഗതകാലേ പന യഥാ ഇതരേ ചത്താരോ തുണ്ഹീ നിസീദന്തി, രാജാവ ഗേഹേ വിചാരേതി, ഏവമേവ അരിയസച്ചാനി പത്വാ പജാനനലക്ഖണം പഞ്ഞാബലമേവ ജേട്ഠകം ഹോതി പുബ്ബങ്ഗമം, സേസാനി തദന്വയാനി ഹോന്തീതി ഏവമിധ പഞ്ച ബലാനി മിസ്സകാനി കഥിതാനി. ഛട്ഠം ഉത്താനത്ഥമേവ. ഏവം പുരിമവഗ്ഗേ ച ഇധ ച അട്ഠസു സുത്തേസു സേഖബലാനേവ കഥിതാനി. കരണ്ഡകോലവാസീ മഹാദത്തത്ഥേരോ പനാഹ - ''ഹേട്ഠാ ചതൂസു സുത്തേസു സേഖബലാനി കഥിതാനി, ഉപരി ചതൂസു അസേഖബലാനീ''തി.

൭. പഠമഹിതസുത്തവണ്ണനാ

൧൭. സത്തമേ സീലാദയോ മിസ്സകാവ കഥിതാ. **വിമുത്തീ**തി അരഹത്തഫലവിമുത്തിയേവ. **വിമുത്തിഞാണദസ്സനം** പച്ചവേക്ഖണഞാണം, തം ലോകിയമേവ.

൮-൧൦. ദുതിയഹിതസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൮-൨൦. അട്ഠമേ ദുസ്സീലോ ബഹുസ്സുതോ കഥിതോ, നവമേ അപ്പസ്സുതോ ദുസ്സീലോ, ദസമേ ബഹുസ്സുതോ ഖീണാസവോതി.

ബലവഗ്ഗോ ദുതിയോ.

൩. പഞ്ചങ്ഗികവഗ്ഗോ

൧. പഠമഅഗാരവസുത്തവണ്ണനാ

൨൧. തതിയസ്സ പഠമേ **അസഭാഗവുത്തികോ**തി അസഭാഗായ വിസദിസായ ജീവിതവുത്തിയാ സമന്നാഗതോ . **ആഭിസമാചാരികം ധമ്മ**ന്തി ഉത്തമസമാചാരഭൂതം വത്തവസേന പഞ്ഞത്തസീലം. **സേഖം ധമ്മ**ന്തി സേഖപണ്ണത്തിസീലം. **സീലാനീ**തി ചത്താരി മഹാസീലാനി. **സമ്മാദിട്ഠി**ന്തി വിപസ്സനാസമ്മാദിട്ഠിം. **സമ്മാസമാധി**ന്തി മഗ്ഗസമാധിഞ്ചേവ ഫലസമാധിഞ്ച. ഇമസ്മിം സുത്തേ സീലാദീനി മിസ്സകാനി കഥിതാനി.

൨. ദുതിയഅഗാരവസുത്തവണ്ണനാ

൨൨. ദുതിയേ **സീലക്ഖന്ധ**ന്തി സീലരാസിം. സേസദ്വയേപി ഏസേവ നയോ. ഇമേ പന തയോപി ഖന്ധാ മിസ്സകാവ കഥിതാതി.

൩. ഉപക്കിലേസസുത്തവണ്ണനാ

൨൩. തതിയേ **ന ച പഭസ്സര**ന്തി ന ച പഭാവന്തം. **പഭങ്ഗു ചാ**തി പഭിജ്ജനസഭാവം. **അയോ**തി കാളലോഹം. **ലോഹ**ന്തി ഠപേത്വാ ഇധ വുത്താനി ചത്താരി അവസേസം ലോഹം. **സജ്ഝ**ന്തി രജതം. **ചിത്തസ്സാ**തി ചാതുഭൂമകകുസലചിത്തസ്സ. തേഭൂമകസ്സ താവ ഉപക്കിലേസാ ഹോന്തു, ലോകുത്തരസ്സ കഥം ഹോന്തീതി? ഉപ്പജ്ജിതും അപ്പദാനേന. യദഗ്ഗേന ഹി ഉപ്പജ്ജിതും ന ദേന്തി, തദഗ്ഗേനേവ തേ ലോകിയസ്സപി ലോകുത്തരസ്സപി ഉപക്കിലേസാ നാമ ഹോന്തി. **പഭങ്ഗു ചാ**തി ആരമ്മണേ ചുണ്ണവിചുണ്ണഭാവൂപഗമനേന ഭിജ്ജനസഭാവം. **സമ്മാ സമാധിയതി ആസവാനം ഖയായാ**തി ആസവാനം ഖയസങ്ഖാതസ്സ അരഹത്തസ്സ അത്ഥായ ഹേതുനാ കാരണേന സമാധിയതി. ഏത്താവതാ ചിത്തം വിസോധേത്വാ അരഹത്തേ പതിട്ഠിതം ഖീണാസവം ദസ്സേതി. ഇദാനിസ്സ അഭിഞ്ഞാപടിവേധം ദസ്സേന്തോ **യസ്സ യസ്സ ചാ**തിആദിമാഹ. തം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

൪. ദുസ്സീലസുത്തവണ്ണനാ

൨൪. ചതുത്ഥേ **ഹതൂപനിസോ**തി ഹതഉപനിസ്സയോ ഹതകാരണോ. **യഥാഭൂതഞാണദസ്സന**ന്തി നാമരൂപപരിച്ഛേദഞാണം ആദിം കത്വാ തരുണവിപസ്സനാ. **നിബ്ബിദാവിരാഗോ**തി നിബ്ബിദാ ച വിരാഗോ ച . തത്ഥ നിബ്ബിദാ ബലവവിപസ്സനാ, വിരാഗോ മഗ്ഗോ. **വിമുത്തിഞാണദസ്സന**ന്തി ഫലവിമുത്തി ച പച്ചവേക്ഖണഞാണഞ്ച.

൫. അനുഗ്ഗഹിതസുത്തവണ്ണനാ

൨൫. പഞ്ചമേ **സമ്മാദിട്ഠീ**തി വിപസ്സനാസമ്മാദിട്ഠി. **ചേതോവിമുത്തിഫലാ**തിആദീസു **ചേതോവിമുത്തീ**തി മഗ്ഗഫലസമാധി. **പഞ്ഞാവിമുത്തീ**തി ഫലഞാണം. **സീലാനുഗ്ഗഹിതാ**തി സീലേന അനുഗ്ഗഹിതാ അനുരക്ഖിതാ. **സുതാനുഗ്ഗഹിതാ**തി ബാഹുസച്ചേന അനുഗ്ഗഹിതാ.

സാകച്ഛാനുഗ്ഗഹിതാതി ധമ്മസാകച്ഛായ അനുഗ്ഗഹിതാ. **സമഥാനുഗ്ഗഹിതാ**തി ചിത്തേകഗ്ഗതായ അനുഗ്ഗഹിതാ.

ഇമസ്സ പനത്ഥസ്സ ആവിഭാവത്ഥം മധുരമ്ബബീജം രോപേത്വാ സമന്താ മരിയാദം ബന്ധിത്വാ കാലാനുകാലം ഉദകം ആസിഞ്ചിത്വാ കാലാനുകാലം മൂലാനി സോധേത്വാ കാലാനുകാലം പതിതപാണകേ ഹാരേത്വാ കാലാനുകാലം മക്കടജാലം ലുഞ്ചിത്വാ അമ്ബം പടിജഗ്ഗന്തോ പുരിസോ ദസ്സേതബ്ബോ. തസ്സ ഹി പുരിസസ്സ മധുരമ്ബബീജരോപനം വിയ വിപസ്സനാസമ്മാദിട്ഠി ദട്ഠബ്ബാ, മരിയാദബന്ധനം വിയ സീലേന അനുഗ്ഗണ്ഹനം, ഉദകാസേചനം വിയ സുതേന അനുഗ്ഗണ്ഹനം, മൂലപരിസോധനം വിയ സാകച്ഛായ അനുഗ്ഗണ്ഹനം, പാണകഹരണം വിയ ഝാനവിപസ്സനാപാരിപന്ഥികസോധനവസേന സമഥാനുഗ്ഗണ്ഹനം, മക്കടജാലലുഞ്ചനം വിയ ബലവവിപസ്സനാനുഗ്ഗണ്ഹനം, ഏവം അനുഗ്ഗഹിതസ്സ രുക്ഖസ്സ ഖിപ്പമേവ വഡ്ഢിത്വാ ഫലപ്പദാനം വിയ ഇമേഹി സീലാദീഹി അനുഗ്ഗഹിതായ മൂലസമ്മാദിട്ഠിയാ ഖിപ്പമേവ മഗ്ഗവസേന വഡ്ഢിത്വാ ചേതോവിമുത്തിപഞ്ഞാവിമുത്തിഫലപ്പദാനം വേദിതബ്ബം.

൬. വിമുത്തായതനസുത്തവണ്ണനാ

൨൬. ഛട്ഠേ **വിമുത്തായതനാനീ**തി വിമുച്ചനകാരണാനി. **യത്ഥാ**തി യേസു വിമുത്തായതനേസു. **സത്ഥാ ധമ്മം ദേസേതീ**തി ചതുസച്ചധമ്മം ദേസേതി. **അത്ഥപടിസംവേദിനോ**തി പാളിഅത്ഥം ജാനന്തസ്സ. **ധമ്മപടിസംവേദിനോ**തി പാളിം ജാനന്തസ്സ. **പാമോജ്ജ**ന്തി തരുണപീതി. **പീതീ**തി തുട്ഠാകാരഭൂതാ ബലവപീതി. **കായോ**തി നാമകായോ. **പസ്സമ്ഭതീ**തി പടിപ്പസ്സമ്ഭതി. **സുഖം വേദേതീ**തി സുഖം പടിലഭതി. **ചിത്തം സമാധിയതീ**തി അരഹത്തഫലസമാധിനാ സമാധിയതി. അയഞ്ഹി തം ധമ്മം സുണന്തോ ആഗതാഗതട്ഠാനേ ഝാനവിപസ്സനാമഗ്ഗഫലാനി ജാനാതി, തസ്സ ഏവം ജാനതോ പീതി ഉപ്പജ്ജതി. സോ തസ്സാ പീതിയാ അന്തരാ ഓസക്കിതും ന ദേന്തോ ഉപചാരകമ്മട്ഠാനികോ ഹുത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പാപുണാതി. തം സന്ധായ വുത്തം - ''ചിത്തം സമാധിയതീ''തി. സേസേസുപി ഏസേവ നയോ. അയം പന വിസേസോ - **സമാധിനിമിത്ത**ന്തി അട്ഠതിംസായ ആരമ്മണേസു അഞ്ഞതരോ സമാധിയേവ സമാധിനിമിത്തം. **സുഗ്ഗഹിതം ഹോതീ**തിആദിസു ആചരിയസ്സ സന്തികേ കമ്മട്ഠാനം ഉഗ്ഗണ്ഹന്തേന സുട്ഠു ഗഹിതം ഹോതി സുട്ഠു മനസികതം സുട്ഠു ഉപധാരിതം. **സുപ്പടിവിദ്ധം പഞ്ഞായാ**തി പഞ്ഞായ സുട്ഠു പച്ചക്ഖം കതം. **തസ്മിം ധമ്മേ**തി തസ്മിം കമ്മട്ഠാനപാളിധമ്മേ. ഇതി ഇമസ്മിം സുത്തേ പഞ്ചപി വിമുത്തായതനാനി അരഹത്തം പാപേത്വാ കഥിതാനീതി.

൭. സമാധിസുത്തവണ്ണനാ

൨൭. സത്തമേ **അപ്പമാണ**ന്തി പമാണകരധമ്മരഹിതം ലോകുത്തരം. **നിപകാ പതിസ്സതാ**തി നേപക്കേന ച സതിയാ ച സമന്നാഗതാ ഹുത്വാ. **പഞ്ച ഞാണാനീ**തി പഞ്ച പച്ചവേക്ഖണഞാണാനി. **പച്ചത്തഞ്ഞേവ ഉപ്പജ്ജന്തീ**തി അത്തനിയേവ ഉപ്പജ്ജന്തി. **അയം സമാധി പച്ചുപ്പന്നസുഖോ ചേവാ**തിആദീസു അരഹത്തഫലസമാധി അധിപ്പേതോ. മഗ്ഗസമാധീതിപി വദന്തിയേവ. സോ ഹി അപ്പിതപ്പിതക്ഖണേ സുഖത്താ **പച്ചുപ്പന്നസുഖോ,** പുരിമോ പുരിമോ പച്ഛിമസ്സ

പച്ഛിമസ്സ സമാധിസുഖസ്സ പച്ചയത്താ **ആയതിം സുഖവിപാകോ,** കിലേസേഹി ആരകത്താ **അരിയോ,** കാമാമിസവട്ടാമിസലോകാമിസാനം അഭാവാ **നിരാമിസോ**. ബുദ്ധാദീഹി മഹാപുരിസേഹി സേവിതത്താ **അകാപുരിസസേവിതോ**. അങ്ഗസന്തതായ ആരമ്മണസന്തതായ സബ്ബകിലേസദരഥസന്തതായ ച **സന്തോ,** അതപ്പനിയട്ഠേന **പണീതോ**. കിലേസപ്പടിപ്പസ്സദ്ധിയാ ലദ്ധത്താ കിലേസപ്പടിപ്പസ്സദ്ധിഭാവം വാ ലദ്ധത്താ **പടിപ്പസ്സദ്ധലദ്ധോ**. പടിപ്പസ്സദ്ധം പടിപ്പസ്സദ്ധീതി ഹി ഇദം അത്ഥതോ ഏകം. പടിപ്പസ്സദ്ധകിലേസേന വാ അരഹതാ ലദ്ധത്താപി **പടിപ്പസ്സദ്ധലദ്ധോ,** ഏകോദിഭാവേന അധിഗതത്താ ഏകോദിഭാവമേവ വാ അധിഗതത്താ **ഏകോദിഭാവാധിഗതോ**. അപ്പഗുണസാസവസമാധി വിയ സസങ്ഖാരേന സപ്പയോഗേന ചിത്തേന പച്ചനീകധമ്മേ നിഗ്ഗയ്ഹ കിലേസേ വാരേത്വാ അനധിഗതത്താ **ന സസങ്ഖാരനിഗ്ഗയ്ഹവാരിതഗതോ**. തം സമാധിം സമാപജ്ജന്തോ തതോ വാ വുട്ഠഹന്തോ സതിവേപുല്ലപ്പത്തത്താ **സതോവ സമാപജ്ജതി, സതോവ വുട്ഠഹതി**. യഥാപരിച്ഛിന്നകാലവസേന വാ സതോ സമാപജ്ജതി, സതോ വുട്ഠഹതി. തസ്മാ യദേത്ഥ "അയം സമാധി പച്ചുപ്പന്നസുഖോ ചേവ ആയതിഞ്ച സുഖവിപാകോ ചാ"തി ഏവം പച്ചവേക്ഖമാനസ്സ പച്ചത്തംയേവ അപരപ്പച്ചയഞാണം ഉപ്പജ്ജതി, തം ഏകം ഞാണം. ഏസേവ നയോ സേസേസു. ഏവം ഇമാനി പഞ്ച ഞാണാനി പച്ചത്തഞ്ഞേവ ഉപ്പജ്ജന്തീതി.

൮. പഞ്ചങ്ഗികസുത്തവണ്ണനാ

൨൮. അട്ഠമേ **അരിയസ്സാ**തി വിക്ഖമ്ഭനവസേന പഹീനകിലേസേഹി ആരകാ ഠിതസ്സ. **ഭാവനം ദേസേസ്സാമീ**തി ബ്രൂഹനം വഡ്ഢനം പകാസയിസ്സാമി. **ഇമമേവ കായ**ന്തി ഇമം കരജകായം. **അഭിസന്ദേതീ**തി തേമേതി സ്നേഹേതി, സബ്ബത്ഥ പവത്തപീതിസുഖം കരോതി. **പരിസന്ദേതീ**തി സമന്തതോ സന്ദേതി. **പരിപൂരേതീ**തി വായുനാ ഭസ്തം വിയ പൂരേതി. **പരിപ്ഫരതീ**തി സമന്തതോ ഫുസതി. **സബ്ബാവതോ കായസ്സാ**തി അസ്സ ഭിക്ഖുനോ സബ്ബകോട്ഠാസവതോ കായസ്സ കിഞ്ചി ഉപാദിന്നകസന്തതിപവത്തിട്ഠാനേ ഛവിമംസലോഹിതാനുഗതം അണുമത്തമ്പി ഠാനം പഠമജ്ഝാനസുഖേന അഫുടം നാമ ന ഹോതി.

ദക്ഖോതി ഛേകോ പടിബലോ ന്ഹാനീയചുണ്ണാനി കാതുഞ്ചേവ യോജേതുഞ്ച സന്നേതുഞ്ച. **കംസഥാലേ**തി യേന കേനചി ലോഹേന കതഭാജനേ. മത്തികാഭാജനം പന ഥിരം ന ഹോതി, സന്നേന്തസ്സ ഭിജ്ജതി. തസ്മാ തം ന ദസ്സേസി. **പരിപ്ഫോസകം പരിപ്ഫോസക**ന്തി സിഞ്ചിത്വാ സിഞ്ചിത്വാ. **സന്നേയ്യാ**തി വാമഹത്ഥേന കംസഥാലം ഗഹേത്വാ ദക്ഖിണഹത്ഥേന പമാണയുത്തം ഉദകം സിഞ്ചിത്വാ സിഞ്ചിത്വാ പരിമദ്ദന്തോ പിണ്ഡം കരേയ്യ. **സ്നേഹാനുഗതാ**തി ഉദകസിനേഹേന അനുഗതാ. **സ്നേഹപരേതാ**തി ഉദകസിനേഹേന പരിഗ്ഗഹിതാ. **സന്തരബാഹിരാ**തി സദ്ധിം അന്തോപദേസേന ചേവ ബഹിപദേസേന ച, സബ്ബത്ഥകമേവ ഉദകസിനേഹേന ഫുടാതി അത്ഥോ. **ന ച പഗ്ഘരിണീ**തി ന ബിന്ദു ബിന്ദു ഉദകം പഗ്ഘരതി, സക്കാ ഹോതി ഹത്ഥേനപി ദ്വീഹിപി അങ്ഗുലീഹി ഗഹേതും ഓവട്ടികായപി കാതുന്തി അത്ഥോ.

ദുതിയജ്ഝാനസുഖഉപമായം **ഉബ്ഭിദോദകോ**തി ഉബ്ഭിന്നഉദകോ, ന ഹേട്ഠാ ഉബ്ഭിജ്ജിത്വാ ഉഗ്ഗച്ഛനഉദകോ, അന്തോയേവ പന ഉപ്പജ്ജനഉദകോതി

അഥോ. **ആയമുഖന്തി** ആഗമനമഗ്ഗോ. **ദേവോതി** മേഘോ. **കാലേന കാലന്തി** കാലേ കാലേ, അന്വഡ്ഢമാസം വാ അനുദസാഹം വാതി അഥോ. **ധാരന്തി** വുട്ഠിം. **നാനുപ്പവേച്ഛേയ്യാ**തി നപ്പവേസേയ്യ, ന വസ്സേയ്യാതി അഥോ. **സീതാ വാരിധാരാ ഉബ്ഭിജ്ജിത്വാ**തി സീതാ വാരിധാരാ തം രഹദം പൂരയമാനാ ഉബ്ഭിജ്ജിത്വാ. ഹേട്ഠാ ഉഗ്ഗച്ഛനഉദകഞ്ഹി ഉഗ്ഗന്ത്വാ ഭിജ്ജന്തം ഉദകം ഖോഭേതി, ചതൂഹി ദിസാഹി പവിസനഉദകം പുരാണപണ്ണതിണകട്ഠദണ്ഡകാദീഹി ഉദകം ഖോഭേതി. വുട്ഠിഉദകം ധാരാനിപാതബുബ്ബുളകേഹി ഉദകം ഖോഭേതി, സന്നിസിന്നമേവ പന ഹുത്വാ ഇദ്ധിനിമ്മിതമിവ ഉപ്പജ്ജമാനം ഉദകം ഇമം പദേസം ഫരതി, ഇമം ന ഫരതീതി നത്ഥി. തേന അഫുടോകാസോ നാമ ന ഹോതി. തത്ഥ രഹദോ വിയ കരജകായോ, ഉദകം വിയ ദുതിയജ്ഝാനസുഖം, സേസം പുരിമനയേനേവ വേദിതബ്ബം.

തതിയജ്ഝാനസുഖഉപമായം ഉപ്പലാനി എത്ഥ സന്തീതി **ഉപ്പലിനീ**. സേസപദദ്വയേപി ഏസേവ നയോ. എത്ഥ ച സേതരത്തനീലേസു യംകിഞ്ചി ഉപ്പലമേവ, ഊനകസതപത്തം പുണ്ഡരീകം, സതപത്തം പദുമം. പത്തനിയമം വാ വിനാപി സേതം പദുമം, രത്തം പുണ്ഡരീകന്തി അയമേത്ഥ വിനിച്ഛയോ. **ഉദകാനുഗ്ഗതാനീ**തി ഉദകതോ ന ഉഗ്ഗതാനി. **അന്തോനിമുഗ്ഗപോസീനീ**തി ഉദകതലസ്സ അന്തോ നിമുഗ്ഗാനിയേവ ഹുത്വാ പോസന്തി വഡ്ഢന്തീതി അഥോ. സേസം പുരിമനയേനേവ വേദിതബ്ബം.

ചതുത്ഥജ്ഝാനഉപമായം **പരിസുദ്ധേന ചേതസാ പരിയോദാതേനാ**തി എത്ഥ നിരുപക്കിലേസട്ഠേന പരിസുദ്ധം, പഭസ്സരട്ഠേന പരിയോദാതം വേദിതബ്ബം. **ഓദാതേന വത്ഥേനാ**തി ഇദം ഉതുഫരണത്ഥം വുത്തം. കിലിട്ഠവത്ഥേന ഹി ഉതുഫരണം ന ഹോതി, തങ്ഖണധോതപരിസുദ്ധേന ഉതുഫരണം ബലവം ഹോതി. ഇമിസ്സാ ഹി ഉപമായ വത്ഥം വിയ കരജകായോ, ഉതുഫരണം വിയ ചതുത്ഥജ്ഝാനസുഖം. തസ്മാ യഥാ സുന്ഹാതസ്സ പുരിസസ്സ പരിസുദ്ധം വത്ഥം സസീസം പാരുപിത്വാ നിസിന്നസ്സ സരീരതോ ഉതു സബ്ബമേവ വത്ഥം ഫരതി, ന കോചി വത്ഥസ്സ അഫുടോകാസോ ഹോതി, ഏവം ചതുത്ഥജ്ഝാനസുഖേന ഭിക്ഖുനോ കരജകായസ്സ ന കോചി ഓകാസോ അഫുടോ ഹോതീതി ഏവമേത്ഥ അഥോ ദട്ഠബ്ബോ. ചതുത്ഥജ്ഝാനചിത്തമേവ വാ വത്ഥം വിയ, തംസമുട്ഠാനരൂപം ഉതുഫരണം വിയ. യഥാ ഹി കത്ഥചി കത്ഥചി ഓദാതവത്ഥേ കായം അഫുസന്തേപി തംസമുട്ഠാനേന ഉതുനാ സബ്ബത്ഥകമേവ കായോ ഫുടോ ഹോതി, ഏവം ചതുത്ഥജ്ഝാനസമുട്ഠാപിതേന സുഖുമരൂപേന സബ്ബത്ഥകമേവ ഭിക്ഖുനോ കായോ ഫുടോ ഹോതീതി ഏവമേത്ഥ അഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

പച്ചവേക്ഖണനിമിത്തന്തി പച്ചവേക്ഖണഞാണമേവ. **സുഗ്ഗഹിതം ഹോതീതി** യഥാ തേന ഝാനവിപസ്സനാമഗ്ഗാ സുട്ഠു ഗഹിതാ ഹോന്തി, ഏവം പച്ചവേക്ഖണനിമിത്തം അപരാപരേന പച്ചവേക്ഖണനിമിത്തേന സുട്ഠു ഗഹിതം ഹോതി. **അഞ്ഞോ വാ അഞ്ഞന്തി** അഞ്ഞോ ഏകോ അഞ്ഞം ഏകം, അത്തനോയേവ ഹി അത്താ ന പാകടോ ഹോതി. **ഠിതോ വാ നിസിന്നന്തി** ഠിതകസ്സാപി നിസിന്നോ പാകടോ ഹോതി, തേനേവം വുത്തം. സേസേസുപി ഏസേവ നയോ. **ഉദകമണികോതി** സമേഖലാ ഉദകചാടി. **സമതിത്തികോതി** സമഭരിതോ. **കാകപേയ്യാ**തി മുഖവട്ടിയം നിസീദിത്വാ കാകേന ഗീവം അനാമേത്വാവ പാതബ്ബോ.

സുഭൂമിയന്തി സമഭൂമിയം. ''സുഭൂമേ സുഖേത്തേ വിഹതഖാണുകേ ബീജാനി പതിട്ഠാപേയ്യാ''തി (ദീ॰ നി॰ ൨.൪൩൮) എത്ഥ പന മണ്ഡഭൂമി സുഭൂമീതി ആഗതാ. **ചതുമഹാപഥേ**തി ദ്വിന്നം മഹാമഗ്ഗാനം വിനിവിജ്ഝിത്വാ ഗതട്ഠാനേ. **ആജഞ്ഞരഥോ**തി വിനീതഅസ്സരഥോ. **ഓധസ്തപതോദോ**തി യഥാ രഥം അഭിരുഹിത്വാ ഠിതേന സക്കാ ഹോതി ഗണ്ഹിതും, ഏവം ആലമ്ബനം നിസ്സായ തിരിയതോ ഠപിതപതോദോ. **യോഗ്ഗാചരിയോ**തി അസ്സാചരിയോ. സ്വേവ അസ്സദമ്മേ സാരേതീതി **അസ്സദമ്മസാരഥി. യേനിച്ഛക**ന്തി യേന യേന മഗ്ഗേന ഇച്ഛതി. **യദിച്ഛക**ന്തി യം യം ഗതിം ഇച്ഛതി. **സാരേയ്യാ**തി ഉജുകം പുരതോ പേസേയ്യ. **പച്ചാസാരേയ്യാ**തി പടിനിവത്തേയ്യ.

ഏവം ഹേട്ഠാ പഞ്ചഹി അങ്ഗേഹി സമാപത്തിപരികമ്മം കഥേത്വാ ഇമാഹി തീഹി ഉപമാഹി പഗുണസമാപത്തിയാ ആനിസംസം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി ഖീണാസവസ്സ അഭിഞ്ഞാപടിപാടിം ദസ്സേതും **സോ സചേ ആകങ്ഖതീ**തിആദിമാഹ. തം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

൯. ചങ്കമസുത്തവണ്ണനാ

൨൯. നവമേ **അദ്ധാനക്ഖമോ ഹോതീ**തി ദൂരം അദ്ധാനമഗ്ഗം ഗച്ഛന്തോ ഖമതി, അധിവാസേതും സക്കോതി. **പധാനക്ഖമോ**തി വീരിയക്ഖമോ. **ചങ്കമാധിഗതോ സമാധീ**തി ചങ്കമം അധിട്ഠഹന്തേന അധിഗതോ അട്ഠന്നം സമാപത്തീനം അഞ്ഞതരസമാധി. **ചിരട്ഠിതികോ ഹോതീ**തി ചിരം തിട്ഠതി. ഠിതകേന ഗഹിതനിമിത്തഞ്ഹി നിസിന്നസ്സ നസ്സതി, നിസിന്നേന ഗഹിതനിമിത്തം നിപന്നസ്സ. ചങ്കമം അധിട്ഠഹന്തേന ചലിതാരമ്മണേ ഗഹിതനിമിത്തം പന ഠിതസ്സപി നിസിന്നസ്സപി നിപന്നസ്സപി ന നസ്സതീതി.

൧൦. നാഗിതസുത്തവണ്ണനാ

൩൦. ദസമേ ഉദ്ധം ഉഗ്ഗതത്താ ഉച്ചോ, രാസിഭാവേന ച മഹാ സദ്ദോ ഏതേസന്തി **ഉച്ചാസദ്ദമഹാസദ്ദാ**. തേസു ഹി ഉഗ്ഗതുഗ്ഗതേസു ഖത്തിയമഹാസാല-ബ്രാഹ്മണമഹാസാലാദീസു മഹാസക്കാരം ഗഹേത്വാ ആഗതേസു ''അസുകസ്സ ഓകാസം ദേഥ, അസുകസ്സ ഓകാസം ദേഥാ''തി വുത്തേ ''മയം പഠമതരം ആഗതാ, മയ്ഹം പഠമതരം ആഗതാ, നത്ഥി ഓകാസോ''തി ഏവം അഞ്ഞമഞ്ഞം കഥേന്താനം സദ്ദോ ഉച്ചോ ചേവ മഹാ ച അഹോസി. **കേവട്ടാ മഞ്ഞേ മച്ഛവിലോപേ**തി കേവട്ടാ വിയ മച്ഛവിലോപേ. തേസഞ്ഹി മച്ഛപച്ഛിം ഗഹേത്വാ ആഗതാനം വിക്കിണനട്ഠാനേ ''മയ്ഹം ദേഥ മയ്ഹം ദേഥാ''തി വദതോ മഹാജനസ്സ ഏവരൂപോ സദ്ദോ ഹോതി. **മീള്ഹസുഖ**ന്തി അസുചിസുഖം. **മിദ്ധസുഖ**ന്തി നിദ്ദാസുഖം. **ലാഭസക്കാരസിലോകസുഖ**ന്തി ലാഭസക്കാരഞ്ചേവ വണ്ണഭണനഞ്ച നിസ്സായ ഉപ്പന്നസുഖം.

തംനിന്നാവ ഗമിസ്സന്തീതി തം തദേവ ഭഗവതോ ഗതട്ഠാനം ഗമിസ്സന്തി, അനുബന്ധിസ്സന്തിയേവാതി വുത്തം ഹോതി. **തഥാ ഹി, ഭന്തേ, ഭഗവതോ സീലപഞ്ഞാണ**ന്തി യസ്മാ തഥാവിധം തുമ്ഹാകം സീലഞ്ച ഞാണഞ്ചാതി അത്ഥോ. **മാ ച മയാ യസോ**തി മയാ സദ്ധിം യസോപി മാ സമാഗച്ഛതു. **പിയാന**ന്തി പിയജനാനം. **ഏസോ തസ്സ നിസ്സന്ദോ**തി ഏസാ പിയഭാവസ്സ നിപ്ഫത്തി. **അസുഭനിമിത്താനുയോഗ**ന്തി അസുഭകമ്മട്ഠാനാനുയോഗം. **സുഭനിമിത്തേ**തി രാഗട്ഠാനിയേ ഇട്ഠാരമ്മണേ. **ഏസോ തസ്സ നിസ്സന്ദോ**തി ഏസാ

തസ്സ അസുഭനിമിത്താനുയോഗസ്സ നിപ്ഫത്തി. ഏവമിമസ്മിം സുത്തേ ഇമേസു പഞ്ചസു ഠാനേസു വിപസ്സനാവ കഥിതാതി.

പഞ്ചങ്ഗികവഗ്ഗോ തതിയോ.

൪. സുമനവഗ്ഗോ

൧. സുമനസുത്തവണ്ണനാ

൩൧. ചതുത്ഥസ്സ പഠമേ **സുമനാ രാജകുമാരീ**തി മഹാസക്കാരം കത്വാ പത്ഥനം പത്ഥേത്വാ ഏവം ലദ്ധനാമാ രാജകഞ്ഞാ. വിപസ്സിസമ്മാസമ്ബുദ്ധകാലസ്മിം ഹി നാഗരേസു ''യുദ്ധമ്പി കത്വാ സത്ഥാരം അമ്ഹാകം ഗണ്ഹിസ്സാമാ''തി സേനാപതിം നിസ്സായ ബുദ്ധപ്പമുഖം സങ്ഘം ലഭിത്വാ പടിപാടിയാ പുഞ്ഞാനി കാതും ആരദ്ധേസു സബ്ബപഠമദിവസോ സേനാപതിസ്സ വാരോ അഹോസി. തസ്മിം ദിവസേ സേനാപതി മഹാദാനം സജ്ജേത്വാ ''അജ്ജ യഥാ അഞ്ഞോ കോചി ഏകഭിക്ഖമ്പി ന ദേതി, ഏവം രക്ഖഥാ''തി സമന്താ പുരിസേ ഠപേസി. തംദിവസം സേട്ഠിഭരിയാ രോദമാനാ പഞ്ചഹി കുമാരികാസതേഹി സദ്ധിം കീളിത്വാ ആഗതം ധീതരം ആഹ - ''സചേ, അമ്മ, തവ പിതാ ജീവേയ്യ, അജ്ജാഹം പഠമം ദസബലം ഭോജേയ്യ''ന്തി. സാ തം ആഹ - ''അമ്മ, മാ ചിന്തയി, അഹം തഥാ കരിസ്സാമി, യഥാ ബുദ്ധപ്പമുഖോ സങ്ഘോ അമ്ഹാകം പഠമം ഭിക്ഖം ഭുഞ്ജിസ്സതീ''തി. തതോ സതസഹസ്സഗ്ഘനികായ സുവണ്ണപാതിയാ നിരുദകപായാസം പൂരേത്വാ സപ്പിമധുസക്ഖരാദീഹി അഭിസങ്ഖരിത്വാ അഞ്ഞിസ്സാ പാതിയാ പടികുജ്ജിത്വാ തം സുമനമാലാഗുളേഹി പരിക്ഖിപിത്വാ മാലാഗുളസദിസം കത്വാ ഭഗവതോ ഗാമം പവിസനവേലായ സയമേവ ഉക്ഖിപിത്വാ ധാതിഗണപരിവുതാ ഘരാ നിക്ഖമി.

അന്തരാമഗ്ഗേ സേനാപതിനോ ഉപട്ഠാകാ, ''അമ്മ, മാ ഇതോ ആഗമാ''തി വദന്തി. മഹാപുഞ്ഞാ നാമ മനാപകഥാ ഹോന്തി, ന ച തേസം പുനപ്പുനം ഭണന്താനം കഥാ പടിക്ഖിപിതും സക്കാ ഹോതി. സാ ''ചൂളപിത, മഹാപിത, മാതുല, കിസ്സ തുമ്ഹേ ഗന്തും ന ദേഥാ''തി ആഹ. സേനാപതിനാ ''അഞ്ഞസ്സ കസ്സചി ഖാദനീയം ഭോജനീയം മാ ദേഥാ''തി ഠപിതമ്ഹ, അമ്മാതി. കിം പന മമ ഹത്ഥേ ഖാദനീയം ഭോജനീയം പസ്സഥാതി? മാലാഗുളം പസ്സാമാതി. കിം തുമ്ഹാകം സേനാപതി മാലാപൂജമ്പി കാതും ന ദേതീതി? ദേതി, അമ്മാതി. തേന ഹി അപേഥാതി ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ ''മാലാഗുളം ഗണ്ഹഥ ഭഗവാ''തി ആഹ. ഭഗവാ ഏകം സേനാപതിസ്സ ഉപട്ഠാകം ഓലോകേത്വാ മാലാഗുളം ഗണ്ഹാപേസി. സാ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ ''ഭവാഭവാഭിനിബ്ബത്തിയം മേ സതി പരിതസ്സനജീവിതം നാമ മാ ഹോതു, അയം സുമനമാലാ വിയ നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തട്ഠാനേ പിയാവ ഹോമി, നാമേന ച സുമനായേവാ''തി പത്ഥനം കത്വാ സത്ഥാരാ ''സുഖിനീ ഹോഹീ''തി വുത്താ വന്ദിത്വാ പദക്ഖിണം കത്വാ പക്കാമി.

ഭഗവാപി സേനാപതിസ്സ ഗേഹം ഗന്ത്വാ പഞ്ഞത്താസനേ നിസീദി. സേനാപതി യാഗും ഗഹേത്വാ ഉപഗഞ്ഛി, സത്ഥാ ഹത്ഥേന പത്തം പിദഹി. നിസിന്നോ, ഭന്തേ, ഭിക്ഖുസങ്ഘോതി . അത്ഥി നോ ഏകോ അന്തരാമഗ്ഗേ പിണ്ഡപാതോ ലദ്ധോതി? മാലം അപനേത്വാ പിണ്ഡപാതം അദ്ദസ. ചൂളുപട്ഠാകോ ആഹ - ''സാമി മാലാതി മം വത്വാ മാതുഗാമോ വഞ്ചേസീ''തി. പായാസോ ഭഗവന്തം ആദിം കത്വാ സബ്ബഭിക്ഖൂനം പഹോസി. സേനാപതി അത്തനോ ദേയ്യധമ്മം അദാസി. സത്ഥാ ഭത്തകിച്ചം കത്വാ മങ്ഗലം വത്വാ പക്കാമി. സേനാപതി ''കാ നാമ സാ പിണ്ഡപാതമദാസീ''തി പുച്ഛി. സേട്ഠിധീതാ

സാമീതി. സപ്പഞ്ഞാ ഇത്ഥീ, ഏവരൂപായ ഘരേ വസന്തിയാ പുരിസസ്സ സഗ്ഗസമ്പത്തി നാമ ന ദുല്ലഭാതി കം ആനേത്വാ ജേട്ഠകട്ഠാനേ ഠപേസി?

സാ പിതുഗേഹേ ച സേനാപതിഗേഹേ ച ധനം ഗഹേത്വാ യാവതായുകം തഥാഗതസ്സ ദാനം ദത്വാ പുഞ്ഞാനി കരിത്വാ തതോ ചുതാ കാമാവചരദേവലോകേ നിബ്ബത്തി. നിബ്ബത്തക്ഖണേയേവ ജാണുപ്പമാണേന ഓധിനാ സകലം ദേവലോകം പരിപൂരയമാനം സുമനവസ്സം വസ്സി. ദേവതാ “അയം അത്തനാവ അത്തനോ നാമം ഗഹേത്വാ ആഗതാ”തി “സുമനാ ദേവധീതാ”ത്വേവസ്സാ നാമം അകംസു. സാ ഏകനവുതികപ്പേ ദേവേസു ച മനുസ്സേസു ച സംസരന്തീ നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തട്ഠാനേ അവിജഹിതസുമനവസ്സാ “സുമനാ സുമനാ”ത്വേവ നാമാ അഹോസി. ഇമസ്മിം പന കാലേ കോസലരഞ്ഞോ അഗ്ഗമഹേസിയാ കുച്ഛിസ്മിം പടിസന്ധിം ഗണ്ഹി. താപി പഞ്ചസതാ കുമാരികാ തംദിവസഞ്ഞേവ തസ്മിം തസ്മിം കുലേ പടിസന്ധിം ഗഹേത്വാ ഏകദിവസേയേവ സബ്ബാ മാതുകുച്ഛിതോ നിക്ഖമിംസു. തംഖണംയേവ ജാണുപ്പമാണേന ഓധിനാ സുമനവസ്സം വസ്സി. തം ദിസ്വാ രാജാ “പുബ്ബേ കതാഭിനീഹാരാ ഏസാ ഭവിസ്സതീ”തി തുട്ഠമാനസോ “ധീതാ മേ അത്തനാവ അത്തനോ നാമം ഗഹേത്വാ ആഗതാ”തി സുമനാത്വേവസ്സാ നാമം കത്വാ “മയ്ഹം ധീതാ ന ഏകികാവ നിബ്ബത്തിസ്സതീ”തി നഗരം വിചിനാപേന്തോ ‘പഞ്ച ദാരികാസതാനി ജാതാനീ”തി സുത്വാ സബ്ബാ അത്തനാവ പോസാപേസി. മാസേ മാസേ സമ്പതേ “ആനേത്വാ മമ ധീതു ദസ്സേഥാ”തി ആഹ. ഏവമേസാ മഹാസക്കാരം കത്വാ പത്ഥനം പത്ഥേത്വാ ഏവംലദ്ധനാമാതി വേദിതബ്ബാ.

തസ്സാ സത്തവസ്സികകാലേ അനാഥപിണ്ഡികേന വിഹാരം നിട്ഠാപേത്വാ തഥാഗതസ്സ ദൂതേ പേസിതേ സത്ഥാ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവാരോ സാവത്ഥിം അഗമാസി. അനാഥപിണ്ഡികോ ഗന്ത്വാ രാജാനം ഏവമാഹ - “മഹാരാജ, സത്ഥു ഇധാഗമനം അമ്ഹാകമ്പി മങ്ഗലം തുമ്ഹാകമ്പി മങ്ഗലമേവ, സുമനം രാജകുമാരിം പഞ്ചഹി ദാരികാസതേഹി സദ്ധിം പുണ്ണഘടേ ച ഗന്ധമാലാദീനി ച ഗാഹാപേത്വാ ദസബലസ്സ പച്ചുഗ്ഗമനം പേസേഥാ”തി. രാജാ “സാധു മഹാസേട്ഠീ”തി തഥാ അകാസി. സാപി രഞ്ഞോ വുത്തനയേനേവ ഗന്ത്വാ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ ഗന്ധമാലാദീഹി പൂജേത്വാ ഏകമന്തം അട്ഠാസി. സത്ഥാ തസ്സാ ധമ്മം ദേസേസി. സാ പഞ്ചഹി കുമാരികാസതേഹി സദ്ധിം സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠാസി. അഞ്ഞാനിപി പഞ്ച ദാരികാസതാനി പഞ്ച മാതുഗാമസതാനി പഞ്ച ഉപാസകസതാനി തസ്മിംയേവ ഖണേ സോതാപത്തിഫലം പാപുണിംസു. ഏവം തസ്മിം ദിവസേ അന്തരാമഗ്ഗേയേവ ദ്വേ സോതാപന്നസഹസ്സാനി ജാതാനി.

യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമീതി കസ്മാ ഉപസങ്കമീതി? പഞ്ഹം പുച്ഛിതുകാമതായ. കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധകാലേ കിര സഹായകാ ദ്വേ ഭിക്ഖൂ അഹേസും. തേസു ഏകോ സാരണീയധമ്മം പൂരേതി, ഏകോ ഭത്തഗ്ഗവത്തം. സാരണീയധമ്മപൂരകോ ഇതരം ആഹ - “ആവുസോ, അദിന്നസ്സ ഫലം നാമ നത്ഥി, അത്തനാ ലദ്ധം പരേസം ദത്വാ ഭുഞ്ജിതും വട്ടതീ”തി. ഇതരോ പന ആഹ - “ആവുസോ, ത്വം ന ജാനാസി, ദേയ്യധമ്മം നാമ വിനിപാതേതും ന വട്ടതി, അത്തനോ യാപനമത്തമേവ ഗണ്ഹന്തേന ഭത്തഗ്ഗവത്തം പൂരേതും വട്ടതീ”തി. തേസു ഏകോപി ഏകം അത്തനോ ഓവാദേ ഓതാരേതും നാസക്ഖി. ദ്വേപി അത്തനോ പടിപത്തിം പൂരേത്വാ തതോ ചുതാ

കാമാവചരദേവലോകേ നിബ്ബത്തിംസു. തത്ഥ സാരണീയധമ്മപൂരകോ ഇതരം പഞ്ചഹി ധമ്മേഹി അധിഗണ്ഹി.

ഏവം തേ ദേവേസു ച മനുസ്സേസു ച സംസരന്താ ഏകം ബുദ്ധന്തരം ഖേപേത്വാ ഇമസ്മിം കാലേ സാവത്ഥിയം നിബ്ബത്തിംസു. സാരണീയധമ്മപൂരകോ കോസലരഞ്ഞോ അഗ്ഗമഹേസിയാ കുച്ഛിസ്മിം പടിസന്ധിം ഗണ്ഹി , ഇതരോ തസ്സായേവ ഉപട്ഠാകഇത്ഥിയാ കുച്ഛിസ്മിം പടിസന്ധിം ഗണ്ഹി. തേ ദ്വേപി ജനാ ഏകദിവസേനേവ ജായിംസു. തേ നാമഗ്ഗഹണദിവസേ ന്ഹാപേത്വാ സിരിഗബ്ഭേ നിപജ്ജാപേത്വാ ദ്വിന്നമ്പി മാതരോ ബഹി സക്കാരം സംവിദഹിംസു. തേസു സാരണീയധമ്മപൂരകോ അക്ഖീനി ഉമ്മീലേത്വാ മഹന്തം സേതച്ഛത്തം സുപഞ്ഞത്തം സിരിസയനം അലങ്കതപടിയത്തഞ്ച നിവേസനം ദിസ്വാ “ഏകസ്മിം രാജകുലേ നിബ്ബത്തോസ്മീ”തി അഞ്ഞാസി. സോ “കിം നു ഖോ കമ്മം കത്വാ ഇധ നിബ്ബത്തോസ്മീ”തി ആവജ്ജേന്തോ “സാരണീയധമ്മനിസ്സന്ദേനാ”തി ഞത്വാ “സഹായോ മേ കുഹിം നു ഖോ നിബ്ബത്തോ”തി ആവജ്ജേന്തോ നീചസയനേ നിപന്നം ദിസ്വാ “അയം ഭത്തഗ്ഗവത്തം പൂരേമീതി മമ വചനം ന ഗണ്ഹി, ഇമസ്മിം ഇദാനി തം ഠാനേ നിഗ്ഗണ്ഹിതും വട്ടതീ”തി “സമ്മ മമ വചനം നാകാസീ”തി ആഹ. അഥ കിം ജാതന്തി. പസ്സ മയ്ഹം സമ്പത്തിം, സേതച്ഛത്തസ്സ ഹേട്ഠാ സിരിസയനേ നിപന്നോസ്മി, ത്വം നീചമഞ്ചേ ഥദ്ധഅത്ഥരണമത്തേ നിപന്നോസീതി. കിം പന ത്വം ഏതം നിസ്സായ മാനം കരോസി, നനു വേളുസലാകാഹി കത്വാ പിലോതികായ പലിവേഠിതം സബ്ബമേതം പഥവീധാതുമത്തമേവാതി?

സുമനാ തേസം കഥം സുത്വാ “മമ ഭാതികാനം സന്തികേ കോചി നത്ഥീ”തി തേസം സമീപം ഗച്ഛന്തീ ദ്വാരം നിസ്സായ ഠിതാ “ധാതൂ”തി വചനം സുത്വാ “ഇദം ധാതൂതി വചനം ബഹിദ്ധാ നത്ഥി. മമ ഭാതികാ സമണദേവപുത്താ ഭവിസ്സന്തീ”തി ചിന്തേത്വാ - “സചാഹം ‘ഇമേ ഏവം കഥേന്തീ’തി മാതാപിതൂനം കഥേസ്സാമി, ‘അമനുസ്സാ ഏതേ’തി നീഹരാപേസ്സന്തി. ഇദം കാരണം അഞ്ഞസ്സ അകഥേത്വാ കങ്ഖച്ഛേദകം പുരിസഹേരഞ്ഞികം മമ പിതരം മഹാഗോതമദസബലംയേവ പുച്ഛിസ്സാമീ”തി ഭുത്തപാതരാസാ രാജാനം ഉപസങ്കമിത്വാ “ദസബലസ്സ ഉപട്ഠാനം ഗമിസ്സാമീ”തി ആഹ. രാജാ പഞ്ച രഥസതാനി യോജാപേസി. ജമ്ബുദീപതലസ്മിഞ്ഹി തിസ്സോവ കുമാരിയോ പിതൂനം സന്തികാ പഞ്ച രഥസതാനി ലഭിംസു - ബിമ്ബിസാരരഞ്ഞോ ധീതാ ചുന്ദീ രാജകഞ്ഞാ, ധനഞ്ചയസ്സ സേട്ഠിസ്സ ധീതാ വിസാഖാ, അയം സുമനാ രാജകഞ്ഞാതി. സാ ഗന്ധമാലം ആദായ രഥേ ഠിതാ പഞ്ചരഥസതപരിവാരാ “ഇമം പഞ്ഹം പുച്ഛിസ്സാമീ”തി യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി.

ഇധസ്സൂതി ഇധ ഭവേയ്യും. **ഏകോ ദായകോ**തി ഏകോ അത്തനാ ലദ്ധലാഭതോ പരസ്സ ദത്വാ പരിഭുഞ്ജനകോ സാരണീയധമ്മപൂരകോ. **ഏകോ അദായകോ**തി ഏകോ അത്തനാ ലദ്ധം പരസ്സ അദത്വാ പരിഭുഞ്ജനകോ ഭത്തഗ്ഗവത്തപൂരകോ. **ദേവഭൂതാനം പന നേസ**ന്തി ദേവഭൂതാനം ഏതേസം. **അധിഗണ്ഹാതീ**തി അധിഭവിത്വാ ഗണ്ഹാതി അജ്ഝോത്ഥരതി അതിസേതി. **ആധിപതേയ്യേനാ**തി ജേട്ഠകകാരണേന. **ഇമേഹി പഞ്ചഹി ഠാനേഹീ**തി സേസദേവേ സക്കോ ദേവരാജാ വിയ ഇമേഹി പഞ്ചഹി കാരണേഹി അധിഗണ്ഹാതി. **മാനുസകേനാ**തിആദീസു ആയുനാ മഹാകസ്സപത്ഥേരോ വിയ ബാകുലത്ഥേരോ വിയ ആനന്ദത്ഥേരോ വിയ ച, വണ്ണേന

മഹാഗതിമ്ബഅഭയത്ഥേരോ വിയ ഭണ്ഡാഗാരഅമച്ചോ വിയ ച, സുഖേന രട്ഠപാലകുലപുത്തോ വിയ സോണസേട്ഠിപുത്തോ വിയ യസദാരകോ വിയ ച, യസേന ധമ്മാസോകോ വിയ, തഥാ ആധിപച്ചേനാതി ഇമേഹി പഞ്ചഹി കാരണേഹി അതിരേകോ ജേട്ഠകോ ഹോതി.

യാചിതോവ ബഹുലന്തി ബാകുലത്ഥേര-സീവലിത്ഥേര-ആനന്ദത്ഥേരാദയോ വിയ യാചിതോവ ബഹുലം ചീവരാദീനി പരിഭുഞ്ജതീതി ഇമേഹി കാരണേഹി അതിരേകോ ഹോതി ജേട്ഠകോ. **യദിദം വിമുത്തിയാ വിമുത്തി**ന്തി യം ഏകസ്സ വിമുത്തിയാ സദ്ധിം ഇതരസ്സ വിമുത്തിം ആരബ്ഭ നാനാകരണം വത്തബ്ബം ഭവേയ്യ, തം ന വദാമീതി അത്ഥോ. സത്തവസ്സികദാരകോ വാ ഹി വിമുത്തിം പടിവിജ്ഝതു വസ്സസതികത്ഥേരോ വാ ഭിക്ഖു വാ ഭിക്ഖുനീ വാ ഉപാസകോ വാ ഉപാസികാ വാ ദേവോ വാ മാരോ വാ ബ്രഹ്മാ വാ, പടിവിദ്ധലോകുത്തരമഗ്ഗേ നാനത്തം നാമ നത്ഥി. **അലമേവാ**തി യുത്തമേവ. **യത്ര ഹി നാമാ**തി യാനി നാമ.

ഗച്ഛം ആകാസധാതുയാതി ആകാസേന ഗച്ഛന്തോ. **സദ്ധോ**തി രതനത്തയഗുണാനം സദ്ധാതാ. **ഥനയ**ന്തി ഗജ്ജന്തോ. **വിജ്ജുമാലീ**തി മാലാസദിസായ മേഘമുഖേ ചരന്തിയാ വിജ്ജുലതായ സമന്നാഗതോ. **സതക്കകൂ**തി സതകൂടോ, ഇതോ ചിതോ ച ഉട്ഠിതേന വലാഹകകൂടസതേന സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. **ദസ്സനസമ്പന്നോ**തി സോതാപന്നോ. **ഭോഗപരിബ്യൂള്ഹോ**തി ഉദകോഘേന വിയ ദാനവസേന ദീയമാനേഹി ഭോഗേഹി പരിബ്യൂള്ഹോ, ദേവലോകം സമ്പാപിതോതി അത്ഥോ. **പേച്ചാ**തി പരലോകേ. **സഗ്ഗേ പമോദതീ**തി യസ്മിം സഗ്ഗേ ഉപ്പജ്ജതി, തത്ഥേവ മോദതീതി.

൨. ചുന്ദീസുത്തവണ്ണനാ

൩൨. ദുതിയേ **പഞ്ചഹി രഥസതേഹീ**തി ഭുത്തപാതരാസാ പിതു സന്തികം പേസേത്വാ പഞ്ച രഥസതാനി യോജാപേത്വാ തേഹി പരിവുതാതി അത്ഥോ. **ഉപസങ്കമീ**തി ഭാതരാ സദ്ധിം പവത്തിതം പഞ്ഹസാകച്ഛം പുച്ഛിസ്സാമീതി ഗന്ധമാലചുണ്ണാദീനി ആദായ ഉപസങ്കമി. **യദേവ സോ ഹോതീ**തി യദാ ഏവ സോ ഹോതി. അഥ വാ യോ ഏവ സോ ഹോതി. **അരിയകന്താനി സീലാനീ**തി മഗ്ഗഫലസമ്പയുത്താനി സീലാനി. താനി ഹി അരിയാനം കന്താനി ഹോന്തി, ഭവന്തരേപി ന പരിച്ചജന്തി. സേസം ചതുക്കനിപാതേ അഗ്ഗപ്പസാദസുത്തേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം.

൩. ഉഗ്ഗഹസുത്തവണ്ണനാ

൩൩. തതിയേ **ഭദ്ദിയേ**തി ഭദ്ദിയനഗരേ. **ജാതിയാവനേ**തി സയംജാതേ അരോപിതേ ഹിമവന്തേന സദ്ധിം ഏകാബദ്ധേ വനസണ്ഡേ, തം നഗരം ഉപനിസ്സായ തസ്മിം വനേ വിഹരതീതി അത്ഥോ. **അത്തചതുത്ഥോ**തി അത്തനാ ചതുത്ഥോ. കസ്മാ പനേസ ഭഗവന്തം അത്തചതുത്ഥംയേവ നിമന്തേസി? ഗേഹേ കിരസ്സ മങ്ഗലം മഹന്തം, തത്ഥ മഹന്തേന സംവിധാനേന ബഹൂ മനുസ്സാ സന്നിപതിസ്സന്തി. തേ ഭിക്ഖുസങ്ഘം പരിവിസന്തേന ദുസ്സങ്ഗഹാ ഭവിസ്സന്തീതി അത്തചതുത്ഥംയേവ നിമന്തേസി. അപി ചസ്സ ഏവമ്പി അഹോസി - “ദഹരകുമാരികായോ മഹാഭിക്ഖുസങ്ഘമജ്ഝേ സത്ഥരി ഓവദന്തേ ഓലീനമനാ ഓവാദം ഗഹേതും ന സക്കുണേയ്യു”ന്തി. ഇമിനാപി കാരണേന

അത്തചതുത്ഥമേവ നിമന്തേസി. **ഓവദതു താസം, ഭന്തേ**തി, ഭന്തേ ഭഗവാ, ഏ്താസം ഓവദതു, ഏ്താ ഓവദതൂതി അത്ഥോ. ഉപയോഗത്ഥസ്മിഞ്ഹി ഏ്തം സാമിവചനം. **യം താസ**ന്തി യം ഓവാദാനുസാസനം ഏ്താസം. ഏ്വഞ്ച പന വത്വാ സോ സേട്ഠി "ഇമാ മമ സന്തികേ ഓവാദം ഗണ്ഹമാനാ ഹരായേയ്യു"ന്തി ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ പക്കാമി.

ഭത്തൂതി സാമികസ്സ. **അനുകമ്പം ഉപാദായാ**തി അനുദ്ദയം പടിച്ച. **പുബ്ബുട്ഠായിനിയോ**തി സബ്ബപഠമം ഉട്ഠാനസീലാ. **പച്ഛാനിപാതിനിയോ**തി സബ്ബപച്ഛാ നിപജ്ജനസീലാ. ഇത്ഥിയാ ഹി പഠമതരം ഭുഞ്ജിത്വാ സയനം ആരുയ്ഹ നിപജ്ജിതും ന വട്ടതി, സബ്ബേ പന ഗേഹപരിജനേ ഭോജേത്വാ ഉപകരണഭണ്ഡം സംവിധായ ഗോരൂപാദീനി ആഗതാനാഗതാനി ഞത്വാ സ്വേ കത്തബ്ബകമ്മം വിചാരേത്വാ കുഞ്ചികാമുദ്ദികം ഹത്ഥേ കത്വാ സചേ ഭോജനം അത്ഥി, ഭുഞ്ജിത്വാ, നോ ചേ അത്ഥി, അഞ്ഞം പചാപേത്വാ സബ്ബേ സന്തപ്പേത്വാ പച്ഛാ നിപജ്ജിതും വട്ടതി. നിപന്നായപി യാവ സൂരിയുഗ്ഗമനാ നിദ്ദായിതും ന വട്ടതി, സബ്ബപഠമം പന ഉട്ഠായ ദാസകമ്മകരേ പക്കോസാപേത്വാ "ഇദഞ്ചിദഞ്ച കമ്മം കരോഥാ"തി കമ്മന്തം വിചാരേത്വാ ധേനുയോ ദുഹാപേത്വാ സബ്ബം ഗേഹേ കത്തബ്ബകിച്ചം അത്തനോ പച്ചക്ഖംയേവ കാതും വട്ടതി . ഏ്തമത്ഥം സന്ധായ "പുബ്ബുട്ഠായിനിയോ പച്ഛാനിപാതിനിയോ"തി ആഹ. **"കിംകാരപടിസ്സാവിനിയോ**തി കിം കരോമ കിം കരോമാ"തി മുഖം ഓലോകേത്വാ വിചരണസീലാ. **മനാപചാരിനിയോ**തി മനാപംയേവ കിരിയം കരണസീലാ. **പിയവാദിനിയോ**തി പിയമേവ വചനം വാദനസീലാ. **പൂജേസ്സാമാ**തി ചതുപച്ചയപൂജായ പൂജയിസ്സാമ.

അബ്ഭാഗതേതി അത്തനോ സന്തികം ആഗതേ. **ആസനോദകേന പടിപൂജേസ്സാമാ**തി ആസനേന ച പാദധോവനഉദകേന ച പൂജയിസ്സാമ. ഏ്ത്ഥ ച മാതാപിതൂനം ദേവസികം സക്കാരോ കാതബ്ബോ. സമണബ്രാഹ്മണാനം പന അബ്ഭാഗതാനം ആസനം ദത്വാ പാദധോവനഞ്ച ദാതബ്ബം, സക്കാരോ ച കാതബ്ബോ.

ഉണ്ണാതി ഏ്ളകലോമം. **തത്ഥ ദക്ഖാ ഭവിസ്സാമാ**തി ഏ്ളകലോമാനം വിജടനധോവനരജനവേണികരണാദീസു കപ്പാസസ്സ ച വട്ടനപിസനഫോടനകന്തനാദീസു ഛേകാ ഭവിസ്സാമ. **തത്രുപായായാ**തി തസ്മിം ഉണ്ണാകപ്പാസസംവിധാനേ ഉപായഭൂതായ "ഇമസ്മിം കാലേ ഇദം നാമ കാതും വട്ടതീ"തി ഏ്വം പവത്തായ വീമംസായ സമന്നാഗതാ. **അലം കാതും അലം സംവിധാതു**ന്തി അത്തനാ കാതുമ്പി പരേഹി കാരാപേതുമ്പി യുത്താ ചേവ സമത്ഥാ ച ഭവിസ്സാമാതി അത്ഥോ.

കതഞ്ച കതതോ ജാനിസ്സാമ, അകതഞ്ച അകതതോതി സകലദിവസം ഇദം നാമ കമ്മം കത്വാ ആഗതാനം, ഉപഡ്ഢദിവസം ഇദം നാമ കമ്മം കത്വാ ആഗതാനം, നിക്കമ്മാനം ഗേഹേ നിസിന്നാനം ഇദം നാമ ദാതുഞ്ച ഏ്വഞ്ച കാതും വട്ടതീതി ഏ്വം ജാനിസ്സാമ. **ഗിലാനകാനഞ്ച ബലാബല**ന്തി സചേ ഹി ഗിലാനകാലേ തേസം ഭേസജ്ജഭോജനാദീനി ദത്വാ രോഗം ഫാസും ന കരോന്തി, "ഇമേ അരോഗകാലേ അമ്ഹേ യം ഇച്ഛന്തി, തം കാരേന്തി. ഗിലാനകാലേ അത്ഥിഭാവമ്പി നോ ന ജാനന്തീ"തി വിരത്തരൂപാ പച്ഛാ കിച്ചാനി ന കരോന്തി, ദുക്കടാനി വാ കരോന്തി. തസ്മാ നേസം ബലാബലം ഞത്വാ ദാതബ്ബഞ്ച കാതബ്ബഞ്ച ജാനിസ്സാമാതി ഏ്വം തുമ്ഹേഹി സിക്ഖിതബ്ബന്തി ദസ്സേതി.

ഖാദനീയം ഭോജനീയഞ്ചസ്സാതി ഖാദനീയഞ്ച ഭോജനീയഞ്ച അസ്സ അന്തോജനസ്സ. **പച്ചംസേനാ**തി പടിലഭിതബ്ബേന അംസേന, അത്തനോ അത്തനോ ലദ്ധബ്ബകോട്ഠാസാനുരൂപേനാതി അത്ഥോ. **സംവിഭജിസ്സാമാ**തി ദസ്സാമ. **സമ്പാദേസ്സാമാ**തി സമ്പാദയിസ്സാമ.

അധുത്തീതി പുരിസധുത്തസുരാധുത്തതാവസേന അധുത്തിയോ. **അഥേനീ**തി അഥേനിയോ അചോരിയോ. **അസോണ്ഡീ**തി സുരാസോണ്ഡതാദിവസേന അസോണ്ഡിയോ.

ഏവം സുത്തന്തം നിട്ഠപേത്വാ ഇദാനി ഗാഥാഹി കൂടം ഗണ്ഹന്തോ **യോ നം ഭരതി സബ്ബദാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഭരതീ**തി പോസതി പടിജഗ്ഗതി. **സബ്ബകാമഹര**ന്തി സബ്ബകാമദദം. **സോത്ഥീ**തി സുളത്ഥീ. **ഏവം വത്തതീ**തി ഏത്തകം വത്തം പൂരേത്വാ വത്തതി. **മനാപാ നാമ തേ ദേവാ**തി നിമ്മാനരതീ ദേവാ. തേ ഹി ഇച്ഛിതിച്ഛിതം രൂപം മാപേത്വാ അഭിരമണതോ നിമ്മാനരതീതി ച മനാപാതി ച വുച്ചന്തീതി.

൪. സീഹസേനാപതിസുത്തവണ്ണനാ

൩൪. ചതുത്ഥേ **സന്ദിട്ഠിക**ന്തി സാമം പസ്സിതബ്ബകം. **ദായകോ**തി ദാനസൂരോ. ന സോ സദ്ധാമത്തകേനേവ തിട്ഠതി, പരിച്ചജിതുമ്പി സക്കോതീതി അത്ഥോ. **ദാനപതീ**തി യം ദാനം ദേതി, തസ്സ പതി ഹുത്വാ ദേതി, ന ദാസോ, ന സഹായോ. യോ ഹി അത്തനാ മധുരം ഭുഞ്ജതി, പരേസം അമധുരം ദേതി, സോ ദാനസങ്ഖാതസ്സ ദേയ്യധമ്മസ്സ ദാസോ ഹുത്വാ ദേതി. യോ യം അത്തനാ ഭുഞ്ജതി, തദേവ ദേതി, സോ സഹായോ ഹുത്വാ ദേതി. യോ പന അത്തനാ യേന കേനചി യാപേതി, പരേസം മധുരം ദേതി, സോ പതി ജേട്ഠകോ സാമീ ഹുത്വാ ദേതി. താദിസം സന്ധായ വുത്തം - ''ദാനപതീ''തി.

അമങ്കുഭൂതോതി ന നിത്തേജഭൂതോ. **വിസാരദോ**തി ഞാണസോമനസ്സപ്പത്തോ. **സഹബ്യതം ഗതാ**തി സഹഭാവം ഏകീഭാവം ഗതാ. **കതാവകാസാ**തി യേന കമ്മേന തത്ഥ അവകാസോ ഹോതി, തസ്സ കതത്താ കതാവകാസാ. തം പന യസ്മാ കുസലമേവ ഹോതി, തസ്മാ **കതകുസലാ**തി വുത്തം. **മോദരേ**തി മോദന്തി പമോദന്തി. **അസിതസ്സാ**തി അനിസ്സിതസ്സ തഥാഗതസ്സ. **താദിനോ**തി താദിലക്ഖണം പത്തസ്സ.

൫. ദാനാനിസംസസുത്തവണ്ണനാ

൩൫. പഞ്ചമേ **ഗിഹിധമ്മാ അനപഗതോ ഹോതീ**തി അഖണ്ഡപഞ്ചസീലോ ഹോതി. **സതം ധമ്മം അനുക്കമ**ന്തി സപ്പുരിസാനം മഹാപുരിസാനം ധമ്മം അനുക്കമന്തോ . **സന്തോ നം ഭജന്തീ**തി സപ്പുരിസാ ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധതഥാഗതസാവകാ ഏതം ഭജന്തി.

൬. കാലദാനസുത്തവണ്ണനാ

൩൬. ഛട്ഠേ **കാലദാനാനീ**തി യുത്തദാനാനി, പത്തദാനാനി അനുച്ഛവികദാനാനീതി അത്ഥോ. **നവസസ്സാനീ**തി അഗ്ഗസസ്സാനി. **നവഫലാനീ**തി ആരാമതോ പഠമുപ്പന്നാനി അഗ്ഗഫലാനി. **പഠമം സീലവന്തേസു പതിട്ഠാപേതീ**തി പഠമം സീലവന്താനം ദത്വാ പച്ഛാ അത്തനാ പരിഭുഞ്ജതി. **വദഞ്ഞൂ**തി

ഭാസിതഞ്ഞൂ. **കാലേന ദിന്ന**ന്തി യുത്തപ്പത്തകാലേന ദിന്നം. **അനുമോദന്തീ**തി ഏകമന്തേ ഠിതാ അനുമോദന്തി. **വേയ്യാവച്ച**ന്തി കായേന വേയ്യാവടികകമ്മം കരോന്തി. **അപ്പടിവാനചിത്തോ**തി അനുക്കണ്ഠിതചിത്തോ. **യത്ഥ ദിന്നം മഹപ്ഫല**ന്തി യസ്മിം ഠാനേ ദിന്നം മഹപ്ഫലം ഹോതി, തത്ഥ ദദേയ്യ.

൭. ഭോജനസുത്തവണ്ണനാ

൩൭. സത്തമേ **ആയും ദേതീ**തി ആയുദാനം ദേതി. **വണ്ണ**ന്തി സരീരവണ്ണം. **സുഖ**ന്തി കായികചേതസികസുഖം. **ബല**ന്തി സരീരഥാമം. **പടിഭാന**ന്തി യുത്തമുത്തപ്പടിഭാനം.

൮. സദ്ധസുത്തവണ്ണനാ

൩൮. അട്ഠമേ **അനുകമ്പന്തീ**തി അനുഗ്ഗണ്ഹന്തി. **ഖന്ധിമാവ മഹാദുമോ**തി ഖന്ധസമ്പന്നോ മഹാരുക്ഖോ വിയ. **മനോരമേ ആയതനേ**തി രമണീയേ സമോസരണട്ഠാനേ. **ഛായം ഛായത്ഥികാ യന്തീ**തി ഛായായ അത്ഥികാവ ഛായം ഉപഗച്ഛന്തി. **നിവാതവുത്തി**ന്തി നീചവുത്തിം. **അത്ഥദ്ധ**ന്തി കോധമാനഥദ്ധതായ രഹിതം. **സോരത**ന്തി സോരച്ചേന സുചിസീലേന സമന്നാഗതം. **സഖില**ന്തി സമ്മോദകം.

൯. പുത്തസുത്തവണ്ണനാ

൩൯. നവമേ **ഭതോ വാ നോ ഭരിസ്സതീ**തി അമ്ഹേഹി ഥഞ്ഞപായനഹത്ഥപാദവഡ്ഢനാദീഹി ഭതോ പടിജഗ്ഗിതോ അമ്ഹേ മഹല്ലകകാലേ ഹത്ഥപാദധോവന-ന്ഹാപനയാഗുഭത്തദാനാദീഹി ഭരിസ്സതി. **കിച്ചം വാ നോ കരിസ്സതീ**തി അത്തനോ കമ്മം ഠപേത്വാ അമ്ഹാകം രാജകുലാദീസു ഉപ്പന്നം കിച്ചം ഗന്ത്വാ കരിസ്സതി . **കുലവംസോ ചിരം ഠസ്സതീ**തി അമ്ഹാകം സന്തകം ഖേത്തവത്ഥുഹിരഞ്ഞസുവണ്ണാദിം അവിനാസേത്വാ രക്ഖന്തേ പുത്തേ കുലവംസോ ചിരം ഠസ്സതി, അമ്ഹേഹി വാ പവത്തിതാനി സലാകഭത്താദീനി അനുപച്ഛിന്ദിത്വാ പവത്തേസ്സതി, ഏവമ്പി നോ കുലവംസോ ചിരം ഠസ്സതി. **ദായജ്ജം പടിപജ്ജിസ്സതീ**തി കുലവംസാനുരൂപായ പടിപത്തിയാ അത്താനം ദായജ്ജാരഹം കരോന്തോ അമ്ഹാകം സന്തകം ദായജ്ജം പടിപജ്ജിസ്സതി. **ദക്ഖിണം അനുപ്പദസ്സതീ**തി പത്തിദാനം കത്വാ തതിയദിവസതോ പട്ഠായ ദാനം അനുപ്പദസ്സതി.

സന്തോ സപ്പുരിസാതി ഇമസ്മിം ഠാനേ മാതാപിതൂസു സമ്മാ പടിപത്തിയാ സന്തോ സപ്പുരിസാതി വേദിതബ്ബാ. **പുബ്ബേ കതമനുസ്സര**ന്തി മാതാപിതൂഹി പഠമതരം കതഗുണം അനുസ്സരന്താ. **ഓവാദകാരീ**തി മാതാപിതൂഹി ദിന്നസ്സ ഓവാദസ്സ കത്താ. **ഭതപോസീ**തി യേഹി ഭതോ, തേസം പോസകോ. **പസംസിയോ**തി ദിട്ഠേവ ധമ്മേ മഹാജനേന പസംസിതബ്ബോ ഹോതി.

൧൦. മഹാസാലപുത്തസുത്തവണ്ണനാ

൪൦. ദസമേ **മഹാസാലാ**തി മഹാരുക്ഖാ. **സാഖാപത്തപലാസേന വഡ്ഢന്തീ**തി ഖുദ്ദകസാഖാഹി ച പത്തസങ്ഖാതേന ച പലാസേന വഡ്ഢന്തി. **അരഞ്ഞസ്മി**ന്തി അഗാമകേ പദേസേ. **ബ്രഹാവനേ**തി മഹാവനേ അടവിയം. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

സുമനവഗ്ഗോ ചതുത്ഥോ.

๖. മുണ്ഡരാജവഗ്ഗോ

๑. ആദിയസുത്തവണ്ണനാ

๔๑. പഞ്ചമസ്സ പഠമേ **ഭോഗാനം ആദിയാ**തി ഭോഗാനം ആദാതബ്ബകാരണാനി. **ഉട്ഠാനവീരിയാധിഗതേഹീ**തി ഉട്ഠാനസങ്ഖാതേന വീരിയേന അധിഗതേഹി. **ബാഹാബലപരിചിതേഹീ**തി ബാഹുബലേന സഞ്ചിതേഹി. **സേദാവക്ഖിത്തേഹീ**തി സേദം അവക്ഖിപേത്വാ ഉപ്പാദിതേഹി. **ധമ്മികേഹീ**തി ധമ്മയുത്തേഹി. **ധമ്മലദ്ധേഹീ**തി ദസകുസലകമ്മം അകോപേത്വാ ലദ്ധേഹി. **പീണേതീ**തി പീണിതം ഥൂലം കരോതി. സേസമേത്ഥ ചതുക്കനിപാതേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം. ദുതിയം ഉത്താനത്ഥമേവ.

๓. ഇട്ഠസുത്തവണ്ണനാ

๔๓. തതിയേ **ആയുസംവത്തനികാ പടിപദാ**തി ദാനസീലാദികാ പുഞ്ഞപടിപദാ. സേസേസുപി ഏസേവ നയോ. **അത്ഥാഭിസമയാ**തി അത്ഥസ്സ അഭിസമാഗമേന, അത്ഥപ്പടിലാഭേനാതി വുത്തം ഹോതി.

๔. മനാപദായീസുത്തവണ്ണനാ

๔๔. ചതുത്ഥേ **ഉഗ്ഗോ**തി ഗുണേഹി ഉഗ്ഗതത്താ ഏവംലദ്ധനാമോ. **സാലപുപ്ഫകം ഖാദനീയ**ന്തി ചതുമധുരയോജിതേന സാലിപിട്ഠേന കതം സാലപുപ്ഫസദിസം ഖാദനീയം. തഞ്ഹി പഞ്ഞായമാനവണ്ടപത്തകേസരം കത്വാ ജീരകാദിസമ്ഭാരയുത്തേ സപ്പിമ്ഹി പചിത്വാ സപ്പിം വിനിവത്തേത്വാ കോലുമ്ബേ പൂരേത്വാ ഗന്ധവാസം ഗാഹാപേത്വാ പിദഹിത്വാ ലഞ്ഛേത്വാ ഠപിതം ഹോതി. തം സോ യാഗും പിവിത്വാ നിസിന്നസ്സ ഭഗവതോ അന്തരഭത്തേ ദാതുകാമോ ഏവമാഹ. **പടിഗ്ഗഹേസി ഭഗവാ**തി ദേസനാമത്തമേതം, ഉപാസകോ പന തം ഭഗവതോ ച പഞ്ചന്നഞ്ച ഭിക്ഖുസതാനം അദാസി. യഥാ ച തം, ഏവം സൂകരമംസാദീനിപി. തത്ഥ **സമ്പന്നകോലക**ന്തി സമ്പന്നബദരം. **സൂകരമംസ**ന്തി മധുരരസേഹി ബദരേഹി സദ്ധിം ജീരകാദിസമ്ഭാരേഹി യോജേത്വാ പക്കം ഏകസംവച്ഛരികസൂകരമംസം. **നിബ്ബത്തതേലക**ന്തി വിനിവത്തിതതേലം. **നാലിയസാക**ന്തി സാലിപിട്ഠേന സദ്ധിം മദ്ദിത്വാ ജീരകാദിസംയുത്തേ സപ്പിമ്ഹി പചിത്വാ ചതുമധുരേന യോജേത്വാ വാസം ഗാഹാപേത്വാ ഠപിതം നാലിയസാകം. **നേതം ഭഗവതോ കപ്പതീ**തി ഏത്ഥ അകപ്പിയം ഉപാദായ കപ്പിയമ്പി ന കപ്പതീതി വുത്തം, സേട്ഠി പന സബ്ബമ്പി തം ആഹരാപേത്വാ രാസിം കത്വാ യം യം അകപ്പിയം, തം തം അന്തരാപണം പഹിണിത്വാ കപ്പിയം ഉപഭോഗപരിഭോഗഭണ്ഡം അദാസി. ചന്ദനഫലകം നാതിമഹന്തം ദീഘതോ അഡ്ഢതേയ്യരതനം, തിരിയം ദിയഡ്ഢരതനം, സാരവരഭണ്ഡത്താ പന മഹഗ്ഘം അഹോസി. ഭഗവാ തം പടിഗ്ഗഹേത്വാ ഖണ്ഡാഖണ്ഡികം ഛേദാപേത്വാ ഭിക്ഖൂനം അഞ്ജനപിസനത്ഥായ ദാപേസി.

ഉജ്ജുഭൂതേസൂതി കായവാചാചിത്തേഹി ഉജുകേസു. **ഛന്ദസാ**തി പേമേന. **ചത്ത**ന്തിആദീസു പരിച്ചാഗവസേന **ചത്തം**. മുത്തചാഗതായ **മുത്തം**. അനപേക്ഖചിത്തതായ ചിത്തേന ന ഉഗ്ഗഹിതന്തി **അനുഗ്ഗഹീതം. ഖേത്തൂപമേ**തി വിരുഹനട്ഠേന ഖേത്തസദിസേ.

അഞ്ഞതരം മനോമയന്തി സുദ്ധാവാസേസു ഏകം ഝാനമനേന നിബ്ബത്തം ദേവകായം. **യഥാധിപ്പായോ**തി യഥാജ്ഝാസയോ. ഇമിനാ കിം പുച്ഛതി? തസ്സ കിര മനുസ്സകാലേ അരഹത്തത്ഥായ അജ്ഝാസയോ അഹോസി, തം പുച്ഛാമീതി പുച്ഛതി. ദേവപുത്തോപി അരഹത്തം പത്തതായ **തഗ്ഘ മേ ഭഗവാ യഥാധിപ്പായോ**തി ആഹ. **യത്ഥ യത്ഥൂപപജ്ജതീ**തി തീസു വാ കുലസമ്പത്തീസു ഛസു വാ കാമസഗ്ഗേസു യത്ഥ യത്ഥ ഉപ്പജ്ജതി, തത്ഥ തത്ഥ ദീഘായു യസവാ ഹോതീതി. പഞ്ചമം ചതുക്കനിപാതേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം. ഛട്ഠസത്തമാനി ഉത്താനത്ഥാനേവ.

൮. അലബ്ഭനീയഠാനസുത്തവണ്ണനാ

൪൮. അട്ഠമേ **അലബ്ഭനീയാനീ**തി അലദ്ധബ്ബാനി, ന സക്കാ ലഭിതും. **ഠാനാനീ**തി കാരണാനി. **ജരാധമ്മം മാ ജീരീ**തി യം മയ്ഹം ജരാസഭാവം, തം മാ ജീരതു. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ. **നച്ഛാദേയ്യാ**തി ന രുച്ചേയ്യ. **അബ്ബുഹീ**തി നീഹരി.

യതോതി യസ്മിം കാലേ. **ആപദാസൂ**തി ഉപദ്ദവേസു. **ന വേധതീ**തി ന കമ്പതി നാനുസോചതി. **അത്ഥവിനിച്ഛയഞ്ഞൂ**തി കാരണത്ഥവിനിച്ഛയേ കുസലോ. **പുരാണ**ന്തി നിബ്ബികാരതായ പോരാണകമേവ. **ജപ്പേനാ**തി വണ്ണഭണനേന. **മന്തേനാ**തി മഹാനുഭാവമന്തപരിവത്തനേന. **സുഭാസിതേനാ**തി സുഭാസിതകഥനേന. **അനുപ്പദാനേനാ**തി സതസ്സ വാ സഹസ്സസ്സ വാ ദാനേന. **പവേണിയാ വാ**തി കുലവംസേന വാ, "ഇദം അമ്ഹാകം പവേണിയാ ആചിണ്ണം, ഇദം അനാചിണ്ണ"ന്തി ഏവം പവേണികഥനേനാതി അത്ഥോ. **യഥാ യഥാ യത്ഥ ലഭേഥ അത്ഥ**ന്തി ഏതേസു ജപ്പാദീസു യേന യേന യത്ഥ യത്ഥ ഠാനേ ജരാധമ്മാദീനം അജീരണതാദിഅത്ഥം ലഭേയ്യ. **തഥാ തഥാ തത്ഥ പരക്കമേയ്യാ**തി തേന തേന തസ്മിം തസ്മിം ഠാനേ പരക്കമം കരേയ്യ. **കമ്മം ദള്ഹ**ന്തി വട്ടഗാമികമ്മം മയാ ഥിരം കത്വാ ആയൂഹിതം, സ്വാഹം ഇദാനി കിന്തി കരോമീതി ഏവം പച്ചവേക്ഖിത്വാ അധിവാസേയ്യാതി.

൯. കോസലസുത്തവണ്ണനാ

൪൯. നവമേ **ഉപകണ്ണകേ**തി കണ്ണമൂലേ. **ദുമ്മനോ**തി ദുട്ഠുമനോ. **പത്തക്ഖന്ധോ**തി പതിതക്ഖന്ധോ. **പജ്ഝായന്തോ**തി ചിന്തയന്തോ. **അപ്പടിഭാനോ**തി നിപ്പടിഭാനോ ഹുത്വാ. സേസം ഹേട്ഠാ വുത്തനയമേവ.

൧൦. നാരദസുത്തവണ്ണനാ

൫൦. ദസമേ **അജ്ഝോമുച്ഛിതോ**തി അധിഓമുച്ഛിതോ ഗിലിത്വാ പരിനിട്ഠപേത്വാ ഗഹണസഭാവായ അതിരേകമുച്ഛായ തണ്ഹായ സമന്നാഗതോ. **മഹച്ചാ രാജാനുഭാവേനാ**തി മഹതാ രാജാനുഭാവേന, അട്ഠാരസഹി സേനീഹി പരിവാരിതോ മഹതിയാ രാജിദ്ധിയാ പായാസീതി അത്ഥോ. **തഗ്ഘാ**തി ഏകംസത്ഥേ നിപാതോ , ഏകംസേനേവ സോകസല്ലഹരണോതി അത്ഥോ. ഇതി രാജാ ഇമം ഓവാദം സുത്വാ തസ്മിം ഠിതോ ധമ്മേന സമേന രജ്ജം കാരേത്വാ സഗ്ഗപരായണോ അഹോസി.

മുണ്ഡരാജവഗ്ഗോ പഞ്ചമോ.

പഠമപണ്ണാസകം നിട്ഠിതം.

൨. ദുതിയപണ്ണാസകം

(൫) ൧. നീവരണവഗ്ഗോ

൧. ആവരണസുത്തവണ്ണനാ

൫൧. ദുതിയസ്സ പഠമേ ആവരണവസേന **ആവരണാ**. നീവരണവസേന **നീവരണാ**. ചേതോ അജ്ഝാരുഹന്തീതി **ചേതസോ അജ്ഝാരുഹാ**. വിപസ്സനാപഞ്ഞഞ്ച മഗ്ഗപഞ്ഞഞ്ച ഉപ്പത്തിനിവാരണട്ഠേന ദുബ്ബലം കരോന്തീതി **പഞ്ഞായ ദുബ്ബലീകരണാ**. യാ വാ ഏതേഹി സദ്ധിം വോകിണ്ണാ പഞ്ഞാ ഉപ്പജ്ജതി, തം ദുബ്ബലം കരോന്തീതിപി **പഞ്ഞായ ദുബ്ബലീകരണാ. അബലായാ**തി പഞ്ചനീവരണപരിയോനദ്ധത്താ അപഗതബലായ. **ഉത്തരി വാ മനുസ്സധമ്മാ അലമരിയഞാണദസ്സനവിസേസ**ന്തി ദസകുസലകമ്മപഥസങ്ഖാതാ മനുസ്സധമ്മാ ഉത്തരി അരിയഭാവം കാതും സമത്ഥം ഞാണദസ്സനവിസേസം. **ഹാരഹാരിനീ**തി ഹരിതബ്ബം ഹരിതും സമത്ഥാ. **നങ്ഗലമുഖാനീ**തി മാതികാമുഖാനി. താനി ഹി നങ്ഗലസരിക്ഖകത്താ നങ്ഗലേഹി ച ഖതത്താ നങ്ഗലമുഖാനീതി വുച്ചന്തി.

ഏവമേവ ഖോതി ഏത്ഥ സോതം വിയ വിപസ്സനാഞാണം ദട്ഠബ്ബം, ഉഭതോ നങ്ഗലമുഖാനം വിവരണകാലോ വിയ ഛസു ദ്വാരേസു സംവരസ്സ വിസ്സട്ഠകാലോ, മജ്ഝേനദിയാ രുക്ഖപാദേ കോട്ടേത്വാ പലാലതിണമത്തികാഹി ആവരണേ കതേ ഉദകസ്സ വിക്ഖിത്തവിസടബ്യാദിണ്ണകാലോ വിയ പഞ്ചഹി നീവരണേഹി പരിയോനദ്ധകാലോ, ഏവം ആവരണേ കതേ വിഹതവേഗസ്സ ഉദകസ്സ തിണപലാലാദീനി പരികഡ്ഢിത്വാ സമുദ്ദം പാപുണിതും അസമത്ഥകാലോ വിയ വിപസ്സനാഞാണേന സബ്ബാകുസലേ വിദ്ധംസേത്വാ നിബ്ബാനസാഗരം പാപുണിതും അസമത്ഥകാലോ വേദിതബ്ബോ. സുക്കപക്ഖേ വുത്തവിപല്ലാസേന യോജനാ കാതബ്ബാ. ഇമസ്മിം സുത്തേ വട്ടവിവട്ടം കഥിതം. ദുതിയം ഉത്താനത്ഥമേവ.

൩. പധാനിയങ്ഗസുത്തവണ്ണനാ

൫൩. തതിയേ **പധാനിയങ്ഗാനീ**തി പധാനം വുച്ചതി പദഹനഭാവോ, പധാനമസ്സ അത്ഥീതി പധാനിയോ, പധാനിയസ്സ ഭിക്ഖുനോ അങ്ഗാനീതി പധാനിയങ്ഗാനി. **സദ്ധോ**തി സദ്ധായ സമന്നാഗതോ. സദ്ധാ പനേസാ ആഗമസദ്ധാ അധിഗമസദ്ധാ ഓകപ്പനസദ്ധാ പസാദസദ്ധാതി ചതുബ്ബിധാ. തത്ഥ സബ്ബഞ്ഞുബോധിസത്താനം സദ്ധാ, അഭിനീഹാരതോ പട്ഠായ ആഗതത്താ **ആഗമസദ്ധാ** നാമ. അരിയസാവകാനം പടിവേധേന അധിഗതത്താ **അധിഗമസദ്ധാ** നാമ. ബുദ്ധോ ധമ്മോ സങ്ഘോതി വുത്തേ അചലഭാവേന ഓകപ്പനം **ഓകപ്പനസദ്ധാ** നാമ. പസാദുപ്പത്തി **പസാദസദ്ധാ** നാമ. ഇധ ഓകപ്പനസദ്ധാ അധിപ്പേതാ. **ബോധി**ന്തി ചതുമഗ്ഗഞാണം. തം സുപ്പടിവിദ്ധം തഥാഗതേനാതി സദ്ദഹതി. ദേസനാസീസമേവ ചേതം, ഇമിനാ പന അങ്ഗേന തീസുപി രതനേസു സദ്ധാ അധിപ്പേതാ. യസ്സ ഹി ബുദ്ധാദീസു പസാദോ ബലവാ, തസ്സ പധാനവീരിയം ഇജ്ഝതി.

അപ്പാബാധോതി അരോഗോ. **അപ്പാതങ്കോ**തി നിദ്ദുക്ഖോ. **സമവേപാകിനിയാ**തി സമവിപാകിനിയാ. **ഗഹണിയാ**തി കമ്മജതേജോധാതുയാ. **നാതിസീതായ നാച്ചുണ്ഹായാ**തി അതിസീതലഗ്ഗഹണികോ ഹി സീതഭീരുകോ

ഹോതി, അച്ചുണ്ഹഗ്ഗഹണികോ ഉണ്ഹഭീരുകോ, തേസം പധാനം ന ഇജ്ഝതി, മജ്ഝിമഗ്ഗഹണികസ്സ ഇജ്ഝതി. തേനാഹ - **മജ്ഝിമായ പധാനക്ഖമായാ**തി. **യഥാഭൂതം അത്താനം ആവികത്താ**തി യഥാഭൂതം അത്തനോ അഗുണം പകാസേതാ. **ഉദയത്ഥഗാമിനിയാ**തി ഉദയഞ്ച അത്ഥഞ്ച ഗന്തും പരിച്ഛിന്ദിതും സമത്ഥായ. ഏതേന പഞ്ഞാസലക്ഖണപരിഗ്ഗാഹകം ഉദയബ്ബയഞാണം വുത്തം. **അരിയായാ**തി പരിസുദ്ധായ. **നിബ്ബേധികായാ**തി അനിബ്ബിദ്ധപുബ്ബേ ലോഭക്ഖന്ധാദയോ നിബ്ബിജ്ഝിതും സമത്ഥായ. **സമ്മാ ദുക്ഖക്ഖയഗാമിനിയാ**തി തദങ്ഗവസേന കിലേസാനം പഹീനത്താ യം ദുക്ഖം ഖീയതി, തസ്സ ദുക്ഖസ്സ ഖയഗാമിനിയാ. ഇതി സബ്ബേഹിപി ഇമേഹി പദേഹി വിപസ്സനാപഞ്ഞാവ കഥിതാ. ദുപ്പഞ്ഞസ്സ ഹി പധാനം ന ഇജ്ഝതി.

൪. സമയസുത്തവണ്ണനാ

൫൪. ചതുത്ഥേ **പധാനായാ**തി വീരിയകരണത്ഥായ. **ന സുകരം ഉഞ്ഛേന പഗ്ഗഹേന യാപേതു**ന്തി ന സക്കാ ഹോതി പത്തം ഗഹേത്വാ ഉഞ്ഛാചരിയായ യാപേതും. ഇമസ്മിമ്പി സുത്തേ വട്ടവിവട്ടമേവ കഥിതം.

൫. മാതാപുത്തസുത്തവണ്ണനാ

൫൫. പഞ്ചമേ **പരിയാദായ തിട്ഠതീ**തി പരിയാദിയിത്വാ ഗഹേത്വാ ഖേപേത്വാ തിട്ഠതി. **ഉഗ്ഘാതിതാ**തി ഉദ്ധുമാതാ.

അസിഹത്ഥേനാതി സീസച്ഛേദനത്ഥായ അസിം ആദായ ആഗതേനാപി. **പിസാചേനാ**തി ഖാദിതും ആഗതയക്ഖേനാപി. **ആസീദേ**തി ഘട്ടേയ്യ. **മഞ്ജുനാ**തി മുദുകേന. **കാമോഘവുള്ഹാന**ന്തി കാമോഘേന വുള്ഹാനം കഡ്ഢിതാനം. **കാലം ഗതി ഭവാഭവ**ന്തി വട്ടകാലം ഗതിഞ്ച പുനപ്പുനബ്ഭവേ ച. **പുരക്ഖതാ**തി പുരേചാരികാ പുരതോ ഗതായേവ. **യേ ച കാമേ പരിഞ്ഞായാ**തി യേ പണ്ഡിതാ ദുവിധേപി കാമേ തീഹി പരിഞ്ഞാഹി പരിജാനിത്വാ. **ചരന്തി അകുതോഭയാ**തി ഖീണാസവാനം കുതോചി ഭയം നാമ നത്ഥി, തസ്മാ തേ അകുതോഭയാ ഹുത്വാ ചരന്തി. **പാരങ്ഗതാ**തി പാരം വുച്ചതി നിബ്ബാനം, തം ഉപഗതാ, സച്ഛികത്വാ ഠിതാതി അത്ഥോ. **ആസവക്ഖയ**ന്തി അരഹത്തം. ഇമസ്മിം സുത്തേ വട്ടമേവ കഥേത്വാ ഗാഥാസു വട്ടവിവട്ടം കഥിതം.

൬. ഉപജ്ഝായസുത്തവണ്ണനാ

൫൬. ഛട്ഠേ **മധുരകജാതോ**തി സഞ്ജാതഗരുഭാവോ. **ദിസാ ച മേ ന പക്ഖായന്തീ**തി ചതസ്സോ ദിസാ ച അനുദിസാ ച മയ്ഹം ന ഉപട്ഠഹന്തീതി വദതി. **ധമ്മാ ച മം നപ്പടിഭന്തീ**തി സമഥവിപസ്സനാധമ്മാപി മേ ന ഉപട്ഠഹന്തി. **അനഭിരതോ ച ബ്രഹ്മചരിയം ചരാമീ**തി ഉക്കണ്ഠിതോ ഹുത്വാ ബ്രഹ്മചരിയവാസം വസാമി. **യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമീ**തി തസ്സ കഥം സുത്വാ "ബുദ്ധവേനേയ്യപുഗ്ഗലോ അയ"ന്തി തം കാരണം ഭഗവതോ ആരോചേതും ഉപസങ്കമി. **അവിപസ്സകസ്സ കുസലാനം ധമ്മാന**ന്തി കുസലധമ്മേ അവിപസ്സന്തസ്സ, അനേസന്തസ്സ അഗവേസന്തസ്സാതി അത്ഥോ. **ബോധിപക്ഖിയാനം ധമ്മാന**ന്തി സതിപട്ഠാനാദീനം സത്തതിംസധമ്മാനം.

൭. അഭിണ്ഹപച്ചവേക്ഖിതബ്ബഠാനസുത്തവണ്ണനാ

൭൭. സത്തമേ **ജരാധമ്മോമ്ഹീ**തി ജരാസഭാവോ അമ്ഹി. **ജരം അനതീതോ**തി ജരം അനതിക്കന്തോ, അന്തോജരായ എവ ചരാമി. സേസപദേസുപി എസേവ നയോ. **കമ്മസ്സകോ**തിആദീസു കമ്മം മയ്ഹം സകം അത്തനോ സന്തകന്തി കമ്മസ്സകോ അമ്ഹി. കമ്മസ്സ ദായാദോതി **കമ്മദായാദോ,** കമ്മം മയ്ഹം ദായജ്ജം സന്തകന്തി അത്ഥോ. കമ്മം മയ്ഹം യോനി കാരണന്തി **കമ്മയോനി.** കമ്മം മയ്ഹം ബന്ധൂതി **കമ്മബന്ധു,** കമ്മഞാതകോതി അത്ഥോ. കമ്മം മയ്ഹം പടിസരണം പതിട്ഠാതി **കമ്മപടിസരണോ. തസ്സ ദായാദോ ഭവിസ്സാമീ**തി തസ്സ കമ്മസ്സ ദായാദോ തേന ദിന്നഫലപടിഗ്ഗാഹകോ ഭവിസ്സാമീതി അത്ഥോ. **യോബ്ബനമദോ**തി യോബ്ബനം ആരബ്ഭ ഉപ്പന്നമദോ. സേസേസുപി എസേവ നയോ. **മഗ്ഗോ സഞ്ജായതീ**തി ലോകുത്തരമഗ്ഗോ സഞ്ജായതി. **സംയോജനാനി സബ്ബസോ പഹീയന്തീ**തി ദസ സംയോജനാനി സബ്ബസോ പഹീയന്തി. **അനുസയാ ബ്യന്തീഹോന്തീ**തി സത്ത അനുസയാ വിഗതന്താ പരിച്ഛിന്നാ പരിവടുമാ ഹോന്തി. എവമേത്ഥ ഹേട്ഠാ പഞ്ചസു ഠാനേസു വിപസ്സനാ കഥിതാ, ഇമേസു പഞ്ചസു ലോകുത്തരമഗ്ഗോ.

ഇദാനി ഗാഥാഹി കൂടം ഗണ്ഹന്തോ **ബ്യാധിധമ്മാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഞത്വാ ധമ്മം നിരൂപധി**ന്തി ഉപധിരഹിതം അരഹത്തമഗ്ഗം ഞത്വാ. **സബ്ബേ മദേ അഭിഭോസ്മീ**തി സബ്ബേ ഇമേ തയോപി മദേ അധിഭവിം, അതിക്കമ്മ ഠിതോസ്മീതി അത്ഥോ. **നേക്ഖമ്മം ദട്ഠു ഖേമതോ**തി പബ്ബജ്ജം ഖേമതോ ദിസ്വാ. **തസ്സ മേ അഹു ഉസ്സാഹോ, നിബ്ബാനം അഭിപസ്സതോ**തി തസ്സ മയ്ഹം നിബ്ബാനം അഭിപസ്സന്തസ്സ വായാമോ അഹോസി. **അനിവത്തി ഭവിസ്സാമീ**തി പബ്ബജ്ജതോ അനിവത്തികോ ഭവിസ്സാമി, ബ്രഹ്മചരിയവാസതോ അനിവത്തികോ, സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണതോ അനിവത്തികോ ഭവിസ്സാമി. **ബ്രഹ്മചരിയപരായണോ**തി മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയപരായണോ. ഇമിനാ ലോകുത്തരോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ കഥിതോതി.

൮. ലിച്ഛവികുമാരകസുത്തവണ്ണനാ

൭൮. അട്ഠമേ **സജ്ജാനി ധനൂനീ**തി സജിയാനി ആരോപിതധനൂനി. **അദ്ദസൂ**തി അദ്ദസംസു. **ഭവിസ്സന്തി വജ്ജീ**തി വഡ്ഢിസ്സന്തി വജ്ജിരാജാനോ. **അപാനുഭാ**തി അവഡ്ഢിനിസ്സിതാ മാനഥദ്ധാ. **പച്ഛാലിയം ഖിപന്തീ**തി പച്ഛതോ ഗന്ത്വാ പിട്ഠിം പാദേന പഹരന്തി. **രട്ഠികസ്സാ**തിആദീസു രട്ഠം ഭുഞ്ജതീതി **രട്ഠികോ**. പിതരാ ദത്തം സാപതേയ്യം ഭുഞ്ജതീതി **പേത്തനികോ**. സേനായ പതി ജേട്ഠകോതി **സേനാപതികോ. ഗാമഗാമണികസ്സാ**തി ഗാമാനം ഗാമണികസ്സ, ഗാമസാമികസ്സാതി അത്ഥോ. **പൂഗഗാമണികസ്സാ**തി ഗണജേട്ഠകസ്സ. **കുലേസൂ**തി തേസു തേസു കുലേസു. **പച്ചേകാധിപച്ചം കാരേന്തീ**തി പച്ചേകം ജേട്ഠകട്ഠാനം കാരേന്തി. **കല്യാണേന മനസാ അനുകമ്പന്തീ**തി സുന്ദരേന ചിത്തേന അനുഗ്ഗണ്ഹന്തി. **ഖേത്തകമ്മന്തസാമന്തസബ്ബോഹാരേ**തി യേ ച അത്തനോ ഖേത്തകമ്മന്താനം സാമന്താ അനന്തരക്ഖേത്തസാമിനോ, തേ ച രജ്ജുദണ്ഡേഹി ഭൂമിപ്പമാണഗ്ഗാഹകേ സബ്ബോഹാരേ ച. **ബലിപടിഗ്ഗാഹികാ ദേവതാ**തി കുലപ്പവേണിയാ ആഗതാ ആരക്ഖദേവതാ. **സക്കരോതീ**തി താ ദേവതാ അഗ്ഗയാഗുഭത്താദീഹി സക്കരോതി.

കിച്ചകരോതി ഉപ്പന്നാനം കിച്ചാനം കാരകോ. **യേ ചസ്സ അനുജീവിനോ**തി യേ ച എതം ഉപനിസ്സായ ജീവന്തി. **ഉഭിന്നഞ്ചേവ അത്ഥായാ**തി ഉഭിന്നമ്പി ഹിതത്ഥായ പടിപന്നോ ഹോതീതി അത്ഥോ. **പുബ്ബപേതാന**ന്തി

പരലോകഗതാനം. **ദിട്ഠേ ധമ്മേ ച ജീവത**ന്തി യേ ച ദിട്ഠേ ധമ്മേ ജീവന്തി. ഇതി പദദ്വയേനാപി അതീതപച്ചുപ്പന്നേ ഞാതയോ ദസ്സേതി. **വിത്തിസഞ്ജനനോ**തി തുട്ഠിജനനോ. **ഘരമാവസ**ന്തി ഘരാവാസം വസന്തോ. **പുജ്ജോ ഹോതി പസംസിയോ**തി പൂജേതബ്ബോ ച പസംസിതബ്ബോ ച ഹോതീതി.

൯-൧൦. വുഡ്ഢപബ്ബജിതസുത്തദ്വയവണ്ണനാ

൯-൧൦. നവമേ **നിപുണോ**തി സണ്ഹോ സുഖുമകാരണഞ്ഞൂ. **ആകപ്പസമ്പന്നോ**തി സമണാകപ്പേന സമ്പന്നോ. ദസമേ **പദക്ഖിണഗ്ഗാഹീ**തി ദിന്നോവാദം പദക്ഖിണതോ ഗണ്ഹന്തോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

നീവരണവഗ്ഗോ പഠമോ.

(൭) ൨. സഞ്ഞാവഗ്ഗോ

൧-൨. സഞ്ഞാസുത്തദ്വയവണ്ണനാ

൬൧-൬൨. ദുതിയസ്സ പഠമേ **മഹപ്ഫലാ**തി വിപാകഫലേന മഹപ്ഫലാ. വിപാകാനിസംസേനേവ **മഹാനിസംസാ. അമതോഗധാ**തി നിബ്ബാനപതിട്ഠാ. **സബ്ബലോകേ അനഭിരതിസഞ്ഞാ**തി സബ്ബസ്മിം തേധാതുസന്നിവേസേ ലോകേ ഉക്കണ്ഠിതസ്സ ഉപ്പജ്ജനകസഞ്ഞാ. ദുതിയം ഉത്താനത്ഥമേവ.

൩-൪. വഡ്ഢസുത്തദ്വയവണ്ണനാ

൬൩-൬൪. തതിയേ **വരാദായീ**തി ഉത്തമസ്സ വരസ്സ ആദായകോ. സേസമേത്ഥ ചതുത്ഥേ ച ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

൫. സാകച്ഛസുത്തവണ്ണനാ

൬൫. പഞ്ചമേ **അലംസാകച്ഛോ**തി സാകച്ഛായ യുത്തോ. **ആഗതം പഞ്ഹ**ന്തി പുച്ഛിതം പഞ്ഹം. **ബ്യാകത്താ ഹോതീ**തി വിസ്സജ്ജിതാ ഹോതി.

൬. സാജീവസുത്തവണ്ണനാ

൬൬. ഛട്ഠേ **അലംസാജീവോ**തി സാജീവായ യുത്തോ. **സാജീവോ**തി പഞ്ഹപുച്ഛനഞ്ചേവ പഞ്ഹവിസ്സജ്ജനഞ്ച. സബ്ബേപി ഹി സബ്രഹ്മചാരിനോ പഞ്ഹം ഉപജീവന്തി, തേനേതം പഞ്ഹപുച്ഛനവിസ്സജ്ജനം സമാനാജീവതായ സാജീവോതി വുത്തം. **കതം പഞ്ഹ**ന്തി അഭിസങ്ഖതം പഞ്ഹം.

൭-൧൦. പഠമഇദ്ധിപാദസുത്താദിവണ്ണനാ

൬൭-൭൦. സത്തമേ **ഉസ്സോള്ഹീ**തി അധിമത്തവീരിയം. അട്ഠമേ അത്തനോ ബോധിമണ്ഡേ പടിവിദ്ധേ ആഗമനഇദ്ധിപാദേ കഥേത്വാ ഉപരി അത്തനോവ ഛ അഭിഞ്ഞാ കഥേസീതി. നവമദസമേസു വിപസ്സനാ കഥിതാ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

സഞ്ഞാവഗ്ഗോ ദുതിയോ.

(൮) ൩. യോധാജീവവഗ്ഗോ

൧. പഠമചേതോവിമുത്തിഫലസുത്തവണ്ണനാ

൭൧. തതിയസ്സ പഠമേ **യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ**തി ഹേട്ഠാ വുത്തനയേന വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഇദാനി വണ്ണഭണനത്ഥം ഇദം ആരദ്ധം. തത്ഥ **യതോ ഖോ**തി യദാ ഖോ. **ഉക്ഖിത്തപലിഘോ**തി അവിജ്ജാപലിഘം ഉക്ഖിപിത്വാ അപനേത്വാ ഠിതോ. **സംകിണ്ണപരിഖോ**തി സംസാരപരിഖം സംകിരിത്വാ വിനാസേത്വാ ഠിതോ. **അബ്ബൂള്ഹേസികോ**തി തണ്ഹാസങ്ഖാതം ഏസികാഥമ്ഭം അബ്ബുയ്ഹ ലുഞ്ചിത്വാ ഠിതോ. **നിരഗ്ഗളോ**തി നീവരണകവാടം ഉഗ്ഘാടേത്വാ ഠിതോ. **പന്നദ്ധജോ പന്നഭാരോ**തി മാനദ്ധജഞ്ച ഖന്ധാഭിസങ്ഖാരകിലേസഭാരഞ്ച പാതേത്വാ ഓതാരേത്വാ ഠിതോ. **വിസംയുത്തോ**തി വട്ടേന വിസംയുത്തോ. സേസം പാളിനയേനേവ വേദിതബ്ബം. ഏത്താവതാ ഭഗവതാ മഗ്ഗേന കിലേസേ ഖേപേത്വാ നിരോധസയനവരഗതസ്സ നിബ്ബാനാരമ്മണം ഫലസമാപത്തിം അപ്പേത്വാ വിഹരതോ ഖീണാസവസ്സ കാലോ ദസ്സിതോ.

യഥാ ഹി ദ്വേ നഗരാനി ഏകം ചോരനഗരം ഏകം ഖേമനഗരം. അഥ ഏകസ്സ മഹായോധസ്സ ഏവം ഭവേയ്യ - ‘‘യാവിമം ചോരനഗരം തിട്ഠതി, താവ ഖേമനഗരം ഭയതോ ന മുച്ചതി, ചോരനഗരം അനഗരം കരിസ്സാമീ’’തി സന്നാഹം കത്വാ ഖഗ്ഗം ഗഹേത്വാ ചോരനഗരം ഉപസങ്കമിത്വാ നഗരദ്വാരേ ഉസ്സാപിതേ ഏസികാഥമ്ഭേ ഖഗ്ഗേന ഛിന്ദിത്വാ സദ്ധിം ദ്വാരബാഹാഹി കവാടം ഭിന്ദിത്വാ പലിഘം ഉക്ഖിപിത്വാ പാകാരം ഭിന്ദിത്വാ പരിഖം വികിരിത്വാ നഗരസോഭത്ഥായ ഉസ്സിതേ ധജേ പാതേത്വാ നഗരം അഗ്ഗിനാ ഝാപേത്വാ ഖേമനഗരം പവിസിത്വാ പാസാദം ആരുയ്ഹ ഞാതിഗണപരിവുതോ സുരസഭോജനം ഭുഞ്ജേയ്യ. ഏവം ചോരനഗരം വിയ സക്കായോ, ഖേമനഗരം വിയ നിബ്ബാനം, മഹായോധോ വിയ യോഗാവചരോ. തസ്സേവം ഹോതി - ‘‘യാവ സക്കായവട്ടം വട്ടതി, താവ ദ്വത്തിംസകമ്മകാരണാഅട്ഠനവുതിരോഗപഞ്ചവീസതിമഹാഭയേഹി പരിമുച്ചനം നത്ഥീ’’തി. സോ മഹായോധോ സന്നാഹം വിയ സീലസന്നാഹം കത്വാ പഞ്ഞാഖഗ്ഗം ഗഹേത്വാ ഖഗ്ഗേന ഏസികാഥമ്ഭേ വിയ അരഹത്തമഗ്ഗേന തണ്ഹേസികം ലുഞ്ചിത്വാ, സോ യോധോ സദ്വാരബാഹകം നഗരകവാടം വിയ പഞ്ചോരമ്ഭാഗിയസംയോജനഅഗ്ഗളം ഉഗ്ഘാടേത്വാ, സോ യോധോ പലിഘം വിയ അവിജ്ജാപലിഘം ഉക്ഖിപിത്വാ, സോ യോധോ പാകാരം ഭിന്ദന്തോ പരിഖം വിയ കമ്മാഭിസങ്ഖാരം ഭിന്ദന്തോ ജാതിസംസാരപരിഖം വികിരിത്വാ, സോ യോധോ നഗരം സോഭത്ഥായ ഉസ്സാപിതദ്ധജേ വിയ മാനദ്ധജേ പാതേത്വാ സക്കായനഗരം ഝാപേത്വാ, സോ യോധോ ഖേമനഗരേ ഉപരിപാസാദേ സുഭോജനം വിയ കിലേസപരിനിബ്ബാനനഗരം പവിസിത്വാ അമതം നിരോധാരമ്മണം ഫലസമാപത്തിസുഖം അനുഭവമാനോ കാലം വീതിനാമേതി.

൨. ദുതിയചേതോവിമുത്തിഫലസുത്തവണ്ണനാ

൭൨. ദുതിയേ **അനിച്ചസഞ്ഞാ**തി ഖന്ധപഞ്ചകം ഹുത്വാ അഭാവാകാരേന അനിച്ചന്തി ഉപ്പജ്ജനകസഞ്ഞാ. **അനിച്ചേ ദുക്ഖസഞ്ഞാ**തി യദനിച്ചം, തം പടിപീളനാകാരേന ദുക്ഖന്തി ഉപ്പജ്ജനകസഞ്ഞാ. **ദുക്ഖേ അനത്തസഞ്ഞാ**തി യം

ദുക്ഖം, തം അവസവത്തനാകാരേന അനത്താതി ഉപ്പജ്ജനകസഞ്ഞാ. സേസം ഹേട്ഠാ വുത്തനയമേവ. ഇമേസു പന ദ്വീസുപി സുത്തേസു വിപസ്സനാഫലം നാമ കഥിതന്തി.

൯. പഠമധമ്മവിഹാരീസുത്തവണ്ണനാ

൭൯. തതിയേ **ദിവസം അതിനാമേതീ**തി ദിവസം അതിക്കാമേതി. **രിഞ്ചതി പടിസല്ലാന**ന്തി ഏകീഭാവം വിസ്സജ്ജേതി. **ദേസേതീ**തി കഥേതി പകാസേതി. **ധമ്മപഞ്ഞത്തിയാ**തി ധമ്മസ്സ പഞ്ഞാപനായ. **ധമ്മം പരിയാപുണാതീ**തി നവങ്ഗവസേന ചതുസച്ചധമ്മം പരിയാപുണാതി വളഞ്ജേതി കഥേതി. **ന രിഞ്ചതി പടിസല്ലാന**ന്തി ഏകീഭാവം ന വിസ്സജ്ജേതി. **അനുയുഞ്ജതി അജ്ഝത്തം ചേതോസമഥ**ന്തി നിയകജ്ഝത്തേ ചിത്തസമാധിം ആസേവതി ഭാവേതി, സമഥകമ്മട്ഠാനേ യുത്തപ്പയുത്തോ ഹോതി.

ഹിതേസിനാതി ഹിതം ഏസന്തേന. **അനുകമ്പകേനാ**തി അനുകമ്പമാനേന. **അനുകമ്പം ഉപാദായാ**തി അനുകമ്പം ചിത്തേന പരിഗ്ഗഹേത്വാ, പടിച്ചാതിപി വുത്തം ഹോതി. **കതം വോ തം മയാ**തി തം മയാ ഇമേ പഞ്ച പുഗ്ഗലേ ദേസേന്തേന തുമ്ഹാകം കതം. ഏത്തകമേവ ഹി അനുകമ്പകസ്സ സത്ഥു കിച്ചം യദിദം അവിപരീതധമ്മദേസനാ, ഇതോ പരം പന പടിപത്തി നാമ സാവകാനം കിച്ചം. തേനാഹ - **ഏതാനി ഭിക്ഖു രുക്ഖമൂലാനി…പേ॰… അമ്ഹാകം അനുസാസനീ**തി. തത്ഥ ച **രുക്ഖമൂലാനീ**തി ഇമിനാ രുക്ഖമൂലസേനാസനം ദസ്സേതി. **സുഞ്ഞാഗാരാനീ**തി ഇമിനാ ജനവിവിത്തട്ഠാനം. ഉഭയേനാപി ച യോഗാനുരൂപം സേനാസനമാചിക്ഖതി, ദായജ്ജം നിയ്യാതേതി. **ഝായഥാ**തി ആരമ്മണൂപനിജ്ഝാനേന അട്ഠതിംസാരമ്മണാനി, ലക്ഖണൂപനിജ്ഝാനേന ച അനിച്ചാദിതോ ഖന്ധായതനാദീനി ഉപനിജ്ഝായഥ, സമഥഞ്ച വിപസ്സനഞ്ച വഡ്ഢേഥാതി വുത്തം ഹോതി. **മാ പമാദത്ഥാ**തി മാ പമജ്ജിത്ഥ. **മാ പച്ഛാ വിപ്പടിസാരിനോ അഹുവത്ഥാ**തി യേ ഹി പുബ്ബേ ദഹരകാലേ ആരോഗ്യകാലേ സത്തസപ്പായാദിസമ്പത്തികാലേ സത്ഥു സമ്മുഖീഭാവകാലേ ച യോനിസോമനസികാരവിരഹിതാ രത്തിന്ദിവം മങ്കുലഭത്താ ഹുത്വാ സേയ്യസുഖമിദ്ധസുഖമനുയുത്താ പമജ്ജന്തി, തേ പച്ഛാ ജരാകാലേ രോഗകാലേ മരണകാലേ വിപത്തികാലേ സത്ഥു പരിനിബ്ബാനകാലേ ച തം പുബ്ബേ പമാദവിഹാരം അനുസ്സരന്താ സപ്പടിസന്ധികാലകിരിയഞ്ച ഭാരിയം സമ്പസ്സമാനാ വിപ്പടിസാരിനോ ഹോന്തി. തുമ്ഹേ പന താദിസാ മാ അഹുവത്ഥാതി ഏതമത്ഥം ദസ്സേന്തോ ആഹ - ''മാ പച്ഛാ വിപ്പടിസാരിനോ അഹുവത്ഥാ''തി. **അയം വോ അമ്ഹാകം അനുസാസനീ**തി അയം അമ്ഹാകം സന്തികാ ''ഝായഥ മാ പമാദത്ഥാ''തി തുമ്ഹാകം അനുസാസനീ, ഓവാദോതി വുത്തം ഹോതി.

൧൦. ദുതിയധമ്മവിഹാരീസുത്തവണ്ണനാ

൮൦. ചതുത്ഥേ **ഉത്തരി ചസ്സ പഞ്ഞായ അത്ഥം നപ്പജാനാതീ**തി തതോ പരിയത്തിതോ ഉത്തരി തസ്സ ധമ്മസ്സ സഹവിപസ്സനായ മഗ്ഗപഞ്ഞായ അത്ഥം നപ്പജാനാതി , ചത്താരി സച്ചാനി ന പസ്സതി നപ്പടിവിജ്ഝതീതി അത്ഥോ. സേസവാരേസുപി ഏസേവ നയോ. ഏവമേതേസു ദ്വീസുപി സുത്തേസു ബഹുസ്സുതഭിക്ഖു വിപസ്സനാകമ്മികോ സോതാപന്നോ സകദാഗാമീ അനാഗാമീ ഖീണാസവോതി ഛ ജനാ ധമ്മവിഹാരിനോ നാമാതി വേദിതബ്ബാ.

൫. പഠമയോധാജീവസുത്തവണ്ണനാ

൭൫. പഞ്ചമേ **യോധാജീവാ**തി യുദ്ധൂപജീവിനോ. **രജഗ്ഗ**ന്തി ഹത്ഥിഅസ്സാദീനം പാദപ്പഹാരഭിന്നായ ഭൂമിയാ ഉഗ്ഗതം രജക്ഖന്ധം. **ന സന്ഥമ്ഭതീ**തി സന്ഥമ്ഭിത്വാ ഠാതും ന സക്കോതി. **സഹതി രജഗ്ഗ**ന്തി രജക്ഖന്ധം ദിസ്വാപി അധിവാസേതി. **ധജഗ്ഗ**ന്തി ഹത്ഥിഅസ്സദീനം പിട്ഠേസു വാ രഥേസു വാ ഉസ്സാപിതാനം ധജാനം അഗ്ഗം. **ഉസ്സാരണ**ന്തി ഹത്ഥിഅസ്സരഥാനഞ്ചേവ ബലകായസ്സ ച ഉച്ചാസദ്ദമഹാസദ്ദം. **സമ്പഹാരേ**തി സമാഗതേ അപ്പമത്തകേപി പഹാരേ. **ഹഞ്ഞതീ**തി വിഹഞ്ഞതി വിഘാതം ആപജ്ജതി. **ബ്യാപജ്ജതീ**തി വിപത്തിം ആപജ്ജതി, പകതിഭാവം ജഹതി. **സഹതി സമ്പഹാര**ന്തി ദ്വേ തയോ പഹാരേ പത്വാപി സഹതി അധിവാസേതി. **തമേവ സങ്ഗാമസീസ**ന്തി തംയേവ ജയക്ഖന്ധാവാരട്ഠാനം. **അജ്ഝാവസതീ**തി സത്താഹമത്തം അഭിഭവിത്വാ ആവസതി. കിം കാരണാ ? ലദ്ധപഹാരാനം പഹാരജഗ്ഗനത്ഥഞ്ചേവ കതകമ്മാനം വിസേസം ഞത്വാ ഠാനന്തരദാനത്ഥഞ്ച ഇസ്സരിയസുഖാനുഭവനത്ഥഞ്ച.

ഇദാനി യസ്മാ സത്ഥു യോധാജീവേഹി കിച്ചം നത്ഥി, ഇമസ്മിം പന സാസനേ തഥാരൂപേ പഞ്ച പുഗ്ഗലേ ദസ്സേതും ഇദം ഓപമ്മം ആഭതം. തസ്മാ തേ പുഗ്ഗലേ ദസ്സേന്തോ **ഏവമേവ ഖോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സംസീദതീ**തി മിച്ഛാവിതക്കസ്മിം സംസീദതി അനുപ്പവിസതി. **ന സക്കോതി ബ്രഹ്മചരിയം സന്ധാരേതു**ന്തി ബ്രഹ്മചരിയവാസം അനുപച്ഛിജ്ജമാനം ഗോപേതും ന സക്കോതി. **സിക്ഖാദുബ്ബല്യം ആവികത്വാ**തി സിക്ഖായ ദുബ്ബലഭാവം പകാസേത്വാ. **കിമസ്സ രജഗ്ഗസ്മി**ന്തി കിം തസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ രജഗ്ഗം നാമാതി വദതി. **അഭിരൂപാ**തി അഭിരൂപവതീ. **ദസ്സനീയാ**തി ദസ്സനയോഗ്ഗാ. **പാസാദികാ**തി ദസ്സനേനേവ ചിത്തപ്പസാദാവഹാ. **പരമായാ**തി ഉത്തമായ. **വണ്ണപോക്ഖരതായാ**തി സരീരവണ്ണേന ചേവ അങ്ഗസണ്ഠാനേന ച. **ഊഹസതീ**തി അവഹസതി. **ഉല്ലപതീ**തി കഥേതി. **ഉജ്ജഗ്ഘതീ**തി പാണിം പഹരിത്വാ മഹാഹസിതം ഹസതി. **ഉപ്പണ്ഡേതീ**തി ഉപ്പണ്ഡനകഥം കഥേതി. **അഭിനിസീദതീ**തി അഭിഭവിത്വാ സന്തികേ വാ ഏകാസനേ വാ നിസീദതി. ദുതിയപദേപി ഏസേവ നയോ. **അജ്ഝോത്ഥരതീ**തി അവത്ഥരതി. **വിനിവേഠേത്വാ വിനിമോചേത്വാ**തി ഗഹിതട്ഠാനതോ തസ്സാ ഹത്ഥം വിനിബ്ബേഠേത്വാ ചേവ മോചേത്വാ ച. സേസമേത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി. ഇമസ്മിം സുത്തേ വട്ടവിവട്ടം കഥിതം.

൬. ദുതിയയോധാജീവസുത്തവണ്ണനാ

൭൬. ഛട്ഠേ **അസിചമ്മം ഗഹേത്വാ**തി അസിഞ്ച ചമ്മഞ്ച ഗഹേത്വാ. **ധനുകലാപം സന്നയ്ഹിത്വാ**തി ധനുഞ്ച സരകലാപഞ്ച സന്നയ്ഹിത്വാ. **വിയൂള്ഹ**ന്തി യുദ്ധസന്നിവേസവസേന ഠിതം. **സങ്ഗാമം ഓതരതീ**തി മഹായുദ്ധം ഓതരതി. **ഉസ്സഹതി വായമതീ**തി ഉസ്സാഹഞ്ച വായാമഞ്ച കരോതി. **ഹനന്തീ**തി ഘാതേന്തി. **പരിയാപാദേന്തീ**തി പരിയാപാദയന്തി. **ഉപലിക്ഖന്തീ**തി വിജ്ഝന്തി. **അപനേന്തീ**തി സകസേനം ഗഹേത്വാ ഗച്ഛന്തി. **അപനേത്വാ ഞാതകാനം നേന്തീ**തി സകസേനം നേത്വാ തതോ ഞാതകാനം സന്തികം നേന്തി. **നീയമാനോ**തി അത്തനോ ഗേഹം വാ സേസഞാതിസന്തികം വാ നിയ്യമാനോ. **ഉപട്ഠഹന്തി പരിചരന്തീ**തി പഹാരസോധനവണകപ്പനാദീനി കരോന്താ ജഗ്ഗന്തി ഗോപയന്തി.

അരക്ഖിതേനേവ കായേനാതി അരക്ഖിതേന കായദ്വാരേന. **അരക്ഖിതായ വാചായാ**തി അരക്ഖിതേന വചീദ്വാരേന. **അരക്ഖിതേന ചിത്തേനാ**തി അരക്ഖിതേന മനോദ്വാരേന. **അനുപട്ഠിതായ സതിയാ**തി സതിം സുപട്ഠിതം അകത്വാ. **അസംവുതേഹി ഇന്ദ്രിയേഹീ**തി മനച്ഛട്ഠേഹി ഇന്ദ്രിയേഹി അപിഹിതേഹി അഗോപിതേഹി. **രാഗോ ചിത്തം അനുദ്ധംസേതീ**തി രാഗോ ഉപ്പജ്ജമാനോവ സമഥവിപസ്സനാചിത്തം ധംസേതി, ദൂരേ ഖിപതി. **രാഗപരിയുട്ഠിതോമ്ഹി, ആവുസോ, രാഗപരേതോ**തി അഹം, ആവുസോ, രാഗേന രത്തോ, രാഗേന അനുഗതോ.

അട്ഠികങ്കലൂപമാതിആദീസു **അട്ഠികങ്കലൂപമാ** അപ്പസ്സാദട്ഠേന. **മംസപേസൂപമാ** ബഹുസാധാരണട്ഠേന. **തിണുക്കൂപമാ** അനുദഹനട്ഠേന. **അങ്ഗാരകാസൂപമാ** മഹാഭിതാപട്ഠേന. **സുപിനകൂപമാ** ഇത്തരപച്ചുപട്ഠാനട്ഠേന. **യാചിതകൂപമാ** താവകാലികട്ഠേന. **രുക്ഖഫലൂപമാ** സബ്ബങ്ഗപച്ചങ്ഗപലിഭഞ്ജനട്ഠേന. **അസിസൂനൂപമാ** അധികുട്ടനട്ഠേന. **സത്തിസൂലൂപമാ** വിനിവിജ്ഝനട്ഠേന. **സപ്പസിരൂപമാ** സാസങ്കസപ്പടിഭയട്ഠേന . **ഉസ്സഹിസ്സാമീ**തി ഉസ്സാഹം കരിസ്സാമി. **ധാരയിസ്സാമീ**തി സമണഭാവം ധാരയിസ്സാമി. **അഭിരമിസ്സാമീ**തി അഭിരതിം ഉപ്പാദേസ്സാമി ന ഉക്കണ്ഠിസ്സാമി. സേസമേത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവ. ഇമസ്മിം സുത്തേ വട്ടവിവട്ടം കഥിതന്തി.

൭. പഠമഅനാഗതഭയസുത്തവണ്ണനാ

൭൭. സത്തമേ **ആരഞ്ഞകേനാ**തി അരഞ്ഞവാസിനാ. **അപ്പത്തസ്സാ**തി അസമ്പത്തസ്സ ഝാനവിപസ്സനാമഗ്ഗഫലപ്പഭേദസ്സ വിസേസസ്സ പത്തിയാ. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ. **സോ മമസ്സ അന്തരായോ**തി സോ മമ ജീവിതന്തരായോ ച ബ്രഹ്മചരിയന്തരായോ ച, പുഥുജ്ജനകാലകിരിയം കരോന്തസ്സ സഗ്ഗന്തരായോ ച മഗ്ഗന്തരായോ ച ഭവേയ്യ. **ഹന്ദാ**തി വവസ്സഗ്ഗത്ഥേ നിപാതോ. **വീരിയം ആരഭാമീ**തി ദുവിധമ്പി വീരിയം കരോമി. **സത്ഥകാ**തി സത്ഥം വിയ സന്ധിബന്ധനച്ഛേദകവാതാ. **വാളേഹീ**തി കക്ഖളേഹി. **മാണവേഹീ**തി ചോരേഹി. **കതകമ്മേഹി വാ അകതകമ്മേഹി വാ**തി ഏത്ഥ ചോരികം കത്വാ നിക്ഖന്താ കതകമ്മാ നാമ, ചോരികം കാതും ഗച്ഛന്താ അകതകമ്മാ നാമ. തത്ഥ കതകമ്മാ കമ്മസ്സ നിപ്ഫന്നത്താ സത്താനം ഗലലോഹിതം ഗഹേത്വാ ദേവതാനം ബലിം കരോന്തി, അകതകമ്മാ ''ഏവം നോ കമ്മം നിപ്ഫജ്ജിസ്സതീ''തി പഠമതരം കരോന്തി. ഇദം സന്ധായ **തേ മം ജീവിതാ വോരോപേയ്യു**ന്തി വുത്തം. **വാളാ അമനുസ്സാ**തി കക്ഖളാ ദുട്ഠാ യക്ഖാദയോ അമനുസ്സാ.

൮. ദുതിയഅനാഗതഭയസുത്തവണ്ണനാ

൭൮. അട്ഠമേ **പുരാ മം സോ ധമ്മോ ആഗച്ഛതീ**തി യാവ സോ ധമ്മോ മം ന ഉപഗച്ഛതി, താവ അഹം പുരേതരമേവ വീരിയം ആരഭാമീതി അത്ഥോ. **ഖീരോദകീഭൂതാ**തി ഖീരോദകം വിയ ഭൂതാ ഏകീഭാവം ഉപഗതാ. **പിയചക്ഖൂഹീ**തി മേത്തചക്ഖൂഹി.

൯. തതിയഅനാഗതഭയസുത്തവണ്ണനാ

൩൯. നവമേ **ധമ്മസന്ദോസാ വിനയസന്ദോസോ**തി ധമ്മസന്ദോസേന വിനയസന്ദോസോ ഹോതി. കഥം പന ധമ്മസ്മിം ദുസ്സന്തേ വിനയോ ദുസ്സതി നാമ? സമഥവിപസ്സനാധമ്മേസു ഗബ്ഭം അഗ്ഗണ്ഹന്തേസു പഞ്ചവിധോ വിനയോ ന ഹോതി , ഏവം ധമ്മേ ദുസ്സന്തേ വിനയോ ദുസ്സതി. ദുസ്സീലസ്സ പന സംവരവിനയോ നാമ ന ഹോതി, തസ്മിം അസതി സമഥവിപസ്സനാ ഗബ്ഭം ന ഗണ്ഹാതി. ഏവം വിനയസന്ദോസേനപി ധമ്മസന്ദോസോ വേദിതബ്ബോ. **അഭിധമ്മകഥ**ന്തി സീലാദിഉത്തമധമ്മകഥം. **വേദല്ലകഥ**ന്തി വേദപടിസംയുത്തം ഞാണമിസ്സകകഥം. **കണ്ഹധമ്മം ഓക്കമമാനാ**തി രന്ധഗവേസിതായ ഉപാരമ്ഭപരിയേസനവസേന കാളകധമ്മം ഓക്കമമാനാ. അപിച ദുട്ഠചിത്തേന പുഗ്ഗലം ഘട്ടേന്താപി തം കണ്ഹധമ്മം അത്തനോ ദഹന്താപി ലാഭസക്കാരത്ഥം കഥേന്താപി കണ്ഹധമ്മം ഓക്കമന്തിയേവ.

ഗമ്ഭീരാതി പാളിഗമ്ഭീരാ. **ഗമ്ഭീരത്ഥാ**തി അത്ഥഗമ്ഭീരാ. **ലോകുത്തരാ**തി ലോകുത്തരധമ്മദീപകാ. **സുഞ്ഞതാപടിസംയുത്താ**തി ഖന്ധധാതുആയതനപച്ചയാകാരപടിസംയുത്താ. **ന അഞ്ഞാ ചിത്തം ഉപട്ഠപേസ്സന്തീ**തി ജാനനത്ഥായ ചിത്തം ന ഠപേസ്സന്തി. **ഉഗ്ഗഹേതബ്ബം പരിയാപുണിതബ്ബ**ന്തി ഉഗ്ഗഹേതബ്ബേ ച വളഞ്ജേതബ്ബേ ച. **കവിതാ**തി സിലോകാദിബന്ധനവസേന കവീഹി കതാ. **കാവേയ്യാ**തി തസ്സേവ വേവചനം. **ബാഹിരകാ**തി സാസനതോ ബഹിദ്ധാ ഠിതാ. **സാവകഭാസിതാ**തി ബാഹിരസാവകേഹി ഭാസിതാ. സേസമേത്ഥ ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ സുവിഞ്ഞേയ്യത്താ ച ഉത്താനത്ഥമേവ.

൧൦. ചതുത്ഥഅനാഗതഭയസുത്തവണ്ണനാ

൮൦. ദസമേ **കല്യാണകാമാ**തി സുന്ദരകാമാ. **രസഗ്ഗാനീ**തി ഉത്തമരസാനി. **സംസട്ഠാ വിഹരിസ്സന്തീ**തി പഞ്ചവിധേന സംസഗ്ഗേന സംസട്ഠാ വിഹരിസ്സന്തി. **സന്നിധികാരപരിഭോഗ**ന്തി സന്നിധികതസ്സ പരിഭോഗം. **ഓളാരികമ്പി നിമിത്ത**ന്തി ഏത്ഥ പഥവിം ഖണന്തോപി ഖണാഹീതി ആണാപേന്തോപി പഥവിയം ഓളാരികം നിമിത്തം കരോതി നാമ. തിണകട്ഠസാഖാപലാസം ഛിന്ദന്തോപി ഛിന്ദാതി ആണാപേന്തോപി ഹരിതഗ്ഗേ ഓളാരികം നിമിത്തം കരോതി നാമ. ആജീവത്ഥായ പണ്ണനിവാപആദീനി ഗാഹാപേന്തോ ഫലാനി ഓചിനന്തേ വാ ഓചിനാപേന്തേന വത്തബ്ബമേവ നത്ഥി. ഇമേസു ചതൂസു സുത്തേസു സത്ഥാരാ സാസനേ വുദ്ധിപരിഹാനി കഥിതാതി.

യോധാജീവവഗ്ഗോ തതിയോ.

(൯) ൪. ഥേരവഗ്ഗോ

൧. രജനീയസുത്തവണ്ണനാ

൮൧. ചതുത്ഥസ്സ പഠമേ **രജനീയേസൂ**തി രാഗസ്സ പച്ചയേസു ആരമ്മണേസു. സേസേസുപി ഏസേവ നയോ.

൨. വീതരാഗസുത്തവണ്ണനാ

൮൨. ദുതിയേ **മക്ഖീ**തി ഗുണമക്ഖകോ. **പളാസീ**തി യുഗഗ്ഗാഹലക്ഖണേന പളാസേന സമന്നാഗതോ.

൩. കുഹകസുത്തവണ്ണനാ

൮൩. തതിയേ **കുഹകോ**തി തീഹി കുഹനവത്ഥൂഹി സമന്നാഗതോ. **ലപകോ**തി ലാഭസന്നിസ്സിതായ ലപനായ സമന്നാഗതോ. **നേമിത്തികോ**തി നിമിത്തകിരിയകാരകോ. **നിപ്പേസികോ**തി നിപ്പേസനകതായ സമന്നാഗതോ. **ലാഭേന ച ലാഭം നിജിഗീസിതാ**തി ലാഭേന ലാഭഗവേസകോ. സുക്കപക്ഖോ വുത്തവിപല്ലാസവസേന വേദിതബ്ബോ. ചതുത്ഥം ഉത്താനമേവ.

൫. അക്ഖമസുത്തവണ്ണനാ

൮൫. പഞ്ചമേ **അക്ഖമോ ഹോതി രൂപാന**ന്തി രൂപാരമ്മണാനം അനധിവാസകോ ഹോതി, തദാരമ്മണേഹി രാഗാദീഹി അഭിഭുയ്യതി. ഏസേവ നയോ സബ്ബത്ഥ.

൬. പടിസമ്ഭിദാപ്പത്തസുത്തവണ്ണനാ

൮൬. ഛട്ഠേ **അത്ഥപടിസമ്ഭിദാപ്പത്തോ**തി പഞ്ചസു അത്ഥേസു പഭേദഗതം ഞാണം പത്തോ. **ധമ്മപടിസമ്ഭിദാപ്പത്തോ**തി ചതുബ്ബിധേ ധമ്മേ പഭേദഗതം ഞാണം പത്തോ. **നിരുത്തിപടിസമ്ഭിദാപ്പത്തോ**തി ധമ്മനിരുത്തീസു പഭേദഗതം ഞാണം പത്തോ. **പടിഭാനപടിസമ്ഭിദാപ്പത്തോ**തി തേസു തീസു ഞാണേസു പഭേദഗതം ഞാണം പത്തോ. സോ പന താനി തീണി ഞാണാനേവ ജാനാതി, ന തേസം കിച്ചം കരോതി. **ഉച്ചാവചാനീ**തി മഹന്തഖുദ്ദകാനി. **കിംകരണീയാനീ**തി ഇതി കത്തബ്ബാനി.

൭. സീലവന്തസുത്തവണ്ണനാ

൮൭. സത്തമം ഉത്താനത്ഥമേവ. സീലം പനേത്ഥ ഖീണാസവസീലമേവ, ബാഹുസച്ചമ്പി ഖീണാസവബാഹുസച്ചമേവ, വാചാപി ഖീണാസവസ്സ കല്യാണവാചാവ, ഝാനാനിപി കിരിയജ്ഝാനാനേവ കഥിതാനീതി വേദിതബ്ബാനി.

൮. ഥേരസുത്തവണ്ണനാ

൮൮. അട്ഠമേ **ഥേരോ**തി ഥിരഭാവപ്പത്തോ. **രത്തഞ്ഞൂ**തി പബ്ബജിതദിവസതോ പട്ഠായ അതിക്കന്താനം ബഹൂനം രത്തീനം ഞാതാ.

ഞാതോതി പഞ്ഞാതോ പാകടോ. **യസസ്സീ**തി യസനിസ്സിതോ. **മിച്ഛാദിട്ഠികോ**തി അയാഥാവദിട്ഠികോ. **സദ്ധമ്മാ വുട്ഠാപേത്വാ**തി ദസകുസലകമ്മപഥധമ്മതോ വുട്ഠാപേത്വാ. **അസദ്ധമ്മേ പതിട്ഠാപേതീ**തി അകുസലകമ്മപഥേസു പതിട്ഠാപേതി.

൯. പഠമസേഖസുത്തവണ്ണനാ

൮൯. നവമേ **സേഖസ്സാ**തി സിക്ഖകസ്സ സകരണീയസ്സ. **പരിഹാനായാ**തി ഉപരിഗുണേഹി പരിഹാനത്ഥായ. **കമ്മാരാമതാ**തി നവകമ്മേ രമനകഭാവോ. **ഭസ്സാരാമതാ**തി ആലാപസല്ലാപേ രമനകഭാവോ. **നിദ്ദാരാമതാ**തി നിദ്ദായനേ രമനകഭാവോ. **സങ്ഗണികാരാമതാ**തി ഗണസങ്ഗണികായ രമനകഭാവോ. **യഥാവിമുത്തം ചിത്തം ന പച്ചവേക്ഖതീ**തി യഥാ യം ചിത്തം വിമുത്തം, യേ ച ദോസാ പഹീനാ, ഗുണാ ച പടിലദ്ധാ, തേ പച്ചവേക്ഖിത്വാ ഉപരിഗുണപടിലാഭായ വായാമം ന കരോതീതി അത്ഥോ. ഇതി ഇമസ്മിം സുത്തേ സത്തന്നം സേഖാനം ഉപരിഗുണേഹി പരിഹാനികാരണഞ്ച വുദ്ധികാരണഞ്ച കഥിതം. യഞ്ച നാമ സേഖസ്സ പരിഹാനകാരണം, തം പുഥുജ്ജനസ്സ പഠമമേവ ഹോതീതി.

൧൦. ദുതിയസേഖസുത്തവണ്ണനാ

൯൦. ദസമേ **വിയത്തോ**തി ബ്യത്തോ ഛേകോ. **കിംകരണീയേസൂ**തി ഇതി കത്തബ്ബേസു. **ചേതോസമഥ**ന്തി സമാധികമ്മട്ഠാനം. **അനനുലോമികേനാ**തി സാസനസ്സ അനനുച്ഛവികേന. **അതികാലേനാ**തി അതിപാതോവ. **അതിദിവാ**തി ദിവാ വുച്ചതി മജ്ഝന്ഹികോ, തം അതിക്കമിത്വാ. **ആഭിസല്ലേഖികാ**തി അതിവിയ കിലേസസല്ലേഖികാ. **ചേതോവിവരണസപ്പായാ**തി ചിത്തവിവരണസങ്ഖാതാനം സമഥവിപസ്സനാനം സപ്പായാ. **അപ്പിച്ഛകഥാ**തി അപ്പിച്ഛാ ഹോഥാതി കഥനകഥാ. **സന്തുട്ഠികഥാ**തി ചതൂഹി പച്ചയേഹി സന്തുട്ഠാ ഹോഥാതി കഥനകഥാ. **പവിവേകകഥാ**തി തീഹി വിവേകേഹി വിവിത്താ ഹോഥാതി കഥനകഥാ. **അസംസഗ്ഗകഥാ**തി പഞ്ചവിധേന സംസഗ്ഗേന അസംസട്ഠാ ഹോഥാതി കഥനകഥാ. **വീരിയാരമ്ഭകഥാ**തി ദുവിധം വീരിയം ആരഭഥാതി കഥനകഥാ. **സീലകഥാദീസു** സീലം ആരബ്ഭ കഥാ സീലകഥാ. സമാധിം ആരബ്ഭ, പഞ്ഞം ആരബ്ഭ, പഞ്ചവിധം വിമുത്തിം ആരബ്ഭ, ഏകൂനവീസതിപച്ചവേക്ഖണസങ്ഖാതം വിമുത്തിഞാണദസ്സനം ആരബ്ഭ കഥാ വിമുത്തിഞാണദസ്സനകഥാ. **ന നികാമലാഭീ**തിആദീസു ന ഇച്ഛിതിച്ഛിതലാഭീ, ദുക്ഖലാഭീ ന വിപുലലാഭീതി അത്ഥോ. സേസം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ഥേരവഗ്ഗോ ചതുത്ഥോ.

(൧൦) ൪. കകുധവഗ്ഗോ

൧-൨. സമ്പദാസുത്തദ്വയവണ്ണനാ

൯൧-൯൨. പഞ്ചമസ്സ പഠമേ പഞ്ച സമ്പദാ മിസ്സികാ കഥിതാ. ദുതിയേ പുരിമാ ചതസ്സോ മിസ്സികാ, പഞ്ചമീ ലോകികാവ.

൩. ബ്യാകരണസുത്തവണ്ണനാ

൯൩. തതിയേ **അഞ്ഞാബ്യാകരണാനീ**തി അരഹത്തബ്യാകരണാനി. **മന്ദത്താ**തി മന്ദഭാവേന അഞ്ഞാണേന. **മോമൂഹത്താ**തി അതിമൂള്ഹഭാവേന. **അഞ്ഞം ബ്യാകരോതീ**തി അരഹത്തം പത്തോസ്മീതി കഥേതി. **ഇച്ഛാപകതോ**തി ഇച്ഛായ അഭിഭൂതോ. **അധിമാനേനാ**തി അധിഗതമാനേന. **സമ്മദേവാ**തി ഹേതുനാ നയേന കാരണേനേവ.

൪-൫. ഫാസുവിഹാരസുത്താദിവണ്ണനാ

൯൪-൯൫. ചതുത്ഥേ **ഫാസുവിഹാരാ**തി സുഖവിഹാരാ. പഞ്ചമേ **അകുപ്പ**ന്തി അരഹത്തം.

൬. സുതധരസുത്തവണ്ണനാ

൯൬. ഛട്ഠേ **അപ്പട്ഠോ**തി അപ്പസമാരമ്ഭോ. **അപ്പകിച്ചോ**തി അപ്പകരണീയോ. **സുഭരോ**തി സുഖേന ഭരിതബ്ബോ സുപോസോ. **സുസന്തോസോ**തി തീഹി സന്തോസേഹി സുട്ഠു സന്തോസോ. **ജീവിതപരിക്ഖാരേസൂ**തി ജീവിതസമ്ഭാരേസു. **അപ്പാഹാരോ**തി മന്ദാഹാരോ. **അനോദരികത്ത**ന്തി ന ഓദരികഭാവം അമഹഗ്ഘസഭാവം അനുയുത്തോ. **അപ്പമിദ്ധോ**തി ന ബഹുനിദ്ദോ. സത്തമട്ഠമാനി ഉത്താനത്ഥാനി.

൯. സീഹസുത്തവണ്ണനാ

൯൯. നവമേ **സക്കച്ചഞ്ഞേവ ദേതി നോ അസക്കച്ച**ന്തി അനവഞ്ഞായ അവിരജ്ഝിത്വാവ ദേതി, നോ അവഞ്ഞായ വിരജ്ഝിത്വാ. **മാ മേ യോഗ്ഗപഥോ നസ്സാ**തി മയാ കതയോഗ്ഗപഥോ മയ്ഹം മാ നസ്സതു, ''ഏകോ സീഹോ ഉട്ഠായ ബിളാരം പഹരന്തോ വിരജ്ഝിത്വാ പഹരീ''തി ഏവം വത്താരോ മാ ഹോന്തൂതി അത്ഥോ. **അന്നഭാരനേസാദാന**ന്തി ഏത്ഥ അന്നം വുച്ചതി യവഭത്തം, തം ഭാരോ ഏതേസന്തി അന്നഭാരാ. യാചകാനം ഏതം നാമം. നേസാദാ വുച്ചന്തി സാകുണികാ. ഇതി സബ്ബപച്ഛിമായ കോടിയാ ഏതേസം യാചകനേസാദാനമ്പി സക്കച്ചമേവ ദേസേതി.

൧൦. കകുധഥേരസുത്തവണ്ണനാ

൧൦൦. ദസമേ **അത്തഭാവപടിലാഭോ**തി സരീരപടിലാഭോ. **ദ്വേ വാ തീണി വാ മാഗധകാനി ഗാമക്ഖേത്താനീ**തി ഏത്ഥ മാഗധികം ഗാമക്ഖേത്തം അത്ഥി ഖുദ്ദകം, അത്ഥി മജ്ഝിമം, അത്ഥി മഹന്തം. ഖുദ്ദകം ഗാമക്ഖേത്തം ഇതോ ചത്താലീസം ഉസഭാനി, ഇതോ ചത്താലീസന്തി ഗാവുതം ഹോതി, മജ്ഝിമം

ഇതോ ഗാവുതം, ഇതോ ഗാവുതന്തി അഡ്ഢയോജനം ഹോതി, മഹന്തം ഇതോ ദിയഡ്ഢഗാവുതം, ഇതോ ദിയഡ്ഢഗാവുതന്തി തിഗാവുതം ഹോതി. തേസു ഖുദ്ദകേന ഗാമക്ഖേത്തേന തീണി, ഖുദ്ദകേന ച മജ്ഝിമേന ച ദ്വേ ഗാമക്ഖേത്താനി തസ്സ അത്തഭാവോ. തിഗാവുതഞ്ഹിസ്സ സരീരം. **പരിഹരിസ്സാമീ**തി പടിജഗ്ഗിസ്സാമി ഗോപയിസ്സാമി. **രക്ഖസ്സേത**ന്തി രക്ഖസ്സു ഏതം. **മോഘപുരിസോ**തി തുച്ഛപുരിസോ. **നാസ്സസ്സാ**തി ന ഏതസ്സ ഭവേയ്യ. **സമുദാചരേയ്യാമാ**തി കഥേയ്യാമ. **സമ്മന്നതീ**തി സമ്മാനം കരോതി. **യം തുമോ കരിസ്സതി തുമോവ തേന പഞ്ഞായിസ്സതീ**തി യം ഏസ കരിസ്സതി, ഏസോവ തേന കമ്മേന പാകടോ ഭവിസ്സതി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

കകുധവഗ്ഗോ പഞ്ചമോ.

ദുതിയപണ്ണാസകം നിട്ഠിതം.

൩. തതിയപണ്ണാസകം

(൬൧) ൧. ഫാസുവിഹാരവഗ്ഗോ

൧. സാരജ്ജസുത്തവണ്ണനാ

൬൧. തതിയസ്സ പഠമേ **വേസാരജ്ജകരണാ**തി വിസാരദഭാവാവഹാ. **സാരജ്ജം ഹോതീ**തി ദോമനസ്സം ഹോതി.

൨. ഉസ്സങ്കിതസുത്തവണ്ണനാ

൬൨. ദുതിയേ **ഉസ്സങ്കിതപരിസങ്കിതോ**തി ഉസ്സങ്കിതോ ച പരിസങ്കിതോ ച. **അപി അകുപ്പധമ്മോപീ**തി അപി അകുപ്പധമ്മോ ഖീണാസവോ സമാനോപി പരേഹി പാപഭിക്ഖൂഹി ഉസ്സങ്കിതപരിസങ്കിതോ ഹോതീതി അത്ഥോ. **വേസിയാഗോചരോ**തിആദീസു വേസിയാ വുച്ചന്തി രൂപൂപജീവിനിയോ, താ ഗോചരോ അസ്സാതി വേസിയാഗോചരോ, താസം ഗേഹം അഭിണ്ഹഗമനോതി അത്ഥോ. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ. തത്ഥ പന **വിധവാ**തി മതപതികാ. **ഥുല്ലകുമാരികാ**തി മഹല്ലികകുമാരികായോ.

൩. മഹാചോരസുത്തവണ്ണനാ

൬൩. തതിയേ **ഇതോ ഭോഗേന പടിസന്ഥരിസ്സാമീ**തി ഇതോ മമ സാപതേയ്യതോ ഭോഗം ഗഹേത്വാ തേന പടിസന്ഥാരം കരിസ്സാമി, തസ്സ ച മമ ച അന്തരം പിദഹിസ്സാമീതി അത്ഥോ. **ഗഹണാനീ**തി പരസന്തകാനം ഭണ്ഡാനം ഗഹണാനി. **ഗുയ്ഹമന്താ**തി ഗുഹിതബ്ബമന്താ. **അന്തഗ്ഗാഹികായാ**തി സസ്സതം വാ ഉച്ഛേദം വാ ഗഹേത്വാ ഠിതായ. സേസമേത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവ. ചതുത്ഥേ സബ്ബം ഹേട്ഠാ വുത്തനയമേവ.

൫. ഫാസുവിഹാരസുത്തവണ്ണനാ

൬൫. പഞ്ചമേ **മേത്തം കായകമ്മ**ന്തി മേത്തചിത്തേന പവത്തിതം കായകമ്മം. **ആവി ചേവ രഹോ ചാ**തി സമ്മുഖേ ചേവ പരമ്മുഖേ ച. ഇതരേസുപി ഏസേവ നയോ. **യാനി താനി സീലാനീ**തിആദി ചതുപാരിസുദ്ധിസീലവസേന വുത്തം. **സമാധിസംവത്തനികാനീ**തി മഗ്ഗസമാധിഫലസമാധിനിബ്ബത്തകാനി. **സീലസാമഞ്ഞഗതോ**തി സമാനസീലതം ഗതോ, ഏകസദിസസീലോ ഹുത്വാതി അത്ഥോ. **തക്കരസ്സാ**തി യോ നം കരോതി, തസ്സ. ഇതി ഇമസ്മിം സുത്തേ സീലം മിസ്സകം കഥിതം, ദിട്ഠി വിപസ്സനാസമ്മാദിട്ഠീതി.

൬. ആനന്ദസുത്തവണ്ണനാ

൬൬. ഛട്ഠേ **നോ ച പരം അധിസീലേ സമ്പവത്താ ഹോതീ**തി പരം സീലഭാവേന ന ഗരഹതി ന ഉപവദതി. **അത്താനുപേക്ഖീ**തി അത്തനോവ കതാകതം ജാനനവസേന അത്താനം അനുപേക്ഖിതാ. **നോ പരാനുപേക്ഖീ**തി പരസ്സ കതാകതേസു അബ്യാവടോ. **അപഞ്ഞാതോ**തി അപാകടോ അപ്പപുഞ്ഞോ. **അപഞ്ഞാതകേനാ**തി അപഞ്ഞാതഭാവേന അപാകടതായ മന്ദപുഞ്ഞതായ. **നോ പരിതസ്സതീ**തി പരിതാസം നാപജ്ജതി. ഇതി ഇമസ്മിം സുത്തേ ഖീണാസവോവ കഥിതോ.

൭-൮. സീലസുത്താദിവണ്ണനാ

൫൭-൫൮. സത്തമേ സീലസമാധിപഞ്ഞാ മിസ്സികാ കഥിതാ, വിമുത്തി അരഹത്തഫലം , വിമുത്തിഞാണദസ്സനം പച്ചവേക്ഖണഞാണം ലോകിയമേവ. അട്ഠമേപി ഏസേവ നയോ. പച്ചവേക്ഖണഞാണം പനേത്ഥ അസേഖസ്സ പവത്തത്താ അസേഖന്തി വുത്തം.

൯-൧൦. ചാതുദ്ദിസസുത്താദിവണ്ണനാ

൫൯-൬൦. നവമേ **ചാതുദ്ദിസോ**തി ചതൂസു ദിസാസു അപ്പടിഹതചാരോ. ഇമസ്മിമ്പി സുത്തേ ഖീണാസവോവ കഥിതോ. ദസമേ **അല**ന്തി യുത്തോ. ഇധാപി ഖീണാസവോവ കഥിതോ.

ഫാസുവിഹാരവഗ്ഗോ പഠമോ.

(൧൨) ൨. അന്ധകവിന്ദവഗ്ഗോ

൧. കുലൂപകസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൧. ദുതിയസ്സ പഠമേ **അസന്ഥവവിസ്സാസീ**തി അത്തനാ സദ്ധിം സന്ഥവം അകരോന്തേസു വിസ്സാസം അനാപജ്ജന്തേസുയേവ വിസ്സാസം കരോതി. **അനിസ്സരവികപ്പീ**തി അനിസ്സരോവ സമാനോ ''ഇമം ദേഥ, ഇമം ഗണ്ഹഥാ''തി ഇസ്സരോ വിയ വികപ്പേതി. **വിസ്സട്ഠുപസേവീ**തി വിസ്സട്ഠാനി ഭിന്നകുലാനി ഘടനത്ഥായ ഉപസേവതി. **ഉപകണ്ണകജപ്പീ**തി കണ്ണമൂലേ മന്തം ഗണ്ഹാതി. സുക്കപക്ഖോ വുത്തവിപരിയായേന വേദിതബ്ബോ.

൨. പച്ഛാസമണസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൨. ദുതിയേ **പത്തപരിയാപന്നം ന ഗണ്ഹാതീ**തി ഉപജ്ഝായേ നിവത്തിത്വാ ഠിതേ അത്തനോ തുച്ഛപത്തം ദത്വാ തസ്സ പത്തം ന ഗണ്ഹാതി, തതോ വാ ദീയമാനം ന ഗണ്ഹാതി. **ന നിവാരേതീ**തി ഇദം വചനം ആപത്തിവീതിക്കമവചനം നാമാതി ന ജാനാതി. ഞത്വാ വാപി, ''ഭന്തേ, ഏവരൂപം നാമ വത്തും ന വട്ടതീ''തി ന നിവാരേതി. **കഥം ഓപാതേതീ**തി തസ്സ കഥം ഭിന്ദിത്വാ അത്തനോ കഥം പവേസേതി. **ജള്ളോ**തി ജഡോ. **ഏളമൂഗോ**തി പഗ്ഘരിതഖേളമുഖോ. തതിയം ഉത്താനമേവ.

൪. അന്ധകവിന്ദസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൪. ചതുത്ഥേ **സീലവാ ഹോഥാ**തി സീലവന്താ ഹോഥ. **ആരക്ഖസതിനോ**തി ദ്വാരരക്ഖികായ സതിയാ സമന്നാഗതാ. **നിപക്കസതിനോ**തി ദ്വാരരക്ഖനകേനേവ ഞാണേന സമന്നാഗതസ്സതിനോ. **സതാരക്ഖേന ചേതസാ സമന്നാഗതാ**തി സതാരക്ഖേന ചിത്തേന സമന്നാഗതാ. **അപ്പഭസ്സാ**തി അപ്പകഥാ. **സമ്മാദിട്ഠികാ**തി കമ്മസ്സകതജ്ഝാന-വിപസ്സനാമഗ്ഗ-ഫലവസേന പഞ്ചവിധായ സമ്മാദിട്ഠിയാ സമന്നാഗതാ. അപിച പച്ചവേക്ഖണഞാണമ്പി സമ്മാദിട്ഠിയേവാതി വേദിതബ്ബാ.

൫. മച്ഛരിനീസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൫. പഞ്ചമേ **ആവാസമച്ഛരിനീ**തി ആവാസം മച്ഛരായതി, തത്ഥ അഞ്ഞേസം വാസം ന സഹതി. **കുലമച്ഛരിനീ**തി ഉപട്ഠാകകുലം മച്ഛരായതി, അഞ്ഞേസം തത്ഥ ഉപസങ്കമനം ന സഹതി. **ലാഭമച്ഛരിനീ**തി ലാഭം മച്ഛരായതി, അഞ്ഞേസം തം ഉപ്പജ്ജന്തം ന സഹതി. **വണ്ണമച്ഛരിനീ**തി ഗുണം മച്ഛരായതി, അഞ്ഞേസം ഗുണകഥം ന സഹതി. **ധമ്മമച്ഛരിനീ**തി പരിയത്തിധമ്മം മച്ഛരായതി, അഞ്ഞേസം ദാതും ന ഇച്ഛതി.

൬-൭. വണ്ണനാസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൧൬-൧൧൭. ഛട്ഠേ **സദ്ധാദേയ്യം വിനിപാതേതീ**തി പരേഹി സദ്ധായ ദിന്നപിണ്ഡപാതതോ അഗ്ഗം അഗ്ഗഹേത്വാ പരസ്സ ദേതി. സത്തമേ **ഇസ്സുകിനീ**തി ഇസ്സായ സമന്നാഗതാ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

അന്ധകവിന്ദവഗ്ഗോ ദുതിയോ.

(൧൩) ൩. ഗിലാനവഗ്ഗോ

൪. ദുതിയഉപട്ഠാകസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൪. തതിയസ്സ ചതുത്ഥേ **നപ്പടിബലോ**തി കായബലേന ച ഞാണബലേന ച അസമന്നാഗതോ. **ആമിസന്തരോ**തി ആമിസഹേതുകോ ചീവരാദീനി പച്ചാസീസമാനോ.

൫-൬. അനായുസ്സാസുത്തദ്വയവണ്ണനാ

൧൨൫-൧൨൬. പഞ്ചമേ **അനായുസ്സാ**തി ആയുപച്ഛേദനാ, ന ആയുവഡ്ഢനാ. ഛട്ഠേപി ഏസേവ നയോ.

൭. വപകാസസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൭. സത്തമേ **നാലം സങ്ഘമ്ഹാ വപകാസിതു**ന്തി സങ്ഘതോ നിക്ഖമിത്വാ ഏകകോ വസിതും ന യുത്തോ. കാമഞ്ചേസ സങ്ഘമജ്ഝേപി വസിതും അയുത്തോവ അസങ്ഘസോഭനതായ, ഓവാദാനുസാസനിപ്പടിബദ്ധത്താ പന നിപ്പരിയായേനേവ സങ്ഘമ്ഹാ വപകാസിതും ന യുത്തോ. **അലം സങ്ഘമ്ഹാ വപകാസിതു**ന്തി ചാതുദ്ദിസത്താ സങ്ഘമ്ഹാ നിക്ഖമ്മ ഏകകോ വസിതും യുത്തോ, സങ്ഘസോഭനതായ പന സങ്ഘേപി വസിതും യുത്തോയേവ. അട്ഠമം ഉത്താനത്ഥമേവ.

൯. പരികുപ്പസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൯. നവമേ **ആപായികാ**തി അപായഗാമിനോ. **നേരയികാ**തി നിരയഗാമിനോ. **പരികുപ്പാ**തി പരികുപ്പനസഭാവാ പുരാണവണസദിസാ. **അതേകിച്ഛാ**തി അകത്തബ്ബപരികമ്മാ. ദസമം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ഗിലാനവഗ്ഗോ തതിയോ.

(൧൪) ൪. രാജവഗ്ഗോ

൧. പഠമചക്കാനുവത്തനസുത്തവണ്ണനാ

൧൩൧. ചതുത്ഥസ്സ പഠമേ **ധമ്മേന**ാതി ദസകുസലധമ്മേന. **ചക്ക**ന്തി ആണാചക്കം. **അത്ഥഞ്ഞൂ**തി രജ്ജത്ഥം ജാനാതി. **ധമ്മഞ്ഞൂ**തി പവേണിധമ്മം ജാനാതി. **മത്തഞ്ഞൂ**തി ദണ്ഡേ വാ ബലമ്ഹി വാ പമാണം ജാനാതി. **കാലഞ്ഞൂ**തി രജ്ജസുഖാനുഭവനകാലം, വിനിച്ഛയകരണകാലം, ജനപദചാരികാകാലഞ്ച ജാനാതി. **പരിസഞ്ഞൂ**തി അയം പരിസാ ഖത്തിയപരിസാ, അയം ബ്രാഹ്മണവേസ്സസുദ്ദസമണപരിസാതി ജാനാതി.

തഥാഗതവാരേ **അത്ഥഞ്ഞൂ**തി പഞ്ച അത്ഥേ ജാനാതി. **ധമ്മഞ്ഞൂ**തി ചത്താരോ ധമ്മേ ജാനാതി. **മത്തഞ്ഞൂ**തി ചതൂസു പച്ചയേസു പടിഗ്ഗഹണപരിഭോഗമത്തം ജാനാതി. **കാലഞ്ഞൂ**തി അയം കാലോ പടിസല്ലീനസ്സ, അയം സമാപത്തിയാ, അയം ധമ്മദേസനായ, അയം ജനപദചാരികായാതി ഏവം കാലം ജാനാതി. **പരിസഞ്ഞൂ**തി അയം പരിസാ ഖത്തിയപരിസാ…പേ॰… അയം സമണപരിസാതി ജാനാതി. **അനുത്തര**ന്തി നവഹി ലോകുത്തരധമ്മേഹി അനുത്തരം. **ധമ്മചക്ക**ന്തി സേട്ഠചക്കം.

൨. ദുതിയചക്കാനുവത്തനസുത്തവണ്ണനാ

൧൩൨. ദുതിയേ **പിതരാ പവത്തിതം ചക്ക**ന്തി ചക്കവത്തിമ്ഹി പബ്ബജിതേ വാ കാലകതേ വാ ചക്കരതനം സത്താഹമത്തം ഠത്വാ അന്തരധായതി, കഥമേസ തം അനുപ്പവത്തേതി നാമ? പിതു പവേണിയം ഠത്വാ ചക്കവത്തിവത്തം പൂരേത്വാ ചക്കവത്തിരജ്ജം കാരേന്തോപി പിതരാ പവത്തിതമേവ അനുപ്പവത്തേതി നാമ.

൩. ധമ്മരാജാസുത്തവണ്ണനാ

൧൩൩. തതിയം തികനിപാതേ വുത്തനയമേവ. സേവിതബ്ബാസേവിതബ്ബേ പനേത്ഥ പച്ഛിമപദദ്വയമേവ വിസേസോ. തത്ഥ സമ്മാആജീവോ സേവിതബ്ബോ, മിച്ഛാആജീവോ ന സേവിതബ്ബോ. സപ്പായോ ഗാമനിഗമോ സേവിതബ്ബോ, അസപ്പായോ ന സേവിതബ്ബോ.

൪. യസ്സംദിസംസുത്തവണ്ണനാ

൧൩൪. ചതുത്ഥേ **ഉഭതോ**തി ദ്വീഹിപി പക്ഖേഹി. **മാതിതോ ച പിതിതോ ചാ**തി യസ്സ ഹി മാതാ ഖത്തിയാ, മാതുമാതാ ഖത്തിയാ, തസ്സാപി മാതാ ഖത്തിയാ. പിതാ ഖത്തിയോ, പിതുപിതാ ഖത്തിയോ, തസ്സപി പിതാ ഖത്തിയോ. സോ ഉഭതോ സുജാതോ മാതിതോ ച പിതിതോ ച. **സംസുദ്ധഗഹണികോ**തി സംസുദ്ധായ മാതുകുച്ഛിയാ സമന്നാഗതോ. ‘‘സമവേപാകിനിയാ ഗഹണിയാ’’തി ഏത്ഥ പന കമ്മജതേജോധാതു ഗഹണീതി വുച്ചതി. **യാവ സത്തമാ പിതാമഹയുഗാ**തി ഏത്ഥ പിതുപിതാ പിതാമഹോ, പിതാമഹസ്സ യുഗം പിതാമഹയുഗം. യുഗന്തി ആയുപ്പമാണം വുച്ചതി. അഭിലാപമത്തമേവ ചേതം, അത്ഥതോ പന പിതാമഹോയേവ പിതാമഹയുഗം. തതോ ഉദ്ധം സബ്ബേപി പുബ്ബപുരിസാ പിതാമഹഗ്ഗഹണേനേവ ഗഹിതാ. ഏവം

യാവ സത്തമോ പുരിസോ, താവ സംസുദ്ധഗഹണികോ, അഥ വാ അക്ഖിത്തോ അനുപക്കുട്ഠോ ജാതിവാദേനാതി ദസ്സേതി. **അക്ഖിത്തോ**തി "അപനേഥ ഏതം, കിം ഇമിനാ"തി ഏവം അക്ഖിത്തോ അനവക്ഖിത്തോ. **അനുപക്കുട്ഠോ**തി ന ഉപക്കുട്ഠോ ന അക്കോസം വാ നിന്ദം വാ പത്തപുബ്ബോ. കേന കാരണേനാതി? **ജാതിവാദേന,** "ഇതിപി ഹീനജാതികോ ഏസോ"തി ഏവരൂപേന വചനേനാതി അത്ഥോ.

അഡ്ഢോതിആദീസു യോ കോചി അത്തനോ സന്തകേന വിഭവേന അഡ്ഢോ ഹോതി. ഇധ പന ന കേവലം അഡ്ഢോയേവ, **മഹദ്ധനോ** മഹതാ അപരിമാണസങ്ഖേന ധനേന സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. പഞ്ചകാമഗുണവസേന മഹന്താ ഉളാരാ ഭോഗാ അസ്സാതി **മഹാഭോഗോ.** **പരിപുണ്ണകോസകോട്ഠാഗാരോ**തി കോസോ വുച്ചതി ഭണ്ഡാഗാരം, നിദഹിത്വാ ഠപിതേന ധനേന പരിപുണ്ണകോസോ, ധഞ്ഞേന ച പരിപുണ്ണകോട്ഠാഗാരോതി അത്ഥോ. അഥ വാ ചതുബ്ബിധോ കോസോ ഹത്ഥീ അസ്സാ രഥാ രട്ഠന്തി, തിവിധം കോട്ഠാഗാരം ധനകോട്ഠാഗാരം ധഞ്ഞകോട്ഠാഗാരം വത്ഥകോട്ഠാഗാരന്തി. തം സബ്ബമ്പി പരിപുണ്ണമസ്സാതി പരിപുണ്ണകോസകോട്ഠാഗാരോ. **അസ്സവായാ**തി കസ്സചി ബഹുമ്പി ധനം ദേന്തസ്സ സേനാ ന സുണാതി, സാ അനസ്സവാ നാമ ഹോതി. കസ്സചി അദേന്തസ്സാപി സുണാതിയേവ, അയം അസ്സവാ നാമ. **ഓവാദപടികരായാ**തി "ഇദം വോ കത്തബ്ബം, ഇദം ന കത്തബ്ബ"ന്തി ദിന്നഓവാദകരായ. **പണ്ഡിതോ**തി പണ്ഡിച്ചേന സമന്നാഗതോ. **ബ്യത്തോ**തി പഞ്ഞാവേയ്യത്തിയേന യുത്തോ. **മേധാവീ**തി ഠാനുപ്പത്തികപഞ്ഞായ സമന്നാഗതോ. **പടിബലോ**തി സമത്ഥോ. **അത്ഥേ ചിന്തേതു**ന്തി വഡ്ഢിഅത്ഥേ ചിന്തേതും. സോ ഹി പച്ചുപ്പന്നഅത്ഥവസേനേവ "അതീതേപി ഏവം അഹേസും, അനാഗതേപി ഏവം ഭവിസ്സന്തീ"തി ചിന്തേതി. **വിജിതാവീന**ന്തി വിജിതവിജയാനം, മഹന്തേന വാ വിജയേന സമന്നാഗതാനം. **വിമുത്തചിത്താന**ന്തി പഞ്ചഹി വിമുത്തീഹി വിമുത്തമാനസാനം.

൫-൬. പത്ഥനാസുത്തദ്വയവണ്ണനാ

൱൫-൱൬. പഞ്ചമേ **നേഗമജാനപദസ്സാ**തി നിഗമവാസിനോ ച രട്ഠവാസിനോ ച ജനസ്സ. **ഹത്ഥിസ്മി**ന്തിആദീഹി ഹത്ഥിഅസ്സരഥഥരുധനുലേഖമുദ്ദാഗണനാദീനി സോളസ മഹാസിപ്പാനി ദസ്സിതാനി. **അനവയോ**തി സമത്ഥോ പരിപുണ്ണോ. സേസമേത്ഥ ഹേട്ഠാ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം. ഛട്ഠേ **ഓപരജ്ജ**ന്തി ഉപരാജഭാവം.

൭. അപ്പംസുപതിസുത്തവണ്ണനാ

൱൭. സത്തമേ **പുരിസാധിപ്പായാ**തി അസ്സദ്ധമ്മവസേന പുരിസേ ഉപ്പന്നാധിപ്പായാ പുരിസജ്ഝാസയാ. **ആദാനാധിപ്പായോ**തി ഇദാനി ഗഹേതും സക്ഖിസ്സാമി, ഇദാനി സക്ഖിസ്സാമീതി ഏവം ഗഹണാധിപ്പായോ. **വിസംയോഗാധിപ്പായോ**തി ഇദാനി നിബ്ബാനം പാപുണിസ്സാമി, ഇദാനി പാപുണിസ്സാമീതി ഏവം നിബ്ബാനജ്ഝാസയോ.

൮. ഭത്താദകസുത്തവണ്ണനാ

൭൮. അട്ഠമേ **ഭത്താദകോ**തി ഭത്തക്ഖാദകോ, ബഹുഭത്തഭുഞ്ജോതി അത്ഥോ. **ഓകാസഫരണോ**തി ഓകാസം ഫരിത്വാ അഞ്ഞേസം സമ്ബാധം കത്വാ ഠാനേന ഓകാസഫരണോ. തത്ഥ തത്ഥ ലണ്ഡം സാരേതി പാതേതീതി **ലണ്ഡസാരണോ**. ഏത്തകാ ഹത്ഥീതി ഗണനകാലേ സലാകം ഗണ്ഹാതീതി **സലാകഗ്ഗാഹീ**. നിസീദനസയനവസേന മഞ്ചപീഠം മദ്ദതീതി **മഞ്ചപീഠമദ്ദനോ**. ഭിക്ഖുഗണനകാലേ സലാകം ഗണ്ഹാതീതി **സലാകഗ്ഗാഹീ**.

൯. അക്ഖമസുത്തവണ്ണനാ

൭൯. നവമേ **ഹത്ഥികായ**ന്തി ഹത്ഥിഘടം. സേസേസുപി ഏസേവ നയോ. സങ്ഗാമേ അവചരന്തീതി **സങ്ഗാമാവചരാ. ഏകിസ്സാ വാ തിണോദകദത്തിയാ വിമാനിതോ**തി ഏകദിവസം ഏകേന തിണോദകദാനേന വിമാനിതോ, ഏകദിവസമത്തം അലദ്ധതിണോദകോതി അത്ഥോ. ഇതോ പരമ്പി ഏസേവ നയോ. **ന സക്കോതി ചിത്തം സമാദഹിതു**ന്തി ആരമ്മണേ ചിത്തം സമ്മാ ഠപേതും ന സക്കോതി. സേസമേത്ഥ ഉത്താനമേവ. ഇമസ്മിം പന സുത്തേ വട്ടവിവട്ടം കഥിതന്തി വേദിതബ്ബം.

൧൦. സോതസുത്തവണ്ണനാ

൮൦. ദസമേ **ദുരുത്താന**ന്തി ന സുട്ഠു വുത്താനം ദോസവസേന പവത്തിതാനം ഫരുസവചനാനം. **ദുരാഗതാന**ന്തി ദുക്ഖുപ്പാദനാകാരേന സോതദ്വാരം ആഗതാനം. **വചനപഥാന**ന്തി വചനാനം. **ദുക്ഖാന**ന്തി ദുക്ഖമാനം. **തിബ്ബാന**ന്തി ബഹലാനം താപനസഭാവാനം വാ. **ഖരാന**ന്തി ഫരുസാനം. **കടുകാന**ന്തി തിഖിണാനം. **അസാതാന**ന്തി അമധുരാനം. **അമനാപാന**ന്തി മനം അപ്പായിതും വഡ്ഢേതും അസമത്ഥാനം. **പാണഹരാന**ന്തി ജീവിതഹരാനം. **യാ സാ ദിസാ**തി സബ്ബസങ്ഖാരസമഥാദിവസേന ദിസ്സതി അപദിസ്സതീതി നിബ്ബാനം ദിസാതി വേദിതബ്ബം. യസ്മാ പന തം ആഗമ്മ സബ്ബേ സങ്ഖാരാ സമഥം ഗച്ഛന്തി, തസ്മാ **സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ**തി വുത്തം. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവ. ഇമസ്മിം പന സുത്തേ സീലസമാധിപഞ്ഞാ മിസ്സികാ കഥിതാതി.

രാജവഗ്ഗോ ചതുത്ഥോ.

(൧൫) ൫. തികണ്ഡകീവഗ്ഗോ

൧. അവജാനാതിസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൧. പഞ്ചമസ്സ പഠമേ **സംവാസേനാ**തി ഏകതോവാസേന. **ആദേയ്യമുഖോ**തി ആദിയനമുഖോ, ഗഹണമുഖോതി അത്ഥോ. **തമേനം ദത്വാ അവജാനാതീ**തി "അയം ദിന്നം പടിഗ്ഗഹേതുമേവ ജാനാതീ"തി ഏവം അവമഞ്ഞതി. **തമേനം സംവാസേന അവജാനാതീ**തി അപ്പമത്തകേ കിസ്മിഞ്ചിദേവ കുജ്ഝിത്വാ "ജാനാമഹം തയാ കതകമ്മം, ഏത്തകം അദ്ധാനം അഹം കിം കരോന്തോ വസിം, നനു തുയ്ഹമേവ കതാകതം വീമംസന്തോ"തിആദീനി വത്താ ഹോതി. അഥ ഇതരോ "അദ്ധാ കോചി മയ്ഹം ദോസോ ഭവിസ്സതീ"തി കിഞ്ചി പടിപ്ഫരിതും ന സക്കോതി. **തം ഖിപ്പഞ്ഞേവ അധിമുച്ചിതാ ഹോതീ**തി തം വണ്ണം വാ അവണ്ണം വാ സീഘമേവ സദ്ദഹതി. സദ്ദഹനട്ഠേന ഹി ആദാനേന ഏസ ആദിയനമുഖോതി വുത്തോ. **ആധേയ്യമുഖോ**തി പാളിയാ പന ഠപിതമുഖോതി അത്ഥോ. മഗ്ഗേ ഖടആവാടോ വിയ ആഗതാഗതം ഉദകം വണ്ണം വാ അവണ്ണം വാ സദ്ദഹനവസേന സമ്പടിച്ഛിതും ഠപിതമുഖോതി വുത്തം ഹോതി.

ഇത്തരസദ്ധോതി പരിത്തകസദ്ധോ. **കുസലാകുസലേ ധമ്മേ ന ജാനാതീ**തിആദീസു കുസലേ ധമ്മേ "ഇമേ കുസലാ"തി ന ജാനാതി, അകുസലേ ധമ്മേ "ഇമേ അകുസലാ"തി ന ജാനാതി. തഥാ സാവജ്ജേ സദോസധമ്മേ "ഇമേ സാവജ്ജാ"തി, അനവജ്ജേ ച നിദ്ദോസധമ്മേ "ഇമേ അനവജ്ജാ"തി, ഹീനേ ഹീനാതി, പണീതേ പണീതാതി. **കണ്ഹസുക്കസപ്പടിഭാഗേ**തി "ഇമേ കണ്ഹാ സുക്കേ പടിബാഹേത്വാ ഠിതത്താ സപ്പടിഭാഗാ നാമ, ഇമേ ച സുക്കാ കണ്ഹേ പടിബാഹിത്വാ ഠിതത്താ സപ്പടിഭാഗാ"തി ന ജാനാതി.

൨. ആരഭതിസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൨. ദുതിയേ **ആരഭതി ച വിപ്പടിസാരീ ച ഹോതീ**തി ആപത്തിവീതിക്കമനവസേന ആരഭതി ചേവ, തപ്പച്ചയാ ച വിപ്പടിസാരീ ഹോതി. **ചേതോവിമുത്തിം പഞ്ഞാവിമുത്തി**ന്തി അരഹത്തസമാധിഞ്ചേവ അരഹത്തഫലഞ്ഞാണഞ്ച. **നപ്പജാനാതീ**തി അനധിഗതത്താ ന ജാനാതി. **ആരഭതി ന വിപ്പടിസാരീ ഹോതീ**തി ആപത്തിം ആപജ്ജതി, വുട്ഠിതത്താ പന ന വിപ്പടിസാരീ ഹോതി. **നാരഭതി വിപ്പടിസാരീ ഹോതീ**തി സകിം ആപത്തിം ആപജ്ജിത്വാ തതോ വുട്ഠായ പച്ഛാ കിഞ്ചാപി നാപജ്ജതി, വിപ്പടിസാരം പന വിനോദേതും ന സക്കോതി. **നാരഭതി ന വിപ്പടിസാരീ ഹോതീ**തി ന ചേവ ആപത്തിം ആപജ്ജതി, ന ച വിപ്പടിസാരീ ഹോതി. **തഞ്ച ചേതോവിമുത്തിം... പേ... നിരുജ്ഝന്തീ**തി അരഹത്തം പന അപ്പത്തോ ഹോതി. പഞ്ചമനയേന ഖീണാസവോ കഥിതോ.

ആരമ്ഭജാതി ആപത്തിവീതിക്കമസമ്ഭവാ. **വിപ്പടിസാരജാ**തി വിപ്പടിസാരതോ ജാതാ. **പവഡ്ഢന്തീ**തി പുനപ്പുനം ഉപ്പജ്ജനേന വഡ്ഢന്തി. **ആരമ്ഭജേ ആസവേ പഹായാ**തി വീതിക്കമസമ്ഭവേ ആസവേ ആപത്തിദേസനായ വാ ആപത്തിവുട്ഠാനേന വാ പജഹിത്വാ. **പടിവിനോദേത്വാ**തി സുദ്ധന്തേ ഠിതഭാവപച്ചവേക്ഖണേന നീഹരിത്വാ. **ചിത്തം**

പഞ്ഞഞ്ച ഭാവേതൂതി വിപസ്സനാചിത്തഞ്ച തംസമ്പയുത്തം പഞ്ഞഞ്ച ഭാവേതു. സേസം ഇമിനാ ഉപായേനേവ വേദിതബ്ബന്തി.

൯. സാരന്ദദസുത്തവണ്ണനാ

൧൯൯. തതിയേ **കാമാധിമുത്താന**ന്തി വത്ഥുകാമകിലേസകാമേസു അധിമുത്താനം. **ധമ്മാനുധമ്മപ്പടിപന്നോ**തി നവലോകുത്തരധമ്മത്ഥായ സഹസീലകം പുബ്ബഭാഗപ്പടിപദം പടിപന്നോ പടിപത്തിപൂരകോ പുഗ്ഗലോ ദുല്ലഭോ ലോകസ്മിം.

൪. തികണ്ഡകീസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൪. ചതുത്ഥേ **അപ്പടികൂലേ**തി അപ്പടികൂലാരമ്മണേ. **പടികൂലസഞ്ഞീ**തി പടികൂലന്തി ഏവംസഞ്ഞീ. ഏസ നയോ സബ്ബത്ഥ. കഥം പനായം ഏവം വിഹരതീതി? ഇട്ഠസ്മിം വത്ഥുസ്മിം പന അസുഭായ വാ ഫരതി, അനിച്ചതോ വാ ഉപസംഹരതി. ഏവം താവ അപ്പടികൂലേ പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി. അനിട്ഠസ്മിം വത്ഥുസ്മിം മേത്തായ വാ ഫരതി, ധാതുതോ വാ ഉപസംഹരതി. ഏവം പടികൂലേ അപ്പടികൂലസഞ്ഞീ വിഹരതി. ഉഭയസ്മിം പന പുരിമനയസ്സ ച പച്ഛിമനയസ്സ ച വസേന തതിയചതുത്ഥവാരാ വുത്താ, ഛളങ്ഗുപേക്ഖാവസേന പഞ്ചമോ. ഛളങ്ഗുപേക്ഖാ ചേസാ ഖീണാസവസ്സ ഉപേക്ഖാസദിസാ, ന പന ഖീണാസവുപേക്ഖാ. തത്ഥ **ഉപേക്ഖകോ വിഹരേയ്യാ**തി മജ്ഝത്തഭാവേ ഠിതോ വിഹരേയ്യ. **കചനീ**തി കിസ്മിഞ്ചി ആരമ്മണേ. **കത്ഥചീ**തി കിസ്മിഞ്ചി പദേസേ. **കിഞ്ചന**തി കോചി അപ്പമത്തകോപി. ഇതി ഇമസ്മിം സുത്തേ പഞ്ചസു ഠാനേസു വിപസ്സനാവ കഥിതാ. തം ആരദ്ധവിപസ്സകോ ഭിക്ഖു കാതും സക്കോതി, ഞാണവാ പഞ്ഞുത്തരോ ബഹുസ്സുതസമണോപി കാതും സക്കോതി. സോതാപന്നസകദാഗാമിഅനാഗാമിനോ കാതും സക്കോന്തിയേവ, ഖീണാസവേ വത്തബ്ബമേവ നത്ഥീതി. പഞ്ചമം ഉത്താനമേവ.

൬. മിത്തസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൬. ഛട്ഠേ **കമ്മന്തം കാരേതീ**തി ഖേത്താദികമ്മന്തം കാരേതി. **അധികരണം ആദിയതീ**തി ചത്താരി അധികരണാനി ആദിയതി. **പാമോക്ഖേസു ഭിക്ഖൂസൂ**തി ദിസാപാമോക്ഖേസു ഭിക്ഖൂസു. **പടിവിരുദ്ധോ ഹോതീ**തി പച്ചനീകഗ്ഗാഹിതായ വിരുദ്ധോ ഹോതി. **അനവത്ഥചാരിക**ന്തി അനവത്ഥാനചാരികം.

൭. അസപ്പുരിസദാനസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൭. സത്തമേ **അസക്കച്ചം ദേതീ**തി ന സക്കരിത്വാ സുചിം കത്വാ ദേതി. **അചിത്തീകത്വാ ദേതീ**തി അചിത്തീകാരേന അഗാരവവസേന ദേതി. **അപവിദ്ധം ദേതീ**തി ന നിരന്തരം ദേതി, അഥ വാ ഛഡ്ഡേതുകാമോ വിയ ദേതി. **അനാഗമനദിട്ഠികോ ദേതീ**തി കതസ്സ നാമ ഫലം ആഗമിസ്സതീതി ന ഏവം ആഗമനദിട്ഠിം ന ഉപ്പാദേത്വാ ദേതി.

സുക്കപക്ഖേ **ചിത്തീകത്വാ ദേതീ**തി ദേയ്യധമ്മേ ച ദക്ഖിണേയ്യേസു ച ചിത്തീകാരം ഉപട്ഠപേത്വാ ദേതി. തത്ഥ ദേയ്യധമ്മം പണീതം ഓജവന്തം കത്വാ

ദേന്തോ ദേയ്യധമ്മേ ചിത്തീകാരം ഉപട്ഠപേതി നാമ. പുഗ്ഗലം വിചിനിത്വാ ദേന്തോ ദക്ഖിണേയ്യേസു ചിത്തീകാരം ഉപട്ഠപേതി നാമ. **സഹത്ഥാ ദേതീ**തി ആണത്തിയാ പരഹത്ഥേന അദത്വാ ''അനമതഗ്ഗേ സംസാരേ വിചരന്തേന മേ ഹത്ഥപാദാനം അലദ്ധകാലസ്സ പമാണം നാമ നത്ഥി, വട്ടമോക്ഖം ഭവനിസ്സരണം കരിസ്സാമീ''തി സഹത്ഥേനേവ ദേതി. **ആഗമനദിട്ഠികോ**തി ''അനാഗതഭവസ്സ പച്ചയോ ഭവിസ്സതീ''തി കമ്മഞ്ച വിപാകഞ്ച സദ്ദഹിത്വാ ദേതീതി.

൭. സപ്പുരിസദാനസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൮. അട്ഠമേ **സദ്ധായാ**തി ദാനഞ്ച ദാനഫലഞ്ച സദ്ദഹിത്വാ. **കാലേനാ**തി യുത്തപ്പത്തകാലേന. **അനഗ്ഗഹിതചിത്തോ**തി അഗ്ഗഹിതചിത്തോ മുത്തചാഗോ ഹുത്വാ. **അനുപഹച്ചാ**തി അനുപഘാതേത്വാ ഗുണേ അമക്ഖേത്വാ. **കാലാഗതാ ചസ്സ അത്ഥാ പചുരാ ഹോന്തീ**തി അത്ഥാ ആഗച്ഛമാനാ വയോവുഡ്ഢകാലേ അനാഗന്ത്വാ യുത്തപ്പത്തകാലേ പഠമവയസ്മിംയേവ ആഗച്ഛന്തി ചേവ ബഹൂ ച ഹോന്തി.

൯. പഠമസമയവിമുത്തസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൯. നവമേ **സമയവിമുത്തസ്സാ**തി അപ്പിതപ്പിതക്ഖണേയേവ വിക്ഖമ്ഭിതേഹി കിലേസേഹി വിമുത്തത്താ സമയവിമുത്തിസങ്ഖാതായ ലോകിയവിമുത്തിയാ വിമുത്തചിത്തസ്സ. ദസമം ഉത്താനത്ഥമേവ.

തികണ്ഡകീവഗ്ഗോ പഞ്ചമോ.

തതിയപണ്ണാസകം നിട്ഠിതം.

൪. ചതുത്ഥപണ്ണാസകം

(൧൬) ൧. സദ്ധമ്മവഗ്ഗോ

൧. പഠമസമ്മത്തനിയാമസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൧. ചതുത്ഥസ്സ പഠമേ **അഭബ്ബോ നിയാമം ഓക്കമിതും കുസലേസു ധമ്മേസു സമ്മത്ത**ന്തി കുസലേസു ധമ്മേസു സമ്മത്തഭൂതം മഗ്ഗനിയാമം ഓക്കമിതും അഭബ്ബോ അഭാജനം. **കഥം പരിഭോതീ**തിആദീസു "കിം കഥാ നാമ ഏസാ"തി വദന്തോ **കഥം പരിഭോതി** നാമ. "കിം നാമേസ കഥേതി, കിം അയം ജാനാതീ"തി വദന്തോ **കഥികം പരിഭോതി** നാമ. "മയം കിം ജാനാമ, കുതോ അമ്ഹാകം ഏത്തം സോതും ബല"ന്തി വദന്തോ **അത്താനം പരിഭോതി** നാമ. വിപരിയായേന സുക്കപക്ഖോ വേദിതബ്ബോ.

൨. ദുതിയസമ്മത്തനിയാമസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൨. ദുതിയേ **അനഞ്ഞാതേ അഞ്ഞാതമാനീ**തി അവിഞ്ഞാതസ്മിംയേവ "വിഞ്ഞാതമിദം മയാ"തി ഏവംമാനീ.

൩. തതിയസമ്മത്തനിയാമസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൩. തതിയേ **മക്ഖീ ധമ്മം സുണാതീ**തി മക്ഖീ ഹുത്വാ ഗുണമക്ഖനചിത്തേന ധമ്മം സുണാതി. **ഉപാരമ്ഭചിത്തോ**തി നിഗ്ഗഹാരോപനചിത്തോ. **രന്ധഗവേസീ**തി ഗുണരന്ധം ഗുണച്ഛിദ്ദം ഗവേസന്തോ.

൪. പഠമസദ്ധമ്മസമ്മോസസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൪. ചതുത്ഥേ **ന സക്കച്ചം ധമ്മം സുണന്തീ**തി ഓഹിതസോതാ സുകതകാരിനോ ഹുത്വാ ന സുണന്തി . **ന പരിയാപുണന്തീ**തി യഥാസുതം ധമ്മം വളഞ്ജന്താപി സക്കച്ചം ന വളഞ്ജേന്തി. പഞ്ചമം ഉത്താനമേവ.

൬. തതിയസദ്ധമ്മസമ്മോസസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൬. ഛട്ഠേ **അപ്പടിസരണോ**തി അപ്പതിട്ഠോ. ആചരിയാ ഹി സുത്തന്തസ്സ പടിസരണം നാമ, തേസം അഭാവാ അപ്പടിസരണോ ഹോതി. സേസമേത്ഥ ഹേട്ഠാ വുത്തനയമേവ.

൭. ദുക്കഥാസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൭. സത്തമേ **പുഗ്ഗലം ഉപനിധായാ**തി തം തം പുഗ്ഗലം ഉപനിക്ഖിപിത്വാ, സക്ഖിം കത്വാതി അത്ഥോ. **കച്ഛമാനായാ**തി കഥിയമാനായ. സേസമേത്ഥ അട്ഠമഞ്ച ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

൯. ഉദായീസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൯. നവമേ **അനുപുബ്ബിം കഥം കഥേസ്സാമീ**തി ദാനാനന്തരം സീലം, സീലാനന്തരം സഗ്ഗന്തി ഏവം ദേസനാനുപുബ്ബിം കഥം വാ, യം യം സുത്തപദം വാ ഗാഥാപദം വാ നിക്ഖിത്തം ഹോതി, തസ്സ തസ്സ അനുരൂപകഥം കഥേസ്സാമീതി ചിത്തം ഉപട്ഠപേത്വാ പരേസം ധമ്മോ ദേസേതബ്ബോ.

പരിയായദസ്സാവീതി തസ്സ തസ്സ അത്ഥസ്സ തം തം കാരണം ദസ്സേന്തോ. കാരണഞ്ഹി ഇധ പരിയായോതി വുത്തം. **അനുദ്ദയതം പടിച്ചാ**തി ''മഹാസമ്ബാധപ്പത്തേ സത്തേ സമ്ബാധതോ മോചേസ്സാമീ''തി അനുകമ്പം ആഗമ്മ. **ന ആമിസന്തരോ**തി ന ആമിസഹേതുകോ, അത്തനോ ചതുപച്ചയലാഭം അനാസീസന്തോതി അത്ഥോ. **അത്താനഞ്ച പരഞ്ച അനുപഹച്ചാ**തി അത്തുക്കംസനപരവമ്ഭനാദിവസേന അത്താനഞ്ച പരഞ്ച ഗുണൂപഘാതേന അനുപഹന്ത്വാ.

൧൦. ദുപ്പടിവിനോദയസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൦. ദസമേ **ദുപ്പടിവിനോദയാ**തി യാനി ഹസ്സാദീനി കിച്ചാനി നിപ്ഫാദേതും ഠാനാനി ഉപ്പന്നാനി ഹോന്തി, തേസു മത്ഥകം അസമ്പത്തേസു അന്തരായേവ ദുന്നീഹാരാ ദുവിക്ഖമ്ഭയാ ഹോന്തി. **പടിഭാന**ന്തി കഥേതുകാമതാ വുച്ചതി. ഇമാനി പഞ്ച ദുപ്പടിവിനോദയാനി, ന സുപ്പടിവിനോദയാനി. ഉപായേന പന കാരണേന അനുരൂപാഹി പച്ചവേക്ഖണഅനുസാസനാദീഹി സക്കാ പടിവിനോദേതുന്തി.

സദ്ധമ്മവഗ്ഗോ പഠമോ.

(൩൭) ൨. ആഘാതവഗ്ഗോ

൧. പഠമആഘാതപടിവിനയസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൧. ദുതിയസ്സ പഠമേ ആഘാതം പടിവിനേന്തി വൂപസമേന്തീതി **ആഘാതപടിവിനയാ. യത്ഥ ഭിക്ഖുനോ ഉപ്പന്നോ ആഘാതോ സബ്ബസോ പടിവിനേതബ്ബോ**തി യത്ഥ ആരമ്മണേ ഭിക്ഖുനോ ആഘാതോ ഉപ്പന്നോ ഹോതി, തത്ഥ സോ സബ്ബോ ഇമേഹി പഞ്ചഹി പടിവിനോദേതബ്ബോതി അത്ഥോ. **മേത്താ തസ്മിം പുഗ്ഗലേ ഭാവേതബ്ബാ**തി തികചതുക്കജ്ഝാനവസേന മേത്താ ഭാവേതബ്ബാ. **കരുണായ**പി ഏസേവ നയോ. **ഉപേക്ഖാ** പന ചതുക്കപഞ്ചകജ്ഝാനവസേന ഭാവേതബ്ബാ. യസ്മാ പന യം പുഗ്ഗലം പസ്സതോ ചിത്തം ന നിബ്ബാതി, തസ്മിം മുദിതാ ന സണ്ഠഹതി, തസ്മാ സാ ന വുത്താ. **അസതിഅമനസികാരോ**തി യഥാ സോ പുഗ്ഗലോ ന ഉപട്ഠാതി, കുട്ടാദീഹി അന്തരിതോ വിയ ഹോതി, ഏവം തസ്മിം അസതിഅമനസികാരോ ആപജ്ജിതബ്ബോ. സേസം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ ഉത്താനമേവ.

൨. ദുതിയആഘാതപടിവിനയസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൨. ദുതിയേ ആഘാതോ ഏതേസു പടിവിനേതബ്ബോതി **ആഘാതപടിവിനയാ** . ആഘാതോ ഏതേഹി പടിവിനേതബ്ബോതിപി **ആഘാതപടിവിനയാ**. പടിവിനയോതി ഹി പടിവിനയവത്ഥൂനമ്പി പടിവിനയകാരണാനമ്പി ഏതം അധിവചനം, തദുഭയമ്പി ഇധ വട്ടതി. പഞ്ച ഹി പുഗ്ഗലാ പടിവിനയവത്ഥൂ ഹോന്തി പഞ്ചഹി ഉപമാഹി പഞ്ച പടിപത്തിയോ പടിവിനയകാരണാനി. **ലഭതി ച കാലേന കാലം ചേതസോ വിവരം ചേതസോ പസാദ**ന്തി കാലേ കാലേ സമഥവിപസ്സനാചിത്തസ്സ ഉപ്പന്നോകാസസങ്ഖാതം വിവരഞ്ചേവ സദ്ധാസമ്പന്നഭാവസങ്ഖാതം പസാദഞ്ച ലഭതി.

രഥിയായാതി അന്തരവീഥിയം. **നന്തക**ന്തി പിലോതികഖണ്ഡം. **നിഗ്ഗഹേത്വാ**തി അക്കമിത്വാ. **യോ തത്ഥ സാരോ**തി യം തത്ഥ ഥിരട്ഠാനം. **തം പരിപാതേത്വാ**തി തം ലുഞ്ചിത്വാ. **ഏവമേവ ഖോ**തി ഏത്ഥ പംസുകൂലികോ വിയ മേത്താവിഹാരീ ദട്ഠബ്ബോ, രഥിയായ നന്തകം വിയ വേരിപുഗ്ഗലോ, ദുബ്ബലട്ഠാനം വിയ അപരിസുദ്ധകായസമാചാരതാ, ഥിരട്ഠാനം വിയ പരിസുദ്ധവചീസമാചാരതാ, ദുബ്ബലട്ഠാനം ഛഡ്ഡേത്വാ ഥിരട്ഠാനം ആദായ ഗന്ത്വാ സിബ്ബിത്വാ രജിത്വാ പാരുപിത്വാ വിചരണകാലോ വിയ അപരിസുദ്ധകായസമാചാരതം അമനസികത്വാ പരിസുദ്ധവചീസമാചാരതം മനസികത്വാ വേരിമ്ഹി ചിത്തുപ്പാദം നിബ്ബാപേത്വാ ഫാസുവിഹാരകാലോ ദട്ഠബ്ബോ.

സേവാലപണകപരിയോനദ്ധാതി സേവാലേന ച ഉദകപപ്പടകേന ച പടിച്ഛന്നാ. **ഘമ്മപരേതോ**തി ഘമ്മേന അനുഗതോ. **കിലന്തോ**തി മഗ്ഗകിലന്തോ. **തസിതോ**തി തണ്ഹാഭിഭൂതോ. **പിപാസിതോ**തി പാനീയം പാതുകാമോ. **അപവിയൂഹിത്വാ**തി അപനേത്വാ. **പിവിത്വാ**തി പസന്നഉദകം പിവിത്വാ. **ഏവമേവ ഖോ**തി ഏത്ഥ ഘമ്മാഭിതത്തോ പുരിസോ വിയ മേത്താവിഹാരീ ദട്ഠബ്ബോ, സേവാലപണകം വിയ അപരിസുദ്ധവചീസമാചാരതാ, പസന്നഉദകം

വിയ പരിസുദ്ധകായസമാചാരതാ, സേവാലപണകം അപബ്യൂഹിത്വാ പസന്നോദകം പിവിത്വാ ഗമനം വിയ അപരിസുദ്ധവചീസമാചാരതം അമനസികത്വാ പരിസുദ്ധകായസമാചാരതം മനസികത്വാ വേരിമ്ഹി ചിത്തുപ്പാദം നിബ്ബാപേത്വാ ഫാസുവിഹാരകാലോ ദട്ഠബ്ബോ.

ഖോഭേസ്സാമീതി ചാലേസ്സാമി. **ലോളേസ്സാമീ**തി ആകുലം കരിസ്സാമി. **അപേയ്യമ്പി തം കരിസ്സാമീ**തി പിവിതും അസക്കുണേയ്യം കരിസ്സാമി. **ചതുക്കുണ്ഡികോ**തി ജാണൂഹി ച ഹത്ഥേഹി ച ഭൂമിയം പതിട്ഠാനേന ചതുക്കുണ്ഡികോ ഹുത്വാ. **ഗോപീതകം പിവിത്വാ**തി ഗാവിയോ വിയ മുഖേന ആകഡ്ഢേന്തോ പിവിത്വാ. **ഏവമേവ ഖോ**തി ഏത്ഥ ഘമ്മാഭിതത്തോ പുരിസോ വിയ മേത്താവിഹാരീ ദട്ഠബ്ബോ, ഗോപദം വിയ വേരിപുഗ്ഗലോ, ഗോപദേ പരിത്തഉദകം വിയ തസ്സബ്ഭന്തരേ പരിത്തഗുണോ, ചതുക്കുണ്ഡികസ്സ ഗോപീതകം പിവിത്വാ പക്കമനം വിയ തസ്സ അപരിസുദ്ധകായവചീസമാചാരതം അമനസികത്വാ യം സോ കാലേന കാലം ധമ്മസ്സവനം നിസ്സായ ചേതസോ വിവരപ്പസാദസങ്ഖാതം പീതിപാമോജ്ജം ലഭതി, തം മനസികത്വാ ചിത്തുപ്പാദനിബ്ബാപനം വേദിതബ്ബം.

ആബാധികോതി ഇരിയാപഥഭഞ്ജനകേന വിസഭാഗാബാധേന ആബാധികോ. **പുരതോപിസ്സാ**തി പുരതോപി ഭവേയ്യ. **അനയബ്യസന**ന്തി അവഡ്ഢിവിനാസം. **ഏവമേവ ഖോ**തി ഏത്ഥ സോ അനാഥഗിലാനോ വിയ സബ്ബകണ്ഹധമ്മസമന്നാഗതോ പുഗ്ഗലോ, അദ്ധാനമഗ്ഗോ വിയ അനമതഗ്ഗസംസാരോ, പുരതോ ച പച്ഛതോ ച ഗാമാനം ദൂരഭാവോ വിയ നിബ്ബാനസ്സ ദൂരഭാവോ, സപ്പായഭോജനാനം അലാഭോ വിയ സാമഞ്ഞഫലഭോജനാനം അലാഭോ, സപ്പായഭേസജ്ജാനം അലാഭോ വിയ സമഥവിപസ്സനാനം അഭാവോ, പതിരൂപഉപട്ഠാകാനം അലാഭോ വിയ ഓവാദാനുസാസനീഹി കിലേസതികിച്ഛകാനം അഭാവോ, ഗാമന്തനായകസ്സ അലാഭോ വിയ നിബ്ബാനസമ്പാപകസ്സ തഥാഗതസ്സ വാ തഥാഗതസാവകസ്സ വാ അലദ്ധഭാവോ, അഞ്ഞതരസ്സ പുരിസസ്സ ദിസ്വാ കാരുഞ്ഞുപട്ഠാനം വിയ തസ്മിം പുഗ്ഗലേ മേത്താവിഹാരികസ്സ കാരുഞ്ഞം ഉപ്പാദേത്വാ ചിത്തനിബ്ബാപനം വേദിതബ്ബം.

അച്ഛോദകാതി പസന്നോദകാ. **സാതോദകാ**തി മധുരോദകാ. **സീതോദകാ**തി തനുസീതസലിലാ. **സേതകാ**തി ഊമിഭിജ്ജനട്ഠാനേസു സേതവണ്ണാ. **സുപതിത്ഥാ**തി സമതിത്ഥാ. **ഏവമേവ ഖോ**തി ഏത്ഥ ഘമ്മാഭിതത്തോ പുരിസോ വിയ മേത്താവിഹാരീ ദട്ഠബ്ബോ, സാ പോക്ഖരണീ വിയ പരിസുദ്ധസബ്ബദ്വാരോ പുരിസോ, ന്ഹത്വാ പിവിത്വാ പച്ചുത്തരിത്വാ രുക്ഖച്ഛായായ നിപജ്ജിത്വാ യഥാകാമം ഗമനം വിയ തേസു ദ്വാരേസു യം ഇച്ഛതി, തം ആരമ്മണം കത്വാ ചിത്തനിബ്ബാപനം വേദിതബ്ബം. തതിയചതുത്ഥാനി ഹേട്ഠാ വുത്തനയാനേവ.

൫. പഞ്ഹപുച്ഛാസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൫. പഞ്ചമേ **പരിഭവ**ന്തി പരിഭവന്തോ, ഏവം പരിഭവിസ്സാമീതി പരിഭവനത്ഥായ പുച്ഛതീതി അത്ഥോ. **അഞ്ഞാതുകാമോ**തി ജാനിതുകാമോ ഹുത്വാ.

൬. നിരോധസുത്തവണ്ണനാ

൬൬൬. ഛട്ഠേ **അത്ഥേതം ഠാന**ന്തി അത്ഥി ഏതം കാരണം. **നോ ചേ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ അഞ്ഞം ആരാധേയ്യാ**തി നോ ചേ ഇമസ്മിംയേവ അത്തഭാവേ അരഹത്തം പാപുണേയ്യ. **കബളീകാരാഹാരഭക്ഖാനം ദേവാന**ന്തി കാമാവചരദേവാനം. **അഞ്ഞതരം മനോമയം കായ**ന്തി ഝാനമനേന നിബ്ബത്തം അഞ്ഞതരം സുദ്ധാവാസബ്രഹ്മകായം. **ഉദായീ**തി ലാളുദായീ. സോ ഹി ''മനോമയ''ന്തി സുത്വാ ''ആരുപ്പേ ന ഭവിതബ്ബ''ന്തി പടിബാഹി. ഥേരോ ''സാരിപുത്തോ കിം ജാനാതി, യസ്സ സമ്മുഖാ ഏവം ഭിക്ഖൂ വചനം പടിക്കോസന്തീ''തി ഏവം ബാലാനം ലദ്ധിഉപ്പത്തിപടിബാഹനത്ഥം തം വചനം അനധിവാസേത്വാ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി.

അത്ഥി നാമാതി അമരിസനത്ഥേ നിപാതോ. തേനേവ ചേത്ഥ ''അജ്ഝുപേക്ഖിസ്സഥാ''തി അനാഗതവചനം കതം. അയഞ്ഹേത്ഥത്ഥോ - ആനന്ദ, തുമ്ഹേ ഥേരം ഭിക്ഖും വിഹേഠിയമാനം അജ്ഝുപേക്ഖഥ, ന വോ ഏതം മരിസയാമി ന സഹാമി നാധിവാസേമീതി. കസ്മാ പന ഭഗവാ ആനന്ദഥേരംയേവ ഏവമാഹാതി? ധമ്മഭണ്ഡാഗാരികത്താ. ധമ്മഭണ്ഡാഗാരികസ്സ ഹി ഏവം വദന്തോ പടിബാഹിതും ഭാരോ. അപിചേസ സാരിപുത്തത്ഥേരസ്സ പിയസഹായോ, തേനാപിസ്സ ഏസ ഭാരോ. തത്ഥ കിഞ്ചാപി ഭഗവാ ആനന്ദത്ഥേരം ഗരഹന്തോ ഏവമാഹ, ന പനേസാ തസ്സേവ ഗരഹാ, സമ്മുഖീഭൂതാനം സബ്ബേസംയേവ ഗരഹാതി വേദിതബ്ബാ. **വിഹാര**ന്തി ഗന്ധകുടിം.

അനച്ഛരിയന്തി ന അച്ഛരിയം. **യഥാ**തി കാരണവചനം. **ആയസ്മന്തംയേവേത്ഥ ഉപവാനം പടിഭാസേയ്യാ**തി ഏത്ഥ ഭഗവതാ ച ഏവം ഏതദേവ കാരണം ആരബ്ഭ ഉദാഹടേ ആയസ്മതോയേവ ഉപവാനസ്സ പടിവചനം പടിഭാതു ഉപട്ഠാതൂതി ദീപേതി. **സാരജ്ജം ഓക്കന്ത**ന്തി ദോമനസ്സം അനുപവിട്ഠം. **സീലവാ**തിആദീഹി ഖീണാസവസീലാദീനിയേവ കഥിതാനി. **ഖണ്ഡിച്ചേനാ**തിആദീനി സക്കാരാദീനം കാരണപുച്ഛാവസേന വുത്താനി. കിം ഖണ്ഡിച്ചാദീഹി കാരണേഹി തം തം സബ്രഹ്മചാരിം സക്കരേയ്യുന്തി അയഞ്ഹേത്ഥ അധിപ്പായോ.

൭. ചോദനാസുത്തവണ്ണനാ

൬൬൭. സത്തമേ **ചോദകേനാ**തി വത്ഥുസന്ദസ്സനാ ആപത്തിസന്ദസ്സനാ സംവാസപ്പടിക്ഖേപോ സാമീചിപ്പടിക്ഖേപോതി ചതൂഹി ചോദനാവത്ഥൂഹി ചോദയമാനേന. **കാലേന വക്ഖാമി നോ അകാലേനാ**തി ഏത്ഥ ചുദിതകസ്സ കാലോ കഥിതോ, ന ചോദകസ്സ. പരം ചോദേന്തേന ഹി പരിസമജ്ഝേ വാ ഉപോസഥപവാരണഗ്ഗേ വാ ആസനസാലാഭോജനസാലാദീസു വാ ന ചോദേതബ്ബോ, ദിവാട്ഠാനേ നിസിന്നകാലേ ''കരോതായസ്മാ ഓകാസം, അഹം ആയസ്മന്തം വത്തുകാമോ''തി ഏവം ഓകാസം കാരേത്വാ ചോദേതബ്ബോ. പുഗ്ഗലം പന ഉപപരിക്ഖിത്വാ യോ ലോലപുഗ്ഗലോ അഭൂതം വത്വാ ഭിക്ഖൂനം അയസം ആരോപേതി, സോ ഓകാസകമ്മം വിനാപി ചോദേതബ്ബോ. **ഭൂതേനാ**തി തച്ഛേന സഭാവേന. **സണ്ഹേനാ**തി മട്ഠേന മുദുകേന. **അത്ഥസംഹിതേനാ**തി അത്ഥകാമതായ ഹിതകാമതായ ഉപേതേന. **അവിപ്പടിസാരോ ഉപദഹാതബ്ബോ**തി അമങ്കുഭാവോ ഉപനേതബ്ബോ. **അലം തേ അവിപ്പടിസാരായാ**തി യുത്തം തേ അമങ്കുഭാവായ. സേസമേത്ഥ ഉത്താനമേവാതി. അട്ഠമം ഹേട്ഠാ വുത്തനയത്താ പാകടമേവ.

൯. ഖിപ്പനിസന്തിസുത്തവണ്ണനാ

൧൯. നവമേ ഖിപ്പം നിസാമയതി ഉപധാരേതീതി **ഖിപ്പനിസന്തി**. സുഗ്ഗഹിതം കത്വാ ഗണ്ഹാതീതി **സുഗ്ഗഹിതഗ്ഗാഹീ. അത്ഥകുസലോ**തി അട്ഠകഥായ ഛേകോ. **ധമ്മകുസലോ**തി പാളിയം ഛേകോ. **നിരുത്തികുസലോ**തി നിരുത്തിവചനേസു ഛേകോ. **ബ്യഞ്ജനകുസലോ**തി അക്ഖരപ്പഭേദേ ഛേകോ. **പുബ്ബാപരകുസലോ**തി അത്ഥപുബ്ബാപരം, ധമ്മപുബ്ബാപരം, അക്ഖരപുബ്ബാപരം, ബ്യഞ്ജനപുബ്ബാപരം, അനുസന്ധിപുബ്ബാപരന്തി ഇമസ്മിം പഞ്ചവിധേ പുബ്ബാപരേ ഛേകോ. തത്ഥ **അത്ഥപുബ്ബാപരകുസലോ**തി ഹേട്ഠാ അത്ഥേന ഉപരി അത്ഥം ജാനാതി, ഉപരി അത്ഥേന ഹേട്ഠാ അത്ഥം ജാനാതി. കഥം? സോ ഹി ഹേട്ഠാ അത്ഥം ഠപേത്വാ ഉപരി അത്ഥേ വുത്തേ ''ഹേട്ഠാ അത്ഥോ അത്ഥീ''തി ജാനാതി. ഉപരി അത്ഥം ഠപേത്വാ ഹേട്ഠാ അത്ഥേ വുത്തേപി ''ഉപരി അത്ഥോ അത്ഥീ''തി ജാനാതി. ഉഭതോ ഠപേത്വാ മജ്ഝേ അത്ഥേ വുത്തേ ''ഉഭതോ അത്ഥോ അത്ഥീ''തി ജാനാതി. മജ്ഝേ അത്ഥം ഠപേത്വാ ഉഭതോഭാഗേസു അത്ഥേ വുത്തേ ''മജ്ഝേ അത്ഥോ അത്ഥീ''തി ജാനാതി. **ധമ്മപുബ്ബാപരാ**ദീസുപി ഏസേവ നയോ. **അനുസന്ധിപുബ്ബാപരേ** പന സീലം ആദിം കത്വാ ആരദ്ധേ സുത്തന്തേ മത്ഥകേ ഛസു അഭിഞ്ഞാസു ആഗതാസു ''യഥാനുസന്ധിം യഥാനുപരിച്ഛേദം സുത്തന്തോ ഗതോ''തി ജാനാതി. ദിട്ഠിവസേന ആരദ്ധേ ഉപരി സച്ചേസു ആഗതേസുപി ''യഥാനുസന്ധിനാ ഗതോ''തി ജാനാതി. കലഹഭണ്ഡനവസേന ആരദ്ധേ ഉപരി സാരണീയധമ്മേസു ആഗതേസുപി, ദ്വത്തിംസതിരച്ഛാനകഥാവസേന ആരദ്ധേ ഉപരി ദസകഥാവത്ഥൂസു (അം॰ നി॰ ൧൦.൬൯; ഉദാ॰൩൮) ആഗതേസുപി ''യഥാനുസന്ധിനാ ഗതോ''തി ജാനാതീതി.

൧൦. ഭദ്ദജിസുത്തവണ്ണനാ

൧൦. ദസമേ **അഭിഭൂ**തി അഭിഭവിത്വാ ഠിതോ ജേട്ഠകോ. **അനഭിഭൂതോ**തി അഞ്ഞേഹി അനഭിഭൂതോ. **അഞ്ഞദത്ഥൂ**തി ഏകംസവചനേ നിപാതോ. ദസ്സനവസേന **ദസോ,** സബ്ബം പസ്സതീതി അധിപ്പായോ. **വസവത്തീ**തി സബ്ബം ജനം വസേ വത്തേതി. **യഥാ പസ്സതോ**തി ഇട്ഠാരമ്മണം വാ ഹോതു അനിട്ഠാരമ്മണം വാ , യേനാകാരേന തം പസ്സന്തസ്സ. **അനന്തരാ ആസവാനം ഖയോ ഹോതീ**തി അനന്തരായേവ അരഹത്തം ഉപ്പജ്ജതി. **യഥാ സുണതോ**തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. അഥ വാ യം ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ നിരന്തരമേവ വിപസ്സനം പട്ഠപേത്വാ അരഹത്തം പാപുണാതി, തം തസ്സ അരഹത്തം ചക്ഖുവിഞ്ഞാണാനന്തരം നാമ ഹോതി. തം സന്ധായ വുത്തം - **ഇദം ദസ്സനാനം അഗ്ഗ**ന്തി. ദുതിയപദേപി ഏസേവ നയോ.

യഥാ സുഖിതസ്സാതി യേന മഗ്ഗസുഖേന സുഖിതസ്സ. **അനന്തരാ ആസവാനം ഖയോ ഹോതീ**തി സമനന്തരമേവ അരഹത്തം ഉപ്പജ്ജതി. **ഇദം സുഖാനം അഗ്ഗ**ന്തി ഇദം മഗ്ഗസുഖം സുഖാനം ഉത്തമം. **യഥാ സഞ്ഞിസ്സാ**തി ഇധാപി മഗ്ഗസഞ്ഞാവ അധിപ്പേതാ. **യഥാ ഭൂതസ്സാ**തി യസ്മിം ഭവേ യസ്മിം അത്തഭാവേ ഠിതസ്സ. **അനന്തരാ**തി അനന്തരായേന അരഹത്തം ഉപ്പജ്ജതി. **ഇദം ഭവാനം അഗ്ഗ**ന്തി അയം പച്ഛിമോ അത്തഭാവോ ഭവാനം അഗ്ഗം നാമ. അഥ വാ **യഥാ ഭൂതസ്സാ**തി യേഹി ഖന്ധേഹി മഗ്ഗക്ഖണേ ഭൂതസ്സ വിജ്ജമാനസ്സ. **അനന്തരാ ആസവാനം ഖയോ ഹോതീ**തി മഗ്ഗാനന്തരമേവ ഫലം ഉപ്പജ്ജതി. **ഇദം ഭവാനം അഗ്ഗ**ന്തി ഇദം മഗ്ഗക്ഖണേ ഖന്ധപഞ്ചകം ഭവാനം അഗ്ഗം നാമാതി.

ആഘാതവർഗ്ഗോ ദുതിയോ.

(൧൮) ൩. ഉപാസകവഗ്ഗോ

൧-൩. സാരജ്ജസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൭൧-൧൭൩. തതിയസ്സ പഠമദുതിയതതിയേസു അഗാരിയപ്പടിപത്തി കഥിതാ. സോതാപന്നസകദാഗാമിനോപി ഹോന്തു, വട്ടന്തിയേവ.

൪. വേരസുത്തവണ്ണനാ

൧൭൪. ചതുത്ഥേ **ഭയാനീ**തി ചിത്തുത്രാസഭയാനി. **വേരാനീ**തി അകുസലവേരാനിപി പുഗ്ഗലവേരാനിപി . **ചേതസികന്തി** ചിത്തനിസ്സിതം. **ദുക്ഖ**ന്തി കായപസാദവത്ഥുകം ദുക്ഖം. **ദോമനസ്സ**ന്തി ദോമനസ്സവേദനം. ഇമസ്മിം സുത്തേ വിരതിപഹാനം കഥിതം.

൫. ചണ്ഡാലസുത്തവണ്ണനാ

൧൭൫. പഞ്ചമേ **ഉപാസകപതികുട്ഠോ**തി ഉപാസകപച്ഛിമകോ. **കോതൂഹലമങ്ഗലികോ**തി "ഇമിനാ ഇദം ഭവിസ്സതീ"തി ഏവം പവത്തത്താ കോതൂഹലസങ്ഖാതേന ദിട്ഠസുതമുതമങ്ഗലേന സമന്നാഗതോ. **മങ്ഗലം പച്ചേതി നോ കമ്മ**ന്തി മങ്ഗലം ഓലോകേതി, കമ്മം ന ഓലോകേതി. **ഇതോ ച ബഹിദ്ധാ**തി ഇമമ്ഹാ സാസനാ ബഹിദ്ധാ. **പുബ്ബകാരം കരോതീ**തി ദാനാദികം കുസലകിച്ചം പഠമതരം കരോതി.

൬. പീതിസുത്തവണ്ണനാ

൧൭൬. ഛട്ഠേ **കിന്തി മയ**ന്തി കേന നാമ ഉപായേന മയം. **പവിവേകം പീതി**ന്തി പഠമദുതിയജ്ഝാനാനി നിസ്സായ ഉപ്പജ്ജനകപീതിം. **കാമൂപസംഹിത**ന്തി കാമനിസ്സിതം ദുവിധേ കാമേ ആരബ്ഭ ഉപ്പജ്ജനകം. **അകുസലൂപസംഹിത**ന്തി "മിഗസൂകരാദയോ വിജ്ഝിസ്സാമീ"തി സരം ഖിപിത്വാ തസ്മിം വിരദ്ധേ "വിരദ്ധം മയാ"തി ഏവം അകുസലേ നിസ്സായ ഉപ്പജ്ജനകം. താദിസേസു പന ഠാനേസു അവിരജ്ഝന്തസ്സ "സുട്ഠു മേ വിദ്ധം, സുട്ഠു മേ പഹട"ന്തി ഉപ്പജ്ജനകം **അകുസലൂപസംഹിതം സുഖം സോമനസ്സം** നാമ. ദാനാദിഉപകരണാനം അസമ്പത്തിയാ ഉപ്പജ്ജമാനം പന **കുസലൂപസംഹിതം ദുക്ഖം ദോമനസ്സ**ന്തി വേദിതബ്ബം.

൭. വണിജ്ജാസുത്തവണ്ണനാ

൧൭൭. സത്തമേ **വണിജ്ജാ**തി വാണിജകമ്മാനി. **ഉപാസകേനാ**തി തിസരണഗതേന. **സത്ഥവണിജ്ജാ**തി ആവുധഭണ്ഡം കാരേത്വാ തസ്സ വിക്കയോ. **സത്തവണിജ്ജാ**തി മനുസ്സവിക്കയോ. **മംസവണിജ്ജാ**തി സൂകരമിഗാദയോ പോസേത്വാ തേസം വിക്കയോ. **മജ്ജവണിജ്ജാ**തി യംകിഞ്ചി മജ്ജം കാരേത്വാ തസ്സ വിക്കയോ. **വിസവണിജ്ജാ**തി വിസം കാരേത്വാ തസ്സ വിക്കയോ. ഇതി സബ്ബമ്പി ഇമം വണിജ്ജം നേവ അത്തനാ കാതും, ന പരേ സമാദപേത്വാ കാരേതും വട്ടതി.

൮. രാജസുത്തവണ്ണനാ

൧൭൮. അട്ഠമേ **പബ്ബാജേന്തീ**തി രട്ഠമ്ഹാ പബ്ബാജേന്തി. **യഥാപച്ചയം വാ കരോന്തീ**തി യഥാധിപ്പായം യഥാജ്ഝാസയം കരോന്തി. **തഥേവ പാപകമ്മം പവേദേന്തീ**തി യഥാ തേന കതം, തം തഥേവ അഞ്ഞേസം ആരോചേന്തി കഥേന്തി.

൯. ഗിഹിസുത്തവണ്ണനാ

൧൭൯. നവമേ **സംവുതകമ്മന്ത**ന്തി പിഹിതകമ്മന്തം. **ആഭിചേതസികാന**ന്തി ഉത്തമചിത്തനിസ്സിതാനം. **ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരാനാ**ന്തി പച്ചക്ഖേയേവ ധമ്മേ പവത്തിക്ഖണേ സുഖവിഹാരാനം. **അരിയകന്തേഹീ**തി അരിയാനം കന്തേഹി മഗ്ഗഫലസീലേഹി.

അരിയധമ്മം സമാദായാതി ഏത്ഥ അരിയധമ്മോതി പഞ്ച സീലാനി കഥിതാനി. **മേരയം വാരുണി**ന്തി ചതുബ്ബിധം മേരയം പഞ്ചവിധഞ്ച സുരം. **ധമ്മഞ്ചാനുവിതക്കയേ**തി നവവിധം ലോകുത്തരധമ്മം അനുസ്സതിവസേനേവ വിതക്കേയ്യ. **അബ്യാപജ്ഝം ഹിതം ചിത്ത**ന്തി നിദ്ദുക്ഖം മേത്താദിബ്രഹ്മവിഹാരചിത്തം. **ദേവലോകായ ഭാവയേ**തി ബ്രഹ്മലോകത്ഥായ ഭാവേയ്യ. **പുഞ്ഞത്ഥസ്സ ജിഗീസതോ**തി പുഞ്ഞേന അത്ഥികസ്സ പുഞ്ഞം ഗവേസന്തസ്സ. **സന്തേസൂ**തി ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധതഥാഗതസാവകേസു. **വിപുലാ ഹോതി ദക്ഖിണാ**തി ഏവം ദിന്നദാനം മഹപ്ഫലം ഹോതി. **അനുപുബ്ബേനാ**തി സീലപൂരണാദിനാ അനുക്കമേന. സേസം തികനിപാതേ വുത്തത്ഥമേവ.

൧൦. ഗവേസീസുത്തവണ്ണനാ

൧൮൦. ദസമേ **സിതം പാത്വാകാസീ**തി മഹാമഗ്ഗേനേവ ഗച്ഛന്തോ തം സാലവനം ഓലോകേത്വാ "അത്ഥി നു ഖോ ഇമസ്മിം ഠാനേ കിഞ്ചി സുകാരണം ഉപ്പന്നപുബ്ബ"ന്തി അദ്ദസ കസ്സപബുദ്ധകാലേ ഗവേസിനാ ഉപാസകേന കതം സുകാരണം. അഥസ്സ ഏതദഹോസി - "ഇദം സുകാരണം ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ അപാകടം പടിച്ഛന്നം, ഹന്ദ നം ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ പാകടം കരോമീ"തി മഗ്ഗാ ഓക്കമ്മ അഞ്ഞതരസ്മിം പദേസേ ഠിതോവ സിതപാതുകമ്മം അകാസി, അഗ്ഗഗ്ഗദന്തേ ദസ്സേത്വാ മന്ദഹസിതം ഹസി . യഥാ ഹി ലോകിയമനുസ്സാ ഉദരം പഹരന്താ "കഹം കഹ"ന്തി ഹസന്തി, ന ഏവം ബുദ്ധാ. ബുദ്ധാനം പന ഹസിതം ഹട്ഠപഹട്ഠാകാരമത്തമേവ ഹോതി.

ഹസിതഞ്ച നാമേതം തേരസഹി സോമനസ്സസഹഗതചിത്തേഹി ഹോതി. തത്ഥ ലോകിയമഹാജനോ അകുസലതോ ചതൂഹി, കാമാവചരകുസലതോ ചതൂഹീതി അട്ഠഹി ചിത്തേഹി ഹസതി, സേഖാ അകുസലതോ ദിട്ഠിഗതസമ്പയുത്താനി ദ്വേ അപനേത്വാ ഛഹി ചിത്തേഹി ഹസന്തി, ഖീണാസവാ ചതൂഹി സഹേതുകകിരിയചിത്തേഹി, ഏകേന അഹേതുകകിരിയചിത്തേനാതി പഞ്ചഹി ചിത്തേഹി ഹസന്തി. തേസുപി ബലവാരമ്മണേ ആപാഥമാഗതേ ദ്വീഹി ഞാണസമ്പയുത്തചിത്തേഹി ഹസന്തി, ദുബ്ബലാരമ്മണേ ദുഹേതുകചിത്തദ്വയേന ച അഹേതുകചിത്തേന ചാതി തീഹി ചിത്തേഹി ഹസന്തി. ഇമസ്മിം പന ഠാനേ കിരിയാഹേതുകമനോവിഞ്ഞാണധാതുസോമനസ്സസഹഗതചിത്തം ഭഗവതോ പഹട്ഠാകാരമത്തഹസിതം ഉപ്പാദേതി.

തം പനേതം ഹസിതം ഏവം അപ്പമത്തകമ്പി ഥേരസ്സ പാകടം അഹോസി. കഥം? തഥാരൂപേ ഹി കാലേ തഥാഗതസ്സ ചതൂഹി ദാഠാഹി ചാതുദ്ദീപികമഹാമേഘമുഖതോ സമോസരിതാ വിജ്ജുലതാ വിയ വിരോചമാനാ മഹാതാലക്ഖന്ധപ്പമാണാ രസ്മിവട്ടിയോ ഉട്ഠഹിത്വാ തിക്ഖത്തും സിരവരം പദക്ഖിണം കത്വാ ദാഠഗ്ഗേസുയേവ അന്തരധായന്തി. തേന സഞ്ഞാണേന ആയസ്മാ ആനന്ദോ ഭഗവതോ പച്ഛതോ ഗച്ഛമാനോപി സിതപാതുഭാവം ജാനാതി.

ഇദ്ധന്തി സമിദ്ധം. **ഫീത**ന്തി അതിസമിദ്ധം സബ്ബപാലിഫുല്ലം വിയ. **ആകിണ്ണമനുസ്സ**ന്തി ജനസമാകുലം. **സീലേസു അപരിപൂരകാരീ**തി പഞ്ചസു സീലേസു അസമത്തകാരീ. **പടിദേസിതാനീ**തി ഉപാസകഭാവം പടിദേസിതാനി. **സമാദപിതാനീ**തി സരണേസു പതിട്ഠാപിതാനീതി അത്ഥോ. **ഇച്ചേതം സമസമ**ന്തി ഇതി ഏതം കാരണം സബ്ബാകാരതോ സമഭാവേനേവ സമം, ന ഏകദേസേന. **നത്ഥി കിഞ്ചി അതിരേക**ന്തി മയ്ഹം ഇമേഹി കിഞ്ചി അതിരേകം നത്ഥി. **ഹന്ദാ**തി വവസ്സഗ്ഗത്ഥേ നിപാതോ. **അതിരേകായാ**തി വിസേസകാരണത്ഥായ പടിപജ്ജാമീതി അത്ഥോ. **സീലേസു പരിപൂരകാരിം ധാരേഥാ**തി പഞ്ചസു സീലേസു സമത്തകാരീതി ജാനാഥ. ഏത്താവതാ തേന പഞ്ച സീലാനി സമാദിന്നാനി നാമ ഹോന്തി. **കിമങ്ഗ പന ന മയ**ന്തി മയം പന കേനേവ കാരണേന പരിപൂരകാരിനോ ന ഭവിസ്സാമ. സേസമേത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

ഉപാസകവഗ്ഗോ തതിയോ.

(൧൯) ൪. അരഞ്ഞവഗ്ഗോ

൧. ആരഞ്ഞികസുത്തവണ്ണനാ

൧൮൧. ചതുത്ഥസ്സ പഠമേ **മന്ദത്താ മോമൂഹത്താ**തി നേവ സമാദാനം ജാനാതി, ന ആനിസംസം. അത്തനോ പന മന്ദത്താ മോമൂഹത്താ അഞ്ഞാണേനേവ ആരഞ്ഞകോ ഹോതി. **പാപിച്ഛോ ഇച്ഛാപകതോ**തി ''അരഞ്ഞേ മേ വിഹരന്തസ്സ 'അയം ആരഞ്ഞകോ'തി ചതുപച്ചയസക്കാരം കരിസ്സന്തി, 'അയം ഭിക്ഖു ലജ്ജീ പവിവിത്തോ'തിആദീഹി ച ഗുണേഹി സമ്ഭാവേസ്സന്തീ''തി ഏവം പാപികായ ഇച്ഛായ ഠത്വാ തായ ഏവ ഇച്ഛായ അഭിഭൂതോ ഹുത്വാ ആരഞ്ഞകോ ഹോതി. ഉമ്മാദവസേന അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ വിഹരന്തോ പന **ഉമ്മാദാ ചിത്തക്ഖേപാ** ആരഞ്ഞകോ നാമ ഹോതി. **വണ്ണിത**ന്തി ഇദം ആരഞ്ഞകങ്ഗം നാമ ബുദ്ധേഹി ച ബുദ്ധസാവകേഹി ച വണ്ണിതം പസത്ഥന്തി ആരഞ്ഞകോ ഹോതി. **ഇദമത്ഥിത**ന്തി ഇമായ കല്യാണായ പടിപത്തിയാ അത്ഥോ ഏതസ്സാതി ഇദമത്ഥീ, ഇദമത്ഥിനോ ഭാവോ ഇദമത്ഥിതാ. തം ഇദമത്ഥിതംയേവ നിസ്സായ, ന അഞ്ഞം കിഞ്ചി ലോകാമിസന്തി അത്ഥോ. സേസമേത്ഥ ഇതോ പരേസു ച ഉത്താനത്ഥമേവ.

അരഞ്ഞവഗ്ഗോ ചതുത്ഥോ.

(൨൦) ൫. ബ്രാഹ്മണവഗ്ഗോ

൧. സോണസുത്തവണ്ണനാ

൧൯൧. പഞ്ചമസ്സ പഠമേ **ബ്രാഹ്മണധമ്മാ**തി ബ്രാഹ്മണസഭാവാ. **സുനഖേസൂ**തി കുക്കുരേസു. **നേവ കിണന്തി ന വിക്കിണന്തീ**തി ന ഗണ്ഹന്താ കിണന്തി, ന ദദന്താ വിക്കിണന്തി. **സമ്പിയേനേവ സംവാസം സംബന്ധായ സമ്പവത്തേന്തീ**തി പിയോ പിയം ഉപസങ്കമിത്വാ പവേണിയാ ബന്ധനത്ഥം സംവാസം പവത്തയന്തി . **ഉദരാവദേഹക**ന്തി ഉദരം അവദിഹിത്വാ ഉപചിനിത്വാ പൂരേത്വാ. **അവസേസം ആദായ പക്കമന്തീ**തി യം ഭുഞ്ജിതും ന സക്കോന്തി, തം ഭണ്ഡികം കത്വാ ഗഹേത്വാ ഗച്ഛന്തി. ഇമസ്മിം സുത്തേ വട്ടമേവ കഥിതം.

൨. ദോണബ്രാഹ്മണസുത്തവണ്ണനാ

൧൯൨. ദുതിയേ **ത്വമ്പി നോ**തി ത്വമ്പി നു. **പവത്താരോ**തി പവത്തയിതാരോ. **യേസ**ന്തി യേസം സന്തകം. **മന്തപദ**ന്തി വേദസങ്ഖാതം മന്തമേവ. **ഗീത**ന്തി അട്ഠകാദീഹി ദസഹി പോരാണകബ്രാഹ്മണേഹി സരസമ്പത്തിവസേന സജ്ഝായിതം. **പവുത്ത**ന്തി അഞ്ഞേസം വുത്തം, വാചിതന്തി അത്ഥോ. **സമീഹിത**ന്തി സമുപബ്യൂള്ഹം രാസികതം, പിണ്ഡം കത്വാ ഠപിതന്തി അത്ഥോ. **തദനുഗായന്തീ**തി എതരഹി ബ്രാഹ്മണാ തം തേഹി പുബ്ബേഹി ഗീതം അനുഗായന്തി അനുസജ്ഝായന്തി. **തദനുഭാസന്തീ**തി തം അനുഭാസന്തി. ഇദം പുരിമസ്സേവ വേവചനം. **ഭാസിതമനുഭാസന്തീ**തി തേഹി ഭാസിതം അനുഭാസന്തി. **സജ്ഝായിതമനുസജ്ഝായന്തീ**തി തേഹി സജ്ഝായിതം അനുസജ്ഝായന്തി. **വാചിതമനുവാചേന്തീ**തി തേഹി അഞ്ഞേസം വാചിതം അനുവാചേന്തി. **സേയ്യഥിദ**ന്തി തേ കതമേതി അത്ഥോ. **അട്ഠകോ**തിആദീനി തേസം നാമാനി. തേ കിര ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ ഓലോകേത്വാ പരൂപഘാതം അകത്വാ കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പാവചനേന സഹ സംസന്ദേത്വാ മന്തേ ഗന്ഥേസും. അപരാപരേ പന ബ്രാഹ്മണാ പാണാതിപാതാദീനി പക്ഖിപിത്വാ തയോ വേദേ ഭിന്ദിത്വാ ബുദ്ധവചനേന സദ്ധിം വിരുദ്ധേ അകംസു. **ത്യാസ്സു'മേ**തി എത്ഥ **അസ്സൂ**തി നിപാതമത്തം, തേ ബ്രാഹ്മണാ ഇമേ പഞ്ച ബ്രാഹ്മണേ പഞ്ഞാപേന്തീതി അത്ഥോ.

മന്തേ അധീയമാനോതി വേദേ സജ്ഝായന്തോ ഗണ്ഹന്തോ. **ആചരിയധന**ന്തി ആചരിയദക്ഖിണം ആചരിയഭാഗം. **ന ഇസ്സത്ഥേനാ**തി ന യോധാജീവകമ്മേന ഉപ്പാദേതി. **ന രാജപോരിസേനാ**തി ന രാജുപട്ഠാകഭാവേന. **കേവലം ഭിക്ഖാചരിയായാ**തി സുദ്ധായ ഭിക്ഖാചരിയായ എവ. **കപാലം അനതിമഞ്ഞമാനോ**തി തം ഭിക്ഖാഭാജനം അനതിമഞ്ഞമാനോ. സോ ഹി പുണ്ണപത്തം ആദായ സീസം ന്ഹാതോ കുലദ്വാരേസു ഠത്വാ "അഹം അട്ഠചത്താലീസ വസ്സാനി കോമാരബ്രഹ്മചരിയം ചരിം, മന്താപി മേ ഗഹിതാ, ആചരിയസ്സ ആചരിയധനം ദസ്സാമി, ധനം മേ ദേഥാ"തി യാചതി. തം സുത്വാ മനുസ്സാ യഥാസത്തി യഥാബലം അട്ഠപി സോളസപി സതമ്പി സഹസ്സമ്പി ദേന്തി. എവം സകലഗാമം ചരിത്വാ ലദ്ധധനം ആചരിയസ്സ നിയ്യാദേതി. തം സന്ധായേതം വുത്തം. **എവം ഖോ ദോണ ബ്രാഹ്മണോ ബ്രഹ്മസമോ ഹോതീ**തി എവം ബ്രഹ്മവിഹാരേഹി സമന്നാഗതത്താ ബ്രാഹ്മണോ ബ്രഹ്മസമോ നാമ ഹോതി.

നേവ കയേന ന വിക്കയേനാതി നേവ അത്തനാ കയം കത്വാ ഗണ്ഹാതി, ന പരേന വിക്കയം കത്വാ ദിന്നം. **ഉദകൂപസ്സട്ഠ**ന്തി ഉദകേന ഉപസ്സട്ഠം പരിച്ചത്തം. സോ ഹി യസ്മിം കുലേ വയപ്പത്താ ദാരികാ അത്ഥി, ഗന്ത്വാ തസ്സ ദ്വാരേ തിട്ഠതി. ''കസ്മാ ഠിതോസീ''തി വുത്തേ ''അഹം അട്ഠചത്താലീസ വസ്സാനി കോമാരബ്രഹ്മചരിയം ചരിം, തം സബ്ബം തുമ്ഹാകം ദേമി, തുമ്ഹേ മയ്ഹം ദാരികം ദേഥാ''തി വദതി. തേ ദാരികം ആനേത്വാ തസ്സ ഹത്ഥേ ഉദകം പാതേത്വാ ദേന്തി. സോ തം ഉദകൂപസ്സട്ഠം ഭരിയം ഗണ്ഹിത്വാ ഗച്ഛതി. **അതിമീള്ഹജോ**തി അതിമീള്ഹേ മഹാഗൂഥരാസിമ്ഹി ജാതോ. **തസ്സ സാ**തി തസ്സ ഏസാ. **ന ദവത്ഥാ**തി ന കീളനത്ഥാ. **ന രതത്ഥാ**തി ന കാമരതിഅത്ഥാ. **മേഥുനം ഉപ്പാദേത്വാ**തി ധീതരം വാ പുത്തം വാ ഉപ്പാദേത്വാ ''ഇദാനി പവേണി ഘടീയിസ്സതീ''തി നിക്ഖമിത്വാ പബ്ബജതി. **സുഗതിം സഗ്ഗം ലോക**ന്തി ബ്രഹ്മലോകമേവ സന്ധായേതം വുത്തം. **ദേവസമോ ഹോതീ**തി ദിബ്ബവിഹാരേഹി സമന്നാഗതത്താ ദേവസമോ നാമ ഹോതി.

തമേവ പുത്തസ്സാദം നികാമയമാനോതി യ്വാസ്സ ധീതരം വാ പുത്തം വാ ജാതം ദിസ്വാ പുത്തപേമം പുത്തസ്സാദോ ഉപ്പജ്ജതി, തം പത്ഥയമാനോ ഇച്ഛമാനോ. **കുടുമ്ബം അജ്ഝാവസതീ**തി കുടുമ്ബം സണ്ഠപേത്വാ കുടുമ്ബമജ്ഝേ വസതി. സേസമേത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

൩. സങ്ഗാരവസുത്തവണ്ണനാ

൧൯൩. തതിയേ **പഗേവാ**തി പഠമഞ്ഞേവ. **കാമരാഗപരിയുട്ഠിതേനാ**തി കാമരാഗഗ്ഗഹിതേന. **കാമരാഗപരേതേനാ**തി കാമരാഗാനുഗതേന. **നിസ്സരണ**ന്തി തിവിധം കാമരാഗസ്സ നിസ്സരണം വിക്ഖമ്ഭനനിസ്സരണം, തദങ്ഗനിസ്സരണം, സമുച്ഛേദനിസ്സരണന്തി. തത്ഥ അസുഭേ പഠമജ്ഝാനം വിക്ഖമ്ഭനനിസ്സരണം നാമ, വിപസ്സനാ തദങ്ഗനിസ്സരണം നാമ, അരഹത്തമഗ്ഗോ സമുച്ഛേദനിസ്സരണം നാമ. തം തിവിധമ്പി നപ്പജാനാതീതി അത്ഥോ. **അത്തത്ഥമ്പീ**തിആദീസു അരഹത്തസങ്ഖാതോ അത്തനോ അത്ഥോ അത്തത്ഥോ നാമ, പച്ചയദായകാനം അത്ഥോ പരത്ഥോ നാമ, സ്വേവ ദുവിധോ ഉഭയത്ഥോ നാമ. ഇമിനാ നയേന സബ്ബവാരേസു അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

അയം പന വിസേസോ - **ബ്യാപാദസ്സ നിസ്സരണ**ന്തിആദീസു ഹി ദ്വേവ നിസ്സരണാനി വിക്ഖമ്ഭനനിസ്സരണഞ്ച സമുച്ഛേദനിസ്സരണഞ്ച. തത്ഥ ബ്യാപാദസ്സ താവ മേത്തായ പഠമജ്ഝാനം വിക്ഖമ്ഭനനിസ്സരണം നാമ, അനാഗാമിമഗ്ഗോ സമുച്ഛേദനിസ്സരണം, ഥിനമിദ്ധസ്സ ആലോകസഞ്ഞാ വിക്ഖമ്ഭനനിസ്സരണം , അരഹത്തമഗ്ഗോ സമുച്ഛേദനിസ്സരണം. ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചസ്സ യോ കോചി സമഥോ വിക്ഖമ്ഭനനിസ്സരണം, ഉദ്ധച്ചസ്സ പനേത്ഥ അരഹത്തമഗ്ഗോ, കുക്കുച്ചസ്സ അനാഗാമിമഗ്ഗോ സമുച്ഛേദനിസ്സരണം. വിചികിച്ഛായ ധമ്മവവത്ഥാനം വിക്ഖമ്ഭനനിസ്സരണം, പഠമമഗ്ഗോ സമുച്ഛേദനിസ്സരണം.

യാ പനേത്ഥ **സേയ്യഥാപി, ബ്രാഹ്മണ, ഉദപത്തോ സംസട്ഠോ ലാഖായ വാ**തിആദികാ ഉപമാ വുത്താ, താസു **ഉദപത്തോ**തി ഉദകഭരിതാ പാതി. **സംസട്ഠോ**തി വണ്ണഭേദകരണവസേന സംസട്ഠോ. **ഉക്കുധിതോ**തി കുധിതോ. **ഉസ്സദകജാതോ**തി ഉസുമകജാതോ. **സേവാലപണകപരിയോനദ്ധോ**തി തിലബീജകാദിഭേദേന സേവാലേന വാ നീലമണ്ഡൂകപിട്ഠിവണ്ണേന വാ ഉദകപിട്ഠിം ഛാദേത്വാ നിബ്ബത്തേന പണകേന പരിയോനദ്ധോ. **വാതേരിതോ**തി

വാതേന ഏരിതോ കമ്പിതോ. **ആവിലോതി** അപ്പസന്നോ. **ലുളിതോതി** അസന്നിസിന്നോ. **കലലീഭൂതോതി** കദ്ദമീഭൂതോ. **അന്ധകാരേ നിക്ഖിത്തോതി** കോട്ഠകന്തരാദിഭേദേ അനാലോകട്ഠാനേ ഠപിതോ. ഇമസ്മിം സുത്തേ ഭഗവാ തീഹി ഭവേഹി ദേസനം നിവട്ടേത്വാ അരഹത്തനികൂടേന നിട്ഠപേസി, ബ്രാഹ്മണോ പന സരണമത്തേ പതിട്ഠിതോതി.

൪. കാരണപാലീസുത്തവണ്ണനാ

൧൯൪. ചതുത്ഥേ **കാരണപാലീ**തി പാലോതി തസ്സ നാമം, രാജകുലാനം പന കമ്മന്തേ കാരേതീതി കാരണപാലീ നാമ ജാതോ. **കമ്മന്തം കാരേതീ**തി പാതോവ ഉട്ഠായ ദ്വാരട്ടാലകപാകാരേ അകതേ കാരേതി, ജിണ്ണേ പടിജഗ്ഗാപേതി. **പിങ്ഗിയാനിം ബ്രാഹ്മണ**ന്തി ഏവംനാമകം അനാഗാമിഫലേ പതിട്ഠിതം അരിയസാവകം ബ്രാഹ്മണം. സോ കിര പാതോവ ഉട്ഠായ ഗന്ധമാലാദീനി ഗാഹാപേത്വാ സത്ഥു സന്തികം ഗന്ത്വാ വന്ദിത്വാ ഗന്ധമാലാദീഹി പൂജേത്വാ നഗരം ആഗച്ഛതി, ഇദം ബ്രാഹ്മണസ്സ ദേവസികം വത്തന്തി. തം സോ ഏവം വത്തം കത്വാ ആഗച്ഛന്തം അദ്ദസ. **ഏതദവോചാ**തി "അയം ബ്രാഹ്മണോ പഞ്ഞവാ ഞാണുത്തരോ, കഹം നു ഖോ പാതോവ ഗന്ത്വാ ആഗച്ഛതീ"തി ചിന്തേത്വാ അനുക്കമേന സന്തികം ആഗതം സഞ്ജാനിത്വാ "ഹന്ദ കുതോ നൂ"തിആദിവചനം അവോച.

തത്ഥ **ദിവാ ദിവസ്സാ**തി ദിവസസ്സാപി ദിവാ, മജ്ഝന്ഹികകാലേതി അത്ഥോ. **പണ്ഡിതോ മഞ്ഞേ**തി ഭവം പിങ്ഗിയാനീ സമണം ഗോതമം പണ്ഡിതോതി മഞ്ഞതി, ഉദാഹു നോതി അയമേത്ഥ അത്ഥോ. **കോ ചാഹം, ഭോ**തി, ഭോ, സമണസ്സ ഗോതമസ്സ പഞ്ഞാവേയ്യത്തിയജാനനേ അഹം കോ നാമ? **കോ ച സമണസ്സ ഗോതമസ്സ പഞ്ഞാവേയ്യത്തിയം ജാനിസ്സാമീ**തി കുതോ ചാഹം സമണസ്സ ഗോതമസ്സ പഞ്ഞാവേയ്യത്തിയം ജാനിസ്സാമി, കേന നാമ കാരണേന ജാനിസ്സാമീതി ഏവം സബ്ബഥാപി അത്തനോ അജാനനഭാവം ദീപേതി. **സോപി നൂനസ്സ താദിസോവാ**തി യോ സമണസ്സ ഗോതമസ്സ പഞ്ഞാവേയ്യത്തിയം ജാനേയ്യ, സോപി നൂന ദസ പാരമിയോ പൂരേത്വാ സബ്ബഞ്ഞുതം പത്തോ താദിസോ ബുദ്ധോയേവ ഭവേയ്യ. സിനേരും വാ ഹി പഥവിം വാ ആകാസം വാ പമേതുകാമേന തപ്പമാണോ ദണ്ഡോ വാ രജ്ജു വാ ലദ്ധും വട്ടതി, സമണസ്സ ഗോതമസ്സ പഞ്ഞം ജാനന്തേനപി തസ്സ ഞാണസദിസമേവ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം ലദ്ധും വട്ടതീതി ദീപേതി. ആദരവസേന പനേത്ഥ ആമേഡിതം കതം. **ഉളാരായാ**തി ഉത്തമായ സേട്ഠായ. **കോ ചാഹം, ഭോ**തി, ഭോ, അഹം സമണസ്സ ഗോതമസ്സ പസംസനേ കോ നാമ. **കോ ച സമണം ഗോതമം പസംസിസ്സാമീ**തി കേന കാരണേന പസംസിസ്സാമി.

പസത്ഥപ്പസത്ഥോതി സബ്ബഗുണാനം ഉപരി ചരേഹി സബ്ബലോകപസത്ഥേഹി അത്തനോ ഗുണേഹേവ പസത്ഥോ, ന തസ്സ അഞ്ഞേഹി പസംസനകിച്ചം അത്ഥി. യഥാ ഹി ചമ്പകപുപ്ഫം വാ നീലുപ്പലം വാ പദുമം വാ ലോഹിതചന്ദനം വാ അത്തനോ വണ്ണഗന്ധസിരിയാവ പാസാദികഞ്ചേവ സുഗന്ധഞ്ച, ന തസ്സ ആഗന്തുകേഹി വണ്ണഗന്ധേഹി ഥോമനകിച്ചം അത്ഥി. യഥാ ച മണിരതനം വാ ചന്ദമണ്ഡലം വാ അത്തനോ ആലോകേനേവ ഓഭാസതി, ന തസ്സ അഞ്ഞേന ഓഭാസനകിച്ചം അത്ഥി, ഏവം സമണോ ഗോതമോ സബ്ബലോകപസത്ഥേഹി അത്തനോ ഗുണേഹേവ പസത്ഥോ ഥോമിതോ, സബ്ബലോകസ്സ സേട്ഠതം പാപിതോ. ന തസ്സ അഞ്ഞേന പസംസനകിച്ചം അത്ഥി.

പസത്ഥേഹി വാ പസത്ഥോതിപി **പസത്ഥപ്പസത്ഥോ**. കേ പന പസത്ഥാ നാമ? രാജാ പസേനദി കോസലോ കാസികോസലവാസികേഹി പസത്ഥോ, ബിമ്ബിസാരോ അങ്ഗമഗധവാസീഹി, വേസാലികാ ലിച്ഛവീ വജ്ജിതട്ഠവാസീഹി പസത്ഥാ, പാവേയ്യകാ മല്ലാ കോസിനാരകാ മല്ലാ അഞ്ഞേപി തേ തേ ഖത്തിയാ തേഹി തേഹി ജാനപദേഹി പസത്ഥാ, ചങ്കിആദയോ ബ്രാഹ്മണാ ബ്രാഹ്മണഗണേഹി, അനാഥപിണ്ഡികാദയോ ഉപാസകാ ഉപാസകഗണേഹി, വിസാഖാആദികാ ഉപാസികാ അനേകസതാഹി ഉപാസികാഹി, സകുലുദായിആദയോ പരിബ്ബാജകാ അനേകേഹി പരിബ്ബാജകസതേഹി, ഉപ്പലവണ്ണത്ഥേരിആദികാ മഹാസാവികാ അനേകേഹി ഭിക്ഖുനിസതേഹി, സാരിപുത്തത്ഥേരാദയോ മഹാഥേരാ അനേകസതേഹി ഭിക്ഖൂഹി, സക്കാദയോ ദേവാ അനേകസഹസ്സേഹി ദേവേഹി, മഹാബ്രഹ്മാദയോ ബ്രഹ്മാനോ അനേകസഹസ്സേഹി ബ്രഹ്മേഹി പസത്ഥാ. തേ സബ്ബേപി ദസബലം ഥോമേന്തി വണ്ണേന്തി പസംസന്തീതി ഭഗവാ ''പസത്ഥപ്പസത്ഥോ''തി വുച്ചതി. **അത്ഥവസ**ന്തി അത്ഥാനിസംസം.

അഥസ്സ സോ അത്തനോ പസാദകാരണം ആചിക്ഖന്തോ **സേയ്യഥാപി, ഭോ, പുരിസോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അഗ്ഗരസപരിതിത്തോ**തി ഭോജനരസേസു പായാസോ സ്നേഹരസേസു ഗോസപ്പി, കസാവരസേസു ഖുദ്ദകമധു അനേളകം, മധുരരസേസു സക്കരാതി ഏവമാദയോ അഗ്ഗരസാ നാമ. തേസു യേന കേനചി പരിതിത്തോ ആകണ്ഠപ്പമാണം ഭുഞ്ജിത്വാ ഠിതോ. **അഞ്ഞേസം ഹീനാന**ന്തി അഗ്ഗരസേഹി അഞ്ഞേസം ഹീനരസാനം. **സുത്തസോ**തി സുത്തതോ, സുത്തഭാവേനാതി അത്ഥോ. സേസുപി ഏസേവ നയോ. **തതോ തതോ**തി സുത്താദീസു തതോ തതോ. **അഞ്ഞേസം പുഥുസമണബ്രാഹ്മണാപ്പവാദാന**ന്തി യേ അഞ്ഞേസം പുഥൂനം സമണബ്രാഹ്മണാനം ലദ്ധിസങ്ഖാതപ്പവാദാ, തേസം. **ന പിഹേതീ**തി ന പത്ഥേതി, തേ കഥിയമാനേ സോതുമ്പി ന ഇച്ഛതി. **ജിഘച്ഛാദുബ്ബല്യപരേതോ**തി ജിഘച്ഛായ ചേവ ദുബ്ബലഭാവേന ച അനുഗതോ. **മധുപിണ്ഡിക**ന്തി സാലിപിട്ഠം ഭജ്ജിത്വാ ചതുമധുരേന യോജേത്വാ കതം ബദ്ധസത്തുപിണ്ഡികം, മധുരപൂവമേവ വാ. **അധിഗച്ഛേയ്യാ**തി ലഭേയ്യ. **അസേചനക**ന്തി മധുരഭാവകരണത്ഥായ അഞ്ഞേന രസേന അനാസിത്തകം ഓജവന്തം പണീതരസം.

ഹരിചന്ദനസ്സാതി സുവണ്ണവണ്ണചന്ദനസ്സ. **ലോഹിതചന്ദനസ്സാ**തി രത്തവണ്ണചന്ദനസ്സ. **സുരഭിഗന്ധ**ന്തി സുഗന്ധം. **ദരഥാദയോ** വട്ടദരഥാ, വട്ടകിലമഥാ, വട്ടപരിളാഹാ ഏവ. **ഉദാനം ഉദാനേസീ**തി ഉദാഹാരം ഉദാഹരി. യഥാ ഹി യം തേലം മാനം ഗഹേതും ന സക്കോതി, വിസ്സന്ദിത്വാ ഗച്ഛതി, തം അവസേകോതി വുച്ചതി. യഞ്ച ജലം തളാകം ഗഹേതും ന സക്കോതി, അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ ഗച്ഛതി, തം ഓഘോതി വുച്ചതി. ഏവമേവം യം പീതിവചനം ഹദയം ഗഹേതും ന സക്കോതി, അധികം ഹുത്വാ അന്തോ അസണ്ഠഹിത്വാ ബഹി നിക്ഖമതി, തം ഉദാനന്തി വുച്ചതി. ഏവരൂപം പീതിമയവചനം നിച്ഛാരേസീതി അത്ഥോ.

൫. പിങ്ഗിയാനീസുത്തവണ്ണനാ

൧൯൫. പഞ്ചമേ **നീലാ**തി ഇദം സബ്ബസങ്ഗാഹികം. **നീലവണ്ണാ**തിആദി തസ്സേവ വിഭാഗദസ്സനം. തത്ഥ ന തേസം പകതിവണ്ണോ നീലോ, നീലവിലേപനവിലിത്തത്താ പനേതം വുത്തം. **നീലവത്ഥാ**തി

പടദുകൂലകോസേയ്യാദീനിപി തേസം നീലാനേവ ഹോന്തി. **നീലാലങ്കാരാ**തി നീലമണീഹി നീലപുപ്ഫേഹി അലങ്കതാ, തേസം ഹത്ഥാലങ്കാര-അസ്സാലങ്കാര-രഥാലങ്കാര-സാണിവിതാനകഞ്ചുകാപി സബ്ബേ നീലായേവ ഹോന്തി. ഇമിനാ നയേന സബ്ബപദേസു അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

പദുമം യഥാതി യഥാ സതപത്തം രത്തപദുമം. **കോകനദ**ന്തി തസ്സേവ വേവചനം. **പാതോ**തി പഗേവ സുരിയുഗ്ഗമനകാലേ . **സിയാ**തി ഭവേയ്യ. **അവീതഗന്ധ**ന്തി അവിഗതഗന്ധം. **അങ്ഗീരസ**ന്തി ഭഗവതോ അങ്ഗമങ്ഗേഹി രസ്മിയോ നിച്ഛരന്തി, തസ്മാ അങ്ഗീരസോതി വുച്ചതി. **തപന്തമാദിച്ചമിവന്തലിക്ഖേ**തി ദ്വിസഹസ്സദീപപരിവാരേസു ചതൂസു മഹാദീപേസു ആലോകകരണവസേന അന്തലിക്ഖേ തപന്തം ആദിച്ചം വിയ വിരോചമാനം. **അങ്ഗീരസം പസ്സാ**തി അത്താനമേവ വാ മഹാജനം വാ സന്ധായ ഏവം വദതി.

൱. മഹാസുപിനസുത്തവണ്ണനാ

൱. ഛട്ഠേ **മഹാസുപിനാ**തി മഹന്തേഹി പുരിസേഹി പസ്സിതബ്ബതോ മഹന്താനഞ്ച അത്ഥാനം നിമിത്തഭാവതോ മഹാസുപിനാ. **പാതുരഹേസു**ന്തി പാകടാ അഹേസും. തത്ഥ സുപിനം പസ്സന്തോ ചതൂഹി കാരണേഹി പസ്സതി ധാതുക്ഖോഭതോ വാ അനുഭൂതപുബ്ബതോ വാ ദേവതോപസംഹാരതോ വാ പുബ്ബനിമിത്തതോ വാതി.

തത്ഥ പിത്താദീനം ഖോഭകരണപച്ചയപ്പയോഗേന ഖുഭിതധാതുകോ **ധാതുക്ഖോഭതോ** സുപിനം പസ്സതി. പസ്സന്തോ ച നാനാവിധം സുപിനം പസ്സതി പബ്ബതാ പതന്തോ വിയ, ആകാസേന ഗച്ഛന്തോ വിയ, വാളമിഗഹത്ഥിചോരാദീഹി അനുബദ്ധോ വിയ ച. **അനുഭൂതപുബ്ബതോ** പസ്സന്തോ പുബ്ബേ അനുഭൂതപുബ്ബം ആരമ്മണം പസ്സതി. **ദേവതോപസംഹാരതോ** പസ്സന്തസ്സ ദേവതാ അത്ഥകാമതായ വാ അനത്ഥകാമതായ വാ അത്ഥായ വാ അനത്ഥായ വാ നാനാവിധാനി ആരമ്മണാനി ഉപസംഹരന്തി. സോ താസം ദേവതാനം ആനുഭാവേന താനി ആരമ്മണാനി പസ്സതി. **പുബ്ബനിമിത്തതോ** പസ്സന്തോ പുഞ്ഞാപുഞ്ഞവസേന ഉപ്പജ്ജിതുകാമസ്സ അത്ഥസ്സ വാ അനത്ഥസ്സ വാ പുബ്ബനിമിത്തഭൂതം സുപിനം പസ്സതി ബോധിസത്തമാതാ വിയ പുത്തപടിലാഭനിമിത്തം, കോസലരാജാ വിയ സോളസ സുപിനേ, അയമേവ ഭഗവാ ബോധിസത്തഭൂതോ ഇമേ പഞ്ച മഹാസുപിനേ വിയ ചാതി.

തത്ഥ യം ധാതുക്ഖോഭതോ അനുഭൂതപുബ്ബതോ ച സുപിനേ പസ്സതി, ന തം സച്ചം ഹോതി. യം ദേവതോപസംഹാരതോ പസ്സതി, തം സച്ചം വാ ഹോതി അലികം വാ. കുദ്ധാ ഹി ദേവതാ ഉപായേന വിനാസേതുകാമാ വിപരീതമ്പി കത്വാ ദസ്സേന്തി. യം പന പുബ്ബനിമിത്തതോ പസ്സതി, തം ഏകന്തം സച്ചമേവ ഹോതി. ഏതേസം ചതുന്നം മൂലകാരണാനം സംസഗ്ഗഭേദതോപി സുപിനഭേദോ ഹോതിയേവ.

തം പനേതം ചതുബ്ബിധമ്പി സുപിനം സേഖപുഥുജ്ജനാവ പസ്സന്തി അപ്പഹീനവിപല്ലാസത്താ, അസേഖാ ന പസ്സന്തി പഹീനവിപല്ലാസത്താ. കിം പനേതം പസ്സന്തോ സുത്തോ പസ്സതി പടിബുദ്ധോ, ഉദാഹു നേവ സുത്തോ ന പടിബുദ്ധോതി? കിഞ്ചേത്ഥ യദി താവ സുത്തോ പസ്സതി, അഭിധമ്മവിരോധോ

ആപജ്ജതി. ഭവങ്ഗചിത്തേന ഹി സുപതി, തം രൂപനിമിത്താദിആരമ്മണം രാഗാദിസമ്പയുത്തം വാ ന ഹോതി. സുപിനം പസ്സന്തസ്സ ച ഈദിസാനി ചിത്താനി ഉപ്പജ്ജന്തി. അഥ പടിബുദ്ധോ പസ്സതി, വിനയവിരോധോ ആപജ്ജതി. യഞ്ഹി പടിബുദ്ധോ പസ്സതി, തം സബ്ബോഹാരികചിത്തേന പസ്സതി. സബ്ബോഹാരികചിത്തേന ച കതേ വീതിക്കമേ അനാപത്തി നാമ നത്ഥി. സുപിനം പസ്സന്തേന പന കതേപി വീതിക്കമേ ഏകന്തം അനാപത്തി ഏവ. അഥ നേവ സുത്തോ ന പടിബുദ്ധോ പസ്സതി, ന നാമ പസ്സതി. ഏവഞ്ച സതി സുപിനസ്സ അഭാവോ ച ആപജ്ജതി? ന അഭാവോ. കസ്മാ? യസ്മാ കപിമിദ്ധപരേതോ പസ്സതി. വുത്തഞ്ഹേതം - ''കപിമിദ്ധപരേതോ ഖോ, മഹാരാജ, സുപിനം പസ്സതീ''തി.

കപിമിദ്ധപരേതോതി മക്കടനിദ്ദായ യുത്തോ. യഥാ ഹി മക്കടസ്സ നിദ്ദാ ലഹുപരിവത്താ ഹോതി, ഏവം യാ നിദ്ദാ പുനപ്പുനം കുസലാദിചിത്തവോകിണ്ണത്താ ലഹുപരിവത്താ, യസ്സാ പവത്തിയം പുനപ്പുനം ഭവങ്ഗതോ ഉത്തരണം ഹോതി, തായ യുത്തോ സുപിനം പസ്സതി. തേനായം സുപിനോ കുസലോപി ഹോതി അകുസലോപി അബ്യാകതോപി. തത്ഥ സുപിനന്തേ ചേതിയവന്ദനധമ്മസ്സവനധമ്മദേസനാദീനി കരോന്തസ്സ കുസലോ, പാണാതിപാതാദീനി കരോന്തസ്സ അകുസലോ, ദ്വീഹി അന്തേഹി മുത്തോ ആവജ്ജനതദാരമ്മണക്ഖണേ അബ്യാകതോതി വേദിതബ്ബോ. സ്വായം ദുബ്ബലവത്ഥുകത്താ ചേതനായ പടിസന്ധിം ആകഡ്ഢിതും അസമത്ഥോ. പവത്തേ പന അഞ്ഞേഹി കുസലാകുസലേഹി ഉപത്ഥമ്ഭിതോ വിപാകം ദേതി. കിഞ്ചാപി വിപാകം ദേതി, അഥ ഖോ അവിസയേ ഉപ്പന്നത്താ അബ്ബോഹാരികാവ സുപിനന്തചേതനാ. സോ പനേസ സുപിനോ കാലവസേനപി ദിവാ താവ ദിട്ഠോ ന സമേതി, തഥാ പഠമയാമേ മജ്ഝിമയാമേ പച്ഛിമയാമേ ച. ബലവപച്ചൂസേ പന അസിതപീതഖായിതേ സമ്മാ പരിണാമം ഗതേ കായസ്മിം ഓജായ പതിട്ഠിതായ അരുണേ ഉഗ്ഗച്ഛമാനേവ ദിട്ഠോ സുപിനോ സമേതി. ഇട്ഠനിമിത്തം സുപിനം പസ്സന്തോ ഇട്ഠം പടിലഭതി, അനിട്ഠനിമിത്തം പസ്സന്തോ അനിട്ഠം.

ഇമേ പന പഞ്ച മഹാസുപിനേ നേവ ലോകിയമഹാജനോ പസ്സതി, ന മഹാരാജാനോ, ന ചക്കവത്തിരാജാനോ, ന അഗ്ഗസാവകാ, ന പച്ചേകബുദ്ധാ, ന സമ്മാസമ്ബുദ്ധാ, ഏകോ സബ്ബഞ്ഞുബോധിസത്തോയേവ പസ്സതി. അമ്ഹാകം പന ബോധിസത്തോ കദാ ഇമേ സുപിനേ പസ്സീതി? ''സ്വേ ബുദ്ധോ ഭവിസ്സാമീ''തി ചാതുദ്ദസിയം പക്ഖസ്സ രത്തിവിഭായനകാലേ പസ്സി. തേരസിയന്തിപി വദന്തിയേവ. സോ ഇമേ സുപിനേ ദിസ്വാ ഉട്ഠായ പല്ലങ്കം ആഭുഞ്ജിത്വാ നിസിന്നോ ചിന്തേസി - ''സചേ മയാ കപിലവത്ഥുനഗരേ ഇമേ സുപിനാ ദിട്ഠാ അസ്സു, പിതു മഹാരാജസ്സ കഥേയ്യം. സചേ പന മേ മാതാ ജീവേയ്യ, തസ്സാ കഥേയ്യം. ഇമസ്മിം ഖോ പന ഠാനേ ഇമേസം പടിഗ്ഗാഹകോ നാമ നത്ഥി, അഹമേവ പടിഗണ്ഹിസ്സാമീ''തി. തതോ ''ഇദം ഇമസ്സ പുബ്ബനിമിത്തം ഇദം ഇമസ്സാ''തി സയമേവ സുപിനേ പടിഗ്ഗണ്ഹിത്വാ ഉരുവേലഗാമേ സുജാതായ ദിന്നം പായാസം പരിഭുഞ്ജിത്വാ ബോധിമണ്ഡം ആരുയ്ഹ ബോധിം പത്വാ അനുക്കമേന ജേതവനേ വിഹരന്തോ അത്തനോ മകുലബുദ്ധകാലേ ദിട്ഠേ പഞ്ച മഹാസുപിനേ വിത്ഥാരേതും ഭിക്ഖൂ ആമന്തേത്വാ ഇമം ദേസനം ആരഭി.

തത്ഥ **മഹാപഥവീ**തി ചക്കവാളഗബ്ഭം പൂരേത്വാ ഠിതാ മഹാപഥവീ. **മഹാസയനം അഹോസീ**തി സിരിസയനം അഹോസി. **ഓഹിതോ**തി ഠപിതോ. സോ പന ന ഉദകസ്മിംയേവ ഠപിതോ അഹോസി, അഥ ഖോ പാചീനസമുദ്ദസ്സ ഉപരൂപരിഭാഗേന ഗന്ത്വാ പാചീനചക്കവാളമത്ഥകേ ഠപിതോ അഹോസീതി വേദിതബ്ബോ. **പച്ഛിമേ സമുദ്ദേ ദക്ഖിണേ സമുദ്ദേ**തി ഏതേസുപി ഏസേവ നയോ. **തിരിയാ നാമ തിണജാതീ**തി ദബ്ബതിണം വുച്ചതി. **നാഭിയാ ഉഗ്ഗന്ത്വാ നഭം ആഹച്ച ഠിതാ അഹോസീ**തി നങ്ഗലമത്തേന രത്തദണ്ഡേന നാഭിതോ ഉഗ്ഗന്ത്വാ പസ്സന്തസ്സ പസ്സന്തസ്സേവ വിദത്ഥിമത്തം രതനമത്തം ബ്യാമമത്തം യട്ഠിമത്തം ഗാവുതമത്തം അഡ്ഢയോജനമത്തം യോജനമത്തന്തി ഏവം ഉഗ്ഗന്ത്വാ ഉഗ്ഗന്ത്വാ അനേകയോജനസഹസ്സം നഭം ആഹച്ച ഠിതാ അഹോസി. **പാദേഹി ഉസ്സക്കിത്വാ**തി അഗ്ഗനഖതോ പട്ഠായ പാദേഹി അഭിരുഹിത്വാ. **നാനാവണ്ണാ**തി ഏകോ നീലവണ്ണോ, ഏകോ പീതവണ്ണോ, ഏകോ ലോഹിതവണ്ണോ, ഏകോ പണ്ഡുപലാസവണ്ണോതി ഏവം നാനാവണ്ണാ. **സേതാ**തി പണ്ഡരാ പരിസുദ്ധാ. **മഹതോ മീള്ഹപബ്ബതസ്സാ**തി തിയോജനുബ്ബേധസ്സ ഗൂഥപബ്ബതസ്സ. **ഉപരൂപരി ചങ്കമതീ**തി മത്ഥകമത്ഥകേ ചങ്കമതി . ദീഘായുകബുദ്ധാ പന തിയോജനികേ മീള്ഹപബ്ബതേ അനുപവിസിത്വാ നിസിന്നാ വിയ ഹോന്തി.

ഏവം ഏത്തകേന ഠാനേന പുബ്ബനിമിത്താനി ദസ്സേത്വാ ഇദാനി സഹ പുബ്ബനിമിത്തേഹി പടിലാഭം ദസ്സേതും **യമ്പി, ഭിക്ഖവേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ സബ്ബഗുണദായകത്താ ബുദ്ധാനം അരഹത്തമഗ്ഗോ **അനുത്തരാ സമ്മാസമ്ബോധി** നാമ. തസ്മാ യം സോ ചക്കവാളമഹാപഥവിം സിരിസയനഭൂതം അദ്ദസ, തം ബുദ്ധഭാവസ്സ പുബ്ബനിമിത്തം. യം ഹിമവന്തപബ്ബതരാജാനം ബിമ്ബോഹനം അദ്ദസ, തം സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണബിമ്ബോഹനസ്സ പുബ്ബനിമിത്തം. യം ചത്താരോ ഹത്ഥപാദേ ചക്കവാളമത്ഥകേ ഠിതേ അദ്ദസ, തം ധമ്മചക്കസ്സ അപ്പടിവത്തിയഭാവേ പുബ്ബനിമിത്തം. യം അത്താനം ഉത്താനകം നിപന്നം അദ്ദസ, തം തീസു ഭവേസു അവകുജ്ജാനം സത്താനം ഉത്താനമുഖഭാവസ്സ പുബ്ബനിമിത്തം. യം അക്ഖീനി ഉമ്മീലേത്വാ പസ്സന്തോ വിയ അഹോസി, തം ദിബ്ബചക്ഖുപടിലാഭസ്സ പുബ്ബനിമിത്തം. യം യാവ ഭവഗ്ഗാ ഏകാലോകം അഹോസി, തം അനാവരണഞാണസ്സ പുബ്ബനിമിത്തം. സേസം പാളിവസേനേവ വേദിതബ്ബന്തി.

൭. വസ്സസുത്തവണ്ണനാ

൯൭. സത്തമേ **നേമിത്താ**തി നിമിത്തപാഠകാ. **തേജോധാതു പകുപ്പതീ**തി മഹാഅഗ്ഗിക്ഖന്ധോ ഉപ്പജ്ജതി. **പാണിനാ ഉദകം സമ്പടിച്ഛിത്വാ**തി ഉപ്പന്നം ഉതുസമുട്ഠാനം ഉദകം തിയോജനസതേന ഹത്ഥേന പടിഗ്ഗഹേത്വാ. **പമത്താ ഹോന്തീ**തി അത്തനോ കീളായ പമത്താ ഹോന്തി വിപ്പവുട്ഠസതിനോ. തേസഞ്ഹി സകായ രതിയാ ''രമാമാ''തി ചിത്തേ ഉപ്പന്നേ അകാലേപി ദേവോ വസ്സതി, തദഭാവേ ന വസ്സതി. തം സന്ധായേതം വുത്തം - ''ന കാലവസ്സ''ന്തി. അട്ഠമനവമാനി ഉത്താനത്ഥാനേവ.

൯. നിസ്സാരണീയസുത്തവണ്ണനാ

൧൦൦. ദസമേ **നിസ്സാരണീയാ**തി നിസ്സടാ വിസഞ്ഞുത്താ. **ധാതുയോ**തി അത്തസുഞ്ഞസഭാവാ. **കാമം മനസികരോതോ**തി കാമം മനസികരോന്തസ്സ,

അസുഭജ്ഝാനതോ വുട്ഠായ അഗദം ഗഹേത്വാ വിസം വീമംസന്തോ വിയ വീമംസനത്ഥം കാമാഭിമുഖം ചിത്തം പേസേന്തസ്സാതി അത്ഥോ. **ന പക്ഖന്ദതീ**തി നപ്പവിസതി. **നപ്പസീദതീ**തി പസാദം നാപജ്ജതി. **ന സന്തിട്ഠതീ**തി നപ്പതിട്ഠഹതി. **ന വിമുച്ചതീ**തി ന അധിമുച്ചതി. യഥാ പന കുക്കുടപത്തം വാ ന്ഹാരുദദ്ദുലം വാ അഗ്ഗിമ്ഹി പക്ഖിത്തം പടിലീയതി പതികുടതി പതിവട്ടതി ന സംപസാരീയതി, ഏവം പടിലീയതി ന സംപസാരീയതി. **നേക്ഖമ്മം ഖോ പനാ**തി ഇധ നേക്ഖമ്മം നാമ അസുഭേസു പഠമജ്ഝാനം, തദസ്സ മനസികരോതോ ചിത്തം പക്ഖന്ദതി. **തസ്സ തം ചിത്ത**ന്തി തസ്സ തം അസുഭജ്ഝാനചിത്തം. **സുഗത**ന്തി ഗോചരേ ഗതത്താ സുട്ഠു ഗതം. **സുഭാവിത**ന്തി അഹാനഭാഗിയത്താ സുട്ഠു ഭാവിതം. **സുവുട്ഠിത**ന്തി കാമതോ വുട്ഠിതം. **സുവിമുത്ത**ന്തി കാമേഹി സുട്ഠു വിമുത്തം. **കാമപച്ചയാ ആസവാ** നാമ കാമഹേതുകാ ചത്താരോ ആസവാ. **വിഘാതാ**തി ദുക്ഖാ. **പരിളാഹാ**തി കാമരാഗപരിളാഹാ. **ന സോ തം വേദനം വേദിയതീ**തി സോ തം കാമവേദനം വിഘാതപരിളാഹവേദനഞ്ച ന വേദിയതി. **ഇദമക്ഖാതം കാമാനം നിസ്സരണ**ന്തി ഇദം അസുഭജ്ഝാനം കാമേഹി നിസ്സടത്താ കാമാനം നിസ്സരണന്തി അക്ഖാതം. യോ പന തം ഝാനം പാദകം കത്വാ സങ്ഖാരേ സമ്മസന്തോ തതിയമഗ്ഗം പത്വാ അനാഗാമിഫലേന നിബ്ബാനം ദിസ്വാ ''പുന കാമാ നാമ നത്ഥീ''തി ജാനാതി. തസ്സ ചിത്തം അച്ചന്തനിസ്സരണമേവ. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ.

അയം പന വിസേസോ - ദുതിയവാരേ മേത്താഝാനാനി ബ്യാപാദസ്സ നിസ്സരണം നാമ. തതിയവാരേ കരുണാഝാനാനി വിഹിംസായ നിസ്സരണം നാമ. ചതുത്ഥവാരേ അരൂപജ്ഝാനാനി രൂപാനം നിസ്സരണം നാമ. അച്ചന്തനിസ്സരണഞ്ചേത്ഥ അരഹത്തഫലം യോജേതബ്ബം. പഞ്ചമവാരേ **സക്കായം മനസികരോതോ**തി സുദ്ധസങ്ഖാരേ പരിഗ്ഗണ്ഹിത്വാ അരഹത്തം പത്തസ്സ സുക്ഖവിപസ്സകസ്സ ഫലസമാപത്തിതോ വുട്ഠായ വീമംസനത്ഥം പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാഭിമുഖം ചിത്തം പേസേന്തസ്സ. **ഇദമക്ഖാതം സക്കായസ്സ നിസ്സരണ**ന്തി ഇദം അരഹത്തമഗ്ഗേന ച ഫലേന ച നിബ്ബാനം ദിസ്വാ ഠിതസ്സ ഭിക്ഖുനോ ''പുന സക്കായോ നത്ഥീ''തി ഉപ്പന്നം അരഹത്തഫലസമാപത്തിചിത്തം സക്കായസ്സ നിസ്സരണന്തി അക്ഖാതം. ഇദാനി ഏവം സക്കായനിസ്സരണം നിരോധം പത്വാ ഠിതസ്സ ഖീണാസവസ്സ വണ്ണം കഥേന്തോ **തസ്സ കാമനന്ദീപി നാനുസേതീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **നാനുസേതീ**തി ന നിബ്ബത്തതി. **അനനുസയാ**തി അനിബ്ബത്തിയാ. സേസമേത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ബ്രാഹ്മണവഗ്ഗോ പഞ്ചമോ.

ചതുത്ഥപണ്ണാസകം നിട്ഠിതം.

൫. പഞ്ചമപണ്ണാസകം

(൨൧) ൧. കിമിലവഗ്ഗോ

൧. കിമിലസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൧. പഞ്ചമസ്സ പഠമേ **കിമിലായ**ന്തി ഏവംനാമകേ നഗരേ. **നിചുലവനേ**തി മുചലിന്ദവനേ. **ഏതദവോചാ**തി അയം കിര ഥേരോ തസ്മിംയേവ നഗരേ സേട്ഠിപുത്തോ സത്ഥു സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ പുബ്ബേനിവാസഞാണം പടിലഭി. സോ അത്തനാ നിവുത്ഥം ഖന്ധസന്താനം അനുസ്സരന്തോ കസ്സപദസബലസ്സ സാസനോസക്കനകാലേ പബ്ബജിത്വാ ചതൂസു പരിസാസു സാസനേ അഗാരവം കരോന്തീസു നിസ്സേണിം ബന്ധിത്വാ പബ്ബതം ആരുയ്ഹ തത്ഥ സമണധമ്മം കത്വാ അത്തനോ നിവുത്ഥഭാവം അദ്ദസ. സോ "സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ തം കാരണം പുച്ഛിസ്സാമീ"തി ഏതം "കോ നു ഖോ, ഭന്തേ"തിആദിവചനം അവോച.

സത്ഥരി അഗാരവാ വിഹരന്തി അപ്പതിസ്സാതി സത്ഥരി ഗാരവഞ്ചേവ ജേട്ഠകഭാവഞ്ച അനുപട്ഠപേത്വാ വിഹരന്തി. സേസേസുപി ഏസേവ നയോ. തത്ഥ ചേതിയങ്ഗണാദീസു ഛത്തം ധാരേത്വാ ഉപാഹനാ ആരുയ്ഹ വിചരന്തോ നാനപ്പകാരഞ്ച നിരത്ഥകകഥം കഥേന്തോ സത്ഥരി അഗാരവോ വിഹരതി നാമ. ധമ്മസ്സവനഗ്ഗേ പന നിസീദിത്വാ നിദ്ദായന്തോ ചേവ നാനപ്പകാരഞ്ച നിരത്ഥകകഥം കഥേന്തോ ധമ്മേ അഗാരവോ വിഹരതി നാമ. സങ്ഘമജ്ഝേ ബാഹാവിക്ഖേപകം നാനത്തകഥം കഥേന്തോ ഥേരനവമജ്ഝിമേസു ച ചിത്തീകാരം അകരോന്തോ സങ്ഘേ അഗാരവോ വിഹരതി നാമ. സിക്ഖം അപരിപൂരേന്തോ സിക്ഖായ അഗാരവോ വിഹരതി നാമ. അഞ്ഞമഞ്ഞം കലഹഭണ്ഡനാദീനി കരോന്തോ അഞ്ഞമഞ്ഞം അഗാരവോ വിഹരതി നാമ. ദുതിയം ഉത്താനത്ഥമേവ.

൩. അസ്സാജാനീയസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൩-൨൦൪. തതിയേ **അജ്ജവേനാ**തി ഉജുഭാവേന അവങ്കഗമനേന. **ജവേനാ**തി പദജവേന. **മദ്ദവേനാ**തി സരീരമുദുതായ. **ഖന്തിയാ**തി അധിവാസനക്ഖന്തിയാ. **സോരച്ചേനാ**തി സുചിസീലതായ. ഭിക്ഖുവാരേ **അജ്ജവ**ന്തി ഞാണസ്സ ഉജുകഗമനം. **ജവോ**തി സൂരം ഹുത്വാ ഞാണസ്സ ഗമനഭാവോ. **മദ്ദവ**ന്തി സീലമദ്ദവം. **ഖന്തീ**തി അധിവാസനക്ഖന്തിയേവ. **സോരച്ചം** സുചിസീലതായേവ. ചതുത്ഥേ പഞ്ച ബലാനി മിസ്സകാനി കഥിതാനി.

൫. ചേതോഖിലസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൫. പഞ്ചമേ **ചേതോഖിലാ**തി ചിത്തസ്സ ഥദ്ധഭാവാ, കചവരഭാവാ, ഖാണുകഭാവാ. **സത്ഥരി കങ്ഖതീ**തി സത്ഥു സരീരേ വാ ഗുണേ വാ കങ്ഖതി. സരീരേ കങ്ഖമാനോ "ദ്വത്തിംസവരപുരിസലക്ഖണപടിമണ്ഡിതം നാമ സരീരം അത്ഥി നു ഖോ നത്ഥീ"തി കങ്ഖതി, ഗുണേ കങ്ഖമാനോ "അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നജാനനസമത്ഥം സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം അത്ഥി നു ഖോ നത്ഥീ"തി കങ്ഖതി. **വിചികിച്ഛതീ**തി വിചിനന്തോ കിച്ഛതി, ദുക്ഖം ആപജ്ജതി, വിനിച്ഛേതും ന സക്കോതി. **നാധിമുച്ചതീ**തി ഏവമേതന്തി അധിമോക്ഖം ന പടിലഭതി. **ന സമ്പസീദതീ**തി ഗുണേസു ഓതരിത്വാ നിബ്ബിചികിച്ഛഭാവേന പസീദിതും അനാവിലോ ഭവിതും ന സക്കോതി. **ആതപ്പായാ**തി

കിലേസസന്താപകവീരിയകരണത്ഥായ. **അനുയോഗായാ**തി പുനപ്പുനം യോഗായ. **സാതച്ചായാ**തി സതതകിരിയായ. **പധാനായാ**തി പദഹനത്ഥായ. **അയം പഠമോ ചേതോഖിലോ**തി അയം സത്ഥരി വിചികിച്ഛാസങ്ഖാതോ പഠമോ ചിത്തസ്സ ഥദ്ധഭാവോ ഏവമേതസ്സ ഭിക്ഖുനോ അപ്പഹീനോ ഹോതി.

ധമ്മേതി പരിയത്തിധമ്മേ ച പടിവേധധമ്മേ ച. പരിയത്തിധമ്മേ കങ്ഖമാനോ "തേപിടകം ബുദ്ധവചനം ചതുരാസീതിധമ്മക്ഖന്ധസഹസ്സാനീതി വദന്തി, അത്ഥി നു ഖോ ഏതം നത്ഥീ"തി കങ്ഖതി. പടിവേധധമ്മേ കങ്ഖമാനോ "വിപസ്സനാനിസ്സന്ദോ മഗ്ഗോ നാമ, മഗ്ഗനിസ്സന്ദം ഫലം നാമ, സബ്ബസങ്ഖാരപടിനിസ്സഗ്ഗോ നിബ്ബാനം നാമാതി വദന്തി, തം അത്ഥി നു ഖോ നത്ഥീ"തി കങ്ഖതി. **സങ്ഘേ കങ്ഖതീ**തി "ഉജുപ്പടിപന്നോ"തിആദീനം പദാനം വസേന "ഏവരൂപം പടിപദം പടിപന്നോ ചത്താരോ മഗ്ഗട്ഠാ ചത്താരോ ഫലട്ഠാതി അട്ഠന്നം പുഗ്ഗലാനം സമൂഹഭൂതോ സങ്ഘോ നാമ അത്ഥി നു ഖോ നത്ഥീ"തി കങ്ഖതി. **സിക്ഖായ** കങ്ഖമാനോ "അധിസീലസിക്ഖാ നാമ അധിചിത്തഅധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ നാമാതി വദന്തി, സാ അത്ഥി നു ഖോ നത്ഥീ"തി കങ്ഖതി. **അയം പഞ്ചമോ**തി അയം സബ്രഹ്മചാരീസു കോപസങ്ഖാതോ പഞ്ചമോ ചിത്തസ്സ ഥദ്ധഭാവോ കചവരഭാവോ ഖാണുകഭാവോ.

൬. വിനിബന്ധസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൬. ഛട്ഠേ **ചേതസോവിനിബന്ധാ**തി ചിത്തം വിനിബന്ധിത്വാ മുട്ഠിയം കത്വാ വിയ ഗണ്ഹന്തീതി ചേതസോവിനിബന്ധാ. **കാമേ**തി വത്ഥുകാമേപി കിലേസകാമേപി. **കായേ**തി അത്തനോ കായേ. **രൂപേ**തി ബഹിദ്ധാരൂപേ. **യാവദത്ഥ**ന്തി യത്തകം ഇച്ഛതി, തത്തകം. **ഉദരാവദേഹക**ന്തി ഉദരപൂരം. തഞ്ഹി ഉദരം അവദേഹനതോ ഉദരാവദേഹകന്തി വുച്ചതി. **സേയ്യസുഖ**ന്തി മഞ്ചപീഠസുഖം, ഉതുസുഖം വാ. **പസ്സസുഖ**ന്തി യഥാ സമ്പരിവത്തകം സയന്തസ്സ ദക്ഖിണപസ്സ വാമപസ്സാനം സുഖം ഹോതി, ഏവം ഉപ്പന്നസുഖം. **മിദ്ധസുഖ**ന്തി നിദ്ദാസുഖം. **അനുയുത്തോ**തി യുത്തപ്പയുത്തോ വിഹരതി. **പണിധായാ**തി പത്ഥയിത്വാ. **സീലേനാ**തിആദീസു **സീല**ന്തി ചതുപാരിസുദ്ധിസീലം. **വത**ന്തി വതസമാദാനം. **തപോ**തി തപചരണം. **ബ്രഹ്മചരിയ**ന്തി മേഥുനവിരതി. **ദേവോ വാ ഭവിസ്സാമീ**തി മഹേസക്ഖദേവോ വാ ഭവിസ്സാമി. **ദേവഞ്ഞതരോ വാ**തി അപ്പേസക്ഖദേവേസു വാ അഞ്ഞതരോതി.

൭-൮. യാഗുസുത്താദിവണ്ണനാ

൨൦൭-൨൦൮. സത്തമേ **വാതം അനുലോമേതീ**തി വാതം അനുലോമേത്വാ ഹരതി. **വത്ഥിം സോധേതീ**തി ധമനിയോ സുദ്ധാ കരോതി. **ആമാവസേസം പാചേതീ**തി സചേ ആമാവസേസകം ഹോതി, തം പാചേതി. അട്ഠമേ **അചക്ഖുസ്സ**ന്തി ന ചക്ഖൂനം ഹിതം, ചക്ഖും വിസുദ്ധം ന കരോതി.

൯. ഗീതസ്സരസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൯. നവമേ **ആയതകേനാ**തി ദീഘേന, പരിപുണ്ണപദബ്യഞ്ജനകം ഗാഥാവത്തഞ്ച വിനാസേത്വാ പവത്തേന. **സരകുത്തിമ്പി നികാമയമാനസ്സാ**തി

ഏവം ഗീതസ്സരോ കാതബ്ബോതി സരകിരിയം പത്ഥയമാനസ്സ. **സമാധിസ്സ ഭങ്ഗോ ഹോതീ**തി സമഥവിപസ്സനാചിത്തസ്സ വിനാസോ ഹോതി.

൧൦. മുട്ഠസ്സതിസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൦. ദസമേ **ദുക്ഖം സുപതീ**തി നാനാവിധം സുപിനം പസ്സന്തോ ദുക്ഖം സുപതി. **ദുക്ഖം പടിബുജ്ഝതീ**തി പടിബുജ്ഝന്തോപി ഉത്തസിത്വാ സലോമഹംസോ പടിബുജ്ഝതി. ഇമസ്മിം സുത്തേ സതിസമ്പജഞ്ഞം മിസ്സകം കഥിതം.

കിമിലവഗ്ഗോ പഠമോ.

(൨൨) ൨. അക്കോസകവഗ്ഗോ

൧. അക്കോസകസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൧. ദുതിയസ്സ പഠമേ **അക്കോസകപരിഭാസകോ**തി ദസഹി അക്കോസവത്ഥൂഹി അക്കോസകോ, ഭയദസ്സനേന പരിഭാസകോ. **ഛിന്നപരിപന്ഥോ**തി ലോകുത്തരപരിപന്ഥസ്സ ഛിന്നത്താ ഛിന്നപരിപന്ഥോ. **രോഗാതങ്ക**ന്തി രോഗോയേവ കിച്ഛജീവികായാവഹനതോ രോഗാതങ്കോ നാമ.

൨. ഭണ്ഡനകാരകസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൨. ദുതിയേ **അധികരണകാരകോ**തി ചതുന്നം അധികരണാനം അഞ്ഞതരസ്സ കാരകോ. **അനധിഗത**ന്തി പുബ്ബേ അപ്പത്തവിസേസം.

൩. സീലസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൩. തതിയേ **ദുസ്സീലോ**തി അസീലോ നിസ്സീലോ. **സീലവിപന്നോ**തി വിപന്നസീലോ ഭിന്നസംവരോ. **പമാദാധികരണ**ന്തി പമാദകാരണാ. ഇദഞ്ച സുത്തം ഗഹട്ഠാനം വസേന ആഗതം, പബ്ബജിതാനമ്പി പന ലബ്ഭതേവ . ഗഹട്ഠോ ഹി യേന യേന സിപ്പട്ഠാനേന ജീവികം കപ്പേതി, യദി കസിയാ, യദി വണിജ്ജായ, പാണാതിപാതാദിവസേന പമത്തോ തം തം യഥാകാലം സമ്പാദേതും ന സക്കോതി, അഥസ്സ മൂലം വിനസ്സതി. മാഘാതകാലേപി പാണാതിപാതം അദിന്നാദാനാദീനി ച കരോന്തോ ദണ്ഡവസേന മഹതിം ഭോഗജാനിം നിഗച്ഛതി. പബ്ബജിതോ ദുസ്സീലോ പമാദകാരണാ സീലതോ ബുദ്ധവചനതോ ഝാനതോ സത്തഅരിയധനതോ ച ജാനിം നിഗച്ഛതി. ഗഹട്ഠസ്സ "അസുകോ അസുകകുലേ ജാതോ ദുസ്സീലോ പാപധമ്മോ പരിച്ചത്തഇധലോകപരലോകോ സലാകഭത്തമത്തമ്പി ന ദേതീ"തി ചതുപരിസമജ്ഝേ പാപകോ കിത്തിസദ്ദോ അബ്ഭുഗ്ഗച്ഛതി. പബ്ബജിതസ്സ "അസുകോ നാസക്ഖി സീലം രക്ഖിതും ബുദ്ധവചനം ഗഹേതും, വേജ്ജകമ്മാദീഹി ജീവതി, ഛഹി അഗാരവേഹി സമന്നാഗതോ"തി ഏവം അബ്ഭുഗ്ഗച്ഛതി.

അവിസാരദോതി ഗഹട്ഠോ താവ "അവസ്സം ബഹൂനം സന്നിപാതട്ഠാനേ കോചി മമ കമ്മം ജാനിസ്സതി, അഥ മം നിഗ്ഗണ്ഹിസ്സന്തി വാ, രാജകുലസ്സ വാ ദസ്സന്തീ"തി സഭയോ ഉപസങ്കമതി. **മങ്കുഭൂതോ** ച പതിതക്ഖന്ധോ അധോമുഖോ അങ്ഗുട്ഠകേന ഭൂമിം കസന്തോ നിസീദതി, വിസാരദോ ഹുത്വാ കഥേതും ന സക്കോതി. പബ്ബജിതോപി "ബഹൂ ഭിക്ഖൂ സന്നിപതിതാ, അവസ്സം കോചി മമ കമ്മം ജാനിസ്സതി, അഥ മേ ഉപോസഥമ്പി പവാരണമ്പി ഠപേത്വാ സാമഞ്ഞാ ചാവേത്വാ നിക്കഡ്ഢിസ്സന്തീ"തി സഭയോ ഉപസങ്കമതി, വിസാരദോ ഹുത്വാ കഥേതും ന സക്കോതി. ഏകച്ചോ പന ദുസ്സീലോപി ദപ്പിതോ വിയ ചരതി, സോപി അജ്ഝാസയേന മങ്കു ഹോതിയേവ.

സമ്മൂള്ഹോ കാലം കരോതീതി തസ്സ ഹി മരണമഞ്ചേ നിപന്നസ്സ ദുസ്സീലകമ്മം സമാദായ വത്തിതട്ഠാനം ആപാഥം ആഗച്ഛതി. സോ ഉമ്മീലേത്വാ ഇധലോകം പസ്സതി, നിമ്മീലേത്വാ പരലോകം. തസ്സ ചത്താരോ അപായാ ഉപട്ഠഹന്തി, സത്തിസതേന സീസേ പഹരിയമാനോ വിയ ഹോതി. സോ

‘‘വാരേഥ വാരേഥാ’’തി വിരവന്തോ മരതി. തേന വുത്തം - ‘‘സമ്മൂള്ഹോ കാലം കരോതീ’’തി. പഞ്ചമപദം ഉത്താനമേവ. ആനിസംസകഥാ വുത്തവിപരിയായേന വേദിതബ്ബാ.

൪. ബഹുഭാണിസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൪. ചതുത്ഥേ **ബഹുഭാണിസ്മി**ന്തി പഞ്ഞായ അപരിച്ഛിന്ദിത്വാ ബഹും ഭണന്തേ. **മന്തഭാണിസ്മി**ന്തി മന്താ വുച്ചതി പഞ്ഞാ, തായ പരിച്ഛിന്ദിത്വാ ഭണന്തേ.

൫. പഠമഅക്ഖന്തിസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൫. പഞ്ചമേ **വേരബഹുലോ**തി പുഗ്ഗലവേരേനപി അകുസലവേരേനപി ബഹുവേരോ. **വജ്ജബഹുലോ**തി ദോസബഹുലോ.

൬. ദുതിയഅക്ഖന്തിസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൬. ഛട്ഠേ **ലുദ്ദോ**തി ദാരുണോ കക്ഖളോ. **വിപ്പടിസാരീ**തി മങ്കുഭാവേന സമന്നാഗതോ.

൭.പഠമഅപാസാദികസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൭. സത്തമേ **അപാസാദികേ**തി അപാസാദികേഹി കായകമ്മാദീഹി സമന്നാഗതേ. **പാസാദികേ**തി പസാദാവഹേ പരിസുദ്ധസമാചാരേ. അട്ഠമനവമാനി ഉത്താനത്ഥാനേവ.

൧൦. മധുരാസുത്തവണ്ണനാ

൨൨൦. ദസമേ **പഞ്ചിമേ, ഭിക്ഖവേ, ആദീനവാ മധുരായ**ന്തി ഏകം സമയം ഭഗവാ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ ചാരികം ചരമാനോ മധുരാനഗരം സമ്പാപുണിത്വാ അന്തോനഗരം പവിസിതും ആരഭി. അഥേകാ മിച്ഛാദിട്ഠികാ യക്ഖിനീ അചേലാ ഹുത്വാ ദ്വേ ഹത്ഥേ പസാരേത്വാ ജിവ്ഹം നില്ലാലേത്വാ ദസബലസ്സ പുരതോ അട്ഠാസി. സത്ഥാ അന്തോനഗരം അപ്പവിസിത്വാ തതോവ നിക്ഖമിത്വാ വിഹാരം അഗമാസി. മഹാജനോ ഖാദനീയഭോജനീയഞ്ചേവ സക്കാരസമ്മാനഞ്ച ആദായ വിഹാരം ഗന്ത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ദാനം അദാസി. സത്ഥാ തസ്സ നഗരസ്സ നിഗ്ഗണ്ഹനത്ഥായ ഇമം സുത്തം ആരഭി. തത്ഥ **വിസമാ**തി ന സമതലാ. **ബഹുരജാ**തി വാതപഹരണകാലേ ഉദ്ധതേന രജക്ഖന്ധേന പരിയോനദ്ധാ വിയ ഹോതി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

അക്കോസകവഗ്ഗോ ദുതിയോ.

(൨൩) ൩. ദീഘചാരികവഗ്ഗോ

൧. പഠമദീഘചാരികസുത്തവണ്ണനാ

൨൨൧. തതിയസ്സ പഠമേ **അനവത്ഥചാരിക**ന്തി അവവത്ഥിതചാരികം. **സുതം ന പരിയോദപേതീ**തി യമ്പിസ്സ സുതം അത്ഥി, തം പരിയോദപേതും ന സക്കോതി. **സുതേനേകച്ചേന അവിസാരദോ ഹോതീ**തി ഥോകഥോകേന സുതേന വിജ്ജമാനേനാപി ഞാണേന സോമനസ്സപ്പത്തോ ന ഹോതി. **സമവത്ഥചാരേ**തി സമവത്ഥിതചാരേ. ദുതിയം ഉത്താനത്ഥമേവ.

൩-൪. അതിനിവാസസുത്താദിവണ്ണനാ

൨൨൩-൨൨൪. തതിയേ **ബഹുഭണ്ഡോ**തി ബഹുപരിക്ഖാരോ. **ബഹുഭേസജ്ജോ**തി സപ്പിനവനീതാദീനം ബഹുതായ ബഹുഭേസജ്ജോ. **ബ്യത്തോ**തി ബ്യാസത്തോ. **സംസട്ഠോ**തി പഞ്ചവിധേന സംസഗ്ഗേന സംസട്ഠോ ഹുത്വാ. **അനനുലോമികേനാ**തി സാസനസ്സ അനനുച്ഛവികേന. ചതുത്ഥേ **വണ്ണമച്ഛരീ**തി ഗുണമച്ഛരീ. **ധമ്മമച്ഛരീ**തി പരിയത്തിമച്ഛരീ.

൫-൭. കുലൂപകസുത്താദിവണ്ണനാ

൨൨൫-൨൨൭. പഞ്ചമേ **അനാമന്തചാരേ ആപജ്ജതീ**തി ''നിമന്തിതോ സഭത്തോ സമാനോ സന്തം ഭിക്ഖും അനാപുച്ഛാ പുരേഭത്തം വാ പച്ഛാഭത്തം വാ കുലേസു ചാരിത്തം ആപജ്ജേയ്യാ''തി സിക്ഖാപദേ (പാരാ॰ ൨൯൮) വുത്തം ആപത്തിം ആപജ്ജതി. **രഹോ നിസജ്ജായാ**തിആദീനിപി തേസം തേസം സിക്ഖാപദാനം വസേന വേദിതബ്ബാനി. ഛട്ഠേ **അതിവേല**ന്തി അതിക്കന്തപമാണകാലം. സത്തമം ഉത്താനമേവ.

൮. ഉസ്സൂരഭത്തസുത്തവണ്ണനാ

൨൨൮. അട്ഠമേ **ഉസ്സൂരഭത്തേ**തി അതിദിവാപചനഭത്തേ. **ന കാലേന പടിപൂജേന്തീ**തി യാഗുകാലേ യാഗും, ഖജ്ജകകാലേ ഖജ്ജകം , ഭോജനകാലേ ഭോജനം അപചന്താ യുത്തപ്പയുത്തകാലസ്സ അതിനാമിതത്താ ന കാലേന പടിപൂജേന്തി, അത്തനോ ചിത്തേനേവ ദേന്തി നാമ. തതോ തേപി തേസു അത്തനോ ഗേഹം ആഗതേസു തഥേവ കരോന്തി. കുലപവേണിയാ ആഗതാ ബലിപടിഗ്ഗാഹികാ ദേവതാപി യുത്തപ്പയുത്തകാലേന ലാഭം ലഭമാനായേവ രക്ഖന്തി ഗോപയന്തി പീളം അകത്വാ. അകാലേ ലഭമാനാ പന ''ഇമേ അമ്ഹേസു അനാദരാ''തി ആരക്ഖം ന കരോന്തി.

സമണബ്രാഹ്മണാപി ''ഏതേസം ഗേഹേ ഭോജനവേലായ ഭോജനം ന ഹോതി, ഠിതമജ്ഝന്ഹികേ ദേന്തീ''തി മങ്ഗലാമങ്ഗലേസു കാതബ്ബം ന കരോന്തി. **വിമുഖാ കമ്മം കരോന്തീ**തി ''പാതോ കിഞ്ചി ന ലഭാമ, ഖുദായ പടിപീളിതാ കമ്മം കാതും ന സക്കോമാ''തി കമ്മം വിസ്സജ്ജേത്വാ നിസീദന്തി. **അനോജവന്തം ഹോതീ**തി അകാലേ ഭുത്തം ഓജം ഹരിതും ന സക്കോതി. സുക്കപക്ഖോ വുത്തവിപല്ലാസേന വേദിതബ്ബോ.

൯. പഠമകണ്ഹസപ്പസുത്തവണ്ണനാ

൨൯. നവമേ **സഭീരൂ**തി സനിദ്ദോ മഹാനിദ്ദം നിദ്ദായതി. **സപ്പടിഭയോ**തി തം നിസ്സായ ഭയം ഉപ്പജ്ജതി, തസ്മാ സപ്പടിഭയോ. **മിത്തദുബ്ഭീ**തി പാനഭോജനദായകമ്പി മിത്തം ദുബ്ഭതി ഹിംസതി. മാതുഗാമേപി ഏസേവ നയോ.

൧൦. ദുതിയകണ്ഹസപ്പസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൦. ദസമേ **ഘോരവിസോ**തി കക്ഖളവിസോ. **ദുജ്ജിവ്ഹോ**തി ദ്വിധാ ഭിന്നജിവ്ഹോ. **ഘോരവിസതാ**തി ഘോരവിസതായ. സേസദ്വയേപി ഏസേവ നയോ.

ദീഘചാരികവഗ്ഗോ തതിയോ.

(൮) ൪. ആവാസികവഗ്ഗോ

൧. ആവാസികസുത്തവണ്ണനാ

൮൩൧. ചതുത്ഥസ്സ പഠമേ **ന ആകപ്പസമ്പന്നോ**തി സമണാകപ്പേന സമ്പന്നോ. **അഭാവനീയോ ഹോതീ**തി വഡ്ഢനീയോ ന ഹോതി. ദുതിയം ഉത്താനമേവ.

൩. സോഭനസുത്തവണ്ണനാ

൮൩൩. തതിയേ **പടിബലോ**തി കായബലേന ച ഞാണബലേന ച സമന്നാഗതത്താ പടിബലോ.

൪. ബഹൂപകാരസുത്തവണ്ണനാ

൮൩൪. ചതുത്ഥേ **ഖണ്ഡഫുല്ല**ന്തി പതിതട്ഠാനഞ്ച ഭിന്നട്ഠാനഞ്ച. **പടിസങ്ഖരോതീ**തി പടിപാകതികം കരോതി. **ആരോചേതീ**തി ഇദം പവാരിതകുലാനം വസേന വുത്തം.

൫. അനുകമ്പസുത്തവണ്ണനാ

൮൩൫. പഞ്ചമേ **അധിസീലേസൂ**തി പഞ്ചസു സീലേസു. **ധമ്മദസ്സനേ നിവേസേതീ**തി ചതുസച്ചധമ്മദസ്സനേ പതിട്ഠാപേതി. **അരഹഗ്ഗത**ന്തി സബ്ബസക്കാരാനം അരഹേ രതനത്തയേവ ഗതം, തീസു വത്ഥൂസു ഗരുചിത്തീകാരം ഉപട്ഠപേഥാതി അത്ഥോ. ഛട്ഠം ഉത്താനമേവ.

൭. ദുതിയഅവണ്ണാരഹസുത്തവണ്ണനാ

൮൩൭. സത്തമേ **ആവാസപലിഗേധീ**തി ആവാസം ബലവഗിദ്ധിവസേന ഗിലിത്വാ വിയ ഠിതോ. സേസം സബ്ബം ഉത്താനമേവാതി.

ആവാസികവഗ്ഗോ ചതുത്ഥോ.

(൫) ൫. ദുച്ചരിതവഗ്ഗോ

൧. പഠമദുച്ചരിതസുത്തവണ്ണനാ

൪൧. പഞ്ചമസ്സ പഠമേ **ദുച്ചരിതേ സുചരിതേ**തി ഇദം അഭേദതോ വുത്തം, **കായദുച്ചരിതേ**തിആദി കായദ്വാരാദീനം വസേന ഭേദതോ. **സദ്ധമ്മാ**തി ദസകുസലകമ്മപഥധമ്മതോ. **അസദ്ധമ്മേ**തി അകുസലകമ്മപഥസങ്ഖാതേ അസ്സദ്ധമ്മേ.

൯. സിവഥികസുത്തവണ്ണനാ

൪൯. നവമേ **സിവഥികായ**ാതി സുസാനേ. **ആരോദനാ**തി ആരോദനട്ഠാനം. **അസുചിനാ**തി ജിഗുച്ഛനീയേന.

൧൦. പുഗ്ഗലപ്പസാദസുത്തവണ്ണനാ

൫൦. ദസമേ **പുഗ്ഗലപ്പസാദേ**തി ഏകപുഗ്ഗലസ്മിം ഉപ്പന്നപ്പസാദേ. **അന്തേ നിസീദാപേതീ**തി ഭിക്ഖൂനം ആസനപരിയന്തേ നിസീദാപേതി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ദുച്ചരിതവഗ്ഗോ പഞ്ചമോ.

പഞ്ചമപണ്ണാസകം നിട്ഠിതം.

(൨൬) ൬. ഉപസമ്പദാവഗ്ഗോ

൧-൩. ഉപസമ്പാദേതബ്ബസുത്താദിവണ്ണനാ

൨൫൧-൨൫൩. ഛട്ഠസ്സ പഠമേ **ഉപസമ്പാദേതബ്ബ**ന്തി ഉപജ്ഝായേന ഹുത്വാ ഉപസമ്പാദേതബ്ബം. ദുതിയേ **നിസ്സയോ ദാതബ്ബോ**തി ആചരിയേന ഹുത്വാ നിസ്സയോ ദാതബ്ബോ. തതിയേ **സാമണേരോ ഉപട്ഠാപേതബ്ബോ**തി ഉപജ്ഝായേന ഹുത്വാ സാമണേരോ ഗഹേതബ്ബോ. ഇതി ഇമാനി തീണിപി സുത്താനി പഠമബോധിയം ഖീണാസവവസേന വുത്താനി. ചതുത്ഥാദീനി അനുപദവണ്ണനാതോ ഉത്താനത്ഥാനേവ.

൧. സമ്മുതിപേയ്യാലാദിവണ്ണനാ

൨൭൨. ഭത്തുദ്ദേസകാദീനം വിനിച്ഛയകഥാ സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായം (ചൂളവ॰ അട്ഠ॰ ൩൨൫) വുത്തനയേന വേദിതബ്ബാതി. **സമ്മതോ ന പേസേതബ്ബോ**തി പകതിയാ സമ്മതോ ''ഗച്ഛ ഭത്താനി ഉദ്ദിസാഹീ''തി ന പേസേതബ്ബോ.

൨൭൩-൨൮൫. **സാടിയഗ്ഗാഹാപകോ**തി വസ്സികസാടികായ ഗാഹാപകോ. **പത്തഗ്ഗാഹാപകോ**തി ''യോ ച തസ്സാ ഭിക്ഖുപരിസായ പത്തപരിയന്തോ, സോ തസ്സ ഭിക്ഖുനോ പദാതബ്ബോ''തി ഏത്ഥ വുത്തപത്തഗ്ഗാഹാപകോ.

൨൯൩-൩൦൨. **ആജീവകോ**തി നഗ്ഗപരിബ്ബാജകോ. **നിഗണ്ഠോ**തി പുരിമഭാഗപ്പടിച്ഛന്നോ. **മുണ്ഡസാവകോ**തി നിഗണ്ഠസാവകോ. **ജടിലകോ**തി താപസോ. **പരിബ്ബാജകോ**തി ഛന്നപരിബ്ബാജകോ. **മാഗണ്ഡികാദയോ**പി തിത്ഥിയാ ഏവ. ഏതേസം പന സീലേസു പരിപൂരകാരിതായ അഭാവേന സുക്കപക്ഖോ ന ഗഹിതോ. സേസമേത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

മനോരഥപൂരണിയാ അങ്ഗുത്തരനികായ-അട്ഠകഥായ

പഞ്ചകനിപാതസ്സ സംവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

അങ്ഗുത്തരനികായേ

ഛക്കനിപാത-അട്ഠകഥാ

൧. പഠമപണ്ണാസകം

൧. ആഹുനേയ്യവഗ്ഗോ

൧. പഠമആഹുനേയ്യസുത്തവണ്ണനാ

൧. ഛക്കനിപാതസ്സ പഠമേ **ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ**തി, ഭിക്ഖവേ, ഇമസ്മിം സാസനേ ഭിക്ഖു. **നേവ സുമനോ ഹോതി ന ദുമ്മനോ**തി ഇട്ഠാരമ്മണേ രാഗസഹഗതേന സോമനസ്സേന സുമനോ വാ അനിട്ഠാരമ്മണേ ദോസസഹഗതേന ദോമനസ്സേന ദുമ്മനോ വാ ന ഹോതി. **ഉപേക്ഖകോ വിഹരതി സതോ സമ്പജാനോ**തി മജ്ഝത്താരമ്മണേ അസമപേക്ഖനേന അഞ്ഞാണുപേക്ഖായ ഉപേക്ഖകഭാവം അനാപജ്ജിത്വാ സതോ സമ്പജാനോ ഹുത്വാ ആരമ്മണേ മജ്ഝത്തോ വിഹരതി. ഇമസ്മിം സുത്തേ ഖീണാസവസ്സ സതതവിഹാരോ കഥിതോ.

൨. ദുതിയആഹുനേയ്യസുത്തവണ്ണനാ

൨-൪. ദുതിയേ **അനേകവിഹിതം ഇദ്ധിവിധ**ന്തിആദീനി വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ വുത്താനേവ. **ആസവാനം ഖയാ അനാസവ**ന്തി ആസവാനം ഖയേന അനാസവം, ന ചക്ഖുവിഞ്ഞാണാദീനം വിയ അഭാവേനാതി. ഇമസ്മിം സുത്തേ ഖീണാസവസ്സ അഭിഞ്ഞാ പടിപാടിയാ കഥിതാ. തതിയചതുത്ഥേസു ഖീണാസവോ കഥിതോ.

൫-൭. ആജാനീയസുത്തത്തയവണ്ണനാ

൫-൭. പഞ്ചമേ **അങ്ഗേഹീ**തി ഗുണങ്ഗേഹി. **ഖമോ**തി അധിവാസകോ. **രൂപാന**ന്തി രൂപാരമ്മണാനം. **വണ്ണസമ്പന്നോ**തി സരീരവണ്ണേന സമ്പന്നോ. ഛട്ഠേ **ബലസമ്പന്നോ**തി കായബലേന സമ്പന്നോ. സത്തമേ **ജവസമ്പന്നോ**തി പദജവേന സമ്പന്നോ.

൮-൯. അനുത്തരിയസുത്താദിവണ്ണനാ

൮-൯. അട്ഠമേ **അനുത്തരിയാനീ**തി അഞ്ഞേന ഉത്തരിതരേന രഹിതാനി നിരുത്തരാനി. **ദസ്സനാനുത്തരിയ**ന്തി രൂപദസ്സനേസു അനുത്തരം. ഏസ നയോ സബ്ബപദേസു . ഹത്ഥിരതനാദീനഞ്ഹി ദസ്സനം ന ദസ്സനാനുത്തരിയം, നിവിട്ഠസദ്ധസ്സ പന നിവിട്ഠപേമവസേന ദസബലസ്സ വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ വാ കസിണഅസുഭനിമിത്താദീനം വാ അഞ്ഞതരസ്സ ദസ്സനം ദസ്സനാനുത്തരിയം നാമ. ഖത്തിയാദീനം ഗുണകഥാസവനം ന സവനാനുത്തരിയം, നിവിട്ഠസദ്ധസ്സ പന നിവിട്ഠപേമവസേന തിണ്ണം വാ രതനാനം ഗുണകഥാസവനം തേപിടകബുദ്ധവചനസവനം വാ സവനാനുത്തരിയം നാമ. മണിരതനാദീനം ലാഭോ ന ലാഭാനുത്തരിയം, സത്തവിധഅരിയധനലാഭോ പന ലാഭാനുത്തരിയം നാമ. ഹത്ഥിസിപ്പാദിസിക്ഖനം ന സിക്ഖാനുത്തരിയം, സിക്ഖാത്തയസ്സ പൂരണം പന സിക്ഖാനുത്തരിയം നാമ. ഖത്തിയാദീനം പാരിചരിയാ ന പാരിചരിയാനുത്തരിയം, തിണ്ണം പന രതനാനം പാരിചരിയാ പാരിചരിയാനുത്തരിയം നാമ. ഖത്തിയാദീനം ഗുണാനുസ്സരണം ന അനുസ്സതാനുത്തരിയം, തിണ്ണം പന രതനാനം ഗുണാനുസ്സരണം അനുസ്സതാനുത്തരിയം നാമ. ഇതി ഇമാനി ഛ അനുത്തരിയാനി

ലോകിയലോകുത്തരാനി കഥിതാനി. നവമേ **ബുദ്ധാനുസ്സതീ**തി ബുദ്ധഗുണാരമ്മണാ സതി. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ.

൧൦. മഹാനാമസുത്തവണ്ണനാ

൧൦. ദസമേ **മഹാനാമോ**തി ദസബലസ്സ ചൂളപിതു പുത്തോ ഏകോ സക്യരാജാ. **യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമീ**തി ഭുത്തപാതരാസോ ഹുത്വാ ദാസപരിജനപരിവുതോ ഗന്ധമാലാദീനി ഗാഹാപേത്വാ യത്ഥ സത്ഥാ, തത്ഥ അഗമാസി. അരിയഫലം അസ്സ ആഗതന്തി **ആഗതഫലോ**. സിക്ഖാത്തയസാസനം ഏതേന വിഞ്ഞാതന്തി **വിഞ്ഞാതസാസനോ**. ഇതി അയം രാജാ ''സോതാപന്നസ്സ നിസ്സയവിഹാരം പുച്ഛാമീ''തി പുച്ഛന്തോ ഏവമാഹ.

നേവസ്സ രാഗപരിയുട്ഠിതന്തി ന ഉപ്പജ്ജമാനേന രാഗേന ഉട്ഠഹിത്വാ ഗഹിതം. **ഉജുഗത**ന്തി ബുദ്ധാനുസ്സതികമ്മട്ഠാനേ ഉജുകമേവ ഗതം. **തഥാഗതം ആരബ്ഭാ**തി തഥാഗതഗുണേ ആരബ്ഭ. **അത്ഥവേദ**ന്തി അട്ഠകഥം നിസ്സായ ഉപ്പന്നം പീതിപാമോജ്ജം. **ധമ്മവേദ**ന്തി പാളിം നിസ്സായ ഉപ്പന്നം പീതിപാമോജ്ജം. **ധമ്മൂപസഞ്ഹിത**ന്തി പാളിഞ്ച അട്ഠകഥഞ്ച നിസ്സായ ഉപ്പന്നം. **പമുദിതസ്സാ**തി ദുവിധേന പാമോജ്ജേന പമുദിതസ്സ. **പീതി ജായതീ**തി പഞ്ചവിധാ പീതി നിബ്ബത്തതി. **കായോ പസ്സമ്ഭതീ**തി നാമകായോ ച കരജകായോ ച ദരഥപടിപ്പസ്സദ്ധിയാ പടിപ്പസ്സമ്ഭതി. **സുഖ**ന്തി കായികചേതസികസുഖം. **സമാധിയതീ**തി ആരമ്മണേ സമ്മാ ഠപിതം ഹോതി. **വിസമഗതായ പജായാ**തി രാഗദോസമോഹവിസമഗതേസു സത്തേസു. **സമപ്പത്തോ**തി സമം ഉപസമം പത്തോ ഹുത്വാ. **സബ്യാപജ്ഝായാ**തി സദുക്ഖായ. **ധമ്മസോതം സമാപന്നോ**തി വിപസ്സനാസങ്ഖാതം ധമ്മസോതം സമാപന്നോ. **ബുദ്ധാനുസ്സതിം ഭാവേതീ**തി ബുദ്ധാനുസ്സതികമ്മട്ഠാനം ബ്രൂഹേതി വഡ്ഢേതി. ഇമിനാ നയേന സബ്ബത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. ഇതി മഹാനാമോ സോതാപന്നസ്സ നിസ്സയവിഹാരം പുച്ഛി. സത്ഥാപിസ്സ തമേവ കഥേസി. ഏവം ഇമസ്മിം സുത്തേ സോതാപന്നോവ കഥിതോതി.

ആഹുനേയ്യവഗ്ഗോ പഠമോ.

൨. സാരണീയവഗ്ഗോ

൧. പഠമസാരണീയസുത്തവണ്ണനാ

൧൧. ദുതിയസ്സ പഠമേ **സാരണീയാ**തി സരിതബ്ബയുത്തകാ. **മേത്തം കായകമ്മ**ന്തി മേത്തേന ചിത്തേന കാതബ്ബം കായകമ്മം. **വചീകമ്മമനോകമ്മേസു**പി ഏസേവ നയോ. ഇമാനി ച പന ഭിക്ഖൂനം വസേന ആഗതാനി, ഗിഹീസുപി ലബ്ഭന്തി. ഭിക്ഖൂനഞ്ഹി മേത്തേന ചിത്തേന ആഭിസമാചാരികധമ്മപൂരണം മേത്തം കായകമ്മം നാമ. ഗിഹീനം ചേതിയവന്ദനത്ഥായ ബോധിവന്ദനത്ഥായ സങ്ഘനിമന്തനത്ഥായ ഗമനം, ഗാമം പിണ്ഡായ പവിട്ഠേ ഭിക്ഖൂ ദിസ്വാ പച്ചുഗ്ഗമനം, പത്തപടിഗ്ഗഹണം, ആസനപഞ്ഞാപനം, അനുഗമനന്തി ഏവമാദികം മേത്തം കായകമ്മം നാമ.

ഭിക്ഖൂനം മേത്തേന ചിത്തേന ആചാരപണ്ണത്തിസിക്ഖാപനം, കമ്മട്ഠാനകഥനം, ധമ്മദേസനാ, തേപിടകമ്പി ബുദ്ധവചനം മേത്തം വചീകമ്മം നാമ. ഗിഹീനം ''ചേതിയവന്ദനായ ഗച്ഛാമ, ബോധിവന്ദനായ ഗച്ഛാമ, ധമ്മസ്സവനം കരിസ്സാമ, ദീപമാലാപുപ്ഫപൂജം കരിസ്സാമ, തീണി സുചരിതാനി സമാദായ വത്തിസ്സാമ, സലാകഭത്താദീനി ദസ്സാമ, വസ്സാവാസികം ദസ്സാമ, അജ്ജ സങ്ഘസ്സ ചത്താരോ പച്ചയേ ദസ്സാമ, സങ്ഘം നിമന്തേത്വാ ഖാദനീയാദീനി സംവിദഹഥ, ആസനാനി പഞ്ഞാപേഥ, പാനീയം ഉപട്ഠാപേഥ, സങ്ഘം പച്ചുഗ്ഗന്ത്വാ ആനേഥ, പഞ്ഞത്താസനേ നിസീദാപേത്വാ ഉസ്സാഹജാതാ വേയ്യാവച്ചം കരോഥാ''തിആദിവചനകാലേ മേത്തം വചീകമ്മം നാമ.

ഭിക്ഖൂനം പാതോവ ഉട്ഠായ സരീരപടിജഗ്ഗനം ചേതിയങ്ഗണവത്താദീനി ച കത്വാ വിവിത്താസനേ നിസീദിത്വാ ''ഇമസ്മിം വിഹാരേ ഭിക്ഖൂ സുഖീ ഹോന്തു അവേരാ അബ്യാപജ്ഝാ''തി ചിന്തനം മേത്തം മനോകമ്മം നാമ. ഗിഹീനം ''അയ്യാ സുഖീ ഹോന്തു അവേരാ അബ്യാപജ്ഝാ''തി ചിന്തനം മേത്തം മനോകമ്മം നാമ.

ആവി ചേവ രഹോ ചാതി സമ്മുഖാ ച പരമ്മുഖാ ച. തത്ഥ നവകാനം ചീവരകമ്മാദീസു സഹായഭാവഗമനം സമ്മുഖാ മേത്തം കായകമ്മം നാമ, ഥേരാനം പന പാദധോവനദാനാദിഭേദം സബ്ബമ്പി സാമീചികമ്മം സമ്മുഖാ മേത്തം കായകമ്മം നാമ. ഉഭയേഹിപി ദുന്നിക്ഖിത്താനം ദാരുഭണ്ഡാദീനം തേസു അവഞ്ഞം അകത്വാ അത്തനാ ദുന്നിക്ഖിത്താനം വിയ പടിസാമനം പരമ്മുഖാ മേത്തം കായകമ്മം നാമ. ''ദേവത്ഥേരോ തിസ്സത്ഥേരോ''തി ഏവം പഗ്ഗയ്ഹ വചനം സമ്മുഖാ മേത്തം വചീകമ്മം നാമ. വിഹാരേ അസന്തം പന പടിപുച്ഛന്തസ്സ ''കഹം അമ്ഹാകം ദേവത്ഥേരോ, കഹം അമ്ഹാകം തിസ്സത്ഥേരോ, കദാ നു ഖോ ആഗമിസ്സതീ''തി ഏവം മമായനവചനം പരമ്മുഖാ മേത്തം വചീകമ്മം നാമ. മേത്താസിനേഹസിനിദ്ധാനി പന നയനാനി ഉമ്മീലേത്വാ പസന്നേന മുഖേന ഓലോകനം സമ്മുഖാ മേത്തം മനോകമ്മം നാമ. ''ദേവത്ഥേരോ തിസ്സത്ഥേരോ അരോഗോ ഹോതു അപ്പാബാധോ''തി സമന്നാഹരണം പരമ്മുഖാ മേത്തം മനോകമ്മം നാമ.

ലാഭാതി ചീവരാദയോ ലദ്ധപച്ചയാ. **ധമ്മികാ**തി കുഹനാദിഭേദം മിച്ഛാജീവം വജ്ജേത്വാ ധമ്മേന സമേന ഭിക്ഖാചരിയവത്തേന ഉപ്പന്നാ. **അന്തമസോ**

പത്തപരിയാപന്നമത്തമ്പീതി പച്ഛിമകോടിയാ പത്തപരിയാപന്നം പത്തസ്സ അന്തോഗതം ദ്വത്തികടച്ഛുഭിക്ഖാമത്തമ്പി. **അപ്പടിവിഭത്തഭോഗീ**തി എത്ഥ ദ്വേ പടിവിഭത്താനി നാമ ആമിസപടിവിഭത്തം പന പുഗ്ഗലപടിവിഭത്തഞ്ച. തത്ഥ "എത്തകം ദസ്സാമി, എത്തകം ന ദസ്സാമീ"തി എവം ചിത്തേന പടിവിഭജനം ആമിസപടിവിഭത്തം നാമ. "അസുകസ്സ ദസ്സാമി, അസുകസ്സ ന ദസ്സാമീ"തി എവം ചിത്തേന വിഭജനം പന പുഗ്ഗലപടിവിഭത്തം നാമ. തദുഭയമ്പി അകത്വാ യോ അപ്പടിവിഭത്തം ഭുഞ്ജതി, അയം അപ്പടിവിഭത്തഭോഗീ നാമ. **സീലവന്തേഹി സബ്രഹ്മചാരീഹി സാധാരണഭോഗീ**തി എത്ഥ സാധാരണഭോഗിനോ ഇദം ലക്ഖണം - യം യം പണീതം ലഭതി, തം തം നേവ ലാഭേനലാഭം-നിജിഗീസനതാമുഖേന ഗിഹീനം ദേതി, ന അത്തനാ പരിഭുഞ്ജതി, പടിഗ്ഗണ്ഹന്തോ ച "സങ്ഘേന സാധാരണം ഹോതൂ"തി ഗഹേത്വാ ഘണ്ടിം പഹരിത്വാ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബം സങ്ഘസന്തകം വിയ പസ്സതി.

ഇമം പന സാരണീയധമ്മം കോ പൂരേതി, കോ ന പൂരേതി? ദുസ്സീലോ താവ ന പൂരേതി. ന ഹി തസ്സ സന്തകം സീലവന്താ ഗണ്ഹന്തി. പരിസുദ്ധസീലോ പന വത്തം അഖണ്ഡേന്തോ പൂരേതി. തത്രിദം വത്തം - യോ ഹി ഓദിസ്സകം കത്വാ മാതു വാ പിതു വാ ആചരിയുപജ്ഝായാദീനം വാ ദേതി, സോ ദാതബ്ബം ദേതി. സാരണീയധമ്മോ പനസ്സ ന ഹോതി, പലിബോധജഗ്ഗനം നാമ ഹോതി. സാരണീയധമ്മോ ഹി മുത്തപലിബോധസ്സ വട്ടതി. തേന പന ഓദിസ്സകം ദേന്തേന ഗിലാനഗിലാനുപട്ഠാകആഗന്തുകഗമികാനഞ്ചേവ നവപബ്ബജിതസ്സ ച സങ്ഘാടിപത്തഗ്ഗഹണം അജാനന്തസ്സ ദാതബ്ബം. ഏതേസം ദത്വാ അവസേസം ഥേരാസനതോ പട്ഠായ ഥോകം ഥോകം അദത്വാ യോ യത്തകം ഗണ്ഹാതി, തസ്സ തത്തകം ദാതബ്ബം. അവസിട്ഠേ അസതി പുന പിണ്ഡായ ചരിത്വാ ഥേരാസനതോ പട്ഠായ യം യം പണീതം, തം തം ദത്വാ സേസം ഭുഞ്ജിതബ്ബം. "സീലവന്തേഹീ"തി വചനതോ ദുസ്സീലസ്സ അദാതുമ്പി വട്ടതി.

അയം പന സാരണീയധമ്മോ സുസിക്ഖിതായ പരിസായ സുപൂരോ ഹോതി, സുസിക്ഖിതായ ഹി പരിസായ യോ അഞ്ഞതോ ലഭതി, സോ ന ഗണ്ഹാതി. അഞ്ഞതോ അലഭന്തോപി പമാണയുത്തമേവ ഗണ്ഹതി, ന അതിരേകം. അയം പന സാരണീയധമ്മോ എവം പുനപ്പുനം പിണ്ഡായ ചരിത്വാ ലദ്ധം ലദ്ധം ദേന്തസ്സാപി ദ്വാദസഹി വസ്സേഹി പൂരേതി, ന തതോ ഓരം. സചേ ഹി ദ്വാദസമേ വസ്സേ സാരണീയധമ്മപൂരകോ പിണ്ഡപാതപൂരം പത്തം ആസനസാലായം ഠപേത്വാ ന്ഹായിതും ഗച്ഛതി, സങ്ഘത്ഥേരോ ച "കസ്സേസോ പത്തോ"തി വത്വാ "സാരണീയധമ്മപൂരകസ്സാ"തി വുത്തേ "ആഹരഥ ന"ന്തി സബ്ബം പിണ്ഡപാതം വിചാരേത്വാവ ഭുഞ്ജിത്വാ രിത്തപത്തം ഠപേതി. അഥ ഖോ സോ ഭിക്ഖു രിത്തപത്തം ദിസ്വാ "മയ്ഹം അസേസേത്വാവ പരിഭുഞ്ജിംസൂ"തി ദോമനസ്സം ഉപ്പാദേതി, സാരണീയധമ്മോ ഭിജ്ജതി, പുന ദ്വാദസ വസ്സാനി പൂരേതബ്ബോ ഹോതി. തിത്ഥിയപരിവാസസദിസോ ഹേസ, സകിം ഖണ്ഡേ ജാതേ പുന പൂരേതബ്ബോവ. യോ പന "ലാഭാ വത മേ, സുലദ്ധം വത മേ, യസ്സ മേ പത്തഗതം അനാപുച്ഛാവ സബ്രഹ്മചാരീ പരിഭുഞ്ജന്തീ"തി സോമനസ്സം ജനേതി, തസ്സ പുണ്ണോ നാമ ഹോതി.

എവം പൂരിതസാരണീയധമ്മസ്സ പന നേവ ഇസ്സാ ന മച്ഛരിയം ഹോതി, മനുസ്സാനം പിയോ ഹോതി, അമനുസ്സാനം പിയോ ഹോതി, സുലഭപച്ചയോ.

പത്തഗതമസ്സ ദിയ്യമാനമ്പി ന ഖീയതി, ഭാജനീയഭണ്ഡട്ഠാനേ അഗ്ഗഭണ്ഡം ലഭതി, ഭയേ വാ ഛാതകേ വാ പത്തേ ദേവതാ ഉസ്സുക്കം ആപജ്ജന്തി.

തത്രിമാനി വത്ഥൂനി - **സേനഗിരിവാസീ തിസ്സത്ഥേരോ** കിര മഹാഗിരിഗാമം ഉപനിസ്സായ വസതി, പഞ്ഞാസ മഹാഥേരാ നാഗദീപം ചേതിയവന്ദനത്ഥായ ഗച്ഛന്താ ഗിരിഗാമേ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ കിഞ്ചി അലദ്ധാ നിക്ഖമിംസു. ഥേരോ പവിസന്തോ തേ ദിസ്വാ പുച്ഛി - ''ലദ്ധം, ഭന്തേ''തി? വിചരിമ്ഹാ, ആവുസോതി. സോ അലദ്ധഭാവം ഞത്വാ ആഹ - ''ഭന്തേ, യാവാഹം ആഗച്ഛാമി, താവ ഇധേവ ഹോഥാ''തി. മയം, ആവുസോ, പഞ്ഞാസ ജനാ പത്തതേമനമത്തമ്പി ന ലഭിമ്ഹാതി. ഭന്തേ, നേവാസികാ നാമ പടിബലാ ഹോന്തി, അലഭന്താപി ഭിക്ഖാചാരമഗ്ഗസഭാഗം ജാനന്തീതി. ഥേരാ ആഗമേസും. ഥേരോ ഗാമം പാവിസി. ധുരഗേഹേയേവ മഹാഉപാസികാ ഖീരഭത്തം സജ്ജേത്വാ ഥേരം ഓലോകയമാനാ ഠിതാ ഥേരസ്സ ദ്വാരം സമ്പത്തസ്സേവ പത്തം പൂരേത്വാ അദാസി. സോ തം ആദായ ഥേരാനം സന്തികം ഗന്ത്വാ ''ഗണ്ഹഥ , ഭന്തേ''തി സങ്ഘത്ഥേരം ആഹ. ഥേരോ ''അമ്ഹേഹി എത്തകേഹി കിഞ്ചി ന ലദ്ധം, അയം സീഘമേവ ഗഹേത്വാ ആഗതോ, കിം നു ഖോ''തി സേസാനം മുഖം ഓലോകേസി. ഥേരോ ഓലോകനാകാരേനേവ ഞത്വാ, ''ഭന്തേ, ധമ്മേന സമേന ലദ്ധോ, നിക്കുക്കുച്ചാ ഗണ്ഹഥാ''തി ആദിതോ പട്ഠായ സബ്ബേസം യാവദത്ഥം ദത്വാ അത്തനാപി യാവദത്ഥം ഭുഞ്ജി.

അഥ നം ഭത്തകിച്ചാവസാനേ ഥേരാ പുച്ഛിംസു - ''കദാ, ആവുസോ, ലോകുത്തരധമ്മം പടിവിജ്ഝീ''തി? നത്ഥി മേ, ഭന്തേ, ലോകുത്തരധമ്മോതി. ഝാനലാഭീസി, ആവുസോതി. എതമ്പി, ഭന്തേ, നത്ഥീതി? നനു, ആവുസോ, പാടിഹാരിയന്തി. സാരണീയധമ്മോ മേ, ഭന്തേ, പൂരിതോ, തസ്സ മേ പൂരിതകാലതോ പട്ഠായ സചേപി ഭിക്ഖുസതസഹസ്സം ഹോതി, പത്തഗതം ന ഖീയതീതി. സാധു സാധു, സപ്പുരിസ, അനുച്ഛവികമിദം തുയ്ഹന്തി. ഇദം താവ **പത്തഗതം ന ഖീയതീ**തി എത്ഥ വത്ഥു.

അയമേവ പന ഥേരോ ചേതിയപബ്ബതേ ഗിരിഭണ്ഡമഹാപൂജായ ദാനട്ഠാനം ഗന്ത്വാ ''ഇമസ്മിം ദാനേ കിം വരഭണ്ഡ''ന്തി പുച്ഛി. ദ്വേ സാടകാ, ഭന്തേതി. എതേ മയ്ഹം പാപുണിസ്സന്തീതി? തം സുത്വാ അമച്ചോ രഞ്ഞോ ആരോചേസി - ''എകോ ദഹരോ എവം വദതീ''തി. ''ദഹരസ്സ എവം ചിത്തം, മഹാഥേരാനം പന സുഖുമസാടകാ വട്ടന്തീ''തി വത്വാ ''മഹാഥേരാനം ദസ്സാമീ''തി ഠപേസി. തസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘേ പടിപാടിയാ ഠിതേ ദേന്തസ്സ മത്ഥകേ ഠപിതാപി തേ സാടകാ ഹത്ഥം നാരോഹന്തി, അഞ്ഞേവ ആരോഹന്തി. ദഹരസ്സ ദാനകാലേ പന ഹത്ഥം ആരുള്ഹാ. സോ തസ്സ ഹത്ഥേ ഠപേത്വാ അമച്ചസ്സ മുഖം ഓലോകേത്വാ ദഹരം നിസീദാപേത്വാ ദാനം ദത്വാ സങ്ഘം വിസ്സജ്ജേത്വാ ദഹരസ്സ സന്തികേ നിസീദിത്വാ ''കദാ, ഭന്തേ, ഇമം ധമ്മം പടിവിജ്ഝിത്ഥാ''തി ആഹ. സോ പരിയായേനപി അസന്തം അവദന്തോ ''നത്ഥി മയ്ഹം, മഹാരാജ, ലോകുത്തരധമ്മോ''തി ആഹ. നനു, ഭന്തേ, പുബ്ബേവ അവചുത്ഥാതി. ആമ, മഹാരാജ, സാരണീയധമ്മപൂരകോ അഹം, തസ്സ മേ ധമ്മസ്സ പൂരിതകാലതോ പട്ഠായ ഭാജനീയഭണ്ഡട്ഠാനേ അഗ്ഗഭണ്ഡം പാപുണാതീതി. ''സാധു സാധു, ഭന്തേ, അനുച്ഛവികമിദം തുമ്ഹാക''ന്തി വത്വാ പക്കാമി. ഇദം **ഭാജനീയഭണ്ഡട്ഠാനേ അഗ്ഗഭണ്ഡം പാപുണാതീ**തി എത്ഥ വത്ഥു.

ബ്രാഹ്മണതിസ്സഭയേ പന ഭാതരഗാമവാസിനോ നാഗത്ഥേരിയാ അനാരോചേത്വാവ പലായിംസു. ഥേരീ പച്ചൂസസമയേ “അതിവിയ അപ്പനിഗ്ഘോസോ ഗാമോ, ഉപധാരേഥ താവാ”തി ദഹരഭിക്ഖുനിയോ ആഹ. താ ഗന്ത്വാ സബ്ബേസം ഗതഭാവം ഞത്വാ ആഗമ്മ ഥേരിയാ ആരോചേസും. സാ സുത്വാ “മാ തുമ്ഹേ തേസം ഗതഭാവം ചിന്തയിത്ഥ, അത്തനോ ഉദ്ദേസപരിപുച്ഛായോനിസോമനസികാരേസുയേവ യോഗം കരോഥാ”തി വത്വാ ഭിക്ഖാചാരവേലായം പാരുപിത്വാ അത്തദ്വാദസമാ ഗാമദ്വാരേ നിഗ്രോധരുക്ഖമൂലേ അട്ഠാസി. രുക്ഖേ അധിവത്ഥാ ദേവതാ ദ്വാദസന്നമ്പി ഭിക്ഖുനീനം പിണ്ഡപാതം ദത്വാ, “അയ്യേ, അഞ്ഞത്ഥ മാ ഗച്ഛഥ, നിച്ചം ഇധേവ ആഗച്ഛേയ്യാഥാ”തി ആഹ. ഥേരിയാ പന കനിട്ഠഭാതാ നാഗത്ഥേരോ നാമ അത്ഥി. സോ “മഹന്തം ഭയം, ന സക്കാ യാപേതും, പരതീരം ഗമിസ്സാമീ”തി അത്തദ്വാദസമോവ അത്തനോ വസനട്ഠാനാ നിക്ഖന്തോ “ഥേരിം ദിസ്വാ ഗമിസ്സാമീ”തി ഭാതരഗാമം ആഗതോ. ഥേരീ “ഥേരാ ആഗതാ”തി സുത്വാ തേസം സന്തികം ഗന്ത്വാ “കിം അയ്യാ”തി പുച്ഛി. സോ തം പവത്തിം ആരോചേസി. സാ “അജ്ജ ഏകദിവസം വിഹാരേവ വസിത്വാ സ്വേ ഗമിസ്സഥാ”തി ആഹ. ഥേരാ വിഹാരം അഗമിംസു.

ഥേരീ പുനദിവസേ രുക്ഖമൂലേ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ ഥേരം ഉപസങ്കമിത്വാ “ഇമം പിണ്ഡപാതം പരിഭുഞ്ജഥാ”തി ആഹ. ഥേരോ “വട്ടിസ്സതി ഥേരീ”തി വത്വാ തുണ്ഹീ അട്ഠാസി. ധമ്മികോ, താത, പിണ്ഡപാതോ, കുക്കുച്ചം അകത്വാ പരിഭുഞ്ജഥാതി . വട്ടിസ്സതി ഥേരീതി? സാ പത്തം ഗഹേത്വാ ആകാസേ ഖിപി, പത്തോ ആകാസേ അട്ഠാസി. ഥേരോ “സത്തതാലമത്തേ ഠിതമ്പി ഭിക്ഖുനീഭത്തമേവ ഥേരീ”തി വത്വാ “ഭയം നാമ സബ്ബകാലം ന ഹോതി, ഭയേ വൂപസന്തേ അരിയവംസം കഥയമാനോ, ‘ഭോ പിണ്ഡപാതിക, ഭിക്ഖുനീഭത്തം ഭുഞ്ജിത്വാ വീതിനാമയിത്ഥാ’തി ചിത്തേന അനുവദിയമാനോ സന്ഥമ്ഭിതും ന സക്ഖിസ്സാമി, അപ്പമത്താ ഹോഥ ഥേരിയോ”തി മഗ്ഗം പടിപജ്ജി.

രുക്ഖദേവതാപി “സചേ ഥേരോ ഥേരിയാ ഹത്ഥതോ പിണ്ഡപാതം പരിഭുഞ്ജിസ്സതി, ന തം നിവത്തേസ്സാമി. സചേ ന പരിഭുഞ്ജിസ്സതി, നിവത്തേസ്സാമീ”തി ചിന്തയമാനാ ഠത്വാ ഥേരസ്സ ഗമനം ദിസ്വാ രുക്ഖാ ഓരുയ്ഹ “പത്തം, ഭന്തേ, ദേഥാ”തി വത്വാ പത്തം ഗഹേത്വാ ഥേരം രുക്ഖമൂലംയേവ ആനേത്വാ ആസനം പഞ്ഞാപേത്വാ പിണ്ഡപാതം ദത്വാ കതഭത്തകിച്ചം പടിഞ്ഞം കാരേത്വാ ദ്വാദസ ഭിക്ഖുനിയോ ദ്വാദസ ച ഭിക്ഖൂ സത്ത വസ്സാനി ഉപട്ഠഹി. ഇദം **ദേവതാ ഉസ്സുക്കം ആപജ്ജന്തീ**തി ഏത്ഥ വത്ഥു. തത്ര ഹി ഥേരീ സാരണീയധമ്മപൂരികാ അഹോസി.

അഖണ്ഡാനീതിആദീസു യസ്സ സത്തസു ആപത്തിക്ഖന്ധേസു ആദിമ്ഹി വാ അന്തേ വാ സിക്ഖാപദം ഭിന്നം ഹോതി, തസ്സ സീലം പരിയന്തേ ഛിന്നസാടകോ വിയ **ഖണ്ഡം** നാമ. യസ്സ പന വേമജ്ഝേ ഭിന്നം, തസ്സ ഛിദ്ദസാടകോ വിയ **ഛിദ്ദം** നാമ ഹോതി. യസ്സ പടിപാടിയാ ദ്വേ തീണി ഭിന്നാനി, തസ്സ പിട്ഠിയം വാ കുച്ഛിയം വാ ഉട്ഠിതേന വിസഭാഗവണ്ണേന കാളരത്താദീനം അഞ്ഞതരവണ്ണാ ഗാവീ വിയ **സബലം** നാമ ഹോതി. യസ്സ അന്തരന്തരാ ഭിന്നാനി, തസ്സ അന്തരന്തരാ വിസഭാഗബിന്ദുവിചിത്രാ ഗാവീ വിയ **കമ്മാസം** നാമ ഹോതി. യസ്സ പന സബ്ബേന സബ്ബം അഭിന്നാനി, തസ്സ താനി സീലാനി **അഖണ്ഡാനി അച്ഛിദ്ദാനി അസബലാനി അകമ്മാസാനി** നാമ ഹോന്തി.

താനി പനേതാനി തണ്ഹാദാസബ്യതോ മോചേത്വാ ഭുജിസ്സഭാവകരണതോ **ഭുജിസ്സാനി,** ബുദ്ധാദീഹി വിഞ്ഞൂഹി പസത്ഥത്താ **വിഞ്ഞുപ്പസത്ഥാനി,** തണ്ഹാദിട്ഠീഹി അപരാമട്ഠത്താ "ഇദം നാമ ത്വം ആപന്നപുബ്ബോ"തി കേനചി പരാമട്ഠും അസക്കുണേയ്യത്താ ച **അപരാമട്ഠാനി,** ഉപചാരസമാധിം അപ്പനാസമാധിം വാ സംവത്തയന്തീതി **സമാധിസംവത്തനികാനീ**തി വുച്ചന്തി.

സീലസാമഞ്ഞഗതോ വിഹരതീതി തേസു തേസു ദിസാഭാഗേസു വിഹരന്തേഹി ഭിക്ഖൂഹി സദ്ധിം സമാനഭാവൂപഗതസീലോ വിഹരതി. സോതാപന്നാദീനഞ്ഹി സീലം സമുദ്ദന്തരേപി ദേവലോകേപി വസന്താനം അഞ്ഞേസം സോതാപന്നാദീനം സീലേന സമാനമേവ ഹോതി, നത്ഥി മഗ്ഗസീലേ നാനത്തം. തം സന്ധായേതം വുത്തം.

യായം ദിട്ഠീതി മഗ്ഗസമ്പയുത്താ സമ്മാദിട്ഠി. **അരിയാ**തി നിദ്ദോസാ. നിയ്യാതീതി **നിയ്യാനികാ. തക്കരസ്സാ**തി യോ തഥാകാരീ ഹോതി. **ദുക്ഖക്ഖയായാ**തി സബ്ബദുക്ഖക്ഖയത്ഥം. **ദിട്ഠിസാമഞ്ഞഗതോ**തി സമാനദിട്ഠിഭാവം ഉപഗതോ ഹുത്വാ വിഹരതീതി.

൨. ദുതിയസാരണീയസുത്തവണ്ണനാ

൧൨. ദുതിയേ യോ തേ ധമ്മേ പൂരേതി, തം സബ്രഹ്മചാരീനം പിയം കരോന്തീതി **പിയകരണാ**. ഗരും കരോന്തീതി **ഗരുകരണാ. സങ്ഗഹായാ**തി സങ്ഗണ്ഹനത്ഥായ. **അവിവാദായാ**തി അവിവദനത്ഥായ. **സാമഗ്ഗിയാ**തി സമഗ്ഗഭാവത്ഥായ. **ഏകീഭാവായാ**തി ഏകഭാവത്ഥായ നിന്നാനാകരണായ. **സംവത്തന്തീ**തി വത്തന്തി പവത്തന്തി.

൩. നിസ്സാരണീയസുത്തവണ്ണനാ

൧൩. തതിയേ **നിസ്സാരണീയാ ധാതുയോ**തി നിസ്സരണധാതുയോവ. **മേത്താ ഹി ഖോ മേ ചേതോവിമുത്തീ**തി ഏത്ഥ പച്ചനീകധമ്മേഹി വിമുത്തത്താ തികചതുക്കജ്ഝാനികാ മേത്താവ മേത്താചേതോവിമുത്തി നാമ . **ഭാവിതാ**തി വഡ്ഢിതാ. **ബഹുലീകതാ**തി പുനപ്പുനം കതാ. **യാനീകതാ**തി യുത്തയാനസദിസാ കതാ. **വത്ഥുകതാ**തി പതിട്ഠാ കതാ. **അനുട്ഠിതാ**തി അധിട്ഠിതാ. **പരിചിതാ**തി സമന്തതോ ചിതാ ആചിതാ ഉപചിതാ. **സുസമാരദ്ധാ**തി സുപ്പഗുണകരണേന സുട്ഠു സമാരദ്ധാ. **പരിയാദായ തിട്ഠതീ**തി പരിയാദിയിത്വാ ഗഹേത്വാ തിട്ഠതി. **മാ ഹേവന്തിസ്സ വചനീയോ**തി യസ്മാ അഭൂതബ്യാകരണം ബ്യാകരോതി, തസ്മാ "മാ ഏവം ഭണീ"തി വത്തബ്ബോ. **യദിദം മേത്താചേതോവിമുത്തീ**തി യാ അയം മേത്താചേതോവിമുത്തി, ഇദം നിസ്സരണം ബ്യാപാദസ്സ, ബ്യാപാദതോ നിസ്സടാതി അത്ഥോ. യോ പന മേത്തായ തികചതുക്കജ്ഝാനതോ വുട്ഠിതോ സങ്ഖാരേ സമ്മസിത്വാ തതിയമഗ്ഗം പത്വാ "പുന ബ്യാപാദോ നത്ഥീ"തി തതിയഫലേന നിബ്ബാനം പസ്സതി, തസ്സ ചിത്തം അച്ചന്തനിസ്സരണം ബ്യാപാദസ്സ. ഏതേനുപായേന സബ്ബത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

അനിമിത്താ ചേതോവിമുത്തീതി ബലവവിപസ്സനാ. ദീഘഭാണകാ പന അരഹത്തഫലസമാപത്തീതി വദന്തി. സാ ഹി രാഗനിമിത്താദീനഞ്ചേവ രൂപനിമിത്താദീനഞ്ച നിച്ചനിമിത്താദീനഞ്ച അഭാവാ അനിമിത്താതി വുത്താ. **നിമിത്താനുസാരീ**തി വുത്തപ്പഭേദം നിമിത്തം അനുസരണസഭാവം.

അസ്മീതി അസ്മിമാനോ. **അയമഹമസ്മീ**തി പഞ്ചസു ഖന്ധേസു അയം നാമ അഹം അസ്മീതി. ഏത്താവതാ അരഹത്തം ബ്യാകതം ഹോതി. **വിചികിച്ഛാകഥംകഥാസല്ല**ന്തി വിചികിച്ഛാഭൂതം കഥംകഥാസല്ലം. **മാ ഹേവന്തിസ്സ വചനീയോ**തി സചേ തേ പഠമമഗ്ഗവജ്ഝാ വിചികിച്ഛാ ഉപ്പജ്ജതി, അരഹത്തബ്യാകരണം മിച്ഛാ ഹോതി, തസ്മാ “മാ അഭൂതം ഗണ്ഹീ”തി വാരേതബ്ബോ. **അസ്മീതി മാനസമുഗ്ഘാതോ**തി അരഹത്തമഗ്ഗോ. അരഹത്തമഗ്ഗഫലവസേന ഹി നിബ്ബാനേ ദിട്ഠേ പുന അസ്മിമാനോ നത്ഥീതി അരഹത്തമഗ്ഗോ “അസ്മീതി മാനസമുഗ്ഘാതോ”തി വുത്തോ. ഇതി ഇമസ്മിം സുത്തേ അഭൂതബ്യാകരണം നാമ കഥിതം.

൪. ഭദ്ദകസുത്തവണ്ണനാ

൧൪. ചതുത്ഥേ **ന ഭദ്ദക**ന്തി ന ലദ്ധകം. തത്ഥ യോ ഹി ഭീതഭീതോ മരതി, തസ്സ ന ഭദ്ദകം മരണം ഹോതി. യോ അപായേ പടിസന്ധിം ഗണ്ഹാതി, തസ്സ ന ഭദ്ദികാ കാലകിരിയാ ഹോതി. **കമ്മാരാമോ**തിആദീസു ആരമണം ആരാമോ, അഭിരതീതി അത്ഥോ. വിഹാരകരണാദിമ്ഹി നവകമ്മേ ആരാമോ അസ്സാതി **കമ്മാരാമോ**. തസ്മിംയേവ കമ്മേ രതോതി **കമ്മരതോ**. തദേവ കമ്മാരാമതം പുനപ്പുനം യുത്തോതി **അനുയുത്തോ**. ഏസ നയോ സബ്ബത്ഥ. ഏത്ഥ ച **ഭസ്സ**ന്തി ആലാപസല്ലാപോ. **നിദ്ദാ**തി സോപ്പം. **സങ്ഗണികാ**തി ഗണസങ്ഗണികാ. സാ “ഏകസ്സ ദുതിയോ ഹോതി, ദ്വിന്നം ഹോതി തതിയകോ”തിആദിനാ നയേന വേദിതബ്ബോ. **സംസഗ്ഗോ**തി ദസ്സനസവനസമുല്ലാപസമ്ഭോഗകായസംസഗ്ഗവസേന പവത്തോ സംസട്ഠഭാവോ. **പപഞ്ചോ**തി തണ്ഹാദിട്ഠിമാനവസേന പവത്തോ മദനാകാരസണ്ഠിതോ കിലേസപപഞ്ചോ. **സക്കായ**ന്തി തേഭൂമകവട്ടം. **സമ്മാ ദുക്ഖസ്സ അന്തകിരിയായാ**തി ഹേതുനാ നയേന സകലവട്ടദുക്ഖസ്സ പരിവടുമപരിച്ഛേദകരണത്ഥം. **മഗോ**തി മഗസദിസോ. **നിപ്പപഞ്ചപദേ**തി നിബ്ബാനപദേ. **ആരാധയീ**തി പരിപൂരയി തം സമ്പാദേസീതി.

൫. അനുതപ്പിയസുത്തവണ്ണനാ

൧൫. പഞ്ചമേ **അനുതപ്പാ**തി അനുസോചിതബ്ബാ അനുതാപകാരീ. ഇമേസു ദ്വീസുപി സുത്തേസു ഗാഥാസു ച വട്ടവിവട്ടം കഥിതം.

൬. നകുലപിതുസുത്തവണ്ണനാ

൧൬. ഛട്ഠേ **ബാള്ഹഗിലാനോ**തി അധിമത്തഗിലാനോ. **ഏതദവോചാ**തി സാമികസ്സ ഭേസജ്ജം കത്വാ ബ്യാധിം വൂപസമേതും അസക്കോന്തീ ഇദാനി സീഹനാദം നദിത്വാ സച്ചകിരിയായ ബ്യാധിം വൂപസമേതും സന്തികേ നിസീദിത്വാ ഏതം “മാ ഖോ ത്വ”ന്തിആദിവചനം അവോച. **സാപേക്ഖോ**തി സതണ്ഹോ. **ന നകുലമാതാ**തി ഏത്ഥ ന-കാരോ ന സക്ഖതീതി ഏവം പരപദേന യോജേതബ്ബോ. **സന്ഥരിതു**ന്തി നിച്ഛിദ്ദം കാതും, സണ്ഠപേതുന്തി അത്ഥോ. **വേണിം ഓലിഖിതു**ന്തി ഏളകലോമാനി കപ്പേത്വാ വിജടേത്വാ വേണിം കാതും.

അഞ്ഞം ഘരം ഗമിസ്സതീതി അഞ്ഞം സാമികം ഗണ്ഹിസ്സതി. **സോളസ വസ്സാനി ഗഹട്ഠകം ബ്രഹ്മചരിയം സമാചിണ്ണ**ന്തി ഇതോ സോളസവസ്സമത്ഥകേ ഗഹട്ഠബ്രഹ്മചരിയവാസോ സമാചിണ്ണോ. **ദസ്സനകാമതരാ**തി അതിരേകേന

ദസ്സനകാമാ. ഇമേഹി തീഹി അങ്ഗേഹി സീഹനാദം നദിത്വാ ‟ഇമിനാ സച്ചേന തവ സരീരേ ബ്യാധി ഫാസു ഹോതൂ”തി സച്ചകിരിയം അകാസി.

ഇദാനി ഭഗവന്തം സക്ഖിം കത്വാ അത്തനോ സീലാദിഗുണേഹിപി സച്ചകിരിയം കാതും **സിയാ ഖോ പന തേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പരിപൂരകാരിനീ**തി സമത്തകാരിനീ. **ചേതോസമഥസ്സാ**തി സമാധികമ്മട്ഠാനസ്സ. **ഓഗാധപ്പത്താ**തി ഓഗാധം അനുപ്പവേസം പത്താ. **പതിഗാധപ്പത്താ**തി പതിഗാധം പതിട്ഠം പത്താ. **അസ്സാസപ്പത്താ**തി അസ്സാസം അവസ്സയം പത്താ. **വേസാരജ്ജപ്പത്താ**തി സോമനസ്സഞാണം പത്താ. **അപരപ്പച്ചയാ**തി പരപ്പച്ചയോ വുച്ചതി പരസദ്ധാ പരപത്തിയായനാ, തായ വിരഹിതാതി അത്ഥോ. ഇമേഹി തീഹി അങ്ഗേഹി അത്തനോ ഗുണേ ആരബ്ഭ സച്ചകിരിയം അകാസി. **ഗിലാനാ വുട്ഠിതോ**തി ഗിലാനോ ഹുത്വാ വുട്ഠിതോ. **യാവതാ**തി യത്തികായോ. **താസം അഞ്ഞതരാ**തി താസം അന്തരേ ഏകാ. **അനുകമ്പികാ**തി ഹിതാനുകമ്പികാ. **ഓവാദികാ**തി ഓവാദദായികാ. **അനുസാസികാ**തി അനുസിട്ഠിദായികാ.

൭. സോപ്പസുത്തവണ്ണനാ

൬൭. സത്തമേ **പടിസല്ലാനാ വുട്ഠിതോ**തി ഏകീഭാവായ ധമ്മനിജ്ഝാനക്ഖന്തിതോ ഫലസമാപത്തിവിഹാരതോ വുട്ഠിതോ. **യഥാവിഹാര**ന്തി അത്തനോ അത്തനോ വസനവിഹാരം. **നവാ**തി പബ്ബജ്ജായ നവകാ. തേ പഞ്ചസതമത്താ അഹേസും. **കാകച്ഛമാനാ**തി കാകസദ്ദം കരോന്താ ദന്തേ ഖാദന്താ. **ഥേരാ**തി ഥിരഭാവം പത്താ. **തേന നോ**തി തേന നു. **സേയ്യസുഖാദീനി** ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥാനേവ. **രട്ഠികോ**തി യോ രട്ഠം ഭുഞ്ജതി. **പേത്തണികോ**തി യോ പിതരാ ഭുത്താനുഭുത്തം ഭുഞ്ജതി. **സേനാപതികോ**തി സേനായ ജേട്ഠകോ. **ഗാമഗാമണികോ**തി ഗാമഭോജകോ. **പൂഗഗാമണികോ**തി ഗണജേട്ഠകോ. **അവിപസ്സകോ കുസലാനം ധമ്മാന**ന്തി കുസലാനം ധമ്മാനം അനേസകോ അഗവേസകോ ഹുത്വാ. **ബോധിപക്ഖിയാനം ധമ്മാന**ന്തി സത്തതിംസായ ബോധിപക്ഖിയധമ്മാനം.

൮. മച്ഛബന്ധസുത്തവണ്ണനാ

൬൮. അട്ഠമേ **മച്ഛിക**ന്തി മച്ഛഘാതകം. ഹത്ഥിനാ യാതീതി **ഹത്ഥിയായീ**. പരതോപി ഏസേവ നയോ. **വജ്ഝേ**തി വധിതബ്ബേ. **വധായനീതേ**തി വധായ ഉപനീതേ. **പാപകേന മനസാ**തി ലാമകേന വധകചിത്തേന. പാളിയം പന വധായുപനീതേതി ലിഖന്തി. **മാഗവികോ**തി മിഗഘാതകോ. **കോ പന വാദോ മനുസ്സഭൂത**ന്തി യോ മനുസ്സഭൂതം പാപകേന മനസാ അനുപേക്ഖതി, തസ്സ സമ്പത്തിയാ അഭാവേ കിമേവ വത്തബ്ബം. ഇദം പാപകസ്സ കമ്മുനോ അനിട്ഠഫലഭാവം ദസ്സേതും വുത്തം. യേസം പന താദിസം കമ്മം കരോന്താനമ്പി യസപടിലാഭോ ഹോതി, തേസം തം അകുസലം നിസ്സായ കുസലം വിപച്ചതീതി വേദിതബ്ബം . തേന പനസ്സ അകുസലകമ്മേന ഉപഹതത്താ വിപാകോ ന ചിരട്ഠിതികോ ഹോതി. ഇമസ്മിം സുത്തേ അകുസലപക്ഖോവ കഥിതോ.

൯. പഠമമരണസ്സതിസുത്തവണ്ണനാ

൯൯. നവമേ **നാതികേ**തി ഏവംനാമകേ ഗാമേ. **ഗിഞ്ജകാവസഥേ**തി ഇട്ഠകാമയേ പാസാദേ. **അമതോഗധാ**തി നിബ്ബാനോഗധാ, നിബ്ബാനപതിട്ഠാതി അത്ഥോ. **ഭാവേഥ നോ**തി ഭാവേഥ നു. **മരണസ്സതി**ന്തി മരണസ്സതികമ്മട്ഠാനം. **അഹോ വതാ**തി പത്ഥനത്ഥേ നിപാതോ. **ബഹും വത മേ കതം അസ്സാ**തി തുമ്ഹാകം സാസനേ മമ കിച്ചം ബഹു കതം അസ്സ. **തദന്തര**ന്തി തം അന്തരം ഖണം ഓകാസം. **അസ്സസിത്വാ വാ പസ്സസാമീ**തി ഏത്ഥ അസ്സാസോ വുച്ചതി അന്തോ പവിസനവാതോ, പസ്സാസോ ബഹി നിക്ഖമനവാതോ. ഇതി അയം ഭിക്ഖു യാവ അന്തോ പവിട്ഠവാതോ ബഹി നിക്ഖമതി, ബഹി നിക്ഖന്തോ വാതോ അന്തോ പവിസതി, താവ ജീവിതം പത്ഥേന്തോ ഏവമാഹ. **ദന്ധ**ന്തി മന്ദം ഗരുകം അസീഘപ്പവത്തം. **ആസവാനം ഖയായാ**തി അരഹത്തഫലത്ഥായ. ഇമസ്മിം സുത്തേ മരണസ്സതി അരഹത്തം പാപേത്വാ കഥിതാതി.

൧൦. ദുതിയമരണസ്സതിസുത്തവണ്ണനാ

൭൦. ദസമേ **പതിഗതായാ**തി പടിപന്നായ. **ഇതി പടിസഞ്ചിക്ഖതീ**തി ഏവം പച്ചവേക്ഖതി. **സോ മമസ്സ അന്തരായോ**തി ഏത്ഥ തിവിധോ അന്തരായോ ജീവിതന്തരായോ, സമണധമ്മന്തരായോ, പുഥുജ്ജനകാലകിരിയം കരോന്തസ്സ സഗ്ഗന്തരായോ ചേവ മഗ്ഗന്തരായോ ചാതി. തം സബ്ബമ്പി സന്ധായേവമാഹ. **ബ്യാപജ്ജേയ്യാ**തി അജിണ്ണകാദിവസേന വിപജ്ജേയ്യ. **അധിമത്തോ**തി ബലവാ. **ഛന്ദോ**തി കത്തുകമ്യതാഛന്ദോ. **വായാമോ**തി പയോഗവീരിയം. **ഉസ്സാഹോ**തി ഉസ്സാപനവീരിയം. **ഉസ്സോള്ഹീ**തി സമ്പാദനവീരിയം. **അപ്പടിവാനീ**തി അനുക്കണ്ഠനാ അപ്പടിസങ്ഘരണാ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

സാരണീയവഗ്ഗോ ദുതിയോ.

൯. അനുത്തരിയവഗ്ഗോ

൧-൨. സാമകസുത്താദിവണ്ണനാ

൮൧-൮൨. തതിയസ്സ പഠമേ **സാമഗാമകേ**തി സാമകാനം ഉസ്സന്നത്താ ഏവംലദ്ധനാമേ ഗാമകേ. **പോക്ഖരണിയായ**ന്തി പോക്ഖരണിയാനാമകേ വിഹാരേ. **അഭിക്കന്തായ രത്തിയാ**തി രത്തിയാ പഠമയാമം അതിക്കമ്മ മജ്ഝിമയാമേ സമ്പത്തേ. **അഭിക്കന്തവണ്ണാ**തി അഭിക്കന്തഅതിമനാപവണ്ണാ. **കേവലകപ്പ**ന്തി സകലകപ്പം. **പോക്ഖരണിയം ഓഭാസേത്വാ**തി പോക്ഖരണിയാനാമകം മഹാവിഹാരം അത്തനോ ഓഭാസേന ഫരിത്വാ. **സമനുഞ്ഞോ**തി സമാനഅനുഞ്ഞോ സമാനചിത്തോ. **ദോവചസ്സതാ**തി ദുബ്ബചഭാവോ. **പാപമിത്തതാ**തി ലാമകമിത്തതാ . ഇമസ്മിം സുത്തേ പരിഹാനിയധമ്മാവ കഥിതാ. ദുതിയേ അപരിഹാനിയധമ്മാ ലോകുത്തരമിസ്സകാ കഥിതാ.

൩. ഭയസുത്തവണ്ണനാ

൮൩. തതിയേ **കാമരാഗരത്തായ**ന്തി കാമരാഗരത്തോ അയം. **ഛന്ദരാഗവിനിബദ്ധോ**തി ഛന്ദരാഗേന വിനിബദ്ധോ. **ഭയാ**തി ചിത്തുത്രാസഭയാ. **പങ്കാ**തി കിലേസപങ്കതോ. **സങ്ഗോ പങ്കോ ച ഉഭയ**ന്തി സങ്ഗോ ച പങ്കോ ച ഇദമ്പി ഉഭയം. **ഏതേ കാമാ പവുച്ചന്തി, യത്ഥ സത്തോ പുഥുജ്ജനോ**തി യസ്മിം സങ്ഗേ ച പങ്കേ ച പുഥുജ്ജനോ സത്തോ ലഗ്ഗോ ലഗ്ഗിതോ പലിബുദ്ധോ. **ഉപാദാനേ**തി ചതുബ്ബിധേ ഉപാദാനേ. **ജാതിമരണസമ്ഭവേ**തി ജാതിയാ ച മരണസ്സ ച സമ്ഭവേ പച്ചയഭൂതേ. **അനുപാദാ വിമുച്ചന്തീ**തി അനുപാദിയിത്വാ വിമുച്ചന്തി. **ജാതിമരണസങ്ഖയേ**തി ജാതിമരണാനം സങ്ഖയസങ്ഖാതേ നിബ്ബാനേ, നിബ്ബാനാരമ്മണായ വിമുത്തിയാ വിമുച്ചന്തീതി അത്ഥോ. ഇമസ്മിം ഠാനേ വിവട്ടേത്വാ അരഹത്തമേവ പത്തോ ഏസ ഭിക്ഖു. ഇദാനി തം ഖീണാസവം ഥോമേന്തോ **തേ ഖേമപ്പത്താ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഖേമപ്പത്താ**തി ഖേമഭാവം പത്താ. **സുഖിനോ**തി ലോകുത്തരസുഖേന സുഖിതാ. **ദിട്ഠധമ്മാഭിനിബ്ബുതാ**തി അബ്ഭന്തരേ കിലേസാഭാവേന ദിട്ഠധമ്മേയേവ അഭിനിബ്ബുതാ. ഇമസ്മിം സുത്തേ വട്ടമേവ കഥേത്വാ ഗാഥാസു വട്ടവിവടം കഥിതം.

൪. ഹിമവന്തസുത്തവണ്ണനാ

൮൪. ചതുത്ഥേ **പദാലേയ്യാ**തി ഭിന്ദേയ്യ. **ഛവായാ**തി ലാമികായ. **സമാധിസ്സ സമാപത്തികുസലോ ഹോതീ**തി ആഹാരസപ്പായഉതുസപ്പായാനി പരിഗ്ഗഹേത്വാ സമാധിം സമാപജ്ജിതും കുസലോ ഹോതി ഛേകോ സമത്ഥോ പടിബലോ. **സമാധിസ്സ ഠിതികുസലോ**തി സമാധിസ്സ ഠിതിയം കുസലോ, സമാധിം ഠപേതും സക്കോതീതി അത്ഥോ. **സമാധിസ്സ വുട്ഠാനകുസലോ**തി സമാധിസ്സ വുട്ഠാനേ കുസലോ, യഥാപരിച്ഛേദേന വുട്ഠാതും സക്കോതീതി അത്ഥോ. **സമാധിസ്സ കല്ലിതകുസലോ**തി സമാധിസ്സ കല്ലതായ കുസലോ, സമാധിചിത്തം ഹാസേതും കല്ലം കാതും സക്കോതീതി അത്ഥോ. **സമാധിസ്സ ഗോചരകുസലോ**തി സമാധിസ്സ അസപ്പായേ അനുപകാരകേ ധമ്മേ വജ്ജേത്വാ സപ്പായേ ഉപകാരകേ സേവന്തോപി, ''അയം സമാധിനിമിത്താരമ്മണോ അയം ലക്ഖണാരമ്മണോ''തി

ജാനന്തോപി സമാധിസ്സ ഗോചരകുസലോ നാമ ഹോതി. **സമാധിസ്സ അഭിനീഹാരകുസലോ**തി ഉപരിഉപരിസമാപത്തിസമാപജ്ജനത്ഥായ പഠമജ്ഝാനാദിസമാധിം അഭിനീഹരിതും സക്കോന്തോ സമാധിസ്സ അഭിനീഹാരകുസലോ നാമ ഹോതി. സോ പഠമജ്ഝാനാ വുട്ഠായ ദുതിയം സമാപജ്ജതി, ദുതിയജ്ഝാനാ...പേ... തതിയജ്ഝാനാ വുട്ഠായ ചതുത്ഥം സമാപജ്ജതീതി.

൫. അനുസ്സതിട്ഠാനസുത്തവണ്ണനാ

൨൫. പഞ്ചമേ **അനുസ്സതിട്ഠാനാനീ**തി അനുസ്സതികാരണാനി. **ഇതിപി സോ ഭഗവാ**തിആദീനി വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ (വിസുദ്ധി॰ ൧.൧൨൩ ആദയോ) വിത്ഥാരിതാനേവ. **ഇദമ്പി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ആരമ്മണം കരിത്വാ**തി ഇദം ബുദ്ധാനുസ്സതികമ്മട്ഠാനം ആരമ്മണം കരിത്വാ. **വിസുജ്ഝന്തീ**തി പരമവിസുദ്ധിം നിബ്ബാനം പാപുണന്തി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവ. ഇമസ്മിം പന സുത്തേ ഛ അനുസ്സതിട്ഠാനാനി മിസ്സകാനി കഥിതാനീതി വേദിതബ്ബാനി.

൬. മഹാകച്ചാനസുത്തവണ്ണനാ

൨൬. ഛട്ഠേ **സമ്ബാധേ**തി പഞ്ചകാമഗുണസമ്ബാധേ. **ഓകാസാധിഗമോ**തി എത്ഥ ഓകാസാ വുച്ചന്തി ഛ അനുസ്സതിട്ഠാനാനി, തേസം അധിഗമോ. **വിസുദ്ധിയാ**തി വിസുജ്ഝനത്ഥായ. **സോകപരിദേവാനം സമതിക്കമായാ**തി സോകാനഞ്ച പരിദേവാനഞ്ച സമതിക്കമത്ഥായ. **അത്ഥങ്ഗമായാ**തി അത്ഥം ഗമനത്ഥായ . **ഞായസ്സ അധിഗമായാ**തി സഹവിപസ്സനകസ്സ മഗ്ഗസ്സ അധിഗമനത്ഥായ. **നിബ്ബാനസ്സ സച്ഛികിരിയായാ**തി അപച്ചയപരിനിബ്ബാനസ്സ പച്ചക്ഖകിരിയത്ഥായ.

സബ്ബസോതി സബ്ബാകാരേന. **ആകാസസമേനാ**തി അലഗ്ഗനട്ഠേന ചേവ അപലിബുദ്ധട്ഠേന ച ആകാസസദിസേന. **വിപുലേനാ**തി ന പരിത്തകേന. **മഹഗ്ഗതേനാ**തി മഹന്തഭാവം ഗതേന, മഹന്തേഹി വാ അരിയസാവകേഹി ഗതേന, പടിപന്നേനാതി അത്ഥോ. **അപ്പമാണേനാ**തി ഫരണഅപ്പമാണതായ അപ്പമാണേന. **അവേരേനാ**തി അകുസലവേരപുഗ്ഗലവേരരഹിതേന. **അബ്യാപജ്ഝേനാ**തി കോധദുക്ഖവജ്ജിതേന. സബ്ബമേതം ബുദ്ധാനുസ്സതിചിത്തമേവ സന്ധായ വുത്തം. പരതോപി എസേവ നയോ. **വിസുദ്ധിധമ്മാ**തി വിസുജ്ഝനസഭാവാ. ഇമസ്മിമ്പി സുത്തേ ഛ അനുസ്സതിട്ഠാനാനി മിസ്സകാനേവ കഥിതാനീതി.

൭. പഠമസമയസുത്തവണ്ണനാ

൨൭. സത്തമേ **മനോഭാവനീയസ്സാ**തി എത്ഥ മനം ഭാവേതി വഡ്ഢേതീതി മനോഭാവനീയോ. **ദസ്സനായാ**തി ദസ്സനത്ഥം. **നിസ്സരണന്തി** നിഗ്ഗമനം വൂപസമനം. **ധമ്മം ദേസേതീ**തി കാമരാഗപ്പജഹനത്ഥായ അസുഭകമ്മട്ഠാനം കഥേതി. ദുതിയവാരാദീസു ബ്യാപാദപ്പഹാനായ മേത്താകമ്മട്ഠാനം, ഥിനമിദ്ധപ്പഹാനായ ഥിനമിദ്ധവിനോദനകമ്മട്ഠാനം, ആലോകസഞ്ഞം വാ വീരിയാരമ്ഭവത്ഥുആദീനം വാ അഞ്ഞതരം, ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചപ്പഹാനായ സമഥകമ്മട്ഠാനം, വിചികിച്ഛാപഹാനായ തിണ്ണം രതനാനം ഗുണകഥം കഥേന്തോ ധമ്മം

ദേസേതീതി വേദിതബ്ബോ. **ആഗമ്മാ**തി ആരബ്ഭ. **മനസികരോതോ**തി ആരമ്മണവസേന ചിത്തേ കരോന്തസ്സ. **അനന്തരാ ആസവാനം ഖയോ ഹോതീ**തി അനന്തരായേന ആസവാനം ഖയോ ഹോതി.

൮. ദുതിയസമയസുത്തവണ്ണനാ

൨൮. അട്ഠമേ **മണ്ഡലമാളേ**തി ഭോജനസാലായ. **ചാരിത്തകിലമഥോ**തി പിണ്ഡപാതചരിയായ ഉപ്പന്നകിലമഥോ. **ഭത്തകിലമഥോ**തി ഭത്തദരഥോ. **വിഹാരപച്ഛായായ**ന്തി വിഹാരപച്ഛന്തേ ഛായായ. **യദേവസ്സ ദിവാ സമാധിനിമിത്തം മനസികതം ഹോതീ**തി യം ഏവ തസ്സ തതോ പുരിമദിവസഭാഗേ സമഥനിമിത്തം ചിത്തേ കതം ഹോതി. **തദേവസ്സ തസ്മിം സമയേ സമുദാചരതീ**തി തംയേവ ഏതസ്സ തസ്മിം സമയേ ദിവാവിഹാരേ നിസിന്നസ്സ മനോദ്വാരേ സഞ്ചരതി. **ഓജട്ഠായീ**തി ഓജായ ഠിതോ പതിട്ഠിതോ. **ഫാസുകസ്സ ഹോതീ**തി ഫാസുകം അസ്സ ഹോതി. **സമ്മുഖാ**തി കഥേന്തസ്സ സമ്മുഖട്ഠാനേ. **സുത**ന്തി സോതേന സുതം. **പടിഗ്ഗഹിത**ന്തി ചിത്തേന പടിഗ്ഗഹിതം.

൯. ഉദായീസുത്തവണ്ണനാ

൨൯. നവമേ **ഉദായി**ന്തി ലാളുദായിത്ഥേരം. **സുണോമഹം, ആവുസോ**തി, ആവുസോ, നാഹം ബധിരോ, സുണാമി ഭഗവതോ വചനം, പഞ്ഹം പന ഉപപരിക്ഖാമീതി. **അധിചിത്ത**ന്തി സമാധിവിപസ്സനാചിത്തം. **ഇദം, ഭന്തേ, അനുസ്സതിട്ഠാന**ന്തി ഇദം ഝാനത്തയസങ്ഖാതം അനുസ്സതികാരണം. **ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരായ സംവത്തതീ**തി ഇമസ്മിംയേവ അത്തഭാവേ സുഖവിഹാരത്ഥായ പവത്തതി. **ആലോകസഞ്ഞ**ന്തി ആലോകനിമിത്തേ ഉപ്പന്നസഞ്ഞം. **ദിവാ സഞ്ഞം അധിട്ഠാതീ**തി ദിവാതി സഞ്ഞം ഠപേതി . **യഥാ ദിവാ തഥാ രത്തി**ന്തി യഥാനേന ദിവാ ആലോകസഞ്ഞാ മനസികതാ, രത്തിമ്പി തഥേവ തം മനസി കരോതി. **യഥാ രത്തിം തഥാ ദിവാ**തി യഥാ വാനേന രത്തിം ആലോകസഞ്ഞാ മനസികതാ, ദിവാപി തം തഥേവ മനസി കരോതി. **വിവടേനാ**തി പാകടേന. **അപരിയോനദ്ധേനാ**തി നീവരണേഹി അനോനദ്ധേന. **സപ്പഭാസം ചിത്തം ഭാവേതീ**തി ദിബ്ബചക്ഖുഞാണത്ഥായ സഹോഭാസകം ചിത്തം ബ്രൂഹേതി വഡ്ഢേതി. യം പന ''ആലോകസഞ്ഞം മനസി കരോതീ''തി വുത്തം, തം ഥിനമിദ്ധവിനോദനാലോകസഞ്ഞം സന്ധായ വുത്തം, ന ദിബ്ബചക്ഖുഞാണാലോകന്തി വേദിതബ്ബം. **ഞാണദസ്സനപ്പടിലാഭായാ**തി ദിബ്ബചക്ഖുസങ്ഖാതസ്സ ഞാണദസ്സനസ്സ പടിലാഭായ.

ഇമമേവ കായന്തിആദീസു യം വത്തബ്ബം സിയാ, തം സബ്ബം സബ്ബാകാരേന വിത്ഥാരതോ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ കായഗതാസതികമ്മട്ഠാനേ വുത്തം. **കാമരാഗപ്പഹാനായാ**തി പഞ്ചകാമഗുണികസ്സ രാഗസ്സ പഹാനത്ഥായ. **സേയ്യഥാപി പസ്സേയ്യാ**തി യഥാ പസ്സേയ്യ. **സരീര**ന്തി മതസരീരം. **സിവഥികായ ഛഡ്ഡിത**ന്തി സുസാനേ അപവിദ്ധം. ഏകാഹം മതസ്സ അസ്സാതി **ഏകാഹമതം**. ദ്വീഹം മതസ്സ അസ്സാതി **ദ്വീഹമതം**. തീഹം മതസ്സ അസ്സാതി **തീഹമതം**. ഭസ്താ വിയ വായുനാ ഉദ്ധം ജീവിതപരിയാദാനാ യഥാനുക്കമം സമുഗ്ഗതേന സൂനഭാവേന ധുമാതത്താ ഉദ്ധുമാതം, ഉദ്ധുമാതമേവ **ഉദ്ധുമാതകം**. പടികൂലത്താ വാ കുച്ഛിതം ഉദ്ധുമാതന്തി **ഉദ്ധുമാതകം**. വിനീലം വുച്ചതി വിപരിഭിന്നവണ്ണം, വിനീലമേവ **വിനീലകം**. പടികൂലത്താ വാ കുച്ഛിതം വിനീലന്തി **വിനീലകം**.

മംസുസ്സദട്ഠാനേസു രത്തവണ്ണസ്സ പുബ്ബസന്നിചയട്ഠാനേസു സേതവണ്ണസ്സ യേഭുയ്യേന ച നീലവണ്ണസ്സ നീലട്ഠാനേ നീലസാടകപാരുതസ്സേവ ഛവസരീരസ്സേതം അധിവചനം. പരിഭിന്നട്ഠാനേഹി നവഹി വാ വണമുഖേഹി വിസ്സന്ദമാനം പുബ്ബം വിപുബ്ബം, വിപുബ്ബമേവ **വിപുബ്ബകം**. പടികൂലത്താ വാ കുച്ഛിതം വിപുബ്ബന്തി വിപുബ്ബകം. വിപുബ്ബകം ജാതം തഥാഭാവം ഗതന്തി **വിപുബ്ബകജാതം**.

സോ ഇമമേവ കായന്തി സോ ഭിക്ഖു ഇമം അത്തനോ കായം തേന കായേന സദ്ധിം ഞാണേന ഉപസംഹരതി ഉപനേതി. കഥം? **അയമ്പി ഖോ കായോ ഏവംധമ്മോ ഏവംഭാവീ ഏവംഅനതീതോ**തി. ഇദം വുത്തം ഹോതി - ആയു ഉസ്മാ വിഞ്ഞാണന്തി ഇമേസം തിണ്ണം ധമ്മാനം അത്ഥിതായ അയം കായോ ഠാനഗമനാദിഖമോ ഹോതി, ഇമേസം പന വിഗമാ അയമ്പി ഏവംധമ്മോ ഏവംപൂതികസഭാവോയേവാതി. **ഏവംഭാവീ**തി ഏവമേവം ഉദ്ധുമാതാദിഭേദോ ഭവിസ്സതി. **ഏവം അനതീതോ**തി ഏവം ഉദ്ധുമാതാദിഭാവം അനതിക്കന്തോ.

ഖജ്ജമാനന്തി ഉദരാദീസു നിസീദിത്വാ ഉദരമംസഓട്ഠമംസഅക്ഖികമംസാദീനി ലുഞ്ചിത്വാ ലുഞ്ചിത്വാ ഖാദിയമാനം. **സമംസലോഹിത**ന്തി സേസാവസേസമംസലോഹിതയുത്തം. **നിമ്മംസലോഹിതമക്ഖിത**ന്തി മംസേ ഖീണേപി ലോഹിതം ന സുസ്സതി, തം സന്ധായ വുത്തം - ''നിമ്മംസലോഹിതമക്ഖിത''ന്തി. **അഞ്ഞേനാ**തി അഞ്ഞേന ദിസാഭാഗേന. **ഹത്ഥട്ഠിക**ന്തി ചതുസട്ഠിഭേദമ്പി ഹത്ഥട്ഠികം പാടിയേക്കം പാടിയേക്കം വിപ്പകിണ്ണം. **പാദട്ഠികാ**ദീസുപി ഏസേവ നയോ. **തേരോവസ്സികാനീ**തി അതിക്കന്തസംവച്ഛരാനി. **പൂതീനീ**തി അബ്ഭോകാസേ ഠിതാനി വാതാതപവുട്ഠിസമ്ഫസ്സേന തേരോവസ്സികാനേവ പൂതീനി ഹോന്തി, അന്തോഭൂമിഗതാനി പന ചിരതരം തിട്ഠന്തി. **ചുണ്ണകജാതാനീ**തി ചുണ്ണവിചുണ്ണം ഹുത്വാ വിപ്പകിണ്ണാനി. സബ്ബത്ഥ **സോ ഇമമേവാ**തി വുത്തനയേന ഖജ്ജമാനാദീനം വസേന യോജനാ കാതബ്ബാ. **അസ്മിമാനസമുഗ്ഘാതായാ**തി അസ്മീതി പവത്തസ്സ നവവിധസ്സ മാനസ്സ സമുഗ്ഘാതത്ഥായ. **അനേകധാതുപടിവേധായാ**തി അനേകധാതൂനം പടിവിജ്ഝനത്ഥായ. **സതോവ അഭിക്കമതീ**തി ഗച്ഛന്തോ സതിപഞ്ഞാഹി സമന്നാഗതോവ ഗച്ഛതി. **സതോവ പടിക്കമതീ**തി പടിനിവത്തന്തോപി സതിപഞ്ഞാഹി സമന്നാഗതോവ നിവത്തതി. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ. **സതിസമ്പജഞ്ഞായാ**തി സതിയാ ച ഞാണസ്സ ച അത്ഥായ. ഇതി ഇമസ്മിം സുത്തേ സതിഞ്ഞാണാനി മിസ്സകാനി കഥിതാനീതി.

൧൦. അനുത്തരിയസുത്തവണ്ണനാ

൩൦. ദസമേ **ഉച്ചാവച**ന്തി യം കിഞ്ചി മഹന്തഖുദ്ദകം, ഉച്ചനീചം വാ. **ഹീന**ന്തി നിഹീനം. **ഗമ്മ**ന്തി ഗാമവാസികാനം ദസ്സനം. **പോഥുജ്ജനിക**ന്തി പുഥുജ്ജനാനം സന്തകം. **അനരിയ**ന്തി ന അരിയം ന ഉത്തമം ന പരിസുദ്ധം. **അനത്ഥസംഹിത**ന്തി ന അത്ഥസന്നിസ്സിതം. **ന നിബ്ബിദായാ**തി ന വട്ടേ നിബ്ബിന്ദനത്ഥായ. **ന വിരാഗായാ**തി ന രാഗാദീനം വിരജ്ജനത്ഥായ. **ന നിരോധായാ**തി ന രാഗാദീനം അപ്പവത്തിനിരോധായ. **ന ഉപസമായാ**തി ന രാഗാദീനം വൂപസമനത്ഥായ. **ന അഭിഞ്ഞായാ**തി ന അഭിജാനനത്ഥായ. **ന സമ്ബോധായാ**തി ന സമ്ബോധിസങ്ഖാതസ്സ ചതുമഗ്ഗഞാണസ്സ പടിവിജ്ഝനത്ഥായ. **ന നിബ്ബാനായാ**തി ന നിബ്ബാനസ്സ സച്ഛികിരിയായ.

നിവിട്ഠസദ്ധോതി പതിട്ഠിതസദ്ധോ. **നിവിട്ഠപേമോ**തി പതിട്ഠിതപേമോ. **ഏകന്തഗതോ**തി ഏകന്തം ഗതോ, അചലപ്പത്തോതി അത്ഥോ. **അഭിപ്പസന്നോ**തി അതിവിയ പസന്നോ. **ഏതദാനുത്തരിയ**ന്തി ഏതം അനുത്തരം. **ഹത്ഥിസ്മിമ്പി സിക്ഖതീ**തി ഹത്ഥിനിമിത്തം സിക്ഖിതബ്ബം ഹത്ഥിസിപ്പം സിക്ഖതി. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ. **ഉച്ചാവച**ന്തി മഹന്തഖുദ്ദകം സിപ്പം സിക്ഖതി.

ഉപട്ഠിതാ പാരിചരിയേതി പാരിചരിയായ പച്ചുപട്ഠിതാ. **ഭാവയന്തി അനുസ്സതി**ന്തി അനുത്തരം അനുസ്സതിം ഭാവേന്തി. **വിവേകപ്പടിസംയുത്ത**ന്തി നിബ്ബാനനിസ്സിതം കത്വാ. **ഖേമ**ന്തി നിരുപദ്ദവം. **അമതഗാമിന**ന്തി നിബ്ബാനഗാമിനം, അരിയമഗ്ഗം ഭാവേന്തീതി അത്ഥോ. **അപ്പമാദേ പമോദിതാ**തി സതിയാ അവിപ്പവാസസങ്ഖാതേ അപ്പമാദേ ആമോദിതാ പമോദിതാ. **നിപകാ**തി നേപക്കേന സമന്നാഗതാ. **സീലസംവുതാ**തി സീലേന സംവുതാ പിഹിതാ. **തേ വേ കാലേന പച്ചേന്തീ**തി തേ വേ യുത്തപ്പയുത്തകാലേ ജാനന്തി. **യത്ഥ ദുക്ഖം നിരുജ്ഝതീ**തി യസ്മിം ഠാനേ സകലം വട്ടദുക്ഖം നിരുജ്ഝതി, തം അമതം മഹാനിബ്ബാനം തേ ഭിക്ഖൂ ജാനന്തീതി. ഇമസ്മിം സുത്തേ ഛ അനുത്തരിയാനി മിസ്സകാനി കഥിതാനീതി.

അനുത്തരിയവഗ്ഗോ തതിയോ.

൪. ദേവതാവഗ്ഗോ

൧. സേഖസുത്തവണ്ണനാ

൩൧. ചതുത്ഥസ്സ പഠമേ **സേഖസ്സാ**തി സത്തവിധസ്സ സേഖസ്സ. പുഥുജ്ജനേ പന വത്തബ്ബമേവ നത്ഥി. **പരിഹാനായാ**തി ഉപരൂപരിഗുണപരിഹാനായ.

൨-൩. അപരിഹാനസുത്തദ്വയവണ്ണനാ

൩൨-൩൩. ദുതിയേ **സത്ഥുഗാരവതാ**തി സത്ഥരി ഗരുഭാവോ. **ധമ്മഗാരവതാ**തി നവവിധേ ലോകുത്തരധമ്മേ ഗരുഭാവോ. **സങ്ഘഗാരവതാ**തി സങ്ഘേ ഗരുഭാവോ. **സിക്ഖാഗാരവതാ**തി തീസു സിക്ഖാസു ഗരുഭാവോ. **അപ്പമാദഗാരവതാ**തി അപ്പമാദേ ഗരുഭാവോ. **പടിസന്ഥാരഗാരവതാ**തി ധമ്മാമിസവസേന ദുവിധേ പടിസന്ഥാരേ ഗരുഭാവോ. സത്ഥാ ഗരു അസ്സാതി **സത്ഥുഗരു**. ധമ്മോ ഗരു അസ്സാതി **ധമ്മഗരു. തിബ്ബഗാരവോ**തി ബഹലഗാരവോ. പടിസന്ഥാരേ ഗാരവോ അസ്സാതി **പടിസന്ഥാരഗാരവോ**. തതിയേ **സപ്പതിസ്സോ**തി സജേട്ഠകോ സഗാരവോ. ഹിരോത്തപ്പം പനേത്ഥ മിസ്സകം കഥിതം.

൪. മഹാമോഗ്ഗല്ലാനസുത്തവണ്ണനാ

൩൪. ചതുത്ഥേ **തിസ്സോ നാമ ഭിക്ഖൂ**തി ഥേരസ്സേവ സദ്ധിവിഹാരികോ. **മഹിദ്ധികോ മഹാനുഭാവോ**തി ഇജ്ഝനട്ഠേന മഹതീ ഇദ്ധി അസ്സാതി മഹിദ്ധികോ. അനുഫരണട്ഠേന മഹാ ആനുഭാവോ അസ്സാതി മഹാനുഭാവോ. **ചിരസ്സം ഖോ, മാരിസ മോഗ്ഗല്ലാന, ഇമം പരിയായമകാസീ**തി ഏവരൂപം ലോകേ പകതിയാ പിയസമുദാഹാരവചനം ഹോതി. ലോകിയാ ഹി ചിരസ്സം ആഗതമ്പി അനാഗതപുബ്ബമ്പി മനാപജാതിയം ആഗതം ദിസ്വാ "കുതോ ഭവം ആഗതോ, ചിരസ്സം ഭവം ആഗതോ, കഥം തേ ഇധാഗമനമഗ്ഗോ ഞാതോ, കിം മഗ്ഗമൂള്ഹോസീ"തിആദീനി വദന്തി. അയം പന ആഗതപുബ്ബത്തായേവ ഏവമാഹ. ഥേരോ ഹി കാലേന കാലം ബ്രഹ്മലോകം ഗച്ഛതിയേവ. തത്ഥ **പരിയായമകാസീ**തി വാരം അകാസി. **യദിദം ഇധാഗമനായാ**തി യോ അയം ഇധാഗമനായ വാരോ, തം ചിരസ്സം അകാസീതി വുത്തം ഹോതി. **ഇദമാസനം പഞ്ഞത്ത**ന്തി മഹാരഹം ബ്രഹ്മപല്ലങ്കം പഞ്ഞാപേത്വാ ഏവമാഹ. **അവേച്ചപ്പസാദേനാ**തി അധിഗതേന അചലേന മഗ്ഗപ്പസാദേന. ഇമസ്മിം സുത്തേ സോതാപത്തിമഗ്ഗഞാണം കഥിതം.

൫. വിജ്ജാഭാഗിയസുത്തവണ്ണനാ

൩൫. പഞ്ചമേ **വിജ്ജാഭാഗിയാ**തി വിജ്ജാകോട്ഠാസികാ. **അനിച്ചസഞ്ഞാ**തി അനിച്ചാനുപസ്സനാഞാണേ ഉപ്പന്നസഞ്ഞാ. **അനിച്ചേ ദുക്ഖസഞ്ഞാ**തി ദുക്ഖാനുപസ്സനാഞാണേ ഉപ്പന്നസഞ്ഞാ. **ദുക്ഖേ അനത്തസഞ്ഞാ**തി അനത്താനുപസ്സനാഞാണേ ഉപ്പന്നസഞ്ഞാ. **പഹാനസഞ്ഞാ**തി പഹാനാനുപസ്സനാഞാണേ ഉപ്പന്നസഞ്ഞാ. **വിരാഗസഞ്ഞാ**തി വിരാഗാനുപസ്സനാഞാണേ ഉപ്പന്നസഞ്ഞാ. **നിരോധസഞ്ഞാ**തി നിരോധാനുപസ്സനാഞാണേ ഉപ്പന്നസഞ്ഞാ.

൬. വിവാദമൂലസുത്തവണ്ണനാ

൯൬. ഛട്ഠേ **വിവാദമൂലാനീ**തി വിവാദസ്സ മൂലാനി. **കോധനോ**തി കുജ്ഝനലക്ഖണേന കോധേന സമന്നാഗതോ. **ഉപനാഹീ**തി വേരഅപ്പടിനിസ്സഗ്ഗലക്ഖണേന ഉപനാഹേന സമന്നാഗതോ. **അഹിതായ ദുക്ഖായ ദേവമനുസ്സാനന്തി** ദ്വിന്നം ഭിക്ഖൂനം വിവാദോ കഥം ദേവമനുസ്സാനം അഹിതായ ദുക്ഖായ സംവത്തതി? കോസമ്ബകക്ഖന്ധകേ വിയ ദ്വീസു ഭിക്ഖൂസു വിവാദം ആപന്നേസു തസ്മിം വിഹാരേ തേസം അന്തേവാസികാ വിവദന്തി, തേസം ഓവാദം ഗണ്ഹന്തോ ഭിക്ഖുനിസങ്ഘോ വിവദതി. തതോ തേസം ഉപട്ഠാകാ വിവദന്തി, അഥ മനുസ്സാനം ആരക്ഖദേവതാ ദ്വേ കോട്ഠാസാ ഹോന്തി. തഥാ ധമ്മവാദീനം ആരക്ഖദേവതാ ധമ്മവാദിനിയോ ഹോന്തി, അധമ്മവാദീനം അധമ്മവാദിനിയോ. തതോ ആരക്ഖദേവതാനം മിത്താ ഭുമ്മദേവതാ ഭിജ്ജന്തി. ഏവം പരമ്പരായ യാവ ബ്രഹ്മലോകാ ഠപേത്വാ അരിയസാവകേ സബ്ബേ ദേവമനുസ്സാ ദ്വേ കോട്ഠാസാ ഹോന്തി. ധമ്മവാദീഹി പന അധമ്മവാദിനോവ ബഹുതരാ ഹോന്തി. തതോ യം ബഹുകേഹി ഗഹിതം, തം ഗച്ഛന്തി. ധമ്മം വിസ്സജ്ജേത്വാ ബഹുതരാവ അധമ്മം ഗണ്ഹന്തി. തേ അധമ്മം പുരക്ഖത്വാ വിഹരന്താ അപായേ നിബ്ബത്തന്തി. ഏവം ദ്വിന്നം ഭിക്ഖൂനം വിവാദോ ദേവമനുസ്സാനം അഹിതായ ദുക്ഖായ ഹോതി. **അജ്ഝത്തം വാ**തി തുമ്ഹാകം അബ്ഭന്തരപരിസായ. **ബഹിദ്ധാ**തി പരേസം പരിസായ.

മക്ഖീതി പരേസം ഗുണമക്ഖനലക്ഖണേന മക്ഖേന സമന്നാഗതോ. **പളാസീ**തി യുഗഗ്ഗാഹലക്ഖണേന പളാസേന സമന്നാഗതോ. **ഇസ്സുകീ**തി പരസ്സ സക്കാരാദീനി ഇസ്സായനലക്ഖണായ ഇസ്സായ സമന്നാഗതോ. **മച്ഛരീ**തി ആവാസമച്ഛരിയാദീഹി സമന്നാഗതോ. **സഠോ**തി കേരാടികോ. **മായാവീ**തി കതപടിച്ഛാദകോ. **പാപിച്ഛോ**തി അസന്തസമ്ഭാവനിച്ഛകോ ദുസ്സീലോ. **മിച്ഛാദിട്ഠീ**തി നത്ഥികവാദീ, അഹേതുവാദീ, അകിരിയവാദീ. **സന്ദിട്ഠിപരാമാസീ**തി സയം ദിട്ഠമേവ പരാമസതി. **ആധാനഗ്ഗാഹീ**തി ദള്ഹഗ്ഗാഹീ. **ദുപ്പടിനിസ്സഗ്ഗീ**തി ന സക്കാ ഹോതി ഗഹിതം വിസ്സജ്ജാപേതും. ഇമസ്മിം സുത്തേ വട്ടമേവ കഥിതം.

൭. ദാനസുത്തവണ്ണനാ

൯൭. സത്തമേ **വേളുകണ്ഡകീ**തി വേളുകണ്ഡകനഗരവാസിനീ. **ഛളങ്ഗസമന്നാഗത**ന്തി ഛഹി ഗുണങ്ഗേഹി സമന്നാഗതം. **ദക്ഖിണം പതിട്ഠാപേതീ**തി ദാനം ദേതി. **പുബ്ബേവ ദാനാ സുമനോ**തി ദാനം ദസ്സാമീതി മാസഡ്ഢമാസതോ പട്ഠായ സോമനസ്സപ്പത്തോ ഹോതി. ഏത്ഥ ഹി പുബ്ബേചേതനാ ദസ്സാമീതി ചിത്തുപ്പാദകാലതോ പട്ഠായ ''ഇതോ ഉട്ഠിതേന ദാനം ദസ്സാമീ''തി ഖേത്തഗ്ഗഹണം ആദിം കത്വാ ചിന്തേന്തസ്സ ലബ്ഭതി. **ദദം ചിത്തം പസാദേതീ**തി ഏവം വുത്താ മുഞ്ചചേതനാ പന ദാനകാലേയേവ ലബ്ഭതി. **ദത്വാ അത്തമനോ ഹോതീ**തി അയം പന അപരചേതനാ അപരാപരം അനുസ്സരന്തസ്സ ലബ്ഭതി. **വീതരാഗാ**തി വിഗതരാഗാ ഖീണാസവാ. **രാഗവിനയായ വാ പടിപന്നാ**തി രാഗവിനയപടിപദം പടിപന്നാ. ഉക്കട്ഠദേസനാ ചേസാ, ന കേവലം പന ഖീണാസവാനം, അനാഗാമി-സകദാഗാമി-സോതാപന്നാനമ്പി അന്തമസോ തദഹുപബ്ബജിതസ്സ ഭണ്ഡഗാഹകസാമണേരസ്സാപി ദിന്നാ ദക്ഖിണാ ഛളങ്ഗസമന്നാഗതാവ ഹോതി. സോപി ഹി സോതാപത്തിമഗ്ഗത്ഥമേവ പബ്ബജിതോ.

യഞ്ഞസ്സ സമ്പദാതി ദാനസ്സ പരിപുണ്ണതാ. **സഞ്ഞതാ**തി സീലസഞ്ഞമേന സഞ്ഞതാ. **സയം ആചമയിത്വാനാ**തി അത്തനാവ ഹത്ഥപാദേ ധോവിത്വാ മുഖം വിക്ഖാലേത്വാ. **സകേഹി പാണിഭീ**തി അത്തനോ ഹത്ഥേഹി. സയേഹീതിപി പാഠോ. **സദ്ധോ**തി രതനത്തയഗുണേ സദ്ദഹന്തോ. **മുത്തേന ചേതസാ**തി ലാഭമച്ഛരിയാദീഹി വിമുത്തേന ചിത്തേന. **അബ്യാപജ്ഝം സുഖം ലോക**ന്തി നിദ്ദുക്ഖം ഉളാരസുഖസോമനസ്സം ദേവലോകം.

൮. അത്തകാരീസുത്തവണ്ണനാ

൩൮. അട്ഠമേ **അദ്ദസം വാ അസ്സോസിം വാ**തി അക്ഖീനി ഉമ്മീലേത്വാ മാ അദ്ദസം, അസുകസ്മിം നാമ ഠാനേ വസതീതി മാ അസ്സോസിം, കഥേന്തസ്സ വാ വചനം മാ അസ്സോസിം. **കഥഞ്ഹി നാമാ**തി കേന നാമ കാരണേന. **ആരമ്ഭധാതൂ**തി ആരഭനവസേന പവത്തവീരിയം. **നിക്കമധാതൂ**തി കോസജ്ജതോ നിക്ഖമനസഭാവം വീരിയം. **പരക്കമധാതൂ**തി പരക്കമസഭാവോ. **ഥാമധാതൂ**തി ഥാമസഭാവോ. **ഠിതിധാതൂ**തി ഠിതിസഭാവോ. **ഉപക്കമധാതൂ**തി ഉപക്കമസഭാവോ. സബ്ബം ചേതം തേന തേനാകാരേന പവത്തസ്സ വീരിയസ്സേവ നാമം.

൯-൧൦. നിദാനസുത്താദിവണ്ണനാ

൩൯-൪൦. നവമേ **കമ്മാന**ന്തി വട്ടഗാമികമ്മാനം. **സമുദയായാ**തി പിണ്ഡകരണത്ഥായ. **നിദാന**ന്തി പച്ചയോ. **ലോഭജേനാ**തി ലോഭതോ ജാതേന. **ന പഞ്ഞായന്തീ**തി ''ഏവരൂപേന കമ്മേന നിബ്ബത്താ''തി ന ദിസ്സന്തി. സുക്കപക്ഖേ **കമ്മാന**ന്തി വിവട്ടഗാമികമ്മാനം. ഇതി ഇമസ്മിം സുത്തേ വട്ടവിവട്ടം കഥിതം. ദസമേ **നിചുലവനേ**തി മഹാമുചലിന്ദവനേ. **സദ്ധമ്മോ**തി സാസനസദ്ധമ്മോ.

൧൧. ദാരുക്ഖന്ധസുത്തവണ്ണനാ

൪൧. ഏകാദസമേ **ചേതോവസിപ്പത്തോ**തി ചിത്തവസിഭാവം പത്തോ. **പഥവീത്വേവ അധിമുച്ചേയ്യാ**തി ഥദ്ധാകാരം പഥവീധാതൂതി സല്ലക്ഖേയ്യ. **യം നിസ്സായാ**തി യം വിജ്ജമാനം ഥദ്ധാകാരം പഥവീധാതും നിസ്സായ അമും ദാരുക്ഖന്ധം പഥവീത്വേവ അധിമുച്ചേയ്യ, സാ ഏത്ഥ പഥവീധാതു അത്ഥീതി. ഇമിനാ നയേന സേസപദാനിപി വേദിതബ്ബാനി. യഥേവ ഹി തസ്മിം ഥദ്ധാകാരാ പഥവീധാതു അത്ഥി, ഏവം യൂസാകാരാ ആപോധാതു, ഉണ്ഹാകാരാ തേജോധാതു, വിത്ഥമ്ഭനാകാരാ വായോധാതു, രത്തവണ്ണമ്ഹി സാരേ പദുമപുപ്ഫവണ്ണാ സുഭധാതു, പൂതിഭൂതേ ചുണ്ണേ ചേവ ഫേഗ്ഗുപപടികാസു ച അമനുഞ്ഞവണ്ണാ അസുഭധാതു, തം നിസ്സായ അമും ദാരുക്ഖന്ധം അസുഭന്ത്വേവ അധിമുച്ചേയ്യ സല്ലക്ഖേയ്യാതി. ഇമസ്മിം സുത്തേ മിസ്സകവിഹാരോ നാമ കഥിതോ.

൧൨. നാഗിതസുത്തവണ്ണനാ

൪൨. ദ്വാദസമേ **ഗാമന്തവിഹാരി**ന്തി ഗാമന്തസേനാസനവാസിം. **സമാഹിതം നിസിന്ന**ന്തി തസ്മിം ഗാമന്തസേനാസനേ സമാധിം അപ്പേത്വാ നിസിന്നം. **ഇദാനിമ**ന്തി ഇദാനി ഇമം. **സമാധിമ്ഹാ ചാവേസ്സതീ**തി സമാധിതോ ഉട്ഠാപേസ്സതി. **ന അത്തമനോ ഹോമീ**തി ന സകമനോ ഹോമി. **പചലായമാന**ന്തി

നിദ്ദായമാനം. **ഏകത്ത**ന്തി ഏകസഭാവം, ഏകഗ്ഗതാഭൂതം അരഞ്ഞസഞ്ഞംയേവ ചിത്തേ കരിസ്സതീതി അത്ഥോ. **അനുരക്ഖിസ്സതീ**തി അനുഗ്ഗണ്ഹിസ്സതി. **അവിമുത്തം വാ ചിത്തം വിമോചേസ്സതീ**തി അഞ്ഞസ്മിം കാലേ അവിമുത്തം ചിത്തം ഇദാനി പഞ്ചഹി വിമുത്തീഹി വിമോചയിസ്സതി. **രിഞ്ചതീ**തി വജ്ജേതി വിസ്സജ്ജേതി. **പടിപണാമേത്വാ**തി പനുദിത്വാ വിസ്സജ്ജേത്വാ. **ഉച്ചാരപസ്സാവകമ്മായാ**തി ഉച്ചാരപസ്സാവകരണത്ഥായ. ഇമിനാ എത്തകേന ഠാനേന സത്ഥാരാ അരഞ്ഞസേനാസനസ്സ വണ്ണോ കഥിതോ. സുത്തസ്സ പന പഠമകോട്ഠാസേ യം വത്തബ്ബം, തം ഹേട്ഠാ വുത്തമേവാതി.

ദേവതാവഗ്ഗോ ചതുത്ഥോ.

၆. ധമ്മികവഗ്ഗോ

൧. നാഗസുത്തവണ്ണനാ

ൻ൩. പഞ്ചമസ്സ പഠമേ **ആയസ്മതാ ആനന്ദേന സദ്ധി**ന്തി ഇദം ''ആയാമാനന്ദാ''തി ഥേരം ആമന്തേത്വാ ഗതത്താ വുത്തം, സത്ഥാ പന അനൂനേഹി പഞ്ചഹി ഭിക്ഖുസതേഹി പരിവുതോ തത്ഥ അഗമാസീതി വേദിതബ്ബോ. **തേനുപസങ്കമീ**തി തേഹേവ പഞ്ചഹി ഭിക്ഖുസതേഹി പരിവുതോ ഉപസങ്കമി. **പരിസിഞ്ചിത്വാ**തി വോഹാരവചനമേതം, ന്ഹായിത്വാതി അത്ഥോ. **പുബ്ബാപയമാനോ**തി രത്തദുപട്ടം നിവാസേത്വാ ഉത്തരാസങ്ഗചീവരം ദ്വീഹി ഹത്ഥേഹി ഗഹേത്വാ പച്ഛിമലോകധാതും പിട്ഠിതോ കത്വാ പുരത്ഥിമലോകധാതും അഭിമുഖോ വോദകഭാവേന ഗത്താനി പുബ്ബസദിസാനി കുരുമാനോ അട്ഠാസീതി അത്ഥോ. ഭിക്ഖുസങ്ഘോപി തേന തേന ഠാനേന ഓതരിത്വാ ന്ഹത്വാ പച്ചുത്തരിത്വാ സത്ഥാരംയേവ പരിവാരേത്വാ അട്ഠാസി. ഇതി തസ്മിം സമയേ ആകാസതോ പതമാനം രത്തസുവണ്ണകുണ്ഡലം വിയ സൂരിയോ പച്ഛിമലോകധാതും പടിപജ്ജി, പരിസുദ്ധരജതമണ്ഡലോ വിയ പാചീനലോകധാതുതോ ചന്ദോ അബ്ഭുഗ്ഗഞ്ഛി, മജ്ഝട്ഠാനേപി പഞ്ചഭിക്ഖുസതപരിവാരോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ഛബ്ബണ്ണബുദ്ധരസ്മിയോ വിസ്സജ്ജേത്വാ പുബ്ബകോട്ഠകനദീതീരേ ലോകം അലങ്കുരുമാനോ അട്ഠാസി.

തേന ഖോ പന സമയേന...പേ°... സേതോ നാമ നാഗോതി സേതവണ്ണതായ ഏവം ലദ്ധനാമോ ഹത്ഥിനാഗോ. **മഹാതൂരിയതാളിതവാദിതേനാ**തി മഹന്തേന തൂരിയതാളിതവാദിതേന. തത്ഥ പഠമം സങ്ഘട്ടനം താളിതം നാമ ഹോതി, തതോ പരം വാദിതം. **ജനോ**തി ഹത്ഥിദസ്സനത്ഥം സന്നിപതിതമഹാജനോ. **ദിസ്വാ ഏവമാഹാ**തി അങ്ഗപച്ചങ്ഗാനി ഘംസിത്വാ ന്ഹാപേത്വാ ഉത്താരേത്വാ ബഹിതീരേ ഠപേത്വാ ഗത്താനി വോദകാനി കത്വാ ഹത്ഥാലങ്കാരേന അലങ്കതം തം മഹാനാഗം ദിസ്വാ ഇദം ''അഭിരൂപോ വത, ഭോ''തി പസംസാവചനമാഹ. **കായുപപന്നോ**തി സരീരസമ്പത്തിയാ ഉപപന്നോ, പരിപുണ്ണങ്ഗപച്ചങ്ഗോതി അത്ഥോ. **ആയസ്മാ ഉദായീ**തി പടിസമ്ഭിദാപ്പത്തോ കാളുദായിത്ഥേരോ. **ഏതദവോചാ**തി തം മഹാജനം ഹത്ഥിസ്സ വണ്ണം ഭണന്തം ദിസ്വാ ''അയം ജനോ അഹേതുകപടിസന്ധിയം നിബ്ബത്തഹത്ഥിനോ വണ്ണം കഥേതി, ന ബുദ്ധഹത്ഥിസ്സ. അഹം ദാനി ഇമിനാ ഹത്ഥിനാഗേന ഉപമം കത്വാ ബുദ്ധനാഗസ്സ വണ്ണം കഥേസ്സാമീ''തി ചിന്തേത്വാ ഏതം ''ഹത്ഥിമേവ നു ഖോ, ഭന്തേ''തിആദിവചനം അവോച. തത്ഥ **മഹന്ത**ന്തി ആരോഹസമ്പന്നം. **ബ്രഹന്ത**ന്തി പരിണാഹസമ്പന്നം. **ഏവമാഹാ**തി ഏവം വദതി. അഥ ഭഗവാ യസ്മാ അയം നാഗസദ്ദോ ഹത്ഥിമ്ഹിചേവ അസ്സഗോണഉരഗരുക്ഖമനുസ്സേസു ചാപി പവത്തതി, തസ്മാ **ഹത്ഥിമ്പി ഖോ**തിആദിമാഹ.

ആഗുന്തി പാപകം ലാമകം അകുസലധമ്മം. **തമഹം നാഗോതി ബ്രൂമീ**തി തം അഹം ഇമേഹി തീഹി ദ്വാരേഹി ദസന്നം അകുസലകമ്മപഥാനം ദ്വാദസന്നഞ്ച അകുസലചിത്താനം അകരണതോ നാഗോതി വദാമി. അയഞ്ഹി ന ആഗും കരോതീതി ഇമിനാ അത്ഥേന നാഗോ. **ഇമാഹി ഗാഥാഹി അനുമോദാമീ**തി ഇമാഹി ചതുസട്ഠിപദാഹി സോളസഹി ഗാഥാഹി അനുമോദാമി അഭിനന്ദാമി.

മനുസ്സഭൂതന്തി ദേവാദിഭാവം അനുപഗന്ത്വാ മനുസ്സമേവ ഭൂതം. **അത്തദന്ത**ന്തി അത്തനായേവ ദന്തം, ന അഞ്ഞേഹി ദമഥം ഉപനീതം. ഭഗവാ ഹി അത്തനാ ഉപ്പാദിതേനേവ മഗ്ഗദമഥേന ചക്ഖുതോപി ദന്തോ, സോതതോപി, ഘാനതോപി, ജിവ്ഹാതോപി, കായതോപി, മനതോപീതി ഇമേസു ഛസു ഠാനേസു ദന്തോ സന്തോ നിബ്ബുതോ പരിനിബ്ബുതോ. തേനാഹ - "അത്തദന്ത"ന്തി. **സമാഹിത**ന്തി ദുവിധേനാപി സമാധിനാ സമാഹിതം. **ഇരിയമാന**ന്തി വിഹരമാനം. **ബ്രഹ്മപഥേ**തി സേട്ഠപഥേ, അമതപഥേ, നിബ്ബാനപഥേ. **ചിത്തസ്സൂപസമേ രത**ന്തി പഠമജ്ഝാനേന പഞ്ച നീവരണാനി വൂപസമേത്വാ, ദുതിയജ്ഝാനേന വിതക്കവിചാരേ, തതിയജ്ഝാനേന പീതിം, ചതുത്ഥജ്ഝാനേന സുഖദുക്ഖം വൂപസമേത്വാ തസ്മിം ചിത്തസ്സൂപസമേ രതം അഭിരതം.

നമസ്സന്തീതി കായേന നമസ്സന്തി, വാചായ നമസ്സന്തി, മനസാ നമസ്സന്തി, ധമ്മാനുധമ്മപടിപത്തിയാ നമസ്സന്തി, സക്കരോന്തി ഗരും കരോന്തി. **സബ്ബധമ്മാനപാരഗു**ന്തി സബ്ബേസം ഖന്ധായതനധാതുധമ്മാനം അഭിഞ്ഞാപാരഗൂ, പരിഞ്ഞാപാരഗൂ, പഹാനപാരഗൂ, ഭാവനാപാരഗൂ, സച്ഛികിരിയാപാരഗൂ, സമാപത്തിപാരഗൂതി ഛബ്ബിധേന പാരഗമനേന പാരഗതം പാരപ്പത്തം മത്ഥകപ്പത്തം. **ദേവാപി തം നമസ്സന്തീ**തി ദുക്ഖപ്പത്താ സുബ്രഹ്മദേവപുത്താദയോ സുഖപ്പത്താ ച സബ്ബേവ ദസസഹസ്സചക്കവാളവാസിനോ ദേവാപി തുമ്ഹേ നമസ്സന്തി. **ഇതി മേ അരഹതോ സുത**ന്തി ഇതി മയാ ചതൂഹി കാരണേഹി അരഹാതി ലദ്ധവോഹാരാനം തുമ്ഹാകംയേവ സന്തികേ സുതന്തി ദീപേതി.

സബ്ബസംയോജനാതീതന്തി സബ്ബാനി ദസവിധസംയോജനാനി അതിക്കന്തം. **വനാ നിബ്ബനമാഗത**ന്തി കിലേസവനതോ നിബ്ബനം കിലേസവനരഹിതം നിബ്ബാനം ആഗതം സമ്പത്തം. **കാമേഹി നേക്ഖമ്മരത**ന്തി ദുവിധേഹി കാമേഹി നിക്ഖന്തത്താ പബ്ബജ്ജാ അട്ഠ സമാപത്തിയോ ചത്താരോ ച അരിയമഗ്ഗാ കാമേഹി നേക്ഖമ്മം നാമ, തത്ഥ രതം അഭിരതം. **മുത്തം സേലാവ കഞ്ചന**ന്തി സേലധാതുതോ മുത്തം കഞ്ചനസദിസം.

സബ്ബേ അച്ചരുചീതി സബ്ബസത്തേ അതിക്കമിത്വാ പവത്തരുചി. അട്ഠമകഞ്ഹി അതിക്കമിത്വാ പവത്തരുചിതായ സോതാപന്നോ അച്ചരുചി നാമ, സോതാപന്നം അതിക്കമിത്വാ പവത്തരുചിതായ സകദാഗാമീ...പേ॰... ഖീണാസവം അതിക്കമിത്വാ പവത്തരുചിതായ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ, പച്ചേകസമ്ബുദ്ധം അതിക്കമിത്വാ പവത്തരുചിതായ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ അച്ചരുചി നാമ. **ഹിമവാവഞ്ഞേ സിലുച്ചയേ**തി യഥാ ഹിമവാ പബ്ബതരാജാ അഞ്ഞേ പബ്ബതേ അതിരോചതി, ഏവം അതിരോചതീതി അത്ഥോ. **സച്ചനാമോ**തി തച്ഛനാമോ ഭൂതനാമോ ആഗും അകരണേനേവ നാഗോതി ഏവം അവിതഥനാമോ.

സോരച്ചന്തി സുചിസീലം. **അവിഹിംസാ**തി കരുണാ ച കരുണാപുബ്ബഭാഗോ ച. **പാദാ നാഗസ്സ തേ ദുവേ**തി തേ ബുദ്ധനാഗസ്സ ദുവേ പുരിമപാദാ.

തപോതി ധുതസമാദാനം. **ബ്രഹ്മചരിയ**ന്തി അരിയമഗ്ഗസീലം. **ചരണാ നാഗസ്സ ത്യാപരേ**തി തേ ബുദ്ധനാഗസ്സ അപരേ ദ്വേ പച്ഛിമപാദാ. **സദ്ധാഹത്ഥോ**തി സദ്ധാമയായ സോണ്ഡായ സമന്നാഗതോ. **ഉപേക്ഖാസേതദന്തവാ**തി ഛളങ്ഗുപേക്ഖാമയേഹി സേതദന്തേഹി സമന്നാഗതോ.

സതി ഗീവാതി യഥാ നാഗസ്സ അങ്ഗപച്ചങ്ഗസ്മിം സിരാജാലാനം ഗീവാ പതിട്ഠാ, ഏവം ബുദ്ധനാഗസ്സ സോരച്ചാദീനം ധമ്മാനം സതി. തേന വുത്തം - ''സതി ഗീവാ''തി. **സിരോ പഞ്ഞാ**തി യഥാ ഹത്ഥിനാഗസ്സ സിരോ ഉത്തമങ്ഗോ, ഏവം ബുദ്ധനാഗസ്സ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം. തേന ഹി സോ സബ്ബധമ്മേ ജാനാതി. തേന വുത്തം - ''സിരോ പഞ്ഞാ''തി. **വീമംസാ ധമ്മചിന്തനാ**തി യഥാ ഹത്ഥിനാഗസ്സ അഗ്ഗസോണ്ഡോ വീമംസാ നാമ ഹോതി. സോ തായ ഥദ്ധമുദുകം ഖാദിതബ്ബാഖാദിതബ്ബഞ്ച വീമംസതി, തതോ പഹാതബ്ബം പജഹതി, ആദാതബ്ബം ആദിയതി, ഏവമേവ ബുദ്ധനാഗസ്സ ധമ്മകോട്ഠാസപരിച്ഛേദകഞാണസങ്ഖാതാ ധമ്മചിന്തനാ വീമംസാ. തേന ഹി ഞാണേന സോ ഭബ്ബാഭബ്ബേ ജാനാതി. തേന വുത്തം - ''വീമംസാ ധമ്മചിന്തനാ''തി . **ധമ്മകുച്ഛിസമാതപോ**തി ധമ്മോ വുച്ചതി ചതുത്ഥജ്ഝാനസമാധി, കുച്ഛിയേവ സമാതപോ കുച്ഛിസമാതപോ. സമാതപോ നാമ സമാതപനട്ഠാനം. ധമ്മോ കുച്ഛിസമാതപോ അസ്സാതി ധമ്മകുച്ഛിസമാതപോ. ചതുത്ഥജ്ഝാനസമാധിസ്മിം ഠിതസ്സ ഹി തേ തേ ഇദ്ധിവിധാദിധമ്മാ ഇജ്ഝന്തി, തസ്മാ സോ കുച്ഛിസമാതപോതി വുത്തോ. **വിവേകോ**തി കായചിത്തഉപധിവിവേകോ. യഥാ നാഗസ്സ വാലധി മക്ഖികാ വാരേതി, ഏവം തഥാഗതസ്സ വിവേകോ ഗഹട്ഠപബ്ബജിതേ വാരേതി. തസ്മാ സോ **വാലധീ**തി വുത്തോ.

ഝായീതി ദുവിധേന ഝാനേന ഝായീ. **അസ്സാസരതോ**തി നാഗസ്സ ഹി അസ്സാസപസ്സാസാ വിയ ബുദ്ധനാഗസ്സ ഫലസമാപത്തി, തത്ഥ രതോ, അസ്സാസപസ്സാസേഹി വിയ തായ വിനാ ന വത്തതീതി അത്ഥോ. **സബ്ബത്ഥ സംവുതോ**തി സബ്ബദ്വാരേസു സംവുതോ. **അനവജ്ജാനീ**തി സമ്മാആജീവേന ഉപ്പന്നഭോജനാനി. **സാവജ്ജാനീ**തി പഞ്ചവിധമിച്ഛാജീവവസേന ഉപ്പന്നഭോജനാനി.

അണുംഥൂലന്തി ഖുദ്ദകഞ്ച മഹന്തഞ്ച. **സബ്ബം ഛേത്വാന ബന്ധന**ന്തി സബ്ബം ദസവിധമ്പി സംയോജനം ഛിന്ദിത്വാന. **നുപലിപ്പതി ലോകേനാ**തി ലോകേന സദ്ധിം തണ്ഹാമാനദിട്ഠിലേപേഹി ന ലിപ്പതി. **മഹാഗിനീ**തി മഹാഅഗ്ഗി. **വിഞ്ഞൂഹി ദേസിതാ**തി ഇധ പടിസമ്ഭിദാപ്പത്തോ കാളുദായിത്ഥേരോവ വിഞ്ഞൂ പണ്ഡിതോ, തേന ദേസിതാതി അത്ഥോ. **വിഞ്ഞസ്സന്തി മഹാനാഗാ, നാഗം നാഗേന ദേസിത**ന്തി ഉദായിത്ഥേരനാഗേന ദേസിതം ബുദ്ധനാഗം ഇതരേ ഖീണാസവാ നാഗാ വിജാനിസ്സന്തി.

സരീരം വിജഹം നാഗോ, പരിനിബ്ബിസ്സതീതി ബോധിപല്ലങ്കേ കിലേസപരിനിബ്ബാനേന പരിനിബ്ബുതോ, യമകസാലന്തരേ അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബായിസ്സതി. ഏവം പടിസമ്ഭിദാപ്പത്തോ ഉദായിത്ഥേരോ സോളസഹി ഗാഥാഹി ചതുസട്ഠിയാ പദേഹി ദസബലസ്സ വണ്ണം കഥേന്തോ ദേസനം നിട്ഠാപേസി . ഭഗവാ അനുമോദി. ദേസനാവസാനേ ചതുരാസീതിപാണസഹസ്സാനി അമതപാനം പിവിംസൂതി.

൨. മിഗസാലാസുത്തവണ്ണനാ

൪൪. ദുതിയേ **കഥം കഥം നാമാ**തി കേന കേന കാരണേന. **അഞ്ഞേയ്യോ**തി ആജാനിതബ്ബോ. **യത്ര ഹി നാമാ**തി യസ്മിം നാമ ധമ്മേ. **സമസമഗതികാ**തി സമഭാവേനേവ സമഗതികാ. **ഭവിസ്സന്തീ**തി ജാതാ. **സകദാഗാമിപത്തോ തുസിതം കായം ഉപപന്നോ**തി സകദാഗാമിപുഗ്ഗലോ ഹുത്വാ തുസിതഭവനേയേവ നിബ്ബത്തോ. **കഥം കഥം നാമാ**തി കേന കേന നു ഖോ കാരണേന, കിം നു ഖോ

ജാനിത്വാ ദേസിതോ, ഉദാഹു അജാനിത്വാതി. ഥേരോ കാരണം അജാനന്തോ **ഏവം ഖോ പനേതം ഭഗിനി ഭഗവതാ ബ്യാകതന്തി** ആഹ.

അമ്മകാ അമ്മകപഞ്ഞാതി ഇത്ഥീ ഹുത്വാ ഇത്ഥിസഞ്ഞായ ഏവ സമന്നാഗതാ. **കേ ച പുരിസപുഗ്ഗലപരോപരിയഞ്ഞാണേതി** ഏത്ഥ പുരിസപുഗ്ഗലപരോപരിയഞ്ഞാണം വുച്ചതി പുരിസപുഗ്ഗലാനം തിക്ഖമുദുവസേന ഇന്ദ്രിയപരോപരിയഞ്ഞാണം. തസ്മാ കാ ച ബാലാ മിഗസാലാ, കേ ച പുരിസപുഗ്ഗലാനം ഇന്ദ്രിയപരോപരിയഞ്ഞാണേ അപ്പടിഹതവിസയാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധാ, ഉഭയമേതം ദൂരേ സുവിദൂരേതി അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ.

ഇദാനി മിഗസാലായ അത്തനോ ദൂരഭാവം ദസ്സേന്തോ **ഛയിമേ, ആനന്ദാതി**ആദിമാഹ. **സോരതോ ഹോതീതി** പാപതോ സുട്ഠു ഓരതോ വിരതോ ഹോതി. സുരതോതിപി പാഠോ. **അഭിനന്ദന്തി സബ്രഹ്മചാരീ ഏകത്തവാസേനാതി** തേന സദ്ധിം ഏകതോവാസേന സബ്രഹ്മചാരീ അഭിനന്ദന്തി തുസ്സന്തി. ഏകന്തവാസേനാതിപി പാഠോ, സതതവാസേനാതി അത്ഥോ. **സവനേനപി അകതം ഹോതീതി** സോതബ്ബയുത്തകം അസുതം ഹോതി. **ബാഹുസച്ചേനപി അകതം ഹോതീതി** ഏത്ഥ ബാഹുസച്ചം വുച്ചതി വീരിയം, വീരിയേന കത്തബ്ബയുത്തകം അകതം ഹോതീതി അത്ഥോ. **ദിട്ഠിയാപി അപ്പടിവിദ്ധം ഹോതീതി** ദിട്ഠിയാ പടിവിജ്ഝിതബ്ബം അപ്പടിവിദ്ധം ഹോതി. **സാമായികമ്പി വിമുത്തിം ന ലഭതീതി** കാലാനുകാലം ധമ്മസ്സവനം നിസ്സായ പീതിപാമോജ്ജം ന ലഭതി. **ഹാനഗാമീയേവ ഹോതീതി** പരിഹാനിമേവ ഗച്ഛതി.

പമാണികാതി പുഗ്ഗലേസു പമാണഗ്ഗാഹകാ. **പമിനന്തീതി** പമേതും തുലേതും ആരഭന്തി. **ഏകോ ഹീനോതി** ഏകോ ഗുണേഹി ഹീനോ. **ഏകോ പണീതോതി** ഏകോ ഗുണേഹി പണീതോ. **തം ഹീതി** തം പമാണകരണം.

അഭിക്കന്തതരോതി സുന്ദരതരോ. **പണീതതരോതി** ഉത്തമതരോ. **ധമ്മസോതോ നിബ്ബഹതീതി** സൂരം ഹുത്വാ പവത്തമാനവിപസ്സനാഞാണം നിബ്ബഹതി, അരിയഭൂമിം സമ്പാപേതി. **തദന്തരം കോ ജാനേയ്യാതി** തം അന്തരം തം കാരണം അഞ്ഞത്ര തഥാഗതേന കോ ജാനേയ്യാതി അത്ഥോ.

കോധമാനോതി കോധോ ച മാനോ ച. **ലോഭധമ്മാതി** ലോഭോയേവ. **വചീസങ്ഖാരാതി** ആലാപസല്ലാപവസേന വചനാനേവ. **യോ വാ പനസ്സ മാദിസോതി** യോ വാ പന അഞ്ഞോപി മയാ സദിസോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോയേവ അസ്സ, സോ പുഗ്ഗലേസു പമാണം ഗണ്ഹേയ്യാതി അത്ഥോ. **ഖഞ്ഞതീതി** ഗുണഖണനം പാപുണാതി. **ഇമേ ഖോ, ആനന്ദ, ഛ പുഗ്ഗലാതി** ദ്വേ സോരതാ, ദ്വേ അധിഗതകോധമാനലോഭധമ്മാ, ദ്വേ അധിഗതകോധമാനവചീസങ്ഖാരാതി ഇമേ ഛ പുഗ്ഗലാ. **ഗതിന്തി** ഞാണഗതിം. **ഏകങ്ഗഹീനാതി** ഏകേകേന ഗുണങ്ഗേന ഹീനാ. പൂരണോ സീലേന വിസേസീ അഹോസി, ഇസിദത്തോ പഞ്ഞായ. പൂരണസ്സ സീലം ഇസിദത്തസ്സ പഞ്ഞാഠാനേ ഠിതം, ഇസിദത്തസ്സ പഞ്ഞാ പൂരണസ്സ സീലട്ഠാനേ ഠിതാതി.

൯. ഇണസുത്തവണ്ണനാ

ർ൪. തതിയേ **ദാലിദ്ദിയ**ന്തി ദലിദ്ദഭാവോ. **കാമഭോഗിനോ**തി കാമേ ഭുഞ്ജനകസത്തസ്സ. **അസ്സകോ**തി അത്തനോ സന്തകേന രഹിതോ. **അനാള്ഹികോ**തി ന അഡ്ഢോ. **ഇണം ആദിയതീ**തി ജീവിതും അസക്കോന്തോ ഇണം ആദിയതി. **വഡ്ഢിം പടിസ്സുണാതീ**തി ദാതും അസക്കോന്തോ വഡ്ഢിം ദസ്സാമീതി പടിജാനാതി. **അനുചരന്തിപി ന**ന്തി പരിസമജ്ഝഗണമജ്ഝാദീസു ആതപഠപനപംസുഓകിരണാദീഹി വിപ്പകാരം പാപേന്തോ പച്ഛതോ പച്ഛതോ അനുബന്ധന്തി. **സദ്ധാ നത്ഥീ**തി ഓകപ്പനകസദ്ധാമത്തകമ്പി നത്ഥി. **ഹിരീ നത്ഥീ**തി ഹിരിയനാകാരമത്തകമ്പി നത്ഥി. **ഓത്തപ്പം നത്ഥീ**തി ഭായനാകാരമത്തകമ്പി നത്ഥി. **വീരിയം നത്ഥീ**തി കായികവീരിയമത്തകമ്പി നത്ഥി. **പഞ്ഞാ നത്ഥീ**തി കമ്മസ്സകതപഞ്ഞാമത്തകമ്പി നത്ഥി. **ഇണാദാനസ്മിം വദാമീ**തി ഇണഗ്ഗഹണം വദാമി. **മാ മം ജഞ്ഞൂ**തി മാ മം ജാനാതു.

ദാലിദ്ദിയം ദുക്ഖന്തി ധനദലിദ്ദഭാവോ ദുക്ഖം. **കാമലാഭാഭിജപ്പിന**ന്തി കാമലാഭം പത്ഥേന്താനം. **പാപകമ്മവിനിബ്ബയോ**തി പാപകമ്മവഡ്ഢകോ. **സംസപ്പതീ**തി പരിപ്ഫന്ദതി. **ജാന**ന്തി ജാനന്തോ. **യസ്സ വിപ്പടിസാരജാ**തി യേ അസ്സ വിപ്പടിസാരതോ ജാതാ. **യോനിമഞ്ഞതര**ന്തി ഏകം തിരച്ഛാനയോനിം. **ദദം ചിത്തം പസാദയ**ന്തി ചിത്തം പസാദേന്തോ ദദമാനോ.

കടഗ്ഗാഹോതി ജയഗ്ഗാഹോ, അനപരാധഗ്ഗാഹോ ഹോതി. **ഘരമേസിനോ**തി ഘരാവാസം പരിയേസന്തസ്സ വസമാനസ്സ വാ. **ചാഗോ പുഞ്ഞം പവഡ്ഢതീ**തി ചാഗോതി സങ്ഖം ഗതം പുഞ്ഞം വഡ്ഢതി. ചാഗാ പുഞ്ഞന്തി വാ പാഠോ. **പതിട്ഠിതാ**തി പതിട്ഠിതസദ്ധാ നാമ സോതാപന്നസ്സ സദ്ധാ. **ഹിരിമനോ**തി ഹിരിസമ്പയുത്തചിത്തോ. **നിരാമിസം സുഖ**ന്തി തീണി ഝാനാനി നിസ്സായ ഉപ്പജ്ജനകസുഖം. **ഉപേക്ഖ**ന്തി ചതുത്ഥജ്ഝാനുപേക്ഖം. **ആരദ്ധവീരിയോ**തി പരിപുണ്ണപഗ്ഗഹിതവീരിയോ. **ഝാനാനി ഉപസമ്പജ്ജാ**തി ചത്താരി ഝാനാനി പത്വാ. **ഏകോദി നിപകോ സതോ**തി ഏകഗ്ഗചിത്തോ കമ്മസ്സകതഞാണസതീഹി ച സമന്നാഗതോ.

ഏവം ഞത്വാ യഥാഭൂതന്തി ഏവം ഏത്തകം കാരണം യഥാസഭാവം ജാനിത്വാ. **സബ്ബസംയോജനക്ഖയേ**തി നിബ്ബാനേ. **സബ്ബസോ**തി സബ്ബാകാരേന. **അനുപാദായാ**തി അഗ്ഗഹേത്വാ. **സമ്മാ ചിത്തം വിമുച്ചതീ**തി ഇദം വുത്തം ഹോതി - സബ്ബസംയോജനക്ഖയസങ്ഖാതേ നിബ്ബാനേ സബ്ബസോ അനുപാദിയിത്വാ സമ്മാ ഹേതുനാ നയേന മഗ്ഗചിത്തം വിമുച്ചതി. "ഏതം ഞത്വാ യഥാഭൂതം, സബ്ബസംയോജനക്ഖയ"ന്തിപി പാളിയം ലിഖിതം, തസ്സ ഏതം സബ്ബസംയോജനക്ഖയസങ്ഖാതം നിബ്ബാനം യഥാഭൂതം ഞത്വാതി അത്ഥോ. പുരിമപച്ഛിമേഹി പന സദ്ധിം ന ഘടീയതി.

തസ്സ സമ്മാ വിമുത്തസ്സാതി തസ്സ സമ്മാ വിമുത്തസ്സ ഖീണാസവസ്സ. **ഞാണം ഹോതീ**തി പച്ചവേക്ഖണഞാണം ഹോതി. **താദിനോ**തി തംസണ്ഠിതസ്സ. **അകുപ്പാ**തി അകുപ്പാരമ്മണത്താ കുപ്പകാരണാനം കിലേസാനഞ്ച അഭാവേന അകുപ്പാ. **വിമുത്തീ**തി മഗ്ഗവിമുത്തിപി ഫലവിമുത്തിപി. **ഭവസംയോജനക്ഖയേ**തി ഭവസംയോജനക്ഖയസങ്ഖാതേ നിബ്ബാനേ ഭവസംയോജനാനഞ്ച ഖയന്തേ ഉപ്പന്നാ. **ഏതം ഖോ പരമം ഞാണ**ന്തി ഏതം മഗ്ഗഫലഞാണം പരമഞാണം നാമ. **സുഖമനുത്തര**ന്തി ഏതദേവ മഗ്ഗഫലസുഖം അനുത്തരം സുഖം നാമ. **ആണണ്യമുത്തമ**ന്തി സബ്ബേസം അണണാനം ഖീണാസവോ ഉത്തമഅണണോ , തസ്മാ അരഹത്തഫലം ആണണ്യമുത്തമന്തി

അരഹത്തഫലേന ദേസനായ കൂടം ഗണ്ഹി. ഇമസ്മിഞ്ച സുത്തേ വട്ടമേവ കഥേത്വാ ഗാഥാസു വട്ടവിവട്ടം കഥിതന്തി.

൪. മഹാചുന്ദസുത്തവണ്ണനാ

൪൬. ചതുത്ഥേ **ചേതീസൂ**തി ചേതിരട്ഠേ. **സയംജാതിയ**ന്തി ഏവംനാമകേ നിഗമേ. **മഹാചുന്ദോ**തി ധമ്മസേനാപതിസ്സ കനിട്ഠഭാതികോ. ധമ്മേ യോഗോ അനുയോഗോ ഏതേസന്തി **ധമ്മയോഗാ**. ധമ്മകഥികാനം ഏതം നാമം. ഝായന്തീതി **ഝായീ. അപസാദേന്തീ**തി ഘട്ടേന്തി ഹിംസന്തി. **ഝായന്തീ**തി ചിന്തേന്തി. **പജ്ഝായന്തീ**തിആദീനി ഉപസഗ്ഗവസേന വഡ്ഢിതാനി. **കിമിമേ ഝായന്തീ**തി കിം നാമ ഇമേ ഝായന്തി. **കിന്തിമേ ഝായന്തീ**തി കിമത്ഥം ഇമേ ഝായന്തി. **കഥം ഇമേ ഝായന്തീ**തി കേന കാരണേന ഇമേ ഝായന്തി. **അമതം ധാതും കായേന ഫുസിത്വാ വിഹരന്തീ**തി മരണവിരഹിതം നിബ്ബാനധാതും സന്ധായ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ വിഹരന്താ അനുക്കമേന തം നാമകായേന ഫുസിത്വാ വിഹരന്തി. **ഗമ്ഭീരം അത്ഥപദ**ന്തി ഗുള്ഹം പടിച്ഛന്നം ഖന്ധധാതുആയതനാദിഅത്ഥം. **പഞ്ഞായ അതിവിജ്ഝ പസ്സന്തീ**തി സഹവിപസ്സനായ മഗ്ഗപഞ്ഞായ പടിവിജ്ഝിത്വാ പസ്സന്തി. ഇമസ്മിം പനത്ഥേ സമ്മസനപടിവേധപഞ്ഞാപി ഉഗ്ഗഹപരിപുച്ഛാപഞ്ഞാപി വട്ടതിയേവാതി.

൫-൬. സന്ദിട്ഠികസുത്തദ്വയവണ്ണനാ

൪൭-൪൮. പഞ്ചമേ **സന്തം വാ അജ്ഝത്ത**ന്തി നിയകജ്ഝത്തേ വിജ്ജമാനം. **ലോഭോ**തിആദീഹി തീണി അകുസലമൂലാനി ദസ്സിതാനി. **ലോഭധമ്മാ**തിആദീഹി തംസമ്പയുത്തകാ ധമ്മാ. ഛട്ഠേ **കായസന്ദോസ**ന്തി കായദ്വാരസ്സ ദുസ്സനാകാരം. സേസദ്വയേപി ഏസേവ നയോ. ഇമേസു ദ്വീസു സുത്തേസു പച്ചവേക്ഖണാവ കഥിതാ.

൭. ഖേമസുത്തവണ്ണനാ

൪൯. സത്തമേ **വുസിതവാ**തി വുത്ഥബ്രഹ്മചരിയവാസോ. **കതകരണീയോ**തി ചതൂഹി മഗ്ഗേഹി കത്തബ്ബം കത്വാ ഠിതോ. **ഓഹിതഭാരോ**തി ഖന്ധഭാരം കിലേസഭാരം അഭിസങ്ഖാരഭാരഞ്ച ഓതാരേത്വാ ഠിതോ. **അനുപ്പത്തസദത്ഥോ**തി സദത്ഥോ വുച്ചതി അരഹത്തം, തം പത്തോതി അത്ഥോ. **പരിക്ഖീണഭവസംയോജനോ**തി ഖീണഭവബന്ധനോ. **സമ്മദഞ്ഞാ വിമുത്തോ**തി സമ്മാ ഹേതുനാ കാരണേന ജാനിത്വാ വിമുത്തോ. **തസ്സ ന ഏവം ഹോതി അത്ഥി മേ സേയ്യോതി വാ**തിആദീഹി സേയ്യസ്സ സേയ്യോഹമസ്മീതി മാനാദയോ തയോ മാനാ പടിക്ഖിത്താ. ന ഹി ഖീണാസവസ്സ ''അത്ഥി മയ്ഹം സേയ്യോ, അത്ഥി സദിസോ, അത്ഥി ഹീനോ''തി മാനോ ഹോതി. **നത്ഥി മേ സേയ്യോ**തിആദീഹിപി തേയേവ പടിക്ഖിത്താ. ന ഹി ഖീണാസവസ്സ ''അഹമേവ സേയ്യോ, അഹം സദിസോ, അഹം ഹീനോ, അഞ്ഞേ സേയ്യാദയോ നത്ഥീ''തി ഏവം മാനോ ഹോതി.

അചിരപക്കന്തേസൂതി അരഹത്തം ബ്യാകരിത്വാ അചിരംയേവ പക്കന്തേസു. **അഞ്ഞം ബ്യാകരോന്തീ**തി അരഹത്തം കഥേന്തി. **ഹസമാനകാ മഞ്ഞേ അഞ്ഞം ബ്യാകരോന്തീ**തി ഹസമാനാ വിയ കഥേന്തി. **വിഘാതം ആപജ്ജന്തീ**തി ദുക്ഖം ആപജ്ജന്തി.

ന ഉസ്സേസു ന ഓമേസു, സമത്തേ നോപനീയരേതി ഏത്ഥ **ഉസ്സാതി** ഉസ്സിതതാ സേയ്യപുഗ്ഗലാ. **ഓമാതി** ഹീനാ. **സമത്തോതി** സദിസോ. ഇതി ഇമേസു തീസുപി സേയ്യഹീനസദിസേസു ഖീണാസവാ മാനേന ന ഉപനീയരേ, ന ഉപനേന്തി, ന ഉപഗച്ഛന്തീതി അത്ഥോ. **ഖീണാ ജാതീ**തി ഖീണാ തേസം ജാതി. **വുസിതം ബ്രഹ്മചരിയ**ന്തി വുത്ഥം മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയം. **ചരന്തി സംയോജനവിപ്പമുത്താതി** സബ്ബസംയോജനേഹി വിമുത്താ ഹുത്വാ ചരന്തി. സുത്തേപി ഗാഥായമ്പി ഖീണാസവോ കഥിതോ.

൭. ഇന്ദ്രിയസംവരസുത്തവണ്ണനാ

൭൦. അട്ഠമേ **ഹതൂപനിസം ഹോതീ**തി ഹതൂപനിസ്സയം ഹോതി. **സീലവിപന്നസ്സാ**തി വിപന്നസീലസ്സ. **യഥാഭൂതഞാണദസ്സന**ന്തി തരുണവിപസ്സനാഞാണം. **നിബ്ബിദാവിരാഗോ**തി ഏത്ഥ നിബ്ബിദാ ബലവവിപസ്സനാ, വിരാഗോ അരിയമഗ്ഗോ. **വിമുത്തിഞാണദസ്സന**ന്തി ഏത്ഥ **വിമുത്തീ**തി അരഹത്തഫലം, **ഞാണദസ്സന**ന്തി പച്ചവേക്ഖണഞാണം. **ഉപനിസ്സയസമ്പന്നം ഹോതീ**തി സമ്പന്നഉപനിസ്സയം ഹോതി. ഇമസ്മിം സുത്തേ സീലാനുരക്ഖണഇന്ദ്രിയസംവരോ കഥിതോ.

൮. ആനന്ദസുത്തവണ്ണനാ

൭൯. നവമേ **കിത്താവതാ**തി കിത്തകേന. **അസ്സുതഞ്ചേവാ**തി അഞ്ഞസ്മിം കാലേ അസ്സുതപുബ്ബം. **ന സമ്മോസം ഗച്ഛന്തീ**തി വിനാസം ന ഗച്ഛന്തി. **ചേതസോ സമ്ഫുട്ഠപുബ്ബാ**തി ചിത്തേന ഫുസിതപുബ്ബാ. **സമുദാചരന്തീ**തി മനോദ്വാരേ ചരന്തി. **അവിഞ്ഞാതഞ്ച വിജാനാതീ**തി അഞ്ഞസ്മിം കാലേ അവിഞ്ഞാതകാരണം ജാനാതി. **പരിയാപുണാതീ**തി വളഞ്ജേതി കഥേതി. **ദേസേതീ**തി പകാസേതി. **പരം വാചേതീ**തി പരം ഉഗ്ഗണ്ഹാപേതി.

ആഗതാഗമാതി ദീഘാദീസു യോ കോചി ആഗമോ ആഗതോ ഏതേസന്തി ആഗതാഗമാ. **ധമ്മധരാ**തി സുത്തന്തപിടകധരാ. **വിനയധരാ**തി വിനയപിടകധരാ. **മാതികാധരാ**തി ദ്വേപാതിമോക്ഖധരാ. **പരിപുച്ഛതീ**തി അനുസന്ധിപുബ്ബാപരം പുച്ഛതി. **പരിപഞ്ഹതീ**തി ഇദഞ്ചിദഞ്ച പുച്ഛിസ്സാമീതി പരിതുലതി പരിച്ഛിന്ദതി. **ഇദം, ഭന്തേ, കഥ**ന്തി, ഭന്തേ, ഇദം അനുസന്ധിപുബ്ബാപരം കഥം ഹോതീതി പുച്ഛതി. **ഇമസ്സ ക്വത്ഥോ**തി ഇമസ്സ ഭാസിതസ്സ കോ അത്ഥോതി പുച്ഛതി. **അവിവട**ന്തി അവിവരിതം. **വിവരന്തീ**തി പാകടം കരോന്തി. **കങ്ഖാഠാനിയേസൂ**തി കങ്ഖായ കാരണഭൂതേസു. തത്ഥ യസ്മിം ധമ്മേ കങ്ഖാ ഉപ്പജ്ജതി, സ്വേവ കങ്ഖാഠാനിയോ നാമാതി വേദിതബ്ബോ.

൧൦. ഖത്തിയസുത്തവണ്ണനാ

൭൫. ദസമേ **ഭോഗാധിപ്പായാ**തി ഭോഗസംഹരണത്ഥം ഠപിതാധിപ്പായാ പവത്തഅജ്ഝാസയാ. **പഞ്ഞൂപവിചാരാ**തി പഞ്ഞവന്തോ ഭവേയ്യാമാതി ഏവം പഞ്ഞത്ഥായ പവത്തൂപവിചാരാ. അയമേവ നേസം വിചാരോ ചിത്തേ ഉപവിചരതി. **ബലാധിട്ഠാനാ**തി ബലകായാധിട്ഠാനാ. ബലകായഞ്ഹി ലദ്ധാ തേ ലദ്ധപതിട്ഠാ നാമ ഹോന്തി. **പഥവിഭിനിവേസാ**തി പഥവിസാമിനോ ഭവിസ്സാമാതി ഏവം പഥവിഅത്ഥായ കതചിത്താഭിനിവേസാ. **ഇസ്സരിയപരിയോസാനാ**തി രജ്ജാഭിസേകപരിയോസാനാ. അഭിസേകഞ്ഹി

പത്വാ തേ പരിയോസാനപ്പത്താ നാമ ഹോന്തി. ഇമിനാ നയേന സബ്ബത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

സേസപദേസു പനേത്ഥ അയമധിപ്പായോ - ബ്രാഹ്മണാ താവ മന്തേ ലഭിത്വാ ലദ്ധപതിട്ഠാ നാമ ഹോന്തി, ഗഹപതികാ യംകിഞ്ചി സിപ്പം, ഇത്ഥീ കുലദായജ്ജസാമികം പുത്തം, ചോരാ യംകിഞ്ചി ആവുധസത്ഥം , സമണാ സീലപരിപുണ്ണാ ലദ്ധപതിട്ഠാ നാമ ഹോന്തി. തസ്മാ **മന്താധിട്ഠാനാ**തിആദീനി വുത്താനി.

ബ്രാഹ്മണാനഞ്ച "യഞ്ഞം യജിസ്സാമാ"തി ചിത്തം അഭിനിവിസതി, ബ്രഹ്മലോകേ പത്തേ പരിയോസാനപ്പത്താ നാമ ഹോന്തി. തസ്മാ തേ **യഞ്ഞാഭിനിവേസാ ബ്രഹ്മലോകപരിയോസാനാ**തി വുത്താ. കമ്മന്തകരണത്ഥായ മനോ ഏതേസം അഭിനിവിസതീതി **കമ്മന്താഭിനിവേസാ**. കമ്മേ നിട്ഠിതേ പരിയോസാനപ്പത്താ നാമ ഹോന്തീതി **നിട്ഠിതകമ്മന്തപരിയോസാനാ**.

പുരിസാധിപ്പായാതി പുരിസേസു പവത്തഅജ്ഝാസയാ. അലങ്കാരത്ഥായ മനോ ഉപവിചരതി ഏതിസ്സാതി **അലങ്കാരൂപവിചാരാ**. അസപത്തീ ഹുത്വാ ഏകികാവ ഘരേ വസേയ്യന്തി ഏവമസ്സാ ചിത്തം അഭിനിവിസതീതി **അസപത്തീഭിനിവേസാ**. ഘരാവാസിസ്സരിയേ ലദ്ധേ പരിയോസാനപ്പത്താ നാമ ഹോന്തീതി ഇസ്സരിയപരിയോസാനാ.

പരഭണ്ഡസ്സ ആദാനേ അധിപ്പായോ ഏതേസന്തി **ആദാനാധിപ്പായാ**. ഗഹനേ നിലീയനട്ഠാനേ ഏതേസം മനോ ഉപവിചരതീതി **ഗഹനൂപവിചാരാ**. അന്ധകാരത്ഥായ ഏതേസം ചിത്തം അഭിനിവിസതീതി **അന്ധകാരാഭിനിവേസാ**. അദസ്സനപ്പത്താ പരിയോസാനപ്പത്താ ഹോന്തീതി **അദസ്സനപരിയോസാനാ**.

അധിവാസനക്ഖന്തിയഞ്ച സുചിഭാവസീലേ ച അധിപ്പായോ ഏതേസന്തി **ഖന്തിസോരച്ചാധിപ്പായാ**. അകിഞ്ചനഭാവേ നിഗ്ഗഹണഭാവേ ചിത്തം ഏതേസം അഭിനിവിസതീതി **ആകിഞ്ചഞ്ഞാഭിനിവേസാ**. നിബ്ബാനപ്പത്താ പരിയോസാനപ്പത്താ ഹോന്തീതി **നിബ്ബാനപരിയോസാനാ**.

൧൧. അപ്പമാദസുത്തവണ്ണനാ

൬൩. ഏകാദസമേ **സമധിഗ്ഗയ്ഹാ**തി സുട്ഠു ഗണ്ഹിത്വാ. **ജങ്ഗലാനം പാണാന**ന്തി പഥവീതലചാരീനം സപാദകപാണാനം. **പദജാതാനീ**തി പദാനി. **സമോധാനം ഗച്ഛന്തീ**തി ഓധാനം ഉപനിക്ഖേപം ഗച്ഛന്തി. **അഗ്ഗമക്ഖായതീ**തി സേട്ഠം അക്ഖായതി. **പബ്ബജലായകോ**തി പബ്ബജതിണച്ഛേദകോ. **ഓധുനാതീ**തി ഹേട്ഠാ മുഖം ധുനാതി. **നിധുനാതീ**തി ഉഭോഹി പസ്സേഹി ധുനാതി. **നിച്ഛാദേതീ**തി ബാഹായ വാ പഹരതി, രുക്ഖേ വാ പഹരതി. **അമ്ബപിണ്ഡിയാ**തി അമ്ബഫലപിണ്ഡിയാ. **വണ്ടൂപനിബന്ധനാനീ**തി വണ്ടേ ഉപനിബന്ധനാനി , വണ്ടേ വാ പതിട്ഠിതാനി. **തദന്വയാനി ഭവന്തീ**തി വണ്ടാനുവത്തകാനി ഭവന്തി, അമ്ബപിണ്ഡിദണ്ഡകാനുവത്തകാനി ഭവന്തീതിപി അത്ഥോ. **ഖുദ്ദരാജാനോ**തി ഖുദ്ദകരാജാനോ, പകതിരാജാനോ വാ.

൧൨. ധമ്മികസുത്തവണ്ണനാ

ത്ഥ്. ദ്വാദസമേ **സബ്ബസോ**തി സബ്ബേസു. **സത്തസു വിഹാരേസൂ**തി സത്തസു പരിവേണേസു. **പരിഭാസതീ**തി പരിഭവതി ഭയം ഉപദംസേതി. **വിഹിംസതീ**തി വിഹേഠേതി. **വിതുദതീ**തി വിജ്ഝതി. **രോസേതി വാചായാ**തി വാചായ ഘട്ടേതി. **പക്കമന്തീ**തി ദിസാ പക്കമന്തി. **ന സണ്ഠഹന്തീ**തി നപ്പതിട്ഠഹന്തി. **രിഞ്ചന്തീ**തി ഛഡ്ഡേന്തി വിസ്സജ്ജേന്തി. **പബ്ബാജേയ്യാമാ**തി നീഹരേയ്യാമ. **ഹന്ദാ**തി വവസ്സഗ്ഗത്ഥേ നിപാതോ. **അല**ന്തി യുത്തമേതം, യം തം പബ്ബാജേയ്യുന്തി അത്ഥോ. **കിം തേ ഇമിനാ**തി കിം തവ ഇമിനാ ജാതിഭൂമിയം വാസേന. **തീരദസ്സിം സകുണ**ന്തി ദിസാകാകം. **മുഞ്ചന്തീ**തി ദിസാദസ്സനത്ഥം വിസ്സജ്ജേന്തി. **സാമന്താ**തി അവിദൂരേ. സമന്താതിപി പാഠോ, സമന്തതോതി അത്ഥോ. **അഭിനിവേസോ**തി പത്ഥരിത്വാ ഠിതസാഖാനം നിവേസോ. **മൂലസന്താനകാന**ന്തി മൂലാനം നിവേസോ.

ആള്ഹകഥാലികാതി തണ്ഡുലാള്ഹകസ്സ ഭത്തപചനഥാലികാ. **ഖുദ്ദം മധു**ന്തി ഖുദ്ദമക്ഖികാഹി കതം ദണ്ഡകമധും. **അനേലക**ന്തി നിദ്ദോസം. **ന ച സുദം അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ ഫലാനി ഹിംസന്തീ**തി അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ കോട്ഠാസേ ഫലാനി ന ഹിംസന്തി. അത്തനോ കോട്ഠാസേഹി മൂലം വാ തചം വാ പത്തം വാ ഛിന്ദന്തോ നാമ നത്ഥി, അത്തനോ അത്തനോ സാഖായ ഹേട്ഠാ പതിതാനേവ പരിഭുഞ്ജന്തി. അഞ്ഞസ്സ കോട്ഠാസതോ അഞ്ഞസ കോട്ഠാസം പരിവത്തിത്വാ ഗതമ്പി "ന അമ്ഹാകം സാഖായ ഫല"ന്തി ഞത്വാ നോ ഖാദന്തി. **യാവദത്ഥം ഭക്ഖിത്വാ**തി കണ്ഠപ്പമാണേന ഖാദിത്വാ. **സാഖം ഭഞ്ജിത്വാ**തി ഛത്തപ്പമാണമത്തം ഛിന്ദിത്വാ ഛായം കത്വാ പക്കാമി. **യത്ര ഹി നാമാ**തി യോ ഹി നാമ. **പക്കമിസ്സതീ**തി പക്കന്തോ. **നാദാസീ**തി ദേവതായ ആനുഭാവേന ഫലമേവ ന ഗണ്ഹി. ഏവഞ്ഹി സാ അധിട്ഠാസി.

തേനുപസങ്കമീതി ജനപദവാസീഹി ഗന്ത്വാ, "മഹാരാജ, രുക്ഖോ ഫലം ന ഗണ്ഹി, അമ്ഹാകം നു ഖോ ദോസോ തുമ്ഹാക"ന്തി വുത്തേ "നേവ മയ്ഹം ദോസോ അത്ഥി, ന ജാനപദാനം, അമ്ഹാകം വിജിതേ അധമ്മോ നാമ ന വത്തതി, കേന നു ഖോ കാരണേന രുക്ഖോ ന ഫലിതോ, സക്കം ഉപസങ്കമിത്വാ പുച്ഛിസ്സാമീ"തി ചിന്തേത്വാ യേന സക്കോ ദേവാനമിന്ദോ തേനുപസങ്കമി. **പവത്തേസീ**തി പരിവത്തേസി. **ഉമ്മൂലമകാസീ**തി ഉദ്ധംമൂലം അകാസി. **അപി നു ത്വ**ന്തി അപി നു തവ. **അട്ഠിതായേവാ**തി അട്ഠിതായ ഏവ. **സച്ഛവീനീ**തി സമാനച്ഛവീനി പകതിട്ഠാനേ ഠിതാനി. **ന പച്ചക്കോസതീ**തി നപ്പടിക്കോസതി. **രോസന്ത**ന്തി ഘട്ടേന്തം. **ഭണ്ഡന്ത**ന്തി പഹരന്തം.

സുനേത്തോതി നേത്താ വുച്ചന്തി അക്ഖീനി, തേസം സുന്ദരതായ സുനേത്തോ. **തിത്ഥകരോ**തി സുഗതിഓഗാഹനതിത്ഥസ്സ കാരകോ. **വീതരാഗോ**തി വിക്ഖമ്ഭനവസേന വിഗതരാഗോ. **പസവതീ**തി പടിലഭതി. **ദിട്ഠിസമ്പന്ന**ന്തി ദസ്സനസമ്പന്നം, സോതാപന്നന്തി അത്ഥോ. **ഖന്തി**ന്തി അത്തനോ ഗുണഖണനം. **യഥാമം സബ്രഹ്മചാരീസൂ**തി യഥാ ഇമം സബ്രഹ്മചാരീസു അക്കോസനപരിഭാസനം, അഞ്ഞം ഏവരൂപം ഗുണഖന്തിം ന വദാമീതി അത്ഥോ. **ന നോ സമസബ്രഹ്മചാരീസൂ**തി ഏത്ഥ സമജനോ നാമ സകജനോ വുച്ചതി. തസ്മാ ന നോ സകേസു സമാനബ്രഹ്മചാരീസു ചിത്താനി പദുട്ഠാനി ഭവിസ്സന്തീതി അയമേത്ഥ അത്ഥോ.

ജോതിപാലോ ച ഗോവിന്ദോതി നാമേന ജോതിപാലോ ഠാനേന മഹാഗോവിന്ദോ. **സത്തപുരോഹിതോ**തി രേണുആദീനം സത്തന്നം രാജൂനം

പുരോഹിതോ. **അഹിംസകാ അതീതംസേ**തി ഏതേ ഛ സത്ഥാരോ അതീതംസേ അഹിംസകാ അഹേസും. **നിരാമഗന്ധാ**തി കോധാമഗന്ധേന നിരാമഗന്ധാ. **കരുണേവിമുത്താ**തി കരുണജ്ഝാനേ അധിമുത്താ, കരുണായ ച കരുണാപുബ്ബഭാഗേ ച ഠിതാ. **യേതേ**തി ഏതേ, അയമേവ വാ പാഠോ. **ന സാധുരൂപം ആസീദേ**തി സാധുസഭാവം ന ഘട്ടേയ്യ. **ദിട്ഠിട്ഠാനപ്പഹായിന**ന്തി ദ്വാസട്ഠിദിട്ഠിഗതപ്പഹായിനം. **സത്തമോ**തി അരഹത്തതോ പട്ഠായ സത്തമോ. **അവീതരാഗോ**തി അവിഗതരാഗോ. ഏതേന അനാഗാമിഭാവം പടിക്ഖിപതി. **പഞ്ചിന്ദ്രിയാ മുദൂ**തി പഞ്ച വിപസ്സനിന്ദ്രിയാനി മുദൂനി. തസ്സ ഹി താനി സകദാഗാമിം ഉപാദായ മുദൂനി നാമ ഹോന്തി. **വിപസ്സനാ**തി സങ്ഖാരപരിഗ്ഗഹഞാണം. **പുബ്ബേവ ഉപഹഞ്ഞതീ**തി പഠമതരഞ്ഞേവ ഉപഹഞ്ഞതി. **അക്ഖതോ**തി ഗുണഖണനേന അക്ഖതോ അനുപഹതോ ഹുത്വാ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

ധമ്മികവഗ്ഗോ പഞ്ചമോ.

പഠമപണ്ണാസകം നിട്ഠിതം.

൨. ദുതിയപണ്ണാസകം

൩. മഹാവഗ്ഗോ

൧. സോണസുത്തവണ്ണനാ

൧൯. ഛട്ഠസ്സ പഠമേ **സോണോ**തി സുഖുമാലസോണത്ഥേരോ. **സീതവനേ**തി ഏവംനാമകേ സുസാനേ. തസ്മിം കിര പടിപാടിയാ പഞ്ച ചങ്കമനപണ്ണസാലാസതാനി മാപിതാനി, തേസു ഥേരോ അത്തനോ സപ്പായചങ്കമനം ഗഹേത്വാ സമണധമ്മം കരോതി. തസ്സ ആരദ്ധവീരിയസ്സ ഹുത്വാ ചങ്കമതോ പാദതലാനി ഭിജ്ജിംസു, ജാണൂഹി ചങ്കമതോ ജാണുകാനിപി ഹത്ഥതലാനിപി ഭിജ്ജിംസു, ഛിദ്ദാനി അഹേസും. ഏവം ആരദ്ധവീരിയോ വിഹരന്തോ ഓഭാസനിമിത്തമത്തകമ്പി ദസ്സേതും നാസക്ഖി. തസ്സ വീരിയേന കിലമിതകായസ്സ കോടിയം പാസാണഫലകേ നിസിന്നസ്സ യോ വിതക്കോ ഉദപാദി, തം ദസ്സേതും **അഥ ഖോ ആയസ്മതോ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **ആരദ്ധവീരിയാ**തി പരിപുണ്ണപഗ്ഗഹിതവീരിയാ. **ന അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചതീ**തി സചേ ഹി അഹം ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ വാ അസ്സം വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ വാ നേയ്യോ വാ, നൂന മേ ചിത്തം വിമുച്ചേയ്യ. അദ്ധാ പനസ്മി പദപരമോ, യേന മേ ചിത്തം ന വിമുച്ചതീതി സന്നിട്ഠാനം കത്വാ **സംവിജ്ജന്തി ഖോ പനാ**തിആദീനി ചിന്തേസി. തത്ഥ **ഭോഗാ**തി ഉപയോഗത്ഥേ പച്ചത്തം.

പാതുരഹോസീതി ഥേരസ്സ ചിത്താചാരം ഞത്വാ "അയം സോണോ അജ്ജ സീതവനേ പധാനഭൂമിയം നിസിന്നോ ഇമം വിതക്കം വിതക്കേതി, ഗന്ത്വാസ്സ വിതക്കം സഹോത്ഥം ഗണ്ഹിത്വാ വീണോപമം കമ്മട്ഠാനം കഥേസ്സാമീ"തി പമുഖേ പാകടോ അഹോസി. **പഞ്ഞത്തേ ആസനേ**തി പധാനികഭിക്ഖൂ അത്തനോ വസനട്ഠാനേ ഓവദിതും ആഗതസ്സ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ നിസീദനത്ഥം യഥാലാഭേന ആസനം പഞ്ഞാപേത്വാവ പധാനം കരോന്തി, അഞ്ഞം അലഭമാനാ പുരാണപണ്ണാനിപി സന്ഥരിത്വാ ഉപരി സങ്ഘാടിം പഞ്ഞപേന്തി. ഥേരോപി ആസനം പഞ്ഞാപേത്വാ പധാനം അകാസി. തം സന്ധായ വുത്തം - "പഞ്ഞത്തേ ആസനേ"തി.

തം കിം മഞ്ഞസീതി സത്ഥാ "ഇമസ്സ ഭിക്ഖുനോ അവസേസകമ്മട്ഠാനേഹി അത്ഥോ നത്ഥി, അയം ഗന്ധബ്ബസിപ്പേ ഛേകോ ചിണ്ണവസീ, അത്തനോ വിസയേ കഥിയമാനം ഖിപ്പമേവ സല്ലക്ഖേസ്സതീ"തി വീണോപമം കഥേതും "തം കിം മഞ്ഞസീ"തിആദിമാഹ. **വീണായ തന്തിസ്സരേ കുസലതാ** നാമ വീണായ വാദനകുസലതാ, സോ ച തത്ഥ കുസലോ. മാതാപിതരോ ഹിസ്സ "അമ്ഹാകം പുത്തോ അഞ്ഞം സിപ്പം സിക്ഖന്തോ കായേന കിലമിസ്സതി, ഇദം പന സയനേ നിസിന്നേനേവ സക്കാ ഉഗ്ഗണ്ഹിതു"ന്തി ഗന്ധബ്ബസിപ്പമേവ ഉഗ്ഗണ്ഹാപേസും. തസ്സ -

"സത്ത സരാ തയോ ഗാമാ, മുച്ഛനാ ഏകവീസതി;
ഠാനാ ഏകൂനപഞ്ഞാസ, ഇച്ചേതേ സരമണ്ഡലാ"തി. -

ആദികം ഗന്ധബ്ബസിപ്പം സബ്ബമേവ പഗുണം അഹോസി. **അച്ചായതാ**തി അതിആയതാ ഖരമുച്ഛനാ. **സരവതീ**തി സരസമ്പന്നാ. **കമ്മഞ്ഞാ**തി കമ്മക്ഖമാ

കമ്മയോഗ്ഗാ. **അതിസിഥിലാ**തി മന്ദമുച്ഛനാ. **സമേ ഗുണേ പതിട്ഠിതാ**തി മജ്ഝിമേ സരേ ഠപേത്വാ മുച്ഛിതാ.

അച്ചാരദ്ധന്തി അതിഗാള്ഹം. **ഉദ്ധച്ചായ സംവത്തതീ**തി ഉദ്ധതഭാവായ സംവത്തതി. **അതിലീന**ന്തി അതിസിഥിലം. **കോസജ്ജായാ**തി കുസീതഭാവത്ഥായ. **വീരിയസമഥം അധിട്ഠഹാ**തി വീരിയസമ്പയുത്തം സമഥം അധിട്ഠഹ, വീരിയം സമഥേന യോജേഹീതി അത്ഥോ. **ഇന്ദ്രിയാനഞ്ച സമതം പടിവിജ്ഝാ**തി സദ്ധാദീനം ഇന്ദ്രിയാനം സമതം സമഭാവം അധിട്ഠാഹി. തത്ഥ സദ്ധം പഞ്ഞായ, പഞ്ഞഞ്ച സദ്ധായ, വീരിയം സമാധിനാ, സമാധിഞ്ച വീരിയേന യോജയതാ ഇന്ദ്രിയാനം സമതാ അധിട്ഠിതാ നാമ ഹോതി. സതി പന സബ്ബത്ഥികാ, സാ സദാ ബലവതീയേവ വട്ടതി. തഞ്ച പന തേസം യോജനാവിധാനം വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ (വിസുദ്ധി॰ ൧.൬൨-൬൪) പകാസിതമേവ. **തത്ഥ ച നിമിത്തം ഗണ്ഹാഹീ**തി തസ്മിഞ്ച സമഭാവേ സതി യേന ആദാസേ മുഖബിമ്ബേനേവ നിമിത്തേന ഉപ്പജ്ജിതബ്ബം, തം സമഥനിമിത്തം വിപസ്സനാനിമിത്തം മഗ്ഗനിമിത്തം ഫലനിമിത്തഞ്ച ഗണ്ഹാഹി നിബ്ബത്തേഹീതി ഏവമസ്സ സത്ഥാ അരഹത്തേ പക്ഖിപിത്വാ കമ്മട്ഠാനം കഥേസി.

തത്ഥ ച നിമിത്തം അഗ്ഗഹേസീതി സമഥനിമിത്തഞ്ച വിപസ്സനാനിമിത്തഞ്ച അഗ്ഗഹേസി. **ഛ ഠാനാനീ**തി ഛ കാരണാനി. **അധിമുത്തോ ഹോതീ**തി പടിവിജ്ഝിത്വാ പച്ചക്ഖം കത്വാ ഠിതോ ഹോതി. **നേക്ഖമ്മാധിമുത്തോ**തിആദി സബ്ബം അരഹത്തവസേനേവ വുത്തം. അരഹത്തഞ്ഹി സബ്ബകിലേസേഹി നിക്ഖന്തത്താ **നേക്ഖമ്മം,** തേഹേവ പവിവിത്തത്താ **പവിവേകോ,** ബ്യാപജ്ഝാഭാവതോ **അബ്യാപജ്ഝം,** തണ്ഹാക്ഖയന്തേ ഉപ്പന്നത്താ **തണ്ഹാക്ഖയോ** , ഉപാദാനക്ഖയന്തേ ഉപ്പന്നത്താ **ഉപാദാനക്ഖയോ,** സമ്മോഹാഭാവതോ **അസമ്മോഹോ**തി വുച്ചതി.

കേവലം സദ്ധാമത്തകന്തി പടിവേധരഹിതം കേവലം പടിവേധപഞ്ഞായ അസമ്മിസ്സകം സദ്ധാമത്തകം. **പടിചയ**ന്തി പുനപ്പുനം കരണേന വഡ്ഢിം. **വീതരാഗത്താ**തി മഗ്ഗപടിവേധേന രാഗസ്സ വിഗതത്തായേവ നേക്ഖമ്മസങ്ഖാതം അരഹത്തം പടിവിജ്ഝിത്വാ സച്ഛികത്വാ ഠിതോ ഹോതി, ഫലസമാപത്തിവിഹാരേന വിഹരതി, തന്നിന്നമാനസോയേവ ച ഹോതീതി അത്ഥോ. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ.

ലാഭസക്കാരസിലോകന്തി ചതുപച്ചയലാഭഞ്ച തേസഞ്ഞേവ സുകതഭാവഞ്ച വണ്ണഭണനഞ്ച. **നികാമയമാനോ**തി ഇച്ഛമാനോ പത്ഥയമാനോ. **പവിവേകാധിമുത്തോ**തി പവിവേകേ അധിമുത്തോ അരഹന്തി ഏവം അരഹത്തം ബ്യാകരോതീതി അത്ഥോ.

സീലബ്ബതപരാമാസന്തി സീലഞ്ച വതഞ്ച പരാമസിത്വാ ഗഹിതം ഗഹണമത്തം. **സാരതോ പച്ചാഗച്ഛന്തോ**തി സാരഭാവേന ജാനന്തോ. **അബ്യാപജ്ഝാധിമുത്തോ**തി അബ്യാപജ്ഝം അരഹത്തം ബ്യാകരോതി. ഇമിനാവ നയേന സബ്ബട്ഠാനേസു അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. അപിചേത്ഥ "നേക്ഖമ്മാധിമുത്തോതി ഇമസ്മിംയേവ അരഹത്തം കഥിതം, സേസേസു പഞ്ചസു നിബ്ബാന"ന്തി ഏകേ വദന്തി. അപരേ "അസമ്മോഹാധിമുത്തോതി ഏത്ഥേവ നിബ്ബാനം കഥിതം, സേസേസു അരഹത്ത"ന്തി വദന്തി. അയം പനേത്ഥ സാരോ - സബ്ബേസ്വേവ തേസു അരഹത്തമ്പി നിബ്ബാനമ്പി കഥിതമേവാതി.

ഭുസാതി ബലവന്തോ ദിബ്ബരൂപസദിസാ. **നേവസ്സ ചിത്തം പരിയാദിയന്തീ**തി ഏതസ്സ ഖീണാസവസ്സ ചിത്തം ഗഹേത്വാ ഠാതും ന സക്കോന്തി. കിലേസാ ഹി ഉപ്പജ്ജമാനാ ചിത്തം ഗണ്ഹന്തി നാമ. **അമിസ്സീകത**ന്തി കിലേസാ ഹി ആരമ്മണേന സദ്ധിം ചിത്തം മിസ്സം കരോന്തി, തേസം അഭാവാ അമിസ്സീകതം. **ഠിത**ന്തി പതിട്ഠിതം. **ആനേഞ്ജപ്പത്ത**ന്തി അചലപ്പത്തം. **വയഞ്ചസ്സാനുപസ്സതീ**തി തസ്സ ചേസ ചിത്തസ്സ ഉപ്പാദമ്പി വയമ്പി പസ്സതി. **ഭുസാ വാതവുട്ഠീ**തി ബലവാ വാതക്ഖന്ധോ. **നേവ സമ്പകമ്പേയ്യാ**തി ഏകഭാഗേന ചാലേതും ന സക്കുണേയ്യ. **ന സമ്പകമ്പേയ്യാ**തി ഥൂണം വിയ സബ്ബഭാഗതോ കമ്പേതും ന സക്കുണേയ്യ. **ന സമ്പവേധേയ്യാ**തി വേധേത്വാ പവേധേത്വാ പാതേതും ന സക്കുണേയ്യ.

നേക്ഖമ്മം അധിമുത്തസ്സാതി അരഹത്തം പടിവിജ്ഝിത്വാ ഠിതസ്സ ഖീണാസവസ്സ. സേസപദേസുപി അരഹത്തമേവ കഥിതം. **ഉപാദാനക്ഖയസ്സ ചാ**തി ഉപയോഗത്ഥേ സാമിവചനം. **അസമ്മോഹഞ്ച ചേതസോ**തി ചിത്തസ്സ ച അസമ്മോഹം അധിമുത്തസ്സ. **ദിസ്വാ ആയതനുപ്പാദ**ന്തി ആയതനാനം ഉപ്പാദഞ്ച വയഞ്ച ദിസ്വാ. **സമ്മാ ചിത്തം വിമുച്ചതീ**തി സമ്മാ ഹേതുനാ നയേന ഇമായ വിപസ്സനാപടിപത്തിയാ ഫലസമാപത്തിവസേന ചിത്തം വിമുച്ചതി, നിബ്ബാനാരമ്മണേ അധിമുച്ചതി. അഥ വാ ഇമിനാ ഖീണാസവസ്സ പടിപദാ കഥിതാ. തസ്സ ഹി ആയതനുപ്പാദം ദിസ്വാ ഇമായ വിപസ്സനായ അധിഗതസ്സ അരിയമഗ്ഗസ്സാനുഭാവേന സബ്ബകിലേസേഹി സമ്മാ ചിത്തം വിമുച്ചതി. ഏവം തസ്സ **സമ്മാ വിമുത്തസ്സ...പേ॰... ന വിജ്ജതി**. തത്ഥ **സന്തചിത്തസ്സാ**തി നിബ്ബുതചിത്തസ്സ. സേസമേത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

൨. ഫഗ്ഗുനസുത്തവണ്ണനാ

൫൬. ദുതിയേ **സമധോസീ**തി ഉട്ഠാനാകാരം ദസ്സേസി. **പടിക്കമന്തീ**തി പരിഹായന്തി. **നോ അഭിക്കമന്തീ**തി ന വഡ്ഢന്തി. **സീസവേഠനം ദദേയ്യാ**തി സീസം വേഠേത്വാ ദണ്ഡകേന സമ്പരിവത്തകം ബന്ധേയ്യ. **ഇന്ദ്രിയാനി വിപ്പസീദിംസൂ**തി തസ്മിം മരണസമയേ ഛ ഇന്ദ്രിയാനി വിപ്പസന്നാനി അഹേസും. **അത്ഥുപപരിക്ഖായാ**തി അത്ഥാനത്ഥം കാരണാകാരണം ഉപപരിക്ഖനേ. **അനുത്തരേ ഉപധിസങ്ഖയേ**തി നിബ്ബാനേ. **അവിമുത്തം ഹോതീ**തി അരഹത്തഫലേന അധിമുത്തം ഹോതി.

൩. ഛളഭിജാതിസുത്തവണ്ണനാ

൫൭. തതിയേ **ഛളഭിജാതിയോ**തി ഛ ജാതിയോ. **തത്രിദ**ന്തി തത്രായം. **ലുദ്ദാ**തി ദാരുണാ. **ഭിക്ഖൂ കണ്ടകവുത്തികാ**തി സമണാ നാമേതേ. **ഏകസാടകാ**തി ഏകേനേവ പിലോതികഖണ്ഡേന പുരതോ പടിച്ഛാദനകാ. **അകാമകസ്സ ബിലം ഓലഗ്ഗേയ്യു**ന്തി സത്ഥേ ഗച്ഛമാനേ ഗോണമ്ഹി മതേ ഗോമംസമൂലം ഉപ്പാദനത്ഥായ വിഭജിത്വാ ഖാദമാനാ ഏകസ്സ ഗോമംസം അനിച്ഛന്തസ്സേവ കോട്ഠാസം കത്വാ "അയഞ്ച തേ ഖാദിതബ്ബോ, മൂലഞ്ച ദാതബ്ബ"ന്തി തം കോട്ഠാസസങ്ഖാതം ബിലം ഓലഗ്ഗേയ്യും, ബലക്കാരേന ഹത്ഥേ ഠപേയ്യുന്തി അത്ഥോ. **അഖേത്തഞ്ഞുനാ**തി അഭിജാതിപഞ്ഞത്തിയാ ഖേത്തം അജാനന്തേന. **തം സുണാഹീ**തി തം മമ പഞ്ഞത്തിം സുണാഹി. **കണ്ഹാഭിജാതികോ**തി കാളകജാതികോ. **കണ്ഹം ധമ്മം അഭിജായതീ**തി കണ്ഹസഭാവോ ഹുത്വാ ജായതി നിബ്ബത്തതി, കണ്ഹാഭിജാതിയം വാ

ജായതി. **നിബ്ബാനം അഭിജായതീ**തി നിബ്ബാനം പാപുണാതി, അരിയഭൂമിസങ്ഖാതായ വാ നിബ്ബാനജാതിയാ ജായതി.

൪. ആസവസുത്തവണ്ണനാ

൫൮. ചതുത്ഥേ **സംവരാ പഹാതബ്ബാ**തി സംവരേന പഹാതബ്ബാ. സേസേസുപി ഏസേവ നയോ. **ഇധാ**തി ഇമസ്മിം സാസനേ. **പടിസങ്ഖാ**തി പടിസഞ്ജാനിത്വാ, പച്ചവേക്ഖിത്വാതി അത്ഥോ. **യോനിസോ**തി ഉപായേന പഥേന. ഏത്ഥ ച അസംവരേ ആദീനവപടിസങ്ഖാ യോനിസോ പടിസങ്ഖാതി വേദിതബ്ബാ. സാ ചായം "വരം, ഭിക്ഖവേ, തത്തായ അയോസലാകായ ആദിത്തായ സമ്പജ്ജലിതായ സജോതിഭൂതായ ചക്ഖുന്ദ്രിയം സമ്പലിമട്ഠം, ന ത്വേവ ചക്ഖുവിഞ്ഞേയ്യേസു രൂപേസു അനുബ്യഞ്ജനസോ നിമിത്തഗ്ഗാഹോ"തിആദിനാ ആദിത്തപരിയായേന (സം॰ നി॰ ൪.൨൩൫) വേദിതബ്ബാ. **ചക്ഖുന്ദ്രിയസംവരസംവുതോ വിഹരതീ**തി ഏത്ഥ ചക്ഖുമേവ ഇന്ദ്രിയം ചക്ഖുന്ദ്രിയം, സംവരണതോ സംവരോ, പിദഹനതോ ഥകനതോതി വുത്തം ഹോതി. സതിയാ ഏതം അധിവചനം. ചക്ഖുന്ദ്രിയേ സംവരോ **ചക്ഖുന്ദ്രിയസംവരോ**. ജവനേ ഉപ്പജ്ജമാനോപി ഹേസ തസ്മിം ദ്വാരേ കിലേസാനം ഉപ്പത്തിവാരണതോ ചക്ഖുന്ദ്രിയസംവരോതി വുച്ചതി. **സംവുതോ**തി തേന സംവരേന ഉപേതോ. തഥാ ഹി "പാതിമോക്ഖസംവരസംവുതോ"തി ഇമസ്സ വിഭങ്ഗേ "ഇമിനാ പാതിമോക്ഖസംവരേന ഉപേതോ ഹോതി...പേ॰... സമന്നാഗതോ"തി വുത്തം. അഥ വാ സംവരീതി സംവുതോ, ഥകേസി പിദഹീതി വുത്തം ഹോതി. ചക്ഖുന്ദ്രിയസംവരസംവുതോതി ചക്ഖുന്ദ്രിയസംവരസങ്ഖാതം സതികവാടം ചക്ഖുദ്വാരേ ഘരദ്വാരേ കവാടം വിയ സംവരി ഥകേസി പിദഹീതി വുത്തം ഹോതി. അയമേവേത്ഥ അത്ഥോ സുന്ദരതരോ. തഥാ ഹി "ചക്ഖുന്ദ്രിയസംവരം അസംവുതസ്സ വിഹരതോ, സംവുതസ്സ വിഹരതോ"തി ഏതേസു പദേസു അയമേവത്ഥോ ദിസ്സതീതി.

യം ഹിസ്സാതിആദിമ്ഹി യം ചക്ഖുന്ദ്രിയസംവരം അസ്സ ഭിക്ഖുനോ അസംവുതസ്സ അഥകേത്വാ അപിദഹിത്വാ വിഹരന്തസ്സാതി അത്ഥോ. യേകാരസ്സ വാ ഏസ യന്തി ആദേസോ, യേ അസ്സാതി അത്ഥോ. **ആസവാ വിഘാതപരിളാഹാ**തി ചത്താരോ ആസവാ ച അഞ്ഞേ ച വിഘാതകരാ കിലേസപരിളാഹാ വിപാകപരിളാഹാ വാ. ചക്ഖുദ്വാരസ്മിഞ്ഹി ഇട്ഠാരമ്മണം ആപാഥഗതം കാമസ്സാദവസേന അസ്സാദയതോ അഭിനന്ദതോ കാമാസവോ ഉപ്പജ്ജതി, "ഈദിസം അഞ്ഞസ്മിമ്പി സുഗതിഭവേ ലഭിസ്സാമീ"തി ഭവപത്ഥനായ അസ്സാദയതോ ഭവാസവോ ഉപ്പജ്ജതി, സത്തോതി വാ സത്തസ്സാതി വാ ഗണ്ഹതോ ദിട്ഠാസവോ ഉപ്പജ്ജതി, സബ്ബേഹേവ സഹജാതം അഞ്ഞാണം അവിജ്ജാസവോതി ചത്താരോ ആസവാ ഉപ്പജ്ജന്തി . ഏതേഹി സമ്പയുത്താ അപരേ കിലേസാ വിഘാതപരിളാഹാ ആയതിം വാ തേസം വിപാകാ തേഹിപി അസംവുതസ്സേവ വിഹരതോ ഉപ്പജ്ജേയ്യുന്തി വുച്ചന്തി. **ഏവംസ തേ**തി ഏവം അസ്സ തേ, ഏതേനുപായേന ന ഹോന്തി, നോ അഞ്ഞഥാതി വുത്തം ഹോതി. **പടിസങ്ഖാ യോനിസോ സോതിന്ദ്രിയസംവരസംവുതോ**തിആദീസുപി ഏസേവ നയോ. **ഇമേ വുച്ചന്തി ആസവാ സംവരാ പഹാതബ്ബാ**തി ഇമേസു ഛസു ദ്വാരേസു ചത്താരോ ചത്താരോ കത്വാ ചതുവീസതി ആസവാ സംവരേന പഹാതബ്ബാതി വുച്ചന്തി.

പടിസങ്ഖാ യോനിസോ ചീവരന്തിആദീസു യം വത്തബ്ബം, തം സബ്ബം വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ (വിസുദ്ധി॰ ൧.൧൮) സീലകഥായ വുത്തമേവ. **യം ഹിസ്സാതി** യഞ്ഹി ചീവരം പിണ്ഡപാതാദീസു വാ അഞ്ഞതരം അസ്സ. **അപ്പടിസേവതോതി** ഏവം യോനിസോ അപ്പടിസേവന്തസ്സ. ഇമസ്മിം വാരേ അലദ്ധം ചീവരാദിം പത്ഥയതോ ലദ്ധം വാ അസ്സാദയതോ കാമാസവസ്സ ഉപ്പത്തി വേദിതബ്ബാ, ഈദിസം അഞ്ഞസ്മിമ്പി സുഗതിഭവേ ലഭിസ്സാമീതി ഭവപത്ഥനായ അസ്സാദയതോ ഭവാസവസ്സ, അഹം ലഭാമി ന ലഭാമീതി വാ മയ്ഹം വാ ഇദന്തി അത്തസഞ്ഞം അധിട്ഠഹതോ ദിട്ഠാസവസ്സ, സബ്ബേഹേവ പന സഹജാതോ അവിജ്ജാസവോതി ഏവം ചതുന്നം ആസവാനം ഉപ്പത്തി വിഘാതപരിളാഹാവ നവവേദനുപ്പാദനതോപി വേദിതബ്ബാ. **ഇമേ വുച്ചന്തി, ഭിക്ഖവേ, ആസവാ പടിസേവനാ പഹാതബ്ബാ**തി ഇമേ ഏകമേകസ്മിം പച്ചയേ ചത്താരോ ചത്താരോ കത്വാ സോളസ ആസവാ ഇമിനാ ഞാണസംവരസങ്ഖാതേന പച്ചവേക്ഖണപടിസേവനേന പഹാതബ്ബാതി വുച്ചന്തി.

പടിസങ്ഖാ യോനിസോ ഖമോ ഹോതി സീതസ്സാതി ഉപായേന പഥേന പച്ചവേക്ഖിത്വാ ഖന്താ ഹോതി സീതസ്സ, സീതം ഖമതി സഹതി, ന അവീരപുരിസോ വിയ അപ്പമത്തകേനപി സീതേന ചലതി കമ്പതി കമ്മട്ഠാനം വിജഹതി. **ഉണ്ഹാ**ദീസുപി ഏസേവ നയോ. ഏത്ഥ ച വചനമേവ **വചനപഥോ**തി വേദിതബ്ബോ. **ദുക്ഖാനന്തി**ആദീസു ദുക്ഖമനട്ഠേന ദുക്ഖാ, ബഹലട്ഠേന തിബ്ബാ, ഫരുസട്ഠേന ഖരാ, തിഖിണട്ഠേന കടുകാ, അസ്സാദവിരഹതോ അസാതാ, മനം അവഡ്ഢനതോ അമനാപാ, പാണഹരണസമത്ഥതായ പാണഹരാതി വേദിതബ്ബാ. **യം ഹിസ്സാ**തി സീതാദീസു യംകിഞ്ചി ഏകധമ്മമ്പി അസ്സ. **അനധിവാസതോ**തി അനധിവാസേന്തസ്സ അക്ഖമന്തസ്സ . ആസവുപ്പത്തി പനേത്ഥ ഏവം വേദിതബ്ബാ - സീതേന ഫുട്ഠസ്സ ഉണ്ഹം പത്ഥയതോ കാമാസവോ ഉപ്പജ്ജതി, ഏവം സബ്ബത്ഥ. ''നത്ഥി സുഗതിഭവേ സീതം വാ ഉണ്ഹം വാ''തി ഭവം പത്ഥേന്തസ്സ ഭവാസവോ, മയ്ഹം സീതം ഉണ്ഹന്തി ഗാഹോ ദിട്ഠാസവോ, സബ്ബേഹേവ സമ്പയുത്തോ അവിജ്ജാസവോതി. **ഇമേ വുച്ചന്തീ**തി ഇമേ സീതാദീസു ഏകമേകസ്സ വസേന ചത്താരോ ചത്താരോ കത്വാ അനേകേ ആസവാ ഇമായ ഖന്തിസംവരസങ്ഖാതായ അധിവാസനായ പഹാതബ്ബാതി വുച്ചന്തീതി അത്ഥോ.

പടിസങ്ഖാ യോനിസോ ചണ്ഡം ഹത്ഥിം പരിവജ്ജേതീതി അഹം സമണോതി ന ചണ്ഡസ്സ ഹത്ഥിസ്സ ആസന്നേ ഠാതബ്ബം. തതോനിദാനഞ്ഹി മരണമ്പി മരണമത്തമ്പി ദുക്ഖം ഭവേയ്യാതി ഏവം ഉപായേന പഥേന പച്ചവേക്ഖിത്വാ ചണ്ഡം ഹത്ഥിം പരിവജ്ജേതി പടിക്കമതി. ഏസ നയോ സബ്ബത്ഥ. **ചണ്ഡ**ന്തി ദുട്ഠം വാളം. **ഖാണു**ന്തി ഖദിരഖാണുകാദിം. **കണ്ടകട്ഠാന**ന്തി യത്ഥ കണ്ടകാ വിജ്ഝന്തി, തം ഓകാസം. **സോബ്ഭ**ന്തി സബ്ബതോ ഛിന്നതടം. **പപാത**ന്തി ഏകതോ ഛിന്നതടം. **ചന്ദനിക**ന്തി ഉച്ഛിട്ഠോദകഗബ്ഭമലാദീനം ഛഡ്ഡനട്ഠാനം. **ഓളിഗല്ല**ന്തി തേസംയേവ കദ്ദമാദീനം സന്ദനോകാസം. തം ജണ്ണുമത്തമ്പി അസുചിഭരിതം ഹോതി. ദ്വേപി ചേതാനി ഠാനാനി അമനുസ്സുസ്സദട്ഠാനാനി ഹോന്തി, തസ്മാ വജ്ജേതബ്ബാനി. **അനാസനേ**തി ഏത്ഥ അയുത്തം ആസനം അനാസനം, തം അത്ഥതോ അനിയതവത്ഥുഭൂതം രഹോപടിച്ഛന്നാസനന്തി വേദിതബ്ബം. **അഗോചരേ**തി ഏത്ഥപി അയുത്തോ ഗോചരോ അഗോചരോ. സോ വേസിയാദിഭേദതോ പഞ്ചവിധോ. **പാപകേ മിത്തേ**തി ലാമകേ ദുസ്സീലേ

മിത്തപതിരൂപകേ അമിത്തേ. **പാപകേസൂ**തി ലാമകേസു. **ഓകപ്പേയ്യു**ന്തി സദ്ദഹേയ്യും അധിമുച്ചേയ്യും "അദ്ധാ അയമായസ്മാ അകാസി വാ കരിസ്സതി വാ"തി. **യം ഹിസ്സാ**തി ഹത്ഥിആദീസു യംകിഞ്ചി ഏകമ്പി അസ്സ. ആസവുപ്പത്തി പനേത്ഥ ഏവം വേദിതബ്ബാ - ഹത്ഥിആദിനിദാനേന ദുക്ഖേന ഫുട്ഠസ്സ സുഖം പത്ഥയതോ കാമാസവോ ഉപ്പജ്ജതി, "നത്ഥി സുഗതിഭവേ ഈദിസം ദുക്ഖ"ന്തി ഭവം പത്ഥേന്തസ്സ ഭവാസവോ, മം ഹത്ഥീ മദ്ദതി മം അസ്സോതി ഗാഹോ ദിട്ഠാസവോ, സബ്ബേഹേവ സമ്പയുത്തോ അവിജ്ജാസവോതി. **ഇമേ വുച്ചന്തീ**തി ഇമേ ഹത്ഥിആദീസു ഏകേകസ്സ വസേന ചത്താരോ ചത്താരോ കത്വാ അനേകേ ആസവാ ഇമിനാ സീലസംവരസങ്ഖാതേന പരിവജ്ജനേന പഹാതബ്ബാതി വുച്ചന്തി.

പടിസങ്ഖാ യോനിസോ ഉപ്പന്നം കാമവിതക്കം നാധിവാസേതീതി "ഇതിപായം വിതക്കോ അകുസലോ, ഇതിപി സാവജ്ജോ, ഇതിപി ദുക്ഖവിപാകോ, സോ ച ഖോ അത്തബ്യാബാധായ സംവത്തതീ"തിആദിനാ (മ॰ നി॰ ൧.൨൦൭-൨൦൮) നയേന യോനിസോ കാമവിതക്കേ ആദീനവം പച്ചവേക്ഖിത്വാ തസ്മിം തസ്മിം ആരമ്മണേ ഉപ്പന്നം കാമവിതക്കം നാധിവാസേതി, ചിത്തം ആരോപേത്വാ ന വാസേതി, അബ്ഭന്തരേ വാ ന വാസേതീതി അത്ഥോ. അനധിവാസേന്തോ കിം കരോതീതി? **പജഹതി**. കിം കചവരം വിയ പിടകേനാതി? ന ഹി, അപി ച ഖോ നം **വിനോദേതി** തുദതി വിജ്ഝതി നീഹരതി. കിം ബലിബദ്ദം വിയ പതോദേനാതി? ന ഹി, അഥ ഖോ നം **ബ്യന്തീകരോതി** വിഗതന്തം കരോതി, യഥാസ്സ അന്തോപി നാവസിസ്സതി അന്തമസോ ഭങ്ഗമത്തമ്പി, തഥാ നം കരോതി. കഥം പന നം തഥാ കരോതീതി? **അനഭാവം ഗമേതി** അനു അനു അഭാവം ഗമേതി, വിക്ഖമ്ഭനപ്പഹാനേന യഥാ സുവിക്ഖമ്ഭിതോ ഹോതി, തഥാ കരോതി. സേസവിതക്കദ്വയേപി ഏസേവ നയോ. **ഉപ്പന്നുപ്പന്നേ**തി ഉപ്പന്നേ ഉപ്പന്നേ, ഉപ്പന്നമത്തേയേവാതി വുത്തം ഹോതി. സകിം വാ ഉപ്പന്നേ വിനോദേത്വാ ദുതിയേ വാരേ അജ്ഝുപേക്ഖിതാ ന ഹോതി, സതക്ഖത്തുമ്പി ഉപ്പന്നേ ഉപ്പന്നേ വിനോദേതിയേവ. **പാപകേ അകുസലേ ധമ്മേ**തി തേയേവ കാമവിതക്കാദയോ, സബ്ബേപി വാ നവ മഹാവിതക്കേ. തത്ഥ തയോ വുത്താ, അവസേസാ "ഞാതിവിതക്കോ, ജനപദവിതക്കോ, അമരാവിതക്കോ, പരാനുദ്ദയതാപടിസംയുത്തോ വിതക്കോ, ലാഭസക്കാരസിലോകപ്പടിസംയുത്തോ വിതക്കോ, അനവഞ്ഞത്തിപ്പടിസംയുത്തോ വിതക്കോ"തി (മഹാനി॰ ൨൦൭) ഇമേ ഛ. **യം ഹിസ്സാ**തി ഏതേസു വിതക്കേസു യംകിഞ്ചി അസ്സ. കാമവിതക്കോ പനേത്ഥ കാമാസവോ ഏവ, തബ്ബിസേസോ ഭവാസവോ, തംസമ്പയുത്തോ ദിട്ഠാസവോ, സബ്ബവിതക്കേസു അവിജ്ജാ അവിജ്ജാസവോതി ഏവം ആസവുപ്പത്തി വേദിതബ്ബാ. **ഇമേ വുച്ചന്തീ**തി ഇമേ കാമവിതക്കാദിവസേന വുത്തപ്പകാരാ ആസവാ ഇമിനാ തസ്മിം തസ്മിം വിതക്കേ ആദീനവപച്ചവേക്ഖണസഹിതേന വീരിയസംവരസങ്ഖാതേന വിനോദനേന പഹാതബ്ബാതി വുച്ചന്തി.

പടിസങ്ഖാ യോനിസോ സതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗം ഭാവേതീതി അഭാവനായ ആദീനവം ഭാവനായ ച ആനിസംസം ഉപായേന പഥേന പച്ചവേക്ഖിത്വാ സതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗം ഭാവേതി. ഏസേവ നയോ സബ്ബത്ഥ. ബോജ്ഝങ്ഗാനം ഭാവനാ ഹേട്ഠാ വിത്ഥാരിതാവ. **യം ഹിസ്സാ**തി ഏതേസു ബോജ്ഝങ്ഗേസു യംകിഞ്ചി അസ്സ. ആസവുപ്പത്തിയം പനേത്ഥ ഇമേസം അരിയമഗ്ഗസമ്പയുത്താനം ബോജ്ഝങ്ഗാനം അഭാവിതത്താ യേ ഉപ്പജ്ജേയ്യും കാമാസവാദയോ ആസവാ,

ഭാവയതോ എവംസ തേ ന ഹോന്തീതി അയം നയോ വേദിതബ്ബോ. **ഇമേ വുച്ചന്തീ**തി ഇമേ കാമാസവാദയോ ആസവാ ഇമായ ലോകുത്തരായ ബോജ്ഝങ്ഗഭാവനായ പഹാതബ്ബാതി വുച്ചന്തി. ഇമേഹി ഛഹാകാരേഹി പഹീനാസവം ഭിക്ഖും ഥോമേന്തോ **യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **യതോ**തി സാമിവചനേ തോ-കാരോ, യസ്സാതി വുത്തം ഹോതി. പോരാണാ പന യമ്ഹി കാലേതി വണ്ണയന്തി. **യേ ആസവാ സംവരാ പഹാതബ്ബാ, തേ സംവരാ പഹീനാ ഹോന്തീ**തി യേ ആസവാ സംവരേന പഹാതബ്ബാ, തേ സംവരേനേവ പഹീനാ ഹോന്തി, ന അപ്പഹീനേസുയേവ പഹീനസഞ്ഞീ ഹോതീതി.

൫. ദാരുകമ്മികസുത്തവണ്ണനാ

൫൯. പഞ്ചമേ **ദാരുകമ്മികോ**തി ദാരുവിക്കയേന പവത്തിതാജീവോ ഏകോ ഉപാസകോ. **കാസികചന്ദന**ന്തി സണ്ഹചന്ദനം. **അങ്ഗേനാ**തി അഗുണങ്ഗേന, സുക്കപക്ഖേ ഗുണങ്ഗേന. **നേമന്തനികോ**തി നിമന്തനം ഗണ്ഹനകോ. **സങ്ഘേ ദാനം ദസ്സാമീ**തി ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ദസ്സാമി. സോ എവം വത്വാ സത്ഥാരം അഭിവാദേത്വാ പക്കാമി. അഥസ്സ അപരഭാഗേ പഞ്ചസതാ കുലൂപകാ ഭിക്ഖൂ ഗിഹിഭാവം പാപുണിംസു. സോ "കുലൂപകഭിക്ഖൂ തേ വിബ്ഭന്താ"തി വുത്തേ "കിം എത്ഥ മയ്ഹ"ന്തി വത്വാ ചിത്തുപ്പാദവേമത്തമത്തമ്പി ന അകാസി. ഇദം സന്ധായ സത്ഥാ **സങ്ഘേ തേ ദാനം ദദതോ ചിത്തം പസീദിസ്സതീ**തി ആഹ.

൬. ഹത്ഥിസാരിപുത്തസുത്തവണ്ണനാ

൬൦. ഛട്ഠേ **അഭിധമ്മകഥ**ന്തി അഭിധമ്മമിസ്സകം കഥം. **കഥം ഓപാതേതീ**തി തേസം കഥം വിച്ഛിന്ദിത്വാ അത്തനോ കഥം കഥേതി. **ഥേരാനം ഭിക്ഖൂന**ന്തി കരണത്ഥേ സാമിവചനം, ഥേരേഹി ഭിക്ഖൂഹി സദ്ധിന്തി അത്ഥോ. യാ ച ഥേരാനം അഭിധമ്മകഥാ, തം അയമ്പി കഥേതും സക്കോതീതി അത്ഥോ. **ചേതോപരിയായ**ന്തി ചിത്തവാരം. **ഇധാ**തി ഇമസ്മിം ലോകേ. **സോരതസോരതോ**തി സൂരതോ വിയ സൂരതോ, സോരച്ചസമന്നാഗതോ വിയാതി അത്ഥോ. **നിവാതനിവാതോ**തി നിവാതോ വിയ നിവാതോ, നിവാതവുത്തി വിയാതി അത്ഥോ. **ഉപസന്തുപസന്തോ**തി ഉപസന്തോ വിയ ഉപസന്തോ . **വപകസ്സതേവ സത്ഥാരാ**തി സത്ഥു സന്തികാ അപഗച്ഛതി. **സംസട്ഠസ്സാ**തി പഞ്ചഹി സംസഗ്ഗേഹി സംസട്ഠസ്സ. **വിസ്സട്ഠസ്സാ**തി വിസ്സജ്ജിതസ്സ. **പാകതസ്സാ**തി പാകതിന്ദ്രിയസ്സ.

കിട്ഠാദോതി കിട്ഠഖാദകോ. **അന്തരധാപേയ്യാ**തി നാസേയ്യ. **ഗോപസൂ**തി ഗാവോ ച അജികാ ച. **സിപ്പിസമ്ബുക**ന്തി സിപ്പിയോ ച സമ്ബുകാ ച. **സക്ഖരകഠല**ന്തി സക്ഖരാ ച കഠലാനി ച. **ആഭിദോസിക**ന്തി അഭിഞ്ഞാതദോസം കുദ്രൂസകഭോജനം. **നച്ഛാദേയ്യാ**തി ന രുച്ചേയ്യ. തത്ഥ യദേതം **പുരിസം ഭുത്താവി**ന്തി ഉപയോഗവചനം, തം സാമിഅത്ഥേ ദട്ഠബ്ബം. **അമും ഹാവുസോ, പുരിസ**ന്തി, ആവുസോ, അമും പുരിസം.

സബ്ബനിമിത്താനന്തി സബ്ബേസം നിച്ചനിമിത്താദീനം നിമിത്താനം. **അനിമിത്തം ചേതോസമാധി**ന്തി ബലവവിപസ്സനാസമാധിം. **ചീരികസദ്ദോ**തി ഝല്ലികസദ്ദോ. **സരിസ്സതി നേക്ഖമ്മസ്സാ**തി പബ്ബജ്ജായ ഗുണം സരിസ്സതി. **അരഹതം**

അഹോസീതി ഭഗവതോ സാവകാനം അരഹന്താനം അന്തരേ ഏകോ അരഹാ അഹോസി. അയഞ്ഹി ഥേരോ സത്ത വാരേ ഗിഹീ ഹുത്വാ സത്ത വാരേ പബ്ബജി. കിം കാരണാ? കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധകാലേ കിരേസ ഏകസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഗിഹിഭാവേ വണ്ണം കഥേസി. സോ തേനേവ കമ്മേന അരഹത്തസ്സ ഉപനിസ്സയേ വിജ്ജമാനേയേവ സത്ത വാരേ ഗിഹിഭാവേ ച പബ്ബജ്ജായ ച സഞ്ചരന്തോ സത്തമേ വാരേ പബ്ബജിത്വാ അരഹത്തം പാപുണീതി.

൭. മജ്ഝേസുത്തവണ്ണനാ

൬൧. സത്തമേ **പാരായനേ മേത്തേയ്യപഞ്ഹേ**തി പാരായനസമാഗമമ്ഹി മേത്തേയ്യമാണവസ്സ പഞ്ഹേ. **ഉഭോന്തേ വിദിത്വാനാ**തി ദ്വേ അന്തേ ദ്വേ കോട്ഠാസേ ജാനിത്വാ. **മജ്ഝേ മന്താ ന ലിപ്പതീ**തി മന്താ വുച്ചതി പഞ്ഞാ, തായ ഉഭോ അന്തേ വിദിത്വാ മജ്ഝേ ന ലിപ്പതി, വേമജ്ഝേട്ഠാനേ ന ലിപ്പതി. **സിബ്ബനിമച്ചഗാ**തി സിബ്ബനിസങ്ഖാതം തണ്ഹം അതീതോ. **ഫസ്സോ**തി ഫസ്സവസേന നിബ്ബത്തത്താ അയം അത്തഭാവോ. **ഏകോ അന്തോ**തി അയമേകോ കോട്ഠാസോ. **ഫസ്സസമുദയോ**തി ഫസ്സോ സമുദയോ അസ്സാതി ഫസ്സസമുദയോ, ഇമസ്മിം അത്തഭാവേ കതകമ്മഫസ്സപച്ചയാ നിബ്ബത്തോ അനാഗതത്തഭാവോ. **ദുതിയോ അന്തോ**തി ദുതിയോ കോട്ഠാസോ. **ഫസ്സനിരോധോ**തി നിബ്ബാനം. **മജ്ഝേ**തി സിബ്ബിനിതണ്ഹം ഛേത്വാ ദ്വിധാകരണട്ഠേന നിബ്ബാനം മജ്ഝേ നാമ ഹോതി. **തണ്ഹാ ഹി നം സിബ്ബതീ**തി തണ്ഹാ നം അത്തഭാവദ്വയസങ്ഖാതം ഫസ്സഞ്ച ഫസ്സസമുദയഞ്ച സിബ്ബതി ഘട്ടേതി. കിം കാരണാ? തസ്സ തസ്സേവ ഭവസ്സ അഭിനിബ്ബത്തിയാ. യദി ഹി തണ്ഹാ ന സിബ്ബേയ്യ, തസ്സ തസ്സ ഭവസ്സ നിബ്ബത്തി ന ഭവേയ്യ. ഇമസ്മിം ഠാനേ കോടിമജ്ഝികൂപമം ഗണ്ഹന്തി. ദ്വിന്നഞ്ഹി കണ്ഡാനം ഏകതോ കത്വാ മജ്ഝേ സുത്തേന സംസിബ്ബിതാനം കോടി മജ്ഝന്തി വുച്ചതി. സുത്തേ ഛിന്നേ ഉഭോ കണ്ഡാനി ഉഭതോ പതന്തി. ഏവമേത്ഥ കണ്ഡദ്വയം വിയ വുത്തപ്പകാരാ ദ്വേ അന്താ, സിബ്ബിത്വാ ഠിതസുത്തം വിയ തണ്ഹാ, സുത്തേ ഛിന്നേ കണ്ഡദ്വയസ്സ ഉഭതോപതനം വിയ തണ്ഹായ നിരുദ്ധായ അന്തദ്വയം നിരുദ്ധമേവ ഹോതി. **ഏത്താവതാ**തി ഏത്തകേന ഇമിനാ ഉഭോ അന്തേ വിദിത്വാ തണ്ഹായ മജ്ഝേ അനുപലിത്തഭാവേന അഭിഞ്ഞേയ്യം ചതുസച്ചധമ്മം അഭിജാനാതി നാമ, തീരണപരിഞ്ഞായ ച പഹാനപരിഞ്ഞായ ച പരിജാനിതബ്ബം ലോകിയസച്ചദ്വയം പരിജാനാതി നാമ. **ദിട്ഠേവ ധമ്മേ**തി ഇമസ്മിംയേവ അത്തഭാവേ. **ദുക്ഖസ്സന്തകരോ ഹോതീ**തി വട്ടദുക്ഖസ്സ കോടികരോ പരിച്ഛേദപരിവടുമകരോ ഹോതി നാമ.

ദുതിയവാരേ തിണ്ണം കണ്ഡാനം വസേന ഉപമാ വേദിതബ്ബാ. തിണ്ണഞ്ഹി കണ്ഡാനം സുത്തേന സംസിബ്ബിതാനം സുത്തേ ഛിന്നേ തീണി കണ്ഡാനി തീസു ഠാനേസു പതന്തി, ഏവമേത്ഥ കണ്ഡത്തയം വിയ അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നാ ഖന്ധാ, സുത്തം വിയ തണ്ഹാ. സാ ഹി അതീതം പച്ചുപ്പന്നേന, പച്ചുപ്പന്നഞ്ച അനാഗതേന സദ്ധിം സംസിബ്ബതി. സുത്തേ ഛിന്നേ കണ്ഡത്തയസ്സ തീസു ഠാനേസു പതനം വിയ തണ്ഹായ നിരുദ്ധായ അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നാ ഖന്ധാ നിരുദ്ധാവ ഹോന്തി.

തതിയവാരേ **അദുക്ഖമസുഖാ മജ്ഝേ**തി ദ്വിന്നം വേദനാനം അന്തരട്ഠകഭാവേന മജ്ഝേ. സുഖഞ്ഹി ദുക്ഖസ്സ, ദുക്ഖം വാ സുഖസ്സ അന്തരം നാമ നത്ഥി. **തണ്ഹാ സിബ്ബിനീ**തി വേദനാസു നന്ദിരാഗോ വേദനാനം ഉപച്ഛേദം നിവാരേതീതി താ സിബ്ബതി നാമ.

ചതുത്ഥവാരേ **വിഞ്ഞാണം മജ്ഝേ**തി പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണമ്പി സേസവിഞ്ഞാണമ്പി നാമരൂപപച്ചയസമുദാഗതത്താ നാമരൂപാനം മജ്ഝേ നാമ.

പഞ്ചമവാരേ **വിഞ്ഞാണം മജ്ഝേ**തി കമ്മവിഞ്ഞാണം മജ്ഝേ, അജ്ഝത്തികായതനേസു വാ മനായതനേന കമ്മസ്സ ഗഹിതത്താ ഇധ യംകിഞ്ചി വിഞ്ഞാണം മജ്ഝേ നാമ, മനോദ്വാരേ വാ ആവജ്ജനസ്സ അജ്ഝത്തികായതനനിസ്സിതത്താ ജവനവിഞ്ഞാണം മജ്ഝേ നാമ.

ഛട്ഠവാരേ **സക്കായോ**തി തേഭൂമകവട്ടം. **സക്കായസമുദയോ**തി സമുദയസച്ചം. **സക്കായനിരോധോ**തി നിരോധസച്ചം. **പരിയായേനാ**തി തേന തേന കാരണേനേവ. സേസം സബ്ബത്ഥ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം.

൮. പുരിസിന്ദ്രിയഞാണസുത്തവണ്ണനാ

൬൨. അട്ഠമേ **അഞ്ഞതരോ**തി ദേവദത്തപക്ഖികോ ഏകോ. **സമന്നാഹരിത്വാ**തി ആവജ്ജിത്വാ. ഇദം സോ ''കിം നു ഖോ ഭഗവതാ ജാനിത്വാ കഥിതം, ഉദാഹു അജാനിത്വാ, ഏകംസികം വാ കഥിതം ഉദാഹു വിഭജ്ജകഥിത''ന്തി അധിപ്പായേന പുച്ഛതി. **ആപായികോ**തി അപായേ നിബ്ബത്തനകോ. **നേരയികോ**തി നിരയഗാമീ. **കപ്പട്ഠോ**തി കപ്പട്ഠിയകമ്മസ്സ കതത്താ കപ്പം ഠസ്സതി. **അതേകിച്ഛോ**തി ന സക്കാ തികിച്ഛിതും. **ദ്വേജ്ഝ**ന്തി ദ്വിധാഭാവം. **വാലഗ്ഗകോടിനിത്തുദനമത്ത**ന്തി വാലസ്സ അഗ്ഗകോടിയാ ദസ്സേതബ്ബമത്തകം, വാലഗ്ഗകോടിനിപാതമത്തകം വാ. **പുരിസിന്ദ്രിയഞാണാനീ**തി പുരിസപുഗ്ഗലാനം ഇന്ദ്രിയപരോപരിയത്തഞാണാനി, ഇന്ദ്രിയാനം തിക്ഖമുദുഭാവജാനനഞാണാനീതി അത്ഥോ.

വിജ്ജമാനാ കുസലാപി ധമ്മാ അകുസലാപി ധമ്മാതി ഏത്തകാ കുസലാ ധമ്മാ വിജ്ജന്തി, ഏത്തകാ അകുസലാ ധമ്മാതി ജാനാമി. **അന്തരഹിതാ**തി അദസ്സനം ഗതാ. **സമ്മുഖീഭൂതാ**തി സമുദാചാരവസേന പാകടാ ജാതാ. **കുസലമൂല**ന്തി കുസലജ്ഝാസയോ. **കുസലാ കുസല**ന്തി തമ്ഹാ കുസലജ്ഝാസയാ അഞ്ഞമ്പി കുസലം നിബ്ബത്തിസ്സതി. **സാരദാനീ**തി സാരാദാനി ഗഹിതസാരാനി, സരദമാസേ വാ നിബ്ബത്താനി. **സുഖസയിതാനീ**തി സുഖസന്നിചിതാനി. **സുഖേത്തേ**തി മണ്ഡഖേത്തേ. **നിക്ഖിത്താനീ**തി വുത്താനി. **സപ്പടിഭാഗാ**തി സരിക്ഖകാ. **അഭിദോ അഡ്ഢരത്ത**ന്തി അഭിഅഡ്ഢരത്തം അഡ്ഢരത്തേ അഭിമുഖീഭൂതേ. **ഭത്തകാലസമയേ**തി രാജകുലാനം ഭത്തകാലസങ്ഖാതേ സമയേ. **പരിഹാനധമ്മോ**തി കോ ഏവം ഭഗവതാ ഞാതോതി? അജാതസത്തുരാജാ. സോ ഹി പാപമിത്തം നിസ്സായ മഗ്ഗഫലേഹി പരിഹീനോ. അപരേപി സുപ്പബുദ്ധസുനക്ഖത്താദയോ ഭഗവതാ ഞാതാവ. **അപരിഹാനധമ്മോ**തി ഏവം ഭഗവതാ കോ ഞാതോ? സുസീമോ പരിബ്ബാജകോ അഞ്ഞേ ച ഏവരൂപാ. **പരിനിബ്ബായിസ്സതീ**തി ഏവം കോ ഞാതോ ഭഗവതാതി? സന്തതിമഹാമത്തോ അഞ്ഞേ ച ഏവരൂപാ.

൯. നിബ്ബേധികസുത്തവണ്ണനാ

൬൩. നവമേ അനിബ്ബിദ്ധപുബ്ബേ അപ്പദാലിതപുബ്ബേ ലോഭക്ഖന്ധാദയോ നിബ്ബിജ്ഝതി പദാലേതീതി **നിബ്ബേധികപരിയായോ,** നിബ്ബിജ്ഝനകാരണന്തി അത്ഥോ. **നിദാനസമ്ഭവോ**തി കാമേ നിദേതി ഉപ്പാദനസമത്ഥതായ നിയ്യാദേതീതി

നിദാനം. സമ്ഭവതി തതോതി സമ്ഭവോ, നിദാനമേവ സമ്ഭവോ **നിദാനസമ്ഭവോ. വേമത്തതാ**തി നാനാകരണം.

കാമഗുണാതി കാമയിതബ്ബട്ഠേന കാമാ, ബന്ധനട്ഠേന ഗുണാ "അന്തഗുണ"ന്തിആദീസു വിയ. **ചക്ഖുവിഞ്ഞേയ്യാ**തി ചക്ഖുവിഞ്ഞാണേന പസ്സിതബ്ബാ. **ഇട്ഠാ**തി പരിയിട്ഠാ വാ ഹോന്തു മാ വാ, ഇട്ഠാരമ്മണഭൂതാതി അത്ഥോ. **കന്താ**തി കമനീയാ. **മനാപാ**തി മനവഡ്ഢനകാ. **പിയരൂപാ**തി പിയജാതികാ. **കാമൂപസഞ്ഹിതാ**തി ആരമ്മണം കത്വാ ഉപ്പജ്ജമാനേന കാമേന ഉപസഞ്ഹിതാ. **രജനീയാ**തി രാഗുപ്പത്തികാരണഭൂതാ. **നേതേ കാമാ**തി ന ഏതേ കമനട്ഠേന കാമാ നാമ ഹോന്തി. **സങ്കപ്പരാഗോ**തി സങ്കപ്പവസേന ഉപ്പന്നരാഗോ. **കാമോ**തി അയം കാമപ്പഹാനായ പടിപന്നേഹി പഹാതബ്ബോ. കമനട്ഠേന കാമാ നാമ. **ചിത്രാനീ**തി ചിത്രവിചിത്രാരമ്മണാനി.

ഫസ്സോതി സഹജാതഫസ്സോ. **കാമയമാനോ**തി കാമം കാമയമാനോ. **തജ്ജം തജ്ജ**ന്തി തജ്ജാതികം തജ്ജാതികം. **പുഞ്ഞഭാഗിയ**ന്തി ദിബ്ബേ കാമേ പത്ഥേത്വാ സുചരിതപാരിപൂരിയാ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തസ്സ അത്തഭാവോ പുഞ്ഞഭാഗിയോ നാമ, ദുച്ചരിതപാരിപൂരിയാ അപായേ നിബ്ബത്തസ്സ അത്തഭാവോ അപുഞ്ഞഭാഗിയോ നാമ. **അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, കാമാനം വിപാകോ**തി അയം ദുവിധോപി കാമപത്ഥനം നിസ്സായ ഉപ്പന്നത്താ കാമാനം വിപാകോതി വുച്ചതി. **സോ ഇമം നിബ്ബേധിക**ന്തി സോ ഭിക്ഖു ഇമം ഛത്തിംസട്ഠാനേസു നിബ്ബിജ്ഝനകം സേട്ഠചരിയം ജാനാതി. **കാമനിരോധ**ന്തി കാമാനം നിരോധനേ ഏവം ലദ്ധനാമം. ഇമസ്മിഞ്ഹി ഠാനേ ബ്രഹ്മചരിയസങ്ഖാതോ മഗ്ഗോവ കാമനിരോധോതി വുത്തോ.

സാമിസാതി കിലേസാമിസസമ്പയുത്താ. ഇമിനാ നയേന സബ്ബഠാനേസു അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. അപിചേത്ഥ **വോഹാരവേപക്ക**ന്തി വോഹാരവിപാകം. കഥാസങ്ഖാതോ ഹി വോഹാരോ സഞ്ഞായ വിപാകോ നാമ. **യഥാ യഥാ ന**ന്തി ഏത്ഥ **നം**-ഇതി നിപാതമത്തമേവ. ഇതി യസ്മാ യഥാ യഥാ സഞ്ജാനാതി, തഥാ തഥാ ഏവംസഞ്ഞീ അഹോസിന്തി കഥേതി, തസ്മാ വോഹാരവേപക്കാതി അത്ഥോ.

അവിജ്ജാതി അട്ഠസു ഠാനേസു അഞ്ഞാണഭൂതാ ബഹലഅവിജ്ജാ. നിരയം ഗമേന്തീതി **നിരയഗമനീയാ,** നിരയേ നിബ്ബത്തിപച്ചയാതി അത്ഥോ. സേസേസുപി ഏസേവ നയോ. **ചേതനാഹ**ന്തി ചേതനം അഹം. ഇധ സബ്ബസങ്ഗാഹികാ സംവിദഹനചേതനാ ഗഹിതാ. **ചേതയിത്വാ**തി ദ്വാരപ്പവത്തചേതനാ. **മനസാ**തി ചേതനാസമ്പയുത്തചിത്തേന. **നിരയവേദനീയ**ന്തി നിരയേ വിപാകദായകം. സേസേസുപി ഏസേവ നയോ. **അധിമത്ത**ന്തി ബലവദുക്ഖം. **ദന്ധവിരാഗീ**തി ഗരുകം ന ഖിപ്പം സണികം വിഗച്ഛനകദുക്ഖം. **ഉരത്താളിം കന്ദതീ**തി ഉരം താളേത്വാ രോദതി. **പരിയേട്ഠി**ന്തി പരിയേസനം. **ഏകപദം ദ്വിപദ**ന്തി ഏകപദമന്തം വാ ദ്വിപദമന്തം വാ, കോ മന്തം ജാനാതീതി അത്ഥോ. **സമ്മോഹവേപക്ക**ന്തി സമ്മോഹവിപാകം. ദുക്ഖസ്സ ഹി സമ്മോഹോ നിസ്സന്ദവിപാകോ നാമ. ദുതിയപദേപി ഏസേവ നയോ. പരിയേസനാപി ഹി തസ്സ നിസ്സന്ദവിപാകോതി. ഇമസ്മിം സുത്തേ വട്ടവിവട്ടം കഥിതം.

൧൦. സീഹനാദസുത്തവണ്ണനാ

ന്ദർ. ദസമേ **ആസഭം ഠാനന്തി** സേട്ഠം നിച്ചലട്ഠാനം. **സീഹനാദന്തി** അഭീതനാദം പമുഖനാദം. **ബ്രഹ്മചക്കന്തി** സേട്ഠഞാണചക്കം പടിവേധഞാണഞ്ചേവ ദേസനാഞാണഞ്ച. **ഠാനഞ്ച ഠാനതോതി** കാരണഞ്ച കാരണതോ. **യമ്പീതി** യേന ഞാണേന. **ഇദമ്പി തഥാഗതസ്സാതി** ഇദമ്പി ഠാനാട്ഠാനഞാണം തഥാഗതസ്സ തഥാഗതബലം നാമ ഹോതി. ഏവം സബ്ബപദേസു അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. **കമ്മസമാദാനാനന്തി** സമാദിയിത്വാ കതാനം കുസലാകുസലകമ്മാനം, കമ്മമേവ വാ കമ്മസമാദാനം. **ഠാനസോ ഹേതുസോതി** പച്ചയതോ ചേവ ഹേതുതോ ച. തത്ഥ ഗതിഉപധികാലപയോഗാ വിപാകസ്സ ഠാനം, കമ്മം ഹേതു. **ഝാനവിമോക്ഖസമാധിസമാപത്തീനന്തി** ചതുന്നം ഝാനാനം അട്ഠന്നം വിമോക്ഖാനം തിണ്ണം സമാധീനം നവന്നം അനുപുബ്ബസമാപത്തീനഞ്ച. **സംകിലേസന്തി** ഹാനഭാഗിയം ധമ്മം. **വോദാനന്തി** വിസേസഭാഗിയം ധമ്മം. **വുട്ഠാനന്തി** “വോദാനമ്പി വുട്ഠാനം, തമ്ഹാ തമ്ഹാ സമാധിമ്ഹാ വുട്ഠാനമ്പി വുട്ഠാന”ന്തി (വിഭ॰ ൮൨൮) ഏവം വുത്തം പഗുണജ്ഝാനഞ്ചേവ ഭവങ്ഗഫലസമാപത്തിയോ ച. ഹേട്ഠിമം ഹേട്ഠിമഞ്ഹി പഗുണജ്ഝാനം ഉപരിമസ്സ ഉപരിമസ്സ പദട്ഠാനം ഹോതി, തസ്മാ “വോദാനമ്പി വുട്ഠാന”ന്തി വുത്തം. ഭവങ്ഗേന പന സബ്ബജ്ഝാനേഹി വുട്ഠാനം ഹോതി, ഫലസമാപത്തിയാ നിരോധസമാപത്തിതോ വുട്ഠാനം ഹോതി. തം സന്ധായ “തമ്ഹാ തമ്ഹാ സമാധിമ്ഹാ വുട്ഠാനമ്പി വുട്ഠാന”ന്തി വുത്തം. **അനേകവിഹിതന്തി**ആദീനി വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ (വിസുദ്ധി॰ ൨.൪൦൨) വണ്ണിതാനി. ആസവക്ഖയഞാണം ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവ. പുരിമസ്സാപി ഞാണത്തയസ്സ വിത്ഥാരകഥം ഇച്ഛന്തേന മജ്ഝിമട്ഠകഥായ മഹാസീഹനാദവണ്ണനാ (മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൪൮ ആദയോ) ഓലോകേതബ്ബാ. **സമാഹിതസ്സാതി** ഏകഗ്ഗചിത്തസ്സ. **സമാധി മഗ്ഗോതി** സമാധി ഏതേസം ഞാണാനം അധിഗമായ ഉപായോ. **അസമാധീതി** അനേകഗ്ഗഭാവോ. **കുമ്മഗ്ഗോതി** മിച്ഛാമഗ്ഗോ. ഇമസ്മിം സുത്തേ തഥാഗതസ്സ ഞാണബലം കഥിതന്തി.

മഹാവഗ്ഗോ ഛട്ഠോ.

൭. ദേവതാവഗ്ഗോ

൧-൩. അനാഗാമിഫലസുത്താദിവണ്ണനാ

൬൫-൬൭. സത്തമസ്സ പഠമേ **അസ്സദ്ധിയ**ന്തി അസ്സദ്ധഭാവം. **ദുപ്പഞ്ഞത**ന്തി നിപ്പഞ്ഞഭാവം. ദുതിയേ **പമാദ**ന്തി സതിവിപ്പവാസം. തതിയേ **ആഭിസമാചാരിക**ന്തി ഉത്തമസമാചാരഭൂതം വത്തവസേന പണ്ണത്തിസീലം. **സേഖധമ്മ**ന്തി സേഖപണ്ണത്തിസീലം. **സീലാനീ**തി ചത്താരി മഹാസീലാനി.

൪. സങ്ഗണികാരാമസുത്തവണ്ണനാ

൬൮. ചതുത്ഥേ **സങ്ഗണികാരാമോ**തി ഗണസങ്ഗണികാരാമോ. സുത്തന്തികഗണാദീസു പന ഗണേസു അത്തനോ വാ പരിസാസങ്ഖാതേ ഗണേ രമതീതി **ഗണാരാമോ. പവിവേകേ**തി കായവിവേകേ. **ചിത്തസ്സ നിമിത്ത**ന്തി സമാധിവിപസ്സനാചിത്തസ്സ നിമിത്തം സമാധിവിപസ്സനാകാരം. **സമ്മാദിട്ഠി**ന്തി വിപസ്സനാസമ്മാദിട്ഠിം. **സമാധി**ന്തി മഗ്ഗസമാധിഞ്ചേവ ഫലസമാധിഞ്ച. **സംയോജനാനീ**തി ദസ സംയോജനാനി. **നിബ്ബാന**ന്തി അപച്ചയപരിനിബ്ബാനം.

൫. ദേവതാസുത്തവണ്ണനാ

൬൯. പഞ്ചമേ **സോവചസ്സതാ**തി സുബ്ബചഭാവോ. **കല്യാണമിത്തതാ**തി സുചിമിത്തതാ. **സത്ഥുഗാരവോ**തി സത്ഥരി ഗാരവയുത്തോ. ഏസ നയോ സബ്ബത്ഥ.

൬. സമാധിസുത്തവണ്ണനാ

൭൦. ഛട്ഠേ **ന സന്തേനാ**തി പച്ചനീകകിലേസേഹി അവൂപസന്തേന. **ന പണീതേനാ**തി ന അതപ്പകേന. **ന പടിപ്പസ്സദ്ധിലദ്ധേനാ**തി കിലേസപ്പടിപ്പസ്സദ്ധിയാ അലദ്ധേന അപ്പത്തേന. **ന ഏകോദിഭാവാധിഗതേനാ**തി ന ഏകഗ്ഗഭാവം ഉപഗതേന.

൭. സക്ഖിഭബ്ബസുത്തവണ്ണനാ

൭൧. സത്തമേ **തത്ര തത്രാ**തി തസ്മിം തസ്മിം വിസേസേ. **സക്ഖിഭബ്ബത**ന്തി പച്ചക്ഖഭാവം. **ആയതനേ**തി കാരണേ. **ഹാനഭാഗിയാ**ദയോ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ (വിസുദ്ധി॰ ൧.൩൮) സംവണ്ണിതാ. **അസക്കച്ചകാരീ**തി ന സുകതകാരീ, ന ആദരകാരീ. **അസപ്പായകാരീ**തി ന സപ്പായകാരീ, ന ഉപകാരഭൂതധമ്മകാരീ.

൮. ബലസുത്തവണ്ണനാ

൭൨. അട്ഠമേ **ബലത**ന്തി ബലഭാവം ഥാമഭാവം. **അസാതച്ചകാരീ**തി ന സതതകാരീ. സേസം ഹേട്ഠാ വുത്തനയമേവ.

൯-൧൦. തജ്ഝാനസുത്തദ്വയവണ്ണനാ

൭൩-൭൪. നവമേ **ന യഥാഭൂതം സമ്മപ്പഞ്ഞായ സുദിട്ഠോ ഹോതീ**തി വത്ഥുകാമകിലേസകാമേസു ആദീനവോ ന യഥാസഭാവതോ ഝാനപഞ്ഞായ

സുദിട്ഠോ ഹോതി. ദസമം ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ദേവതാവഗ്ഗോ സത്തമോ.

൨. അരഹത്തവഗ്ഗോ

൧. ദുക്ഖസുത്തവണ്ണനാ

൭൭. അട്ഠമസ്സ പഠമേ **സവിഘാത**ന്തി സഉപഘാതം സോപദ്ദവം. **സപരിളാഹ**ന്തി കായികചേതസികേന പരിളാഹേന സപരിളാഹം. **പാടികങ്ഖാ**തി ഇച്ഛിതബ്ബാ അവസ്സംഭാവിനീ.

൨. അരഹത്തസുത്തവണ്ണനാ

൭൮. ദുതിയേ **മാന**ന്തി ജാതിആദീഹി മഞ്ഞനം. **ഓമാന**ന്തി ഹീനോഹമസ്മീതി മാനം. **അതിമാന**ന്തി അതിക്കമിത്വാ പവത്തം അച്ചുണ്ണതിമാനം. **അധിമാന**ന്തി അധിഗതമാനം. **ഥമ്ഭ**ന്തി കോധമാനേഹി ഥദ്ധഭാവം. **അതിനിപാത**ന്തി ഹീനസ്സ ഹീനോഹമസ്മീതി മാനം.

൩. ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മസുത്തവണ്ണനാ

൭൯. തതിയേ **ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മാ**തി മനുസ്സധമ്മതോ ഉത്തരി. **അലമരിയഞാണദസ്സനവിസേസ**ന്തി അരിയഭാവം കാതും സമത്ഥം ഞാണദസ്സനവിസേസം, ചത്താരോ മഗ്ഗേ ചത്താരി ച ഫലാനീതി അത്ഥോ. **കുഹന**ന്തി തിവിധം കുഹനവത്ഥും. **ലപന**ന്തി ലാഭത്ഥികതായ ഉക്ഖിപിത്വാ അവക്ഖിപിത്വാ വാ ലപനം.

൪. സുഖസോമനസ്സസുത്തവണ്ണനാ

൮൦. ചതുത്ഥേ **യോനി ചസ്സ ആരദ്ധാ ഹോതീ**തി കാരണഞ്ചസ്സ പരിപുണ്ണം പഗ്ഗഹിതം ഹോതി. **ധമ്മാരാമോ**തി ധമ്മേ രതിം വിന്ദതി. ഭാവനായ രമതി, ഭാവേന്തോ വാ രമതീതി **ഭാവനാരാമോ**. പഹാനേ രമതി, പജഹന്തോ വാ രമതീതി **പഹാനാരാമോ**. തിവിധേ പവിവേകേ രമതീതി **പവിവേകാരാമോ**. അബ്യാപജ്ഝേ നിദ്ദുക്ഖഭാവേ രമതീതി **അബ്യാപജ്ഝാരാമോ**. നിപ്പപഞ്ചസങ്ഖാതേ നിബ്ബാനേ രമതീതി **നിപ്പപഞ്ചാരാമോ**.

൫. അധിഗമസുത്തവണ്ണനാ

൮൧. പഞ്ചമേ **ന ആയകുസലോ**തി ന ആഗമനകുസലോ. **ന അപായകുസലോ**തി ന അപഗമനകുസലോ. **ഛന്ദ**ന്തി കത്തുകമ്യതാഛന്ദം. **ന ആരക്ഖതീ**തി ന രക്ഖതി.

൬. മഹന്തത്തസുത്തവണ്ണനാ

൮൨. ഛട്ഠേ **ആലോകബഹുലോ**തി ഞാണാലോകബഹുലോ. **യോഗബഹുലോ**തി യോഗേ ബഹുലം കരോതി. **വേദബഹുലോ**തി പീതിപാമോജ്ജബഹുലോ. **അസന്തുട്ഠിബഹുലോ**തി കുസലധമ്മേസു അസന്തുട്ഠോ. **അനിക്ഖിത്തധുരോ**തി അട്ഠപിതധുരോ പഗ്ഗഹിതവീരിയോ. **ഉത്തരി ച പതാരേതീ**തി സമ്പതി ച ഉത്തരിഞ്ച വീരിയം കരോതേവ. സത്തമം ഉത്താനമേവ.

൮-൧൦. ദുതിയനിരയസുത്താദിവണ്ണനാ

൮൮-൯൦. അട്ഠമേ **പഗബ്ഭോ**തി കായപാഗബ്ഭിയാദീഹി സമന്നാഗതോ. നവമം ഉത്താനത്ഥമേവ. ദസമേ **വിഘാതവാ**തി മഹിച്ഛതം നിസ്സായ ഉപ്പന്നേന ലോഭദുക്ഖേന ദുക്ഖിതോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

അരഹത്തവഗ്ഗോ അട്ഠമോ.

൯. സീതിവഗ്ഗോ

൧. സീതിഭാവസുത്തവണ്ണനാ

൮൫. നവമസ്സ പഠമേ **സീതിഭാവ**ന്തി സീതലഭാവം. **യസ്മിം സമയേ ചിത്തം നിഗ്ഗണ്ഹിതബ്ബ**ന്തിആദീസു ഉദ്ധച്ചസമയേ ചിത്തം സമാധിനാ നിഗ്ഗഹേതബ്ബം നാമ, കോസജ്ജാനുപതിതകാലേ വീരിയേന പഗ്ഗഹേതബ്ബം നാമ, നിരസ്സാദഗതകാലേ സമാധിനാ സമ്പഹംസിതബ്ബം നാമ, സമപ്പവത്തകാലേ ബോജ്ഝങ്ഗുപേക്ഖായ അജ്ഝുപേക്ഖിതബ്ബം നാമ.

൨. ആവരണസുത്തവണ്ണനാ

൮൬. ദുതിയേ **കമ്മാവരണതായാ**തി പഞ്ചാനന്തരിയകമ്മേഹി. **കിലേസാവരണതായാ**തി നിയതമിച്ഛാദിട്ഠിയാ. **വിപാകാവരണതായാ**തി അകുസലവിപാകപടിസന്ധിയാ വാ കുസലവിപാകേഹി അഹേതുകപടിസന്ധിയാ വാതി.

൩-൭. സുസ്സൂസതിസുത്താദിവണ്ണനാ

൮൭-൯൧. ചതുത്ഥേ **അനത്ഥ**ന്തി അവഡ്ഢിം. **അത്ഥം രിഞ്ചതീ**തി വഡ്ഢിഅത്ഥം ഛഡ്ഡേതി. **അനനുലോമികായാ**തി സാസനസ്സ അനനുലോമികായ. പഞ്ചമേ **ദിട്ഠിസമ്പദ**ന്തി സോതാപത്തിമഗ്ഗം.

൮-൧൧. അഭബ്ബട്ഠാനസുത്തചതുക്കവണ്ണനാ

൯൨-൯൫. അട്ഠമേ **അനാഗമനീയം വത്ഥു**ന്തി അനുപഗന്തബ്ബം കാരണം, പഞ്ചന്നം വേരാനം ദ്വാസട്ഠിയാ ച ദിട്ഠിഗതാനമേതം അധിവചനം. **അട്ഠമം ഭവ**ന്തി കാമാവചരേ അട്ഠമം പടിസന്ധിം. നവമേ **കോതൂഹലമങ്ഗലേനാ**തി ദിട്ഠസുതമുതമങ്ഗലേന . ദസമേ **സയംകത**ന്തിആദീനി അത്തദിട്ഠിവസേന വുത്താനി. **അധിച്ചസമുപ്പന്ന**ന്തി അഹേതുനിബ്ബത്തം. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

സീതിവഗ്ഗോ നവമോ.

൧൦. ആനിസംസവഗ്ഗോ

൧-൨. പാതുഭാവസുത്താദിവണ്ണനാ

൯൬-൯൭. ദസമസ്സ പഠമേ **അരിയായതനേ**തി മജ്ഝിമദേസേ. **ഇന്ദ്രിയാന**ന്തി മനച്ഛട്ഠാനം. ദുതിയേ **സദ്ധമ്മനിയതോ**തി സാസനസദ്ധമ്മേ നിയതോ. **അസാധാരണേനാ**തി പുഥുജ്ജനേഹി അസാധാരണേന.

൭. അനവത്ഥിതസുത്തവണ്ണനാ

൧൦൨. സത്തമേ **അനോധിം കരിത്വാ**തി ''എത്തകാവ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ, ന ഇതോ പരേ''തി ഏവം സീമം മരിയാദം അകത്വാ. **അനവത്ഥിതാ**തി അവത്ഥിതായ രഹിതാ, ഭിജ്ജമാനാവ ഹുത്വാ ഉപട്ഠഹിസ്സന്തീതി അത്ഥോ. **സബ്ബലോകേ**തി സകലേ തേധാതുകേ. **സാമഞ്ഞേനാ**തി സമണഭാവേന, അരിയമഗ്ഗേനാതി അത്ഥോ.

൮. ഉക്ഖിത്താസികസുത്തവണ്ണനാ

൧൦൩. അട്ഠമേ **മേത്താവതായാ**തി മേത്തായുത്തായ പാരിചരിയായ. സത്ത ഹി സേഖാ തഥാഗതം മേത്താവതായ പരിചരന്തി, ഖീണാസവോ പരിചിണ്ണസത്ഥുകോ.

൯. അതമ്മയസുത്തവണ്ണനാ

൧൦൪. നവമേ **അതമ്മയോ**തി തമ്മയാ വുച്ചന്തി തണ്ഹാദിട്ഠിയോ, താഹി രഹിതോ. **അഹംകാരാ**തി അഹംകാരദിട്ഠി. **മമംകാരാ**തി മമംകാരതണ്ഹാ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

ആനിസംസവഗ്ഗോ ദസമോ.

ദുതിയപണ്ണാസകം നിട്ഠിതം.

൧൧. തികവഗ്ഗോ

൧. രാഗസുത്തവണ്ണനാ

൧൦൭. ഏകാദസമസ്സ പഠമേ **അസുഭാ**തി അസുഭകമ്മട്ഠാനം. **മേത്താ**തി മേത്താകമ്മട്ഠാനം. **പഞ്ഞാ**തി സഹവിപസ്സനാ മഗ്ഗപഞ്ഞാ.

൬. അസ്സാദസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൨. ഛട്ഠേ **അസ്സാദദിട്ഠീ**തി സസ്സതദിട്ഠി. **അത്താനുദിട്ഠീ**തി അത്താനം അനുഗതാ വീസതിവത്ഥുകാ സക്കായദിട്ഠി. **മിച്ഛാദിട്ഠീ**തി ദ്വാസട്ഠിവിധാപി ദിട്ഠി. **സമ്മാദിട്ഠീ**തി മഗ്ഗസമ്മാദിട്ഠി, നത്ഥി ദിന്നന്തിആദികാ വാ മിച്ഛാദിട്ഠി, കമ്മസ്സകതഞ്ഞാണം സമ്മാദിട്ഠി.

൭. അരതിസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൩. സത്തമേ **അധമ്മചരിയാ**തി ദസ അകുസലകമ്മപഥാ.

൧൦. ഉദ്ധച്ചസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൬. ദസമേ **അസംവരോ**തി അനധിവാസകഭാവോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

തികവഗ്ഗോ ഏകാദസമോ.

൧൨. സാമഞ്ഞവഗ്ഗവണ്ണനാ

൧൧൯-൧൨൧. ഇതോ പരേസു **തപുസ്സോ**തി ദ്വേവാചികുപാസകോ. **തഥാഗതേ നിട്ഠങ്ഗതോ**തി ബുദ്ധഗുണേസു പതിട്ഠിതചിത്തോ പഹീനകങ്ഖോ. അമതം അദ്ദസാതി **അമതദ്ദസോ. അരിയേന**ാതി നിദ്ദോസേന ലോകുത്തരസീലേന. **ഞാണേന**ാതി പച്ചവേക്ഖണഞാണേന. **വിമുത്തിയ**ാതി സേഖഫലവിമുത്തിയാ . **തവകണ്ണികോ**തി ഏവംനാമകോ ഗഹപതി. തപകണ്ണികോതിപി പാളി.

൨൪. രാഗപേയ്യാലവണ്ണനാ

൬൪൦. **രാഗസ്സാ**തി പഞ്ചകാമഗുണികരാഗസ്സ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

മനോരഥപൂരണിയാ അങ്ഗുത്തരനികായ-അട്ഠകഥായ

ഛക്കനിപാതസ്സ സംവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

അങ്ഗുത്തരനികായേ

സത്തകനിപാത-അട്ഠകഥാ

പണ്ണാസകം

൫. ധനവഗ്ഗോ

൫-൬. പഠമപിയസുത്താദിവണ്ണനാ

൫-൬. സത്തകനിപാതസ്സ പഠമേ **അനവഞ്ഞത്തികാമോ**തി അഭിഞ്ഞാതഭാവകാമോ. തതിയേ **യോനിസോ വിചിനേ ധമ്മ**ന്തി ഉപായേന ചതുസച്ചധമ്മം വിചിനാതി. **പഞ്ഞായത്ഥം വിപസ്സതീ**തി സഹവിപസ്സനായ മഗ്ഗപഞ്ഞായ സച്ചധമ്മം വിപസ്സതി. **പജ്ജോതസ്സേവാ**തി ദീപസ്സേവ. **വിമോക്ഖോ ഹോതി ചേതസോ**തി തസ്സ ഇമേഹി ബലേഹി സമന്നാഗതസ്സ ഖീണാസവസ്സ ദീപനിബ്ബാനം വിയ ചരിമകചിത്തസ്സ വത്ഥാരമ്മണേഹി വിമോക്ഖോ ഹോതി, ഗതട്ഠാനം ന പഞ്ഞായതി. ചതുത്ഥേ **സദ്ധോ ഹോതീ**തിആദീനി പഞ്ചകനിപാതേ വണ്ണിതാനേവ. പഞ്ചമേ **ധനാനീ**തി അദാലിദ്ദിയകരണട്ഠേന ധനാനി.

൭. ഉഗ്ഗസുത്തവണ്ണനാ

൭. സത്തമേ **ഉഗ്ഗോ രാജമഹാമത്തോ**തി പസേനദികോസലസ്സ മഹാഅമച്ചോ. **ഉപസങ്കമീ**തി ഭുത്തപാതരാസോ ഉപസങ്കമി. **അഡ്ഢോ**തി നിധാനഗതേന ധനേന അഡ്ഢോ. **മിഗാരോ രോഹണേയ്യോ**തി രോഹണസേട്ഠിനോ നത്താരം മിഗാരസേട്ഠിം സന്ധായേവമാഹ. **മഹദ്ധനോ**തി വളഞ്ജനധനേന മഹദ്ധനോ. **മഹാഭോഗോ**തി ഉപഭോഗപരിഭോഗഭണ്ഡസ്സ മഹന്തതായ മഹാഭോഗോ. **ഹിരഞ്ഞസ്സാ**തി സുവണ്ണസ്സേവ. സുവണ്ണാമേവ ഹിസ്സ കോടിസങ്ഖ്യം അഹോസി. **രൂപിയസ്സാ**തി സേസസ്സ തട്ടകസരകഅത്ഥരണപാവുരണാദിനോ പരിഭോഗപരിക്ഖാരസ്സ പമാണസങ്ഖാനേ വാദോയേവ നത്ഥി.

൮. സംയോജനസുത്തവണ്ണനാ

൮. അട്ഠമേ **അനുനയസംയോജന**ന്തി കാമരാഗസംയോജനം. സബ്ബാനേവ ചേതാനി ബന്ധനട്ഠേന സംയോജനാനീതി വേദിതബ്ബാനി. ഇമസ്മിം സുത്തേ വട്ടമേവ കഥിതം. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ധനവഗ്ഗോ പഠമോ.

൮. അനുസയവഗ്ഗോ

൯. കുലസുത്തവണ്ണനാ

൭൯. ദുതിയസ്സ തതിയേ **നാലന്തി** ന യുത്തം നാനുച്ഛവികം. **ന മനാപേനാതി** ന മനമ്ഹി അപ്പനകേന ആകാരേന നിസിന്നാസനതോ പച്ചുട്ഠേന്തി, അനാദരമേവ ദസ്സേന്തി. **സന്തമസ്സ പരിഗുഹന്തീ**തി വിജ്ജമാനമ്പി ദേയ്യധമ്മം ഏതസ്സ നിഗുഹന്തി പടിച്ഛാദേന്തി. **അസക്കച്ചം ദേന്തി നോ സക്കച്ച**ന്തി ലൂഖം വാ ഹോതു പണീതം വാ, അസഹത്ഥാ അചിത്തീകാരേന ദേന്തി, നോ ചിത്തീകാരേന.

൧൦. പുഗ്ഗലസുത്തവണ്ണനാ

൮൦. ചതുത്ഥേ **ഉഭതോഭാഗവിമുത്തോ**തി ദ്വീഹി ഭാഗേഹി വിമുത്തോ, അരൂപസമാപത്തിയാ രൂപകായതോ വിമുത്തോ, മഗ്ഗേന നാമകായതോ. സോ ചതുന്നം അരൂപസമാപത്തീനം ഏകേകതോ വുട്ഠായ സങ്ഖാരേ സമ്മസിത്വാ അരഹത്തം പത്താനം ചതുന്നം, നിരോധാ വുട്ഠായ അരഹത്തം പത്തഅനാഗാമിനോ ച വസേന പഞ്ചവിധോ ഹോതി. പാളി പനേത്ഥ "കതമോ ച പുഗ്ഗലോ ഉഭതോഭാഗവിമുത്തോ? ഇധേകച്ചോ പുഗ്ഗലോ അട്ഠ വിമോക്ഖേ കായേന ഫുസിത്വാ വിഹരതി, പഞ്ഞായ ചസ്സ ദിസ്വാ ആസവാ പരിക്ഖീണാ ഹോന്തീ"തി (പു॰ പ॰ ൨൦൮) ഏവം അട്ഠവിമോക്ഖലാഭിനോ വസേന ആഗതാ.

പഞ്ഞായ വിമുത്തോതി **പഞ്ഞാവിമുത്തോ**. സോ സുക്ഖവിപസ്സകോ, ചതൂഹി ഝാനേഹി വുട്ഠായ അരഹത്തം പത്താ ചത്താരോ ചാതി ഇമേസം വസേന പഞ്ചവിധോ ഹോതി. പാളി പനേത്ഥ അട്ഠവിമോക്ഖപടിക്ഖേപവസേനേവ ആഗതാ. യഥാഹ - "ന ഹേവ ഖോ അട്ഠ വിമോക്ഖേ കായേന ഫുസിത്വാ വിഹരതി, പഞ്ഞായ ചസ്സ ദിസ്വാ ആസവാ പരിക്ഖീണാ ഹോന്തി. അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ പഞ്ഞാവിമുത്തോ"തി.

ഫുട്ഠന്തം സച്ഛികതോതി **കായസക്ഖീ**. സോ ഝാനഫസ്സം പഠമം ഫുസതി, പച്ഛാ നിരോധം നിബ്ബാനം സച്ഛികരോതി. സോ സോതാപത്തിഫലട്ഠം ആദിം കത്വാ യാവ അരഹത്തമഗ്ഗട്ഠാ ഛബ്ബിധോ ഹോതി. തേനാഹ - "ഇധേകച്ചോ പുഗ്ഗലോ അട്ഠ വിമോക്ഖേ കായേന ഫുസിത്വാ വിഹരതി, പഞ്ഞായ ചസ്സ ദിസ്വാ ഏകച്ചേ ആസവാ പരിക്ഖീണാ ഹോന്തി. അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ കായസക്ഖീ"തി (പു॰ പ॰ ൨൦൮).

ദിട്ഠന്തം പത്തോതി **ദിട്ഠിപ്പത്തോ**. തത്രിദം സങ്ഖേപലക്ഖണം - ദുക്ഖാ സങ്ഖാരാ, സുഖോ നിരോധോതി ഞാതം ഹോതി ദിട്ഠം വിദിതം സച്ഛികതം ഫുസിതം പഞ്ഞായാതി ദിട്ഠിപ്പത്തോ. വിത്ഥാരതോ പന സോപി കായസക്ഖീ വിയ ഛബ്ബിധോ ഹോതി. തേനേവാഹ - "ഇധേകച്ചോ പുഗ്ഗലോ 'ഇദം ദുക്ഖ'ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി…പേ॰… 'അയം ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ'തി യഥാഭൂതം പജാനാതി, തഥാഗതപ്പവേദിതാ ചസ്സ ധമ്മാ പഞ്ഞായ

വോദിട്ഠാ ഹോന്തി വോചരിതാ പഞ്ഞായ...പേ॰... അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ ദിട്ഠിപ്പത്തോ’’തി.

സദ്ധായ വിമുത്തോതി **സദ്ധാവിമുത്തോ**. സോപി വുത്തനയേനേവ ഛബ്ബിധോ ഹോതി. തേനാഹ - ‘‘ഇധേകച്ചോ പുഗ്ഗലോ ‘ഇദം ദുക്ഖ’ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി...പേ॰... ‘അയം ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ’തി യഥാഭൂതം പജാനാതി, തഥാഗതപ്പവേദിതാ ചസ്സ ധമ്മാ പഞ്ഞായ വോദിട്ഠാ ഹോന്തി വോചരിതാ പഞ്ഞായ...പേ॰... നോ ച ഖോ യഥാദിട്ഠിപ്പത്തസ്സ. അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ സദ്ധാവിമുത്തോ’’തി. ഏതസ്സ ഹി സദ്ധാവിമുത്തസ്സ പുബ്ബഭാഗമഗ്ഗക്ഖണേ സദ്ദഹന്തസ്സ വിയ ഓകപ്പേന്തസ്സ വിയ അധിമുച്ചന്തസ്സ വിയ ച കിലേസക്ഖയോ ഹോതി, ദിട്ഠിപ്പത്തസ്സ പുബ്ബഭാഗമഗ്ഗക്ഖണേ കിലേസച്ഛേദകഞാണം അദന്ധം തിഖിണം സൂരം ഹുത്വാ വഹതി. തസ്മാ യഥാ നാമ നാതിതിഖിണേന അസിനാ കദലിം ഛിന്ദന്തസ്സ ഛിന്നട്ഠാനം മട്ഠം ന ഹോതി, അസി സീഘം ന വഹതി, സദ്ദോ സുയ്യതി, ബലവതരോ വായാമോ കാതബ്ബോ ഹോതി, ഏവരൂപാ സദ്ധാവിമുത്തസ്സ പുബ്ബഭാഗമഗ്ഗഭാവനാ. യഥാ പന സുനിസിതേന അസിനാ കദലിം ഛിന്ദന്തസ്സ ഛിന്നട്ഠാനം മട്ഠം ഹോതി, അസി സീഘം വഹതി, സദ്ദോ ന സുയ്യതി, ബലവവായാമകിച്ചം ന ഹോതി, ഏവരൂപാ പഞ്ഞാവിമുത്തസ്സ പുബ്ബഭാഗമഗ്ഗഭാവനാ വേദിതബ്ബാ.

ധമ്മം അനുസ്സരതീതി **ധമ്മാനുസാരീ**. ധമ്മോതി പഞ്ഞാ, പഞ്ഞാപുബ്ബങ്ഗമം മഗ്ഗം ഭാവേതീതി അത്ഥോ. **സദ്ധാനുസാരിമ്ഹി**പി ഏസേവ നയോ. ഉഭോപേതേ സോതാപത്തിമഗ്ഗട്ഠായേവ. വുത്തമ്പി ചേതം - ‘‘യസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ സോതാപത്തിഫലസച്ഛികിരിയായ പടിപന്നസ്സ പഞ്ഞിന്ദ്രിയം അധിമത്തം ഹോതി, പഞ്ഞാവാഹിം പഞ്ഞാപുബ്ബങ്ഗമം അരിയമഗ്ഗം ഭാവേതി. അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ ധമ്മാനുസാരീ. യസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ സോതാപത്തിഫലസച്ഛികിരിയായ പടിപന്നസ്സ സദ്ധിന്ദ്രിയം അധിമത്തം ഹോതി, സദ്ധാവാഹിം സദ്ധാപുബ്ബങ്ഗമം അരിയമഗ്ഗം ഭാവേതി. അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ സദ്ധാനുസാരീ’’തി (പു॰ പ॰ ൫൦൭). അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ, വിത്ഥാരതോ പനേസാ ഉഭതോഭാഗവിമുത്താദികഥാ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ (വിസുദ്ധി॰ ൨.൭൭൩, ൮൮൯) പഞ്ഞാഭാവനാധികാരേ വുത്താ. തസ്മാ തത്ഥ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബാതി.

൫. ഉദകൂപമാസുത്തവണ്ണനാ

൧൫. പഞ്ചമേ **ഉദകൂപമാ**തി നിമുജ്ജനാദിആകാരം ഗഹേത്വാ ഉദകേന ഉപമിതാ. **സകിം നിമുഗ്ഗോ**തി ഏകവാരമേവ നിമുഗ്ഗോ. **ഏകന്തകാളകേഹീ**തി നിയതമിച്ഛാദിട്ഠിം സന്ധായ വുത്തം. **ഉമ്മുജ്ജതീ**തി ഉട്ഠഹതി. **സാധൂ**തി സോഭനാ ഭദ്ദകാ. **ഹായതിയേവാ**തി ചങ്കവാരേ ആസിത്തഉദകം വിയ പരിഹായതേവ . **ഉമ്മുജ്ജിത്വാ വിപസ്സതി വിലോകേതീ**തി ഉട്ഠഹിത്വാ ഗന്തബ്ബദിസം വിപസ്സതി വിലോകേതി. **പതരതീ**തി ഗന്തബ്ബദിസാഭിമുഖോ തരതി നാമ. **പടിഗാധപ്പത്തോ ഹോതീ**തി ഉട്ഠായ വിലോകേത്വാ പതരിത്വാ ഏകസ്മിം ഠാനേ പതിട്ഠാപത്തോ നാമ ഹോതി, തിട്ഠതി ന പുനാഗച്ഛതി. **തിണ്ണോ പാരങ്ഗതോ ഥലേ തിട്ഠതീ**തി സബ്ബകിലേസോഘം തരിത്വാ പരതീരം ഗന്ത്വാ നിബ്ബാനഥലേ പതിട്ഠിതോ നാമ ഹോതി. ഇമസ്മിം സുത്തേ വട്ടവിവട്ടം കഥിതം.

൬. അനിച്ചാനുപസ്സീസുത്തവണ്ണനാ

൯൬. ഛട്ഠേ അനിച്ചാതി ഏവം പഞ്ഞായ ഫരന്തോ അനുപസ്സതീതി **അനിച്ചാനുപസ്സീ**. അനിച്ചാതി ഏവം സഞ്ഞാ അസ്സാതി **അനിച്ചസഞ്ഞീ**. അനിച്ചാതി ഏവം ഞാണേന പടിസംവേദിതാ അസ്സാതി **അനിച്ചപടിസംവേദീ. സതത**ന്തി സബ്ബകാലം. **സമിത**ന്തി യഥാ പുരിമചിത്തേന പച്ഛിമചിത്തം സമിതം സമുപഗതം ഘട്ടിതം ഹോതി, ഏവം. **അബ്ബോകിണ്ണ**ന്തി നിരന്തരം അഞ്ഞേന ചേതസാ അസംമിസ്സം. **ചേതസാ അധിമുച്ചമാനോ**തി ചിത്തേന സന്നിട്ഠാപയമാനോ. **പഞ്ഞായ പരിയോഗാഹമാനോ**തി വിപസ്സനാഞാണേന അനുപവിസമാനോ.

അപുബ്ബം അചരിമന്തി അപുരേ അപച്ഛാ ഏകക്ഖണേയേവ. ഇധ സമസീസീ കഥിതോ. സോ ചതുബ്ബിധോ ഹോതി രോഗസമസീസീ, വേദനാസമസീസീ, ഇരിയാപഥസമസീസീ, ജീവിതസമസീസീതി. തത്ഥ യസ്സ അഞ്ഞതരേന രോഗേന ഫുട്ഠസ്സ സതോ രോഗവൂപസമോ ച ആസവക്ഖയോ ച ഏകപ്പഹാരേനേവ ഹോതി, അയം **രോഗസമസീസീ** നാമ. യസ്സ പന അഞ്ഞതരം വേദനം വേദയതോ വേദനാവൂപസമോ ച ആസവക്ഖയോ ച ഏകപ്പഹാരേനേവ ഹോതി, അയം **വേദനാസമസീസീ** നാമ. യസ്സ പന ഠാനാദീസു ഇരിയാപഥേസു അഞ്ഞതരസമങ്ഗിനോ വിപസ്സന്തസ്സ ഇരിയാപഥസ്സ പരിയോസാനഞ്ച ആസവക്ഖയോ ച ഏകപ്പഹാരേനേവ ഹോതി, അയം **ഇരിയാപഥസമസീസീ** നാമ. യസ്സ പന ഉപക്കമതോ വാ സരസതോ വാ ജീവിതപരിയാദാനഞ്ച ആസവക്ഖയോ ച ഏകപ്പഹാരേനേവ ഹോതി, അയം **ജീവിതസമസീസീ** നാമ. അയമിധ അധിപ്പേതോ. തത്ഥ കിഞ്ചാപി ആസവപരിയാദാനം മഗ്ഗചിത്തേന, ജീവിതപരിയാദാനം ചുതിചിത്തേന ഹോതീതി ഉഭിന്നം ഏകക്ഖണേ സമ്ഭവോ നാമ നത്ഥി. യസ്മാ പനസ്സ ആസവേസു ഖീണമത്തേസു പച്ചവേക്ഖണവാരാനന്തരമേവ ജീവിതപരിയാദാനം ഗച്ഛതി, അന്തരം ന പഞ്ഞായതി, തസ്മാ ഏവം വുത്തം.

അന്തരാപരിനിബ്ബായീതി യോ പഞ്ചസു സുദ്ധാവാസേസു യത്ഥ കത്ഥചി ഉപ്പന്നോ നിബ്ബത്തക്ഖണേ വാ ഥോകം അതിക്കമിത്വാ വാ വേമജ്ഝേ ഠത്വാ വാ അരഹത്തം പാപുണാതി, തസ്സേതം നാമം. **ഉപഹച്ചപരിനിബ്ബായീ**തി യോ തത്ഥേവ ആയുവേമജ്ഝം അതിക്കമിത്വാ അരഹത്തം പാപുണാതി. **അസങ്ഖാരപരിനിബ്ബായീ**തി യോ തേസംയേവ പുഗ്ഗലാനം അസങ്ഖാരേനേവ അപ്പയോഗേന കിലേസേ ഖേപേതി. **സസങ്ഖാരപരിനിബ്ബായീ**തി യോ സസങ്ഖാരേന സപ്പയോഗേന കിലേസേ ഖേപേതി. **ഉദ്ധംസോതോ അകനിട്ഠഗാമീ**തി യോ ഹേട്ഠാ ചതൂസു സുദ്ധാവാസേസു യത്ഥ കത്ഥചി നിബ്ബത്തിത്വാ തതോ ചുതോ അനുപുബ്ബേന അകനിട്ഠേ ഉപ്പജ്ജിത്വാ അരഹത്തം പാപുണാതി.

൭-൯. ദുക്ഖാനുപസ്സീസുത്താദിവണ്ണനാ

൯൭-൯൯. സത്തമേ **ദുക്ഖാനുപസ്സീ**തി പീളനാകാരം ദുക്ഖതോ അനുപസ്സന്തോ. അട്ഠമേ **അനത്താനുപസ്സീ**തി അവസവത്തനാകാരം അനത്താതി അനുപസ്സന്തോ. നവമേ **സുഖാനുപസ്സീ**തി സുഖന്തി ഏവം ഞാണേന അനുപസ്സന്തോ.

൧൦. നിദ്ദസവത്ഥുസുത്തവണ്ണനാ

൧൦. ദസമേ **നിദ്ദസവത്ഥൂനീ**തി നിദ്ദസാദിവത്ഥൂനി, "നിദ്ദസോ ഭിക്ഖു, നിബ്ബീസോ, നിത്തിംസോ, നിച്ചത്താലീസോ, നിപ്പഞ്ഞാസോ"തി ഏവം വചനകാരണാനി. അയം കിര പഞ്ഹോ തിത്ഥിയസമയേ ഉപ്പന്നോ. തിത്ഥിയാ ഹി ദസവസ്സകാലേ മതം നിഗണ്ഠം നിദ്ദസോതി വദന്തി. സോ കിര പുന ദസവസ്സോ ന ഹോതി. ന കേവലഞ്ച ദസവസ്സോ, നവവസ്സോപി ഏകവസ്സോപി ന ഹോതി. ഏതേനേവ നയേന വീസതിവസ്സാദികാലേപി മതം നിഗണ്ഠം "നിബ്ബീസോ നിത്തിംസോ നിച്ചത്താലീസോ നിപ്പഞ്ഞാസോ"തി വദന്തി. ആയസ്മാ ആനന്ദോ ഗാമേ വിചരന്തോ തം കഥം സുത്വാ വിഹാരം ഗന്ത്വാ ഭഗവതോ ആരോചേസി. ഭഗവാ ആഹ - "ന ഇദം, ആനന്ദ, തിത്ഥിയാനം അധിവചനം, മമ സാസനേ ഖീണാസവസ്സേതം അധിവചനം. ഖീണാസവോ ഹി ദസവസ്സകാലേ പരിനിബ്ബുതോ പുന ദസവസ്സോ ന ഹോതി. ന കേവലഞ്ച ദസവസ്സോവ, നവവസ്സോപി...പേ॰... ഏകവസ്സോപി. ന കേവലഞ്ച ഏകവസ്സോവ, ഏകാദസമാസികോപി...പേ॰... ഏകമാസികോപി ഏകമുഹുത്തികോപി ന ഹോതിയേവ". കസ്മാ? പുന പടിസന്ധിയാ അഭാവാ. നിബ്ബീസാദീസുപി ഏസേവ നയോ. ഇതി ഭഗവാ "മമ സാസനേ ഖീണാസവസ്സേതം അധിവചന"ന്തി വത്വാ യേഹി കാരണേഹി നിദ്ദസോ ഹോതി, താനി ദസ്സേതും ഇമം ദേസനം ആരഭി.

തത്ഥ **ഇധാ**തി ഇമസ്മിം സാസനേ. **സിക്ഖാസമാദാനേ തിബ്ബച്ഛന്ദോ ഹോതീ**തി സിക്ഖാത്തയപൂരണേ ബലവച്ഛന്ദോ ഹോതി. **ആയതിഞ്ച സിക്ഖാസമാദാനേ അവിഗതപേമോ**തി അനാഗതേ പുനദിവസാദീസുപി സിക്ഖാപൂരണേ അവിഗതപേമേനേവ സമന്നാഗതോ ഹോതി. **ധമ്മനിസന്തിയാ**തി ധമ്മനിസാമനായ. വിപസ്സനായേതം അധിവചനം. **ഇച്ഛാവിനയേ**തി തണ്ഹാവിനയേ. **പടിസല്ലാനേ**തി ഏകീഭാവേ. **വീരിയാരമ്ഭേ**തി കായികചേതസികസ്സ വീരിയസ്സ പൂരണേ. **സതിനേപക്കേ**തി സതിയഞ്ചേവ നിപകഭാവേ. **ദിട്ഠിപടിവേധേ**തി മഗ്ഗദസ്സനേ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

അനുസയവഗ്ഗോ ദുതിയോ.

൧. വജ്ജിസത്തകവഗ്ഗോ

൧. സാരന്ദദസുത്തവണ്ണനാ

൨൧. തതിയസ്സ പഠമേ **സാരന്ദദേ ചേതിയേ**തി ഏവംനാമകേ വിഹാരേ. അനുപ്പന്നേ കിര തഥാഗതേ തത്ഥ സാരന്ദദസ്സ യക്ഖസ്സ നിവാസനട്ഠാനം ചേതിയം അഹോസി, അഥേത്ഥ ഭഗവതോ വിഹാരം കാരേസും. സോ സാരന്ദദചേതിയംത്വേവ സങ്ഖം ഗതോ. **യാവകീവഞ്ചാ**തി യത്തകം കാലം. **അഭിണ്ഹം സന്നിപാതാ**തി ദിവസസ്സ തിക്ഖത്തും സന്നിപതന്താപി അന്തരന്തരാ സന്നിപതന്താപി അഭിണ്ഹം സന്നിപാതാവ. **സന്നിപാതബഹുലാ**തി "ഹിയ്യോപി പുരിമദിവസമ്പി സന്നിപതമ്ഹ, പുന അജ്ജ കിമത്ഥം സന്നിപതാമാ"തി വോസാനമനാപജ്ജനേന സന്നിപാതബഹുലാ. **വുദ്ധിയേവ ലിച്ഛവീ വജ്ജീനം പാടികങ്ഖാ നോ പരിഹാനീ**തി അഭിണ്ഹം അസന്നിപതന്താ ഹി ദിസാസു ആഗതം സാസനം ന സുണന്തി, തതോ "അസുകഗാമസീമാ വാ നിഗമസീമാ വാ ആകുലാ, അസുകട്ഠാനേ ചോരാ പരിയുട്ഠിതാ"തി ന ജാനന്തി. ചോരാപി "പമത്താ രാജാനോ"തി ഞത്വാ ഗാമനിഗമാദീനി പഹരന്താ ജനപദം നാസേന്തി. ഏവം രാജൂനം പരിഹാനി ഹോതി . അഭിണ്ഹം സന്നിപതന്താ പന തം പവത്തിം സുണന്തി, തതോ ബലം പേസേത്വാ അമിത്തമദ്ദനം കരോന്തി. ചോരാപി "അപ്പമത്താ രാജാനോ, ന സക്കാ അമ്ഹേഹി വഗ്ഗബന്ധനേന വിചരിതു"ന്തി ഭിജ്ജിത്വാ പലായന്തി. ഏവം രാജൂനം വുദ്ധി ഹോതി. തേന വുത്തം - "വുദ്ധിയേവ ലിച്ഛവീ വജ്ജീനം പാടികങ്ഖാ നോ പരിഹാനീ"തി.

സമഗ്ഗാതിആദീസു സന്നിപാതഭേരിയാ നിഗ്ഗതായ "അജ്ജ മേ കിച്ചം അത്ഥി മങ്ഗലം അത്ഥീ"തി വിക്ഖേപം കരോന്താ ന സമഗ്ഗാ സന്നിപതന്തി നാമ. ഭേരിസദ്ദം പന സുത്വാവ ഭുഞ്ജമാനാപി അലങ്കുരുമാനാപി വത്ഥാനി നിവാസയമാനാപി അദ്ധഭുത്താ അദ്ധാലങ്കതാ വത്ഥം നിവാസേന്താവ സന്നിപതന്താ **സമഗ്ഗാ സന്നിപതന്തി** നാമ. സന്നിപതിതാ പന ചിന്തേത്വാ മന്തേത്വാ കത്തബ്ബം കത്വാ ഏകതോവ അവുട്ഠഹന്താ ന സമഗ്ഗാ വുട്ഠഹന്തി നാമ. ഏവം വുട്ഠിതേസു ഹി യേ പഠമം ഗച്ഛന്തി, തേസം ഏവം ഹോതി - "അമ്ഹേഹി ബാഹിരകഥാവ സുതാ, ഇദാനി വിനിച്ഛയകഥാ ഭവിസ്സതീ"തി. ഏകതോ വുട്ഠഹന്താ പന **സമഗ്ഗാ വുട്ഠഹന്തി** നാമ. അപിച "അസുകട്ഠാനേ ഗാമസീമാ വാ നിഗമസീമാ വാ ആകുലാ, ചോരാ വാ പരിയുട്ഠിതാ"തി സുത്വാ "കോ ഗന്ത്വാ അമിത്തമദ്ദനം കരിസ്സതീ"തി വുത്തേ "അഹം പഠമം അഹം പഠമ"ന്തി വത്വാ ഗച്ഛന്താപി സമഗ്ഗാ വുട്ഠഹന്തി നാമ. ഏകസ്സ പന കമ്മന്തേ ഓസീദമാനേ സേസാ പുത്തഭാതരോ പേസേത്വാ തസ്സ കമ്മന്തം ഉപത്ഥമ്ഭയമാനാപി ആഗന്തുകരാജാനം "അസുകസ്സ ഗേഹം ഗച്ഛതു, അസുകസ്സ ഗേഹം ഗച്ഛതൂ"തി അവത്വാ സബ്ബേ ഏകതോ സങ്ഗണ്ഹന്താപി ഏകസ്സ മങ്ഗലേ വാ രോഗേ വാ അഞ്ഞസ്മിം വാ പന താദിസേ സുഖദുക്ഖേ ഉപ്പന്നേ സബ്ബേ തത്ഥ സഹായഭാവം ഗച്ഛന്താപി **സമഗ്ഗാ വജ്ജികരണീയാനി കരോന്തി** നാമ.

അപ്പഞ്ഞത്തന്തിആദീസു പുബ്ബേ അകതം സുങ്കം വാ ബലിം വാ ദണ്ഡം വാ ആഹരാപേന്താ **അപ്പഞ്ഞത്തം പഞ്ഞാപേന്തി** നാമ. പോരാണപവേണിയാ ആഗതമേവ പന അനാഹരാപേന്താ **പഞ്ഞത്തം സമുച്ഛിന്ദന്തി** നാമ. ചോരോതി ഗഹേത്വാ ദസ്സിതേ അവിചിനിത്വാ ഛേജ്ജഭേജ്ജം അനുസാസന്താ പോരാണം

വജ്ജിധമ്മം സമാദായ ന വത്തന്തി നാമ. തേസം അപഞ്ഞത്തം പഞ്ഞാപേന്താനം അഭിനവസുങ്കാദിപീളിതാ മനുസ്സാ "അതിഉപദ്ദുതമ്ഹ, കേ ഇമേസം വിജിതേ വസിസ്സന്തീ"തി പച്ചന്തം പവിസിത്വാ ചോരാ വാ ചോരസഹായാ വാ ഹുത്വാ ജനപദം ഹനന്തി. പഞ്ഞത്തം സമുച്ഛിന്ദന്താനം പവേണിആഗതാനി സുങ്കാദീനി അഗണ്ഹന്താനം കോസോ പരിഹായതി, തതോ ഹത്ഥിഅസ്സബലകായഓരോധാദയോ യഥാനിബദ്ധം വട്ടം അലഭമാനാ ഥാമബലേന പരിഹായന്തി. തേ നേവ യുദ്ധക്ഖമാ ഹോന്തി ന പാരിചരിയക്ഖമാ. പോരാണം വജ്ജിധമ്മം സമാദായ അവത്തന്താനം വിജിതേ മനുസ്സാ "അമ്ഹാകം പുത്തം പിതരം ഭാതരം അചോരംയേവ ചോരോതി കത്വാ ഛിന്ദിംസു ഭിന്ദിംസൂ"തി കുജ്ഝിത്വാ പച്ചന്തം പവിസിത്വാ ചോരാ വാ ചോരസഹായാ വാ ഹുത്വാ ജനപദം ഹനന്തി. ഏവം രാജൂനം പരിഹാനി ഹോതി. അപഞ്ഞത്തം ന പഞ്ഞാപേന്താനം പന "പവേണിആഗതംയേവ രാജാനോ കരോന്തീ"തി മനുസ്സാ ഹട്ഠതുട്ഠാ കസിവാണിജ്ജാദികേ കമ്മന്തേ സമ്പാദേന്തി. പഞ്ഞത്തം അസമുച്ഛിന്ദന്താനം പവേണിആഗതാനി സുങ്കാദീനി ഗണ്ഹന്താനം കോസോ വഡ്ഢതി, തതോ ഹത്ഥിഅസ്സബലകായഓരോധാദയോ യഥാനിബദ്ധം വട്ടം ലഭമാനാ ഥാമബലസമ്പന്നാ യുദ്ധക്ഖമാ ചേവ പാരിചരിയക്ഖമാ ച ഹോന്തി. പോരാണേ വജ്ജിധമ്മേ സമാദായ വത്തന്താനം മനുസ്സാ ന ഉജ്ഝായന്തി. "രാജാനോ പോരാണപവേണിയാ കരോന്തി, അട്ടകുലികസേനാപതിഉപരാജൂഹി പരിക്ഖിതം സയമ്പി പരിക്ഖിപിത്വാ പവേണിപോത്ഥകം വാചാപേത്വാ അനുച്ഛവികമേവ ദണ്ഡം പവത്തയന്തി, ഏതേസം ദോസോ നത്ഥി, അമ്ഹാകംയേവ ദോസോ"തി അപ്പമത്താ കമ്മന്തേ കരോന്തി. ഏവം രാജൂനം വുദ്ധി ഹോതി.

സക്കരിസ്സന്തീതി യംകിഞ്ചി തേസം സക്കാരം കരോന്താ സുന്ദരമേവ കരിസ്സന്തി. **ഗരും കരിസ്സന്തീ**തി ഗരുഭാവം പച്ചുപട്ഠപേത്വാ കരിസ്സന്തി. **മാനേസ്സന്തീ**തി മനേന പിയായിസ്സന്തി. **പൂജേസ്സന്തീ**തി പച്ചയപൂജായ പൂജേസ്സന്തി. **സോതബ്ബം മഞ്ഞിസ്സന്തീ**തി ദിവസസ്സ ദ്വേ തയോ വാരേ ഉപട്ഠാനം ഗന്ത്വാ തേസം കഥം സോതബ്ബം സദ്ധാതബ്ബം മഞ്ഞിസ്സന്തി. തത്ഥ യേ ഏവം മഹല്ലകാനം രാജൂനം സക്കാരാദീനി ന കരോന്തി, ഓവാദത്ഥായ വാ നേസം ഉപട്ഠാനം ന ഗച്ഛന്തി, തേ തേഹി വിസ്സട്ഠാ അനോവദിയമാനാ കീളാപസുതാ രജ്ജതോ പരിഹായന്തി. യേ പന തഥാ പടിപജ്ജന്തി, തേസം മഹല്ലകരാജാനോ "ഇദം കാതബ്ബം ഇദം ന കാതബ്ബ"ന്തി പോരാണപവേണിം ആചിക്ഖന്തി. സങ്ഗാമം പത്വാപി "ഏവം പവിസിതബ്ബം, ഏവം നിക്ഖമിതബ്ബ"ന്തി ഉപായം ദസ്സേന്തി. തേ തേഹി ഓവദിയമാനാ യഥാഓവാദം പടിപജ്ജമാനാ സക്കോന്തി രജ്ജപവേണിം സന്ധാരേതും. തേന വുത്തം - "വുദ്ധിയേവ ലിച്ഛവീ വജ്ജീനം പാടികങ്ഖാ"തി.

കുലിത്ഥിയോതി കുലഘരണിയോ. **കുലകുമാരിയോ**തി അനിവിദ്ധാ താസം ധീതരോ. **ഓകസ്സാ**തി വാ **പസയ്ഹാ**തി വാ പസയ്ഹാകാരസ്സേവേതം നാമം. ഓകാസാതിപി പഠന്തി. തത്ഥ **ഓകസ്സാ**തി അവകസിത്വാ ആകഡ്ഢിത്വാ. **പസയ്ഹാ**തി അഭിഭവിത്വാ അജ്ഝോത്ഥരിത്വാതി അയം വചനത്ഥോ. ഏവഞ്ഹി കരോന്താനം വിജിതേ മനുസ്സാ "അമ്ഹാകം ഗേഹേ പുത്തഭാതരോപി, ഖേളസിങ്ഘാനികാദീനി മുഖേന അപനേത്വാ സംവഡ്ഢിതാ ധീതരോപി ഇമേ ബലക്കാരേന ഗഹേത്വാ അത്തനോ ഘരേ വാസേന്തീ"തി കുപിതാ പച്ചന്തം പവിസിത്വാ ചോരാ വാ ചോരസഹായാ വാ ഹുത്വാ

ജനപദം ഹനന്തി. ഏവം അകരോന്താനം പന വിജിതേ മനുസ്സാ അപ്പോസ്സുക്കാ സകാനി കമ്മാനി കരോന്താ രാജകോസം വഡ്ഢേന്തി. ഏവമേത്ഥ വുഡ്ഢിഹാനിയോ വേദിതബ്ബാ.

വജ്ജീനം വജ്ജിചേതിയാനീതി വജ്ജിരാജൂനം വജ്ജിരട്ഠേ ചിത്തീകതട്ഠേന ചേതിയാനീതി ലദ്ധനാമാനി യക്ഖട്ഠാനാനി. **അബ്ഭന്തരാനീ**തി അന്തോനഗരേ ഠിതാനി. **ബാഹിരാനീ**തി ബഹിനഗരേ ഠിതാനി. **ദിന്നപുബ്ബം കതപുബ്ബ**ന്തി പുബ്ബേ ദിന്നഞ്ച കതഞ്ച. **നോ പരിഹാപേസ്സന്തീ**തി അഹാപേത്വാ യഥാപവത്തമേവ കരിസ്സന്തി. ധമ്മികം ബലിം പരിഹാപേന്താനഞ്ഹി ദേവതാ ആരക്ഖം സുസംവിഹിതം ന കരോന്തി, അനുപ്പന്നം ദുക്ഖം ഉപ്പാദേതും അസക്കോന്തിയോപി ഉപ്പന്നം കാസസീസരോഗാദിം വഡ്ഢേന്തി, സങ്ഗാമേ പത്തേ സഹായാ ന ഹോന്തി. അപരിഹാപേന്താനം പന ആരക്ഖം സുസംവിഹിതം കരോന്തി, അനുപ്പന്നം സുഖം ഉപ്പാദേതും അസക്കോന്തിയോപി ഉപ്പന്നം കാസസീസരോഗാദിം ഹരന്തി, സങ്ഗാമസീസേ സഹായാ ഹോന്തീതി. ഏവമേത്ഥ വുഡ്ഢിഹാനിയോ വേദിതബ്ബാ.

ധമ്മികാ രക്ഖാവരണഗുത്തീതി ഏത്ഥ രക്ഖാ ഏവ യഥാ അനിച്ഛിതം നാഗച്ഛതി, ഏവം ആവരണതോ ആവരണം. യഥാ ഇച്ഛിതം ന നസ്സതി, ഏവം ഗോപായനതോ ഗുത്തി. തത്ഥ ബലകായേന പരിവാരേത്വാ രക്ഖനം പബ്ബജിതാനം ധമ്മികാ രക്ഖാവരണഗുത്തി നാമ ന ഹോതി. യഥാ പന വിഹാരസ്സ ഉപവനേ രുക്ഖേ ന ഛിന്ദന്തി, വാജികാ വാജം ന കരോന്തി, പോക്ഖരണീസു മച്ഛേ ന ഗണ്ഹന്തി, ഏവം കരണം ധമ്മികാ രക്ഖാവരണഗുത്തി നാമ. **കിന്തീ**തി കേന നു ഖോ കാരണേന.

തത്ഥ യേ അനാഗതാനം അരഹന്താനം ആഗമനം ന ഇച്ഛന്തി, തേ അസ്സദ്ധാ ഹോന്തി അപ്പസന്നാ. പബ്ബജിതേ സമ്പത്തേ പച്ചുഗ്ഗമനം ന കരോന്തി, ഗന്ത്വാ ന പസ്സന്തി, പടിസന്ഥാരം ന കരോന്തി, പഞ്ഹം ന പുച്ഛന്തി, ധമ്മം ന സുണന്തി, ദാനം ന ദേന്തി, അനുമോദനം ന സുണന്തി, നിവാസനട്ഠാനം ന സംവിദഹന്തി. അഥ നേസം അവണ്ണോ ഉഗ്ഗച്ഛതി "അസുകോ നാമ രാജാ അസ്സദ്ധോ അപ്പസന്നോ, പബ്ബജിതേ സമ്പത്തേ പച്ചുഗ്ഗമനം ന കരോതി...പേ... നിവാസനട്ഠാനം ന സംവിദഹതീ"തി. തം സുത്വാ പബ്ബജിതാ തസ്സ നഗരദ്വാരേന ഗച്ഛന്താപി നഗരം ന പവിസന്തി. ഏവം അനാഗതാനം അരഹന്താനം അനാഗമനമേവ ഹോതി. ആഗതാനം പന ഫാസുവിഹാരേ അസതി യേപി അജാനിത്വാ ആഗതാ, തേ "വസിസ്സാമാതി താവ ചിന്തേത്വാ ആഗതമ്ഹാ, ഇമേസം പന രാജൂനം ഇമിനാ നീഹാരേന കേ വസിസ്സന്തീ"തി നിക്ഖമിത്വാ ഗച്ഛന്തി. ഏവം അനാഗതേസു അനാഗച്ഛന്തേസു ആഗതേസു ദുക്ഖം വിഹരന്തേസു സോ ദേസോ പബ്ബജിതാനം അനാവാസോ ഹോതി. തതോ ദേവതാരക്ഖാ ന ഹോതി, ദേവതാരക്ഖായ അസതി അമനുസ്സാ ഓകാസം ലഭന്തി, അമനുസ്സാ ഉസ്സന്നാ അനുപ്പന്നം ബ്യാധിം ഉപ്പാദേന്തി. സീലവന്താനം ദസ്സനപഞ്ഹപുച്ഛനാദിവത്ഥുകസ്സ പുഞ്ഞസ്സ അനാഗമോ ഹോതി. വിപരിയായേന യഥാവുത്തകണ്ഹപക്ഖവിപരീതസ്സ സുക്കപക്ഖസ്സ സമ്ഭവോ ഹോതീതി ഏവമേത്ഥ വുഡ്ഢിഹാനിയോ വേദിതബ്ബാ.

൨. വസ്സകാരസുത്തവണ്ണനാ

൨൨. ദുതിയേ **അഭിയാതുകാമോ**തി അഭിഭവനത്ഥായ യാതുകാമോ. **വജ്ജീ**തി വജ്ജിരാജാനോ. **ഏവംമഹിദ്ധികേ**തി ഏവം മഹതിയാ രാജിദ്ധിയാ സമന്നാഗതേ. ഏതേന നേസം സമഗ്ഗഭാവം കഥേതി. **ഏവംമഹാനുഭാവേ**തി ഏവം മഹന്തേന രാജാനുഭാവേന സമന്നാഗതേ . ഏതേന നേസം ഹത്ഥിസിപ്പാദീസു കതസിക്ഖതം കഥേതി, യം സന്ധായ വുത്തം - ''സിക്ഖിതാ വതിമേ ലിച്ഛവികുമാരകാ, സുസിക്ഖിതാ വതിമേ ലിച്ഛവികുമാരകാ, യത്ര ഹി നാമ സുഖുമേന താളച്ഛിഗ്ഗളേന അസനം അതിപാതയിസ്സന്തി പോങ്ഖാനുപോങ്ഖം അവിരാധിത''ന്തി (സം॰ നി॰ ൫.൧൧൧൫). **ഉച്ഛേച്ഛാമീ**തി ഉച്ഛിന്ദിസ്സാമി. **വിനാസേസ്സാമീ**തി അദസ്സനം നയിസ്സാമി. **അനയബ്യസന**ന്തി അവഡ്ഢിഞ്ചേവ, ഞാതിബ്യസനഞ്ച. **ആപാദേസ്സാമീ**തി പാപയിസ്സാമി.

ഇതി കിര സോ ഠാനനിസജ്ജാദീസു ഇമം യുദ്ധകഥമേവ കഥേതി, ''ഗമനസജ്ജാ ഹോഥാ''തി ച ബലകായം ആണാപേതി. കസ്മാ? ഗങ്ഗായ കിര ഏകം പട്ടനഗാമം നിസ്സായ അദ്ധയോജനം അജാതസത്തുനോ വിജിതം, അദ്ധയോജനം ലിച്ഛവീനം. തത്ര പബ്ബതപാദതോ മഹഗ്ഘഭണ്ഡം ഓതരതി. തം സുത്വാ ''അജ്ജ യാമി, സ്വേ യാമീ''തി അജാതസത്തുനോ സംവിദഹന്തസ്സേവ ലിച്ഛവിനോ സമഗ്ഗാ സമ്മോദമാനാ പുരേതരം ആഗന്ത്വാ സബ്ബം ഗണ്ഹന്തി. അജാതസത്തു പച്ഛാ ആഗന്ത്വാ തം പവത്തിം ഞത്വാ കുജ്ഝിത്വാ ഗച്ഛതി. തേ പുനസംവച്ഛരേപി തഥേവ കരോന്തി. അഥ സോ ബലവാഘാതജാതോ, തദാ ഏവമകാസി.

തതോ ചിന്തേസി - ''ഗണേന സദ്ധിം യുദ്ധം നാമ ഭാരിയം, ഏകോപി മോഘപ്പഹാരോ നാമ നത്ഥി. ഏകേന ഖോ പന പണ്ഡിതേന സദ്ധിം മന്തേത്വാ കരോന്തോ നിരപരാധോ ഹോതി, പണ്ഡിതോ ച സത്ഥാരാ സദിസോ നത്ഥി, സത്ഥാ ച അവിദൂരേ ധുരവിഹാരേ വസതി, ഹന്ദാഹം പേസേത്വാ പുച്ഛാമി. സചേ മേ ഗതേന കോചി അത്ഥോ ഭവിസ്സതി, സത്ഥാ തുണ്ഹീ ഭവിസ്സതി. അനത്ഥേ പന സതി 'കിം രഞ്ഞോ തത്ഥ ഗതേനാ'തി വക്ഖതീ''തി. സോ വസ്സകാരം ബ്രാഹ്മണം പേസേസി. ബ്രാഹ്മണോ ഗന്ത്വാ ഭഗവതോ തമത്ഥം ആരോചേസി. തേന വുത്തം - **അഥ ഖോ രാജാ...പേ॰... ആപാദേസ്സാമി വജ്ജീ**തി.

ഭഗവന്തം ബീജയമാനോതി ഥേരോ വത്തസീസേ ഠത്വാ ഭഗവന്തം ബീജതി, ഭഗവതോ പന സീതം വാ ഉണ്ഹം വാ നത്ഥി. ഭഗവാ ബ്രാഹ്മണസ്സ വചനം സുത്വാ തേന സദ്ധിം അമന്തേത്വാ ഥേരേന സദ്ധിം മന്തേതുകാമോ **കിന്തി തേ, ആനന്ദ, സുത**ന്തിആദിമാഹ. തം വുത്തത്ഥമേവ.

ഏകമിദാഹന്തി ഇദം ഭഗവാ പുബ്ബേ വജ്ജീനം ഇമസ്സ വജ്ജിസത്തകസ്സ ദേസിതഭാവപ്പകാസനത്ഥം ആഹ. **അകരണീയാ**തി അകത്തബ്ബാ, അഗ്ഗഹേതബ്ബാതി അത്ഥോ. **യദി**ദന്തി നിപാതമത്തം. **യുദ്ധസ്സാ**തി കരണത്ഥേ സാമിവചനം, അഭിമുഖം യുദ്ധേന ഗഹേതും ന സക്കാതി അത്ഥോ. **അഞ്ഞത്ര ഉപലാപനായാ**തി ഠപേത്വാ ഉപലാപനം. ഉപലാപനാ നാമ ''അലം വിവാദേന, ഇദാനി സമഗ്ഗാ ഹോമാ''തി ഹത്ഥിഅസ്സരഥഹിരഞ്ഞസുവണ്ണാദീനി പേസേത്വാ സങ്ഗഹകരണം, ഏവഞ്ഹി സങ്ഗഹം കത്വാ കേവലം വിസ്സാസേന സക്കാ ഗണ്ഹിതുന്തി അത്ഥോ. **അഞ്ഞത്ര മിഥുഭേദാ**തി ഠപേത്വാ മിഥുഭേദം. ഇമിനാ ''അഞ്ഞമഞ്ഞഭേദം കത്വാപി സക്കാ ഏതേ ഗഹേതു''ന്തി ദസ്സേതി. ഇദം ബ്രാഹ്മണോ ഭഗവതോ കഥായ നയം ലഭിത്വാ ആഹ. കിം പന ഭഗവാ ബ്രാഹ്മണസ്സ ഇമായ കഥായ നയലാഭം ജാനാതീതി? ആമ ജാനാതി. ജാനന്തോ

കസ്മാ കഥേസി? അനുകമ്പായ. ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - “മയാ അകഥിതേപി കതിപാഹേന ഗന്ത്വാ സബ്ബേ ഗണ്ഹിസ്സതി, കഥിതേ പന സമഗ്ഗേ ഭിന്ദന്തോ തീഹി സംവച്ഛരേഹി ഗണ്ഹിസ്സതി. എത്തകമ്പി ജീവിതമേവ വരം. എത്തകഞ്ഹി ജീവന്താ അത്തനോ പതിട്ഠാഭൂതം പുഞ്ഞം കരിസ്സന്തീ”തി. **അഭിനന്ദിത്വാ**തി ചിത്തേന നന്ദിത്വാ. **അനുമോദിത്വാ**തി “യാവ സുഭാസിതമിദം ഭോതാ ഗോതമേനാ”തി വാചായ അനുമോദിത്വാ. **പക്കാമീ**തി രഞ്ഞോ സന്തികം ഗതോ. രാജാപി തമേവ പേസേത്വാ സബ്ബേ ഭിന്ദിത്വാ ഗന്ത്വാ അനയബ്യസനം പാപേസി.

ൻ. പഠമസത്തകസുത്തവണ്ണനാ

൨൩. തതിയേ **അഭിണ്ഹം സന്നിപാതാ**തി ഇദം വജ്ജിസത്തകേ വുത്തസദിസമേവ. ഇധാപി ച അഭിണ്ഹം അസന്നിപതന്താ ദിസാസു ആഗതസാസനം ന സുണന്തി, തതോ “അസുകവിഹാരസീമാ ആകുലാ, ഉപോസഥപ്പവാരണാ ഠിതാ, അസുകസ്മിം ഠാനേ ഭിക്ഖൂ വേജ്ജകമ്മദൂതകമ്മാദീനി കരോന്തി, വിഞ്ഞത്തിബഹുലാ ഫലപുപ്ഫദാനാദീഹി ജീവികം കപ്പേന്തീ”തിആദീനി ന ജാനന്തി. പാപഭിക്ഖൂപി “പമത്തോ സങ്ഘോ”തി ഞത്വാ രാസിഭൂതാ സാസനം ഓസക്കാപേന്തി. അഭിണ്ഹം സന്നിപതന്താ പന തം പവത്തിം സുണന്തി, തതോ ഭിക്ഖുസങ്ഘം പേസേത്വാ സീമം ഉജും കാരേന്തി, ഉപോസഥപ്പവാരണായോ പവത്താപേന്തി, മിച്ഛാജീവാനം ഉസ്സന്നട്ഠാനേ അരിയവംസികേ പേസേത്വാ അരിയവംസം കഥാപേന്തി, പാപഭിക്ഖൂനം വിനയധരേഹി നിഗ്ഗഹം കാരാപേന്തി. പാപഭിക്ഖൂപി “അപ്പമത്തോ സങ്ഘോ, ന സക്കാ അമ്ഹേഹി വഗ്ഗബന്ധനേന വിചരിതു”ന്തി ഭിജ്ജിത്വാ പലായന്തി. ഏവമേത്ഥ വുദ്ധിഹാനിയോ വേദിതബ്ബാ.

സമഗ്ഗാതിആദീസു ചേതിയപടിജഗ്ഗനത്ഥം വാ ബോധിഘരഉപോസഥാഗാരച്ഛാദനത്ഥം വാ കതികവത്തം വാ ഠപേതുകാമതായ “സങ്ഘോ സന്നിപതതൂ”തി ഭേരിയാ വാ ഘണ്ടിയാ വാ ആകോടിതമത്തായ “മയ്ഹം ചീവരകമ്മം അത്ഥി, മയ്ഹം പത്തോ പചിതബ്ബോ, മയ്ഹം നവകമ്മം അത്ഥീ”തി വിക്ഖേപം കരോന്താ ന സമഗ്ഗാ സന്നിപതന്തി നാമ. സബ്ബം പന തം കമ്മം ഠപേത്വാ “അഹം പുരിമതരം, അഹം പുരിമതര”ന്തി ഏകപ്പഹാരേനേവ സന്നിപതന്തോ സമഗ്ഗാ സന്നിപതന്തി നാമ. സന്നിപതിതാ പന ചിന്തേത്വാ മന്തേത്വാ കത്തബ്ബം കത്വാ ഏകതോവ അവുട്ഠഹന്താ ന സമഗ്ഗാ വുട്ഠഹന്തി നാമ. ഏവം വുട്ഠിതേസു ഹി യേ പഠമം ഗച്ഛന്തി, തേസം ഏവം ഹോതി “അമ്ഹേഹി ബാഹിരകഥാവ സുതാ, ഇദാനി വിനിച്ഛയകഥാ ഭവിസ്സതീ”തി. ഏകപ്പഹാരേനേവ വുട്ഠഹന്താ സമഗ്ഗാ വുട്ഠഹന്തി നാമ. അപിച “അസുകട്ഠാനേ വിഹാരസീമാ ആകുലാ, ഉപോസഥപ്പവാരണാ ഠിതാ, അസുകട്ഠാനേ വേജ്ജകമ്മാദികാരകാ പാപഭിക്ഖൂ ഉസ്സന്നാ”തി സുത്വാ “കോ ഗന്ത്വാ തേസം നിഗ്ഗഹം കരിസ്സതീ”തി വുത്തേ “അഹം പഠമം, അഹം പഠമ”ന്തി വത്വാ ഗച്ഛന്താപി സമഗ്ഗാ വുട്ഠഹന്തി നാമ.

ആഗന്തുകം പന ദിസ്വാ “ഇമം പരിവേണം യാഹി, ഏതം പരിവേണം യാഹി, അയം കോ”തി അവത്വാ സബ്ബേ വത്തം കരോന്താപി, ജിണ്ണപത്തചീവരകം ദിസ്വാ തസ്സ ഭിക്ഖാചാരവത്തേന പത്തചീവരം പരിയേസന്താപി, ഗിലാനസ്സ ഗിലാനഭേസജ്ജം പരിയേസമാനാപി, ഗിലാനമേവ അനാഥം “അസുകപരിവേണം യാഹീ”തി അവത്വാ അത്തനോ അത്തനോ

പരിവേണേ പടിജഗ്ഗന്താപി, ഏകോ ഓലീയമാനകോ ഗന്ഥോ ഹോതി, പഞ്ഞവന്തം ഭിക്ഖും സങ്ഗണ്ഹിത്വാ തേന തം ഗന്ഥം ഉക്ഖിപാപേന്താപി സമഗ്ഗാ സങ്ഘകരണീയാനി കരോന്തി നാമ.

അപ്പഞ്ഞത്തന്തിആദീസു നവം അധമ്മികം കതികവത്തം വാ സിക്ഖാപദം വാ ഗണ്ഹന്താ അപ്പഞ്ഞത്തം പഞ്ഞാപേന്തി നാമ പുരാണസന്ഥതവത്ഥുസ്മിം സാവത്ഥിയം ഭിക്ഖൂ വിയ. ഉദ്ധമ്മം ഉബ്ബിനയം സാസനം ദീപേന്താ പഞ്ഞത്തം സമുച്ഛിന്ദന്തി നാമ, വസ്സസതപരിനിബ്ബുതേ ഭഗവതി വേസാലികാ വജ്ജിപുത്തകാ വിയ. ഖുദ്ദാനുഖുദ്ദകാ പന ആപത്തിയോ സഞ്ചിച്ച വീതിക്കമന്താ യഥാപഞ്ഞത്തേസു സിക്ഖാപദേസു സമാദായ ന വത്തന്തി നാമ അസ്സജിപുനബ്ബസുകാ വിയ. തഥാ അകരോന്താ പന അപഞ്ഞത്തം ന പഞ്ഞാപേന്തി, പഞ്ഞത്തം ന സമുച്ഛിന്ദന്തി , യഥാപഞ്ഞത്തേസു സിക്ഖാപദേസു സമാദായ വത്തന്തി നാമ ആയസ്മാ ഉപസേനോ വിയ, ആയസ്മാ യസോ കാകണ്ഡകപുത്തോ വിയ, ആയസ്മാ മഹാകസ്സപോ വിയ ച. **വുദ്ധിയേവാ**തി സീലാദിഗുണേഹി വുദ്ധിയേവ, നോ പരിഹാനി.

ഥേരാതി ഥിരഭാവപ്പത്താ ഥേരകാരകേഹി ഗുണേഹി സമന്നാഗതാ. ബഹൂ രത്തിയോ ജാനന്തീതി **രത്തഞ്ഞൂ**. ചിരം പബ്ബജിതാനം ഏതേസന്തി **ചിരപബ്ബജിതാ**. സങ്ഘസ്സ പിതിട്ഠാനേ ഠിതാതി **സങ്ഘപിതരോ**. പിതിട്ഠാനേ ഠിതത്താ സങ്ഘം പരിണേന്തി, പുബ്ബങ്ഗമാ ഹുത്വാ തീസു സിക്ഖാസു പവത്തേന്തീതി **സങ്ഘപരിണായകാ**.

യേ തേസം സക്കാരാദീനി ന കരോന്തി, ഓവാദത്ഥായ ദ്വേ തയോ വാരേ ഉപട്ഠാനം ന ഗച്ഛന്തി, തേപി തേസം ഓവാദം ന ദേന്തി, പവേണികഥം ന കഥേന്തി, സാരഭൂതം ധമ്മപരിയായം ന സിക്ഖാപേന്തി. തേ തേഹി വിസ്സട്ഠാ സീലാദീഹി ധമ്മക്ഖന്ധേഹി സത്തഹി ച അരിയധനേഹീതി ഏവമാദീഹി ഗുണേഹി പരിഹായന്തി. യേ പന തേസം സക്കാരാദീനി കരോന്തി, ഉപട്ഠാനം ഗച്ഛന്തി, തേസം തേ ''ഏവം തേ അഭിക്കമിതബ്ബ''ന്തിആദികം ഓവാദം ദേന്തി, പവേണികഥം കഥേന്തി, സാരഭൂതം ധമ്മപരിയായം സിക്ഖാപേന്തി, തേരസഹി ധുതങ്ഗേഹി ദസഹി കഥാവത്ഥൂഹി അനുസാസന്തി. തേ തേസം ഓവാദേ ഠത്വാ സീലാദീഹി ഗുണേഹി വഡ്ഢമാനാ സാമഞ്ഞത്ഥം അനുപാപുണന്തി. ഏവമേത്ഥ ഹാനിവുദ്ധിയോ ദട്ഠബ്ബാ.

പുനബ്ഭവോ സീലമസ്സാതി പോനോബ്ഭവികാ, പുനബ്ഭവദായികാതി അത്ഥോ, തസ്സാ **പോനോബ്ഭവികായ. ന വസം ഗച്ഛിസ്സന്തീ**തി ഏത്ഥ യേ ചതുന്നം പച്ചയാനം കാരണാ ഉപട്ഠാകാനം പദാനുപദികാ ഹുത്വാ ഗാമതോ ഗാമം വിചരന്തി , തേ തസ്സാ വസം ഗച്ഛന്തി നാമ. ഇതരേ ന ഗച്ഛന്തി. തത്ഥ ഹാനിവുദ്ധിയോ പാകടായേവ.

ആരഞ്ഞകേസൂതി പഞ്ചധനുസതികപച്ഛിമേസു. **സാപേക്ഖാ**തി സാലയാ. ഗാമന്തസേനാസനേസു ഹി ഝാനം അപ്പേത്വാപി തതോ വുട്ഠിതമത്തോവ ഇത്ഥിപുരിസദാരകദാരികാദിസദ്ദം സുണാതി, യേനസ്സ അധിഗതവിസേസോപി ഹായതിയേവ. അരഞ്ഞസേനാസനേ നിദ്ദായിത്വാപി പബുദ്ധമത്തോ സീഹബ്യഗ്ഘമോരാദീനം സദ്ദം സുണാതി, യേന അരഞ്ഞേ പീതിം പടിലഭിത്വാ തമേവ സമ്മസന്തോ അഗ്ഗഫലേ പതിട്ഠാതി. ഇതി ഭഗവാ ഗാമന്തസേനാസനേ ഝാനം അപ്പേത്വാ നിസിന്നഭിക്ഖുതോ അരഞ്ഞേ നിദ്ദായമാനമേവ പസംസതി.

തസ്മാ തമേവ അത്ഥവസം പടിച്ച ‘‘ആരഞ്ഞകേസു സേനാസനേസു സാപേക്ഖാ ഭവിസ്സന്തീ’’തി ആഹ.

പച്ചത്തഞ്ഞേവ സതിം ഉപട്ഠാപേസ്സന്തീതി അത്തനാവ അത്തനോ അബ്ഭന്തരേ സതിം ഉപട്ഠപേസ്സന്തി. **പേസലാ**തി പിയസീലാ. ഇധാപി സബ്രഹ്മചാരീനം ആഗമനം അനിച്ഛന്താ നേവാസികാ അസ്സദ്ധാ ഹോന്തി അപ്പസന്നാ, വിഹാരം സമ്പത്തഭിക്ഖൂനം പച്ചുഗ്ഗമന-പത്തചീവരപടിഗ്ഗഹണ-ആസനപഞ്ഞാപനതാലവണ്ടഗ്ഗഹണാദീനി ന കരോന്തി. അഥ നേസം അവണ്ണോ ഉഗ്ഗച്ഛതി ‘‘അസുകവിഹാരവാസിനോ ഭിക്ഖൂ അസ്സദ്ധാ അപ്പസന്നാ വിഹാരം പവിട്ഠാനം വത്തപ്പടിവത്തമ്പി ന കരോന്തീ’’തി. തം സുത്വാ പബ്ബജിതാ വിഹാരദ്വാരേന ഗച്ഛന്താപി വിഹാരം ന പവിസന്തി. ഏവം അനാഗതാനം അനാഗമനമേവ ഹോതി. ആഗതാനം പന ഫാസുവിഹാരേ അസതി യേപി അജാനിത്വാ ആഗതാ, തേ ‘‘വസിസ്സാമാതി താവചിന്തേത്വാ ആഗതമ്ഹാ, ഇമേസം പന നേവാസികാനം ഇമിനാ നീഹാരേന കോ വസിസ്സതീ’’തി നിക്ഖമിത്വാ ഗച്ഛന്തി. ഏവം സോ വിഹാരോ അഞ്ഞേസം ഭിക്ഖൂനം അനാവാസോവ ഹോതി. തതോ നേവാസികാ സീലവന്താനം ദസ്സനം അലഭന്താ കങ്ഖാവിനോദകം വാ ആചാരസിക്ഖാപകം വാ മധുരധമ്മസവനം വാ ന ലഭന്തി. തേസം നേവ അഗ്ഗഹിതധമ്മഗ്ഗഹണം ന ഗഹിതസജ്ഝായകരണം ഹോതി. ഇതി നേസം ഹാനിയേവ ഹോതി, ന വുദ്ധി.

യേ പന സബ്രഹ്മചാരീനം ആഗമനം ഇച്ഛന്തി, തേ സദ്ധാ ഹോന്തി പസന്നാ, ആഗതാനം സബ്രഹ്മചാരീനം പച്ചുഗ്ഗമനാദീനി കത്വാ സേനാസനം പഞ്ഞപേത്വാ ദേന്തി , തേ ഗഹേത്വാ ഭിക്ഖാചാരം പവിസന്തി, കങ്ഖം വിനോദേന്തി, മധുരധമ്മസ്സവനം ലഭന്തി. അഥ നേസം കിത്തിസദ്ദോ ഉഗ്ഗച്ഛതി ‘‘അസുകവിഹാരേ ഭിക്ഖൂ ഏവം സദ്ധാ പസന്നാ വത്തസമ്പന്നാ സങ്ഗാഹകാ’’തി. തം സുത്വാ ഭിക്ഖൂ ദൂരതോപി ആഗച്ഛന്തി. തേസം നേവാസികാ വത്തം കരോന്തി, സമീപം ഗന്ത്വാ വുഡ്ഢതരം ആഗന്തുകം വന്ദിത്വാ നിസീദന്തി, നവകതരസ്സ സന്തികേ ആസനം ഗഹേത്വാ നിസീദിത്വാ ‘‘ഇമസ്മിം വിഹാരേ വസിസ്സഥ, ഗമിസ്സഥാ’’തി പുച്ഛന്തി. ‘‘ഗമിസ്സാമാ’’തി വുത്തേ ‘‘സപ്പായം സേനാസനം, സുലഭാ ഭിക്ഖാ’’തിആദീനി വത്വാ ഗന്തും ന ദേന്തി. വിനയധരോ ചേ ഹോതി, തസ്സ സന്തികേ വിനയം സജ്ഝായന്തി. സുത്തന്താദിധരോ ചേ, തസ്സ സന്തികേ തം തം ധമ്മം സജ്ഝായന്തി. തേ ആഗന്തുകഥേരാനം ഓവാദേ ഠത്വാ സഹ പടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തം പാപുണന്തി. ആഗന്തുകാ ‘‘ഏകം ദ്വേ ദിവസാനി വസിസ്സാമാതി ആഗതമ്ഹാ, ഇമേസം പന സുഖസംവാസതായ ദസ ദ്വാദസ വസ്സാനി വസിമ്ഹാ’’തി വത്താരോ ഹോന്തി. ഏവമേത്ഥ ഹാനിവുദ്ധിയോ വേദിതബ്ബാ.

൪. ദുതിയസത്തകസുത്തവണ്ണനാ

൨൪. ചതുത്ഥേ **ന കമ്മാരാമാ**തി യേ ദിവസം ചീവരകമ്മ-കായബന്ധനപരിസ്സാവന-ധമ്മകരണ-സമ്മജ്ജനി-പാദകഠലികാദീനേവ കരോന്തി, തേ സന്ധായേസ പടിക്ഖേപോ. യോ പന തേസം കരണവേലായ ഏവം ഏതാനി കരോതി, ഉദ്ദേസവേലായ ഉദ്ദേസം ഗണ്ഹാതി, സജ്ഝായവേലായ സജ്ഝായതി, ചേതിയങ്ഗണവത്തവേലായ ചേതിയങ്ഗണവത്തം കരോതി, മനസികാരവേലായ മനസികാരം കരോതി, ന സോ കമ്മാരാമോ നാമ.

യോ ഇത്ഥിവണ്ണപുരിസവണ്ണാദിവസേന ആലാപസല്ലാപം കരോന്തോയേവ രത്തിന്ദിവം വീതിനാമേതി, ഏവരൂപേ ഭസ്സേ പരിയന്തകാരീ ന ഹോതി, അയം **ഭസ്സാരാമോ** നാമ. യോ പന രത്തിന്ദിവം ധമ്മം കഥേതി, പഞ്ഹം വിസ്സജ്ജേതി, അയം അപ്പഭസ്സോവ ഭസ്സേ പരിയന്തകാരീയേവ. കസ്മാ? ‘‘സന്നിപതിതാനം വോ, ഭിക്ഖവേ, ദ്വയം കരണീയം ധമ്മീ വാ കഥാ അരിയോ വാ തുണ്ഹീഭാവോ’’തി (മ॰ നി॰ ൧.൨൭൩) വുത്തത്താ.

യോ ഠിതോപി ഗച്ഛന്തോപി നിസിന്നോപി ഥിനമിദ്ധാഭിഭൂതോ നിദ്ദായതിയേവ, അയം **നിദ്ദാരാമോ** നാമ. യസ്സ പന കരജകായഗേലഞ്ഞേന ചിത്തം ഭവങ്ഗം ഓതരതി, നായം നിദ്ദാരാമോ. തേനേവാഹ - ‘‘അഭിജാനാമഹം, അഗ്ഗിവേസ്സന , ഗിമ്ഹാനം പച്ഛിമേ മാസേ പച്ഛാഭത്തം പിണ്ഡപാതപ്പടിക്കന്തോ ചതുഗ്ഗുണം സങ്ഘാടിം പഞ്ഞപേത്വാ ദക്ഖിണേന പസ്സേന സതോ സമ്പജാനോ നിദ്ദം ഓക്കമിതാ’’തി (മ॰ നി॰ ൧.൩൮൭).

യോ ‘‘ഏകസ്സ ദുതിയോ, ദ്വിന്നം തതിയോ, തിണ്ണം ചതുത്ഥോ’’തി ഏവം സംസട്ഠോവ വിഹരതി, ഏകകോ അസ്സാദം ന ലഭതി, അയം **സങ്ഗണികാരാമോ**. യോ പന ചതൂസു ഇരിയാപഥേസു ഏകകോവ അസ്സാദം ലഭതി, നായം സങ്ഗണികാരാമോ.

അസന്തസമ്ഭാവനിച്ഛായ സമന്നാഗതാ ദുസ്സീലാ **പാപിച്ഛാ** നാമ. യേസം പാപകാ മിത്താ ചതൂസു ഇരിയാപഥേസു സഹ അയനതോ പാപസഹായാ, യേ ച തന്നിന്നതപ്പോണതപ്പബ്ഭാരതായ പാപേസു സമ്പവങ്കാ, തേ **പാപമിത്താ പാപസഹായാ പാപസമ്പവങ്കാ** നാമ.

ഓരമത്തകേനാതി അവരമത്തകേന അപ്പമത്തകേന. **അന്തരാ**തി അരഹത്തം അപ്പത്വാവ ഏത്ഥന്തരേ. **വോസാനന്തി** പരിനിട്ഠിതഭാവം ‘‘അലമേത്താവതാ’’തി ഓസക്കനം. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യാവ സീലപാരിസുദ്ധിജ്ഝാനവിപസ്സനാ സോതാപന്നഭാവാദീനം അഞ്ഞതരമത്തകേന വോസാനം നാപജ്ജിസ്സന്തി, താവ വുദ്ധിയേവ ഭിക്ഖൂനം പാടികങ്ഖാ, നോ പരിഹാനീതി.

൭. സഞ്ഞാസുത്തവണ്ണനാ

൨൭. സത്തമേ **അനിച്ചസഞ്ഞാ**ദയോ അനിച്ചാനുപസ്സനാദീഹി സഹഗതസഞ്ഞാ.

൮. പഠമപരിഹാനിസുത്തവണ്ണനാ

൨൮. അട്ഠമേ ഉപ്പന്നാനം സങ്ഘകിച്ചാനം നിത്ഥരണേന ഭാരം വഹന്തീതി **ഭാരവാഹിനോ. തേ തേന പഞ്ഞായിസ്സന്തീ**തി തേ ഥേരാ തേന അത്തനോ ഥേരഭാവാനുരൂപേന കിച്ചേന പഞ്ഞായിസ്സന്തി. **തേസു യോഗം ആപജ്ജതീ**തി പയോഗം ആപജ്ജതി, സയം താനി കിച്ചാനി കാതും ആരഭതീതി.

൯. ദുതിയപരിഹാനിസുത്തവണ്ണനാ

൨൯. നവമേ **ഭിക്ഖുദസ്സനം ഹാപേതീ**തി ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ദസ്സനത്ഥായ ഗമനം ഹാപേതി. **അധിസീലേ**തി പഞ്ചസീലദസസീലസങ്ഖാതേ ഉത്തമസീലേ. **ഇതോ ബഹിദ്ധാ**തി ഇമമ്ഹാ സാസനാ ബഹിദ്ധാ. **ദക്ഖിണേയ്യം ഗവേസതീ**തി

ദേയ്യധമ്മപടിഗ്ഗാഹകേ പരിയേസതി. **തത്ഥ ച പുബ്ബകാരം കരോതീ**തി തേസം ബാഹിരാനം തിത്ഥിയാനം ദത്വാ പച്ഛാ ഭിക്ഖൂനം ദേതി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

വജ്ജിസത്തകവഗ്ഗോ തതിയോ.

൪. ദേവതാവഗ്ഗോ

൧. പഠമമിത്തസുത്തവണ്ണനാ

൩൨. ചതുത്ഥസ്സ പഞ്ചമേ **ദുദ്ദദന്തി** ദുപ്പരിച്ചജം മഹാരഹം ഭണ്ഡകം. **ദുക്കരം കരോതീ**തി കാതും അസുകരം കമ്മം കരോതി. **ദുക്ഖമം ഖമതീ**തി സഹായസ്സ അത്ഥായ ദുരധിവാസം അധിവാസേതി. **ഗുയ്ഹമസ്സ ആവികരോതീ**തി അത്തനോ ഗുയ്ഹം തസ്സ ആവികരോതി. **ഗുയ്ഹമസ്സ പരിഗുഹതീ**തി തസ്സ ഗുയ്ഹം അഞ്ഞേസം നാചിക്ഖതി. **ഖീണേന നാതിമഞ്ഞതീ**തി തസ്സ ഭോഗേ ഖീണേ തേന ഖയേന തം നാതിമഞ്ഞതി, തസ്മിം ഓമാനം അത്തനി ച അതിമാനം ന കരോതി.

൨. ദുതിയമിത്തസുത്തവണ്ണനാ

൩൭. ഛട്ഠേ **വത്താ**തി വചനകുസലോ. **വചനക്ഖമോ**തി വചനം ഖമതി, ദിന്നം ഓവാദം കരോതി. **ഗമ്ഭീര**ന്തി ഗുയ്ഹം രഹസ്സം ഝാനനിസ്സിതം വിപസ്സനാമഗ്ഗഫലനിബ്ബാനനിസ്സിതം.

൩. പഠമപടിസമ്ഭിദാസുത്തവണ്ണനാ

൩൮. സത്തമേ **ഇദം മേ ചേതസോ ലീനത്ത**ന്തി ഉപ്പന്നേ ചേതസോ ലീനത്തേ "ഇദം മേ ചേതസോ ലീനത്ത"ന്തി യഥാസഭാവതോ ജാനാതി. **അജ്ഝത്തം സംഖിത്തം** നാമ ഥിനമിദ്ധാനുഗതം. **ബഹിദ്ധാ വിക്ഖിത്തം** നാമ പഞ്ചസു കാമഗുണേസു വിക്ഖിത്തം. **വേദനാ**തിആദീനി പപഞ്ചമൂലവസേന ഗഹിതാനി. വേദനാ ഹി തണ്ഹായ മൂലം സുഖവസേന തണ്ഹുപ്പത്തിതോ, സഞ്ഞാ ദിട്ഠിയാ മൂലം അവിഭൂതാരമ്മണേ ദിട്ഠിഉപ്പത്തിതോ, വിതക്കോ മാനസ്സ മൂലം വിതക്കവസേന അസ്മീതി മാനുപ്പത്തിതോ. **സപ്പായാസപ്പായേസൂ**തി ഉപകാരാനുപകാരേസു. **നിമിത്ത**ന്തി കാരണം. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

ദേവതാവഗ്ഗോ ചതുത്ഥോ.

๖. മഹായഞ്ഞവഗ്ഗോ

๑-๒. സത്തവിഞ്ഞാണട്ഠിതിസുത്താദിവണ്ണനാ

๔๔-๔๖. പഞ്ചമസ്സ പഠമേ **വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ**തി പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണസ്സ ഠാനാനി. **സേയ്യഥാപീ**തി നിദസ്സനത്ഥേ നിപാതോ, യഥാ മനുസ്സാതി അത്ഥോ. അപരിമാണേസു ഹി ചക്കവാളേസു അപരിമാണാനം മനുസ്സാനം വണ്ണസണ്ഠാനാദിവസേന ദ്വേപി ഏകസദിസാ നത്ഥി. യേപി ഹി കത്ഥചി യമകഭാതരോ വണ്ണേന വാ സണ്ഠാനേന വാ സദിസാ ഹോന്തി, തേസമ്പി ആലോകിതവിലോകിതകഥിതഹസിതഗമനട്ഠാനാദീഹി വിസേസോ ഹോതിയേവ. തസ്മാ **നാനത്തകായാ**തി വുത്താ. പടിസന്ധിസഞ്ഞാ പന നേസം തിഹേതുകാപി ദ്വിഹേതുകാപി അഹേതുകാപി ഹോതി. തസ്മാ **നാനത്തസഞ്ഞിനോ**തി വുത്താ. **ഏകച്ചേ ച ദേവാ**തി ഛ കാമാവചരദേവാ. തേസു ഹി കേസഞ്ചി കായോ നീലോ ഹോതി, കേസഞ്ചി പീതകാദിവണ്ണോ. സഞ്ഞാ പന തേസം ദ്വിഹേതുകാപി തിഹേതുകാപി ഹോതി, അഹേതുകാ നത്ഥി. **ഏകച്ചേ ച വിനിപാതികാ**തി ചതുഅപായവിനിമുത്താ ഉത്തരമാതാ യക്ഖിനീ, പിയങ്കരമാതാ, ഫുസ്സമിത്താ, ധമ്മഗുത്താതി ഏവമാദികാ അഞ്ഞേ ച വേമാനികാ പേതാ. ഏതേസഞ്ഹി പീതഓദാതകാളമങ്ഗുരച്ഛവിസാമവണ്ണാദിവസേന ചേവ കിസ ഥൂലരസ്സദീഘവസേന ച കായോ നാനാ ഹോതി, മനുസ്സാനം വിയ ദ്വിഹേതുകതിഹേതുകഅഹേതുകവസേന സഞ്ഞാപി. തേ പന ദേവാ വിയ ന മഹേസക്ഖാ, കപണമനുസ്സാ വിയ അപ്പേസക്ഖാ ദുല്ലഭഘാസച്ഛാദനാ ദുക്ഖപീളിതാ വിഹരന്തി. ഏകച്ചേ കാളപക്ഖേ ദുക്ഖിതാ ജുണ്ഹപക്ഖേ സുഖിതാ ഹോന്തി. തസ്മാ സുഖസമുസ്സയതോ വിനിപതിതത്താ **വിനിപാതികാ**തി വുത്താ. യേ പനേത്ഥ തിഹേതുകാ, തേസം ധമ്മാഭിസമയോപി ഹോതി പിയങ്കരമാതാദീനം വിയ.

ബ്രഹ്മകായികാതി ബ്രഹ്മപാരിസജ്ജബ്രഹ്മപുരോഹിതമഹാബ്രഹ്മാനോ. **പഠമാഭിനിബ്ബത്താ**തി തേ സബ്ബേപി പഠമജ്ഝാനേന അഭിനിബ്ബത്താ. ബ്രഹ്മപാരിസജ്ജാ പന പരിത്തേന അഭിനിബ്ബത്താ, തേസം കപ്പസ്സ തതിയോ ഭാഗോ ആയുപ്പമാണം. ബ്രഹ്മപുരോഹിതാ മജ്ഝിമേന, തേസം ഉപഡ്ഢകപ്പോ ആയുപ്പമാണം, കായോ ച തേസം വിപ്ഫാരികതരോ ഹോതി. മഹാബ്രഹ്മാനോ പണീതേന, തേസം കപ്പോ ആയുപ്പമാണം, കായോ ച പന തേസം അതിവിപ്ഫാരികോവ ഹോതി. ഇതി തേ കായസ്സ നാനത്താ പഠമജ്ഝാനവസേന സഞ്ഞായ ഏകത്താ **നാനത്തകായാ ഏകത്തസഞ്ഞിനോ**തി വേദിതബ്ബാ.

യഥാ ച തേ, ഏവം ചതൂസു അപായേസു സത്താ. നിരയേസു ഹി കേസഞ്ചി ഗാവുതം, കേസഞ്ചി അഡ്ഢയോജനം, കേസഞ്ചി യോജനം അത്തഭാവോ ഹോതി, ദേവദത്തസ്സ പന യോജനസതികോ ജാതോ. തിരച്ഛാനേസുപി കേചി ഖുദ്ദകാ, കേചി മഹന്താ. പേത്തിവിസയേസുപി കേചി സട്ഠിഹത്ഥാ, കേചി അസീതിഹത്ഥാ ഹോന്തി, കേചി സുവണ്ണാ, കേചി ദുബ്ബണ്ണാ. തഥാ കാലകഞ്ചികാ അസുരാ. അപിചേത്ഥ ദീഘപിട്ഠികപേതാ നാമ സട്ഠിയോജനികാപി ഹോന്തി. സഞ്ഞാ പന സബ്ബേസമ്പി

അകുസലവിപാകാഹേതുകാവ ഹോതി. ഇതി ആപായികാപി **നാനത്തകായാ ഏകത്തസഞ്ഞിനോ**ത്വേവ സങ്ഖ്യം ഗച്ഛന്തി.

ആഭസ്സരാതി ദണ്ഡഉക്കായ അച്ചി വിയ ഏതേസം സരീരതോ ആഭാ ഛിജ്ജിത്വാ ഛിജ്ജിത്വാ പതന്തീ വിയ സരതി വിസ്സരതീതി ആഭസ്സരാ. തേസു പഞ്ചകനയേ ദുതിയതതിയജ്ഝാനദ്വയം പരിത്തം ഭാവേത്വാ ഉപപന്നാ പരിത്താഭാ നാമ ഹോന്തി, തേസം ദ്വേ കപ്പാ ആയുപ്പമാണം. മജ്ഝിമം ഭാവേത്വാ ഉപപന്നാ അപ്പമാണാഭാ നാമ ഹോന്തി, തേസം ചത്താരോ കപ്പാ ആയുപ്പമാണം. പണീതം ഭാവേത്വാ ഉപപന്നാ ആഭസ്സരാ നാമ ഹോന്തി, തേസം അട്ഠ കപ്പാ ആയുപ്പമാണം. ഇധ പന ഉക്കട്ഠപരിച്ഛേദവസേന സബ്ബേവ തേ ഗഹിതാ. സബ്ബേസഞ്ഹി തേസം കായോ ഏകവിപ്ഫാരോവ ഹോതി, സഞ്ഞാ പന അവിതക്കവിചാരമത്താ വാ അവിതക്കഅവിചാരാ വാതി നാനാ.

സുഭകിണ്ഹാതി സുഭേന വോകിണ്ണാ വികിണ്ണാ, സുഭേന സരീരപ്പഭാവണ്ണേന ഏകഗ്ഘനാതി അത്ഥോ. ഏതേസഞ്ഹി ന ആഭസ്സരാനം വിയ ഛിജ്ജിത്വാ ഛിജ്ജിത്വാ പഭാ ഗച്ഛതി. പഞ്ചകനയേ പന പരിത്തമജ്ഝിമപണീതസ്സ ചതുത്ഥജ്ഝാനസ്സ വസേന സോളസബാത്തിംസചതുസട്ഠികപ്പായുകാ പരിത്തഅപ്പമാണസുഭകിണ്ഹാ നാമ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തന്തി. ഇതി സബ്ബേപി തേ **ഏകത്തകായാ** ചേവ ചതുത്ഥജ്ഝാനസഞ്ഞായ **ഏകത്തസഞ്ഞിനോ** ചാതി വേദിതബ്ബാ. **വേഹപ്ഫലാ**പി ചതുത്ഥവിഞ്ഞാണട്ഠിതിമേവ ഭജന്തി. **അസഞ്ഞസത്താ** വിഞ്ഞാണാഭാവാ ഏത്ഥ സങ്ഗഹം ന ഗച്ഛന്തി, സത്താവാസേസു ഗച്ഛന്തി.

സുദ്ധാവാസാ വിവട്ടപക്ഖേ ഠിതാ ന സബ്ബകാലികാ, കപ്പസതസഹസ്സമ്പി അസങ്ഖേയ്യമ്പി ബുദ്ധസുഞ്ഞേ ലോകേ ന ഉപ്പജ്ജന്തി. സോളസകപ്പസഹസ്സഅബ്ഭന്തരേ ബുദ്ധേസു ഉപ്പന്നേസുയേവ ഉപ്പജ്ജന്തി. ധമ്മചക്കപ്പവത്തിസ്സ ഭഗവതോ ഖന്ധാവാരട്ഠാനസദിസാ ഹോന്തി. തസ്മാ നേവ വിഞ്ഞാണട്ഠിതിം ന സത്താവാസം ഭജന്തി. മഹാസീവത്ഥേരോ പന ''ന ഖോ പന സോ, സാരിപുത്ത, ആവാസോ സുലഭരൂപോ, യോ മയാ അനാവുത്ഥപുബ്ബോ ഇമിനാ ദീഘേന അദ്ധുനാ അഞ്ഞത്ര സുദ്ധാവാസേഹി ദേവേഹീ''തി (മ॰ നി॰ ൧.൧൬൦) ഇമിനാ സുത്തേന സുദ്ധാവാസാപി ചതുത്ഥവിഞ്ഞാണട്ഠിതിം ചതുത്ഥസത്താവാസഞ്ച ഭജന്തീതി വദതി, തം അപ്പതിബാഹിയത്താ സുത്തസ്സ അനുഞ്ഞാതം.

നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം യഥേവ സഞ്ഞായ, ഏവം വിഞ്ഞാണസ്സാപി സുഖുമത്താ നേവ വിഞ്ഞാണം നാവിഞ്ഞാണം. തസ്മാ വിഞ്ഞാണട്ഠിതീസു ന വുത്തം. ദുതിയേ **സമാധിപരിക്ഖാരാ**തി മഗ്ഗസമാധിസ്സ സമ്ഭാരാ.

൩. പഠമഅഗ്ഗിസുത്തവണ്ണനാ

൪൭. തതിയേ സബ്ബേപി രാഗാദയോ അനുഡഹനട്ഠേന **അഗ്ഗീ. ആഹുനേയ്യഗ്ഗീ**തിആദീസു പനേത്ഥ ആഹുനം വുച്ചതി സക്കാരോ, ആഹുനം അരഹന്തീതി ആഹുനേയ്യാ. മാതാപിതരോ ഹി പുത്താനം ബഹുപകാരത്താ ആഹുനം അരഹന്തി, തേസു വിപ്പടിപജ്ജമാനാ പുത്താ നിരയാദീസു നിബ്ബത്തന്തി. തസ്മാ കിഞ്ചാപി മാതാപിതരോ ന അനുഡഹന്തി, അനുഡഹനസ്സ പന പച്ചയാ ഹോന്തി. ഇതി അനുഡഹനട്ഠേനേവ ആഹുനേയ്യഗ്ഗീതി വുച്ചന്തി.

ഗഹപതീതി പന ഗേഹസാമികോ വുച്ചതി, സോ മാതുഗാമസ്സ സയനവത്ഥാലങ്കാരാദിഅനുപ്പദാനേന ബഹുപകാരോ. തം അതിചരന്തോ മാതുഗാമോ നിരയാദീസു നിബ്ബത്തതി. തസ്മാ സോപി പുരിമനയേനേവ അനുഡഹനട്ഠേന **ഗഹപതഗ്ഗീ**തി വുത്തോ. **ദക്ഖിണേയ്യഗ്ഗീ**തി എത്ഥ പന ദക്ഖിണാതി ചത്താരോ പച്ചയാ, ഭിക്ഖുസങ്ഘോ ദക്ഖിണേയ്യോ. സോ ഹി ഗിഹീനം തീസു സരണേസു പഞ്ചസു സീലേസു ദസസു സീലേസു മാതാപിതുപട്ഠാനേ ധമ്മികസമണബ്രാഹ്മണുപട്ഠാനേതി ഏവമാദീസു കല്യാണധമ്മേസു നിയോജനേന ബഹുപകാരോ. തസ്മിം മിച്ഛാപടിപന്നാ ഗിഹീ ഭിക്ഖുസങ്ഘം അക്കോസിത്വാ പരിഭാസിത്വാ നിരയാദീസു നിബ്ബത്തന്തി. തസ്മാ സോപി പുരിമനയേനേവ അനുഡഹനട്ഠേന ദക്ഖിണേയ്യഗ്ഗീതി വുത്തോ. കട്ഠതോ നിബ്ബത്തോ പാകതികോവ അഗ്ഗി **കട്ഠഗ്ഗി** നാമ.

൪. ദുതിയഅഗ്ഗിസുത്തവണ്ണനാ

൪൭. ചതുത്ഥേ **ഉഗ്ഗതസരീരസ്സാ**തി സോ കിര ബ്രാഹ്മണമഹാസാലോ അത്തഭാവേനപി ഭോഗേഹിപി ഉഗ്ഗതോ സാരപ്പത്തോ അഹോസി, തസ്മാ ഉഗ്ഗതസരീരോത്വേവ പഞ്ഞായിത്ഥ. **ഉപക്ഖടോ**തി പച്ചുപട്ഠിതോ. **ഥൂണൂപനീതാനീ**തി യൂപസങ്ഖാതം ഥൂണം ഉപനീതാനി. **യഞ്ഞത്ഥായാ**തി വധിത്വാ യജനത്ഥായ. **ഉപസങ്കമീ**തി സോ കിര സബ്ബം തം യഞ്ഞസമ്ഭാരം സജ്ജേത്വാ ചിന്തേസി - "സമണോ കിര ഗോതമോ മഹാപഞ്ഞോ, കിം നു ഖോ മേ യഞ്ഞസ്സ വണ്ണം കഥേസ്സതി ഉദാഹു അവണ്ണം, പുച്ഛിത്വാ ജാനിസ്സാമീ"തി ഇമിനാ കാരണേന യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി. **അഗ്ഗിസ്സ ആദാന**ന്തി യഞ്ഞയജനത്ഥായ നവസ്സ മങ്ഗലഗ്ഗിനോ ആദിയനം. **സബ്ബേന സബ്ബ**ന്തി സബ്ബേന സുതേന സബ്ബം സുതം സമേതി സംസന്ദതി, ഏകസദിസം ഹോതീതി ദസ്സേതി. **സത്ഥാനീ**തി വിഹിംസനട്ഠേന സത്ഥാനി വിയാതി സത്ഥാനി. **സയം പഠമം സമാരമ്ഭതീ**തി അത്തനാവ പഠമതരം ആരഭതി. **ഹന്തു**ന്തി ഹനിതും.

പഹാതബ്ബാതി പരിഹരിതബ്ബാ. **അതോഹയ**ന്തി അതോ ഹി മാതാപിതിതോ അയം. **ആഹുതോ**തി ആഗതോ. **സമ്ഭൂതോ**തി ഉപ്പന്നോ. **അയം വുച്ചതി, ബ്രാഹ്മണ, ഗഹപതഗ്ഗീ**തി അയം പുത്തദാരാദിഗണോ യസ്മാ, ഗഹപതി, വിയ ഗേഹസാമികോ വിയ ഹുത്വാ അഗ്ഗതി വിചരതി, തസ്മാ ഗഹപതഗ്ഗീതി വുച്ചതി. **അത്താന**ന്തി ചിത്തം. **ദമേന്തീ**തി ഇന്ദ്രിയദമനേന ദമേന്തി. **സമേന്തീ**തി രാഗാദിസമനേന സമേന്തി. തേസഞ്ഞേവ പരിനിബ്ബാപനേന **പരിനിബ്ബാപേന്തി. നിക്ഖിപിതബ്ബോ**തി യഥാ ന വിനസ്സതി, ഏവം ഠപേതബ്ബോ. **ഉപവായത**ന്തി ഉപവായതു. ഏവഞ്ച പന വത്വാ ബ്രാഹ്മണോ സബ്ബേസമ്പി തേസം പാണാനം ജീവിതം ദത്വാ യഞ്ഞസാലം വിദ്ധംസേത്വാ സത്ഥു സാസനേ ഓപാനഭൂതോ അഹോസീതി.

൫-൬. സഞ്ഞാസുത്തദ്വയവണ്ണനാ

൪൮-൪൯. പഞ്ചമേ **അമതോഗധാ**തി നിബ്ബാനപതിട്ഠാ. **അമതപരിയോസാനാ**തി നിബ്ബാനാവസാനാ. ഛട്ഠേ **മേഥുനധമ്മസമാപത്തിയാ**തി മേഥുനധമ്മേന സമങ്ഗിഭാവതോ. **ന്ഹാരുദദ്ദുല**ന്തി ന്ഹാരുഖണ്ഡം ന്ഹാരുവിലേഖനം വാ. **അനുസന്ദതീ**തി പവത്തതി. **നത്ഥി മേ പുബ്ബേനാപരം വിസേസോ**തി നത്ഥി മയ്ഹം പുബ്ബേന അഭാവിതകാലേന സദ്ധിം അപരം ഭാവിതകാലേ വിസേസോ. **ലോകചിത്രേസൂ**തി

തിധാതുകലോകസന്നിവാസസങ്ഖാതേസു ലോകചിത്രേസു. **ആലസ്യേ**തി ആലസിയഭാവേ. **വിസ്സട്ഠിയേ**തി വിസ്സട്ഠഭാവേ. **അനനുയോഗേ**തി യോഗസ്സ അനനുയുഞ്ജനേ. **അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാപഗത**ന്തി അഹങ്കാരദിട്ഠിതോ ച മമങ്കാരതണ്ഹാതോ ച നവവിധമാനതോ ച അപഗതം. **വിധാസമതിക്കന്ത**ന്തി തിസ്സോ വിധാ അതിക്കന്തം. **സന്ത**ന്തി തപ്പച്ചനീകകിലേസേഹി സന്തം. **സുവിമുത്ത**ന്തി പഞ്ചഹി വിമുത്തീഹി സുട്ഠു വിമുത്തം.

൭. മേഥുനസുത്തവണ്ണനാ

൫൦. സത്തമേ **ഉപസങ്കമീ**തി ഭുത്തപാതരാസോ ദാസകമ്മകരപരിവുതോ ഉപസങ്കമി. **ഭവമ്പിനോ**തി ഭവമ്പി നു. **ബ്രഹ്മചാരീ പടിജാനാതീ**തി ''അഹം ബ്രഹ്മചാരീ''തി ഏവം ബ്രഹ്മചരിയവാസം പടിജാനാതീതി പുച്ഛതി. ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - ''ബ്രാഹ്മണസമയേ വേദം ഉഗ്ഗണ്ഹന്താ അട്ഠചത്താലീസ വസ്സാനി ബ്രഹ്മചരിയം ചരന്തി. സമണോ പന ഗോതമോ അഗാരം അജ്ഝാവസന്തോ തീസു പാസാദേസു തിവിധനാടകരതിയാ അഭിരമി, ഇദാനി കിം നു ഖോ വക്ഖതീ''തി ഇമമത്ഥം സന്ധായേവം പുച്ഛതി. തതോ ഭഗവാ മന്തേന കണ്ഹസപ്പം ഗണ്ഹന്തോ വിയ അമിത്തം ഗീവായ പാദേന അക്കമന്തോ വിയ അത്തനോ സംകിലേസകാലേ ഛബ്ബസ്സാനി പധാനചരിയായ രജ്ജസുഖം വാ പാസാദേസു നാടകസമ്പത്തിം വാ ആരബ്ഭ വിതക്കമത്തസ്സാപി അനുപ്പന്നഭാവം സന്ധായ സീഹനാദം നദന്തോ **യഞ്ഹി തം ബ്രാഹ്മണാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ദ്വയംദ്വയസമാപത്തി**ന്തി ദ്വീഹി ദ്വീഹി സമാപജ്ജിതബ്ബഭാവം. **ദുക്ഖസ്മാ**തി സകലവട്ടദുക്ഖതോ. **സഞ്ജഗ്ഘതീ**തി ഹസിതകഥം കഥേതി. **സംകീളതീ**തി കേളിം കരോതി. **സംകേളായതീ**തി മഹാഹസിതം ഹസതി. **ചക്ഖുനാ ചക്ഖു**ന്തി അത്തനോ ചക്ഖുനാ തസ്സാ ചക്ഖും പടിവിജ്ഝിത്വാ ഉപനിജ്ഝായതി. **തിരോകുട്ടം വാ തിരോപാകാരം** വാതി പരകുട്ടേ വാ പരപാകാരേ വാ. **ദേവോ**തി ഏകോ ദേവരാജാ. **ദേവഞ്ഞതരോ**തി അഞ്ഞതരോ ദേവപുത്തോ. **അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധി**ന്തി അരഹത്തഞ്ചേവ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണഞ്ച.

൮. സംയോഗസുത്തവണ്ണനാ

൫൧. അട്ഠമേ **സംയോഗവിസംയോഗ**ന്തി സംയോഗവിസംയോഗസാധകം. **ധമ്മപരിയായ**ന്തി ധമ്മകാരണം. **അജ്ഝത്തം ഇത്ഥിന്ദ്രിയ**ന്തി നിയകജ്ഝത്തേ ഇത്ഥിഭാവം. **ഇത്ഥികുത്ത**ന്തി ഇത്ഥികിരിയം. **ഇത്ഥാകപ്പ**ന്തി നിവാസനപാരുപനാദിഇത്ഥിആകപ്പം. **ഇത്ഥിവിധ**ന്തി ഇത്ഥിയാ മാനവിധം. **ഇത്ഥിഛന്ദ**ന്തി ഇത്ഥിയാ അജ്ഝാസയച്ഛന്ദം. **ഇത്ഥിസ്സര**ന്തി ഇത്ഥിസദ്ദം. **ഇത്ഥാലങ്കാര**ന്തി ഇത്ഥിയാ പസാധനഭണ്ഡം. **പുരിസിന്ദ്രിയാ**ദീസുപി ഏസേവ നയോ. **ബഹിദ്ധാ സംയോഗ**ന്തി പുരിസേന സദ്ധിം സമാഗമം. **അതിവത്തതീ**തി അനഭിരതാതി ഏവം വുത്തായ ബലവവിപസ്സനായ അരിയമഗ്ഗം പത്വാ അതിവത്തതി. ഇമസ്മിം സുത്തേ വട്ടവിവട്ടം കഥിതം.

൯. ദാനമഹപ്ഫലസുത്തവണ്ണനാ

൫൨. നവമേ **സാപേഖോ**തി സതണ്ഹോ. **പടിബദ്ധചിത്തോ**തി വിപാകേ ബദ്ധചിത്തോ. **സന്നിധിപേഖോ**തി നിധാനപേഖോ ഹുത്വാ. **പേച്ചാ**തി പരലോകം ഗന്ത്വാ. **തം കമ്മം ഖേപേത്വാ**തി തം കമ്മവിപാകം ഖേപേത്വാ. **ഇദ്ധി**ന്തി

വിപാകിദ്ധിം. **യസന്തി** പരിവാരസമ്പദം. **ആധിപച്ചന്തി** ജേട്ഠഭാവകാരണം. **ആഗന്താ ഇത്ഥത്തന്തി** ഇത്ഥഭാവം ഇമേ പഞ്ചക്ഖന്ധേ പുന ആഗന്താ, ന തത്രൂപപത്തികോ ന ഉപരൂപപത്തികോ, ഹേട്ഠാഗാമീയേവ ഹോതീതി അത്ഥോ. **സാഹു ദാനന്തി** ദാനം നാമേതം സാധു ഭദ്ദകം സുന്ദരം. **താനി മഹായഞ്ഞാനീതി** താനി സപ്പിനവനീതദധിമധുഫാണിതാദീഹി നിട്ഠാനം ഗതാനി മഹാദാനാനി. **ചിത്താലങ്കാരചിത്തപരിക്ഖാരന്തി** സമഥവിപസ്സനാചിത്തസ്സ അലങ്കാരഭൂതഞ്ചേവ പരിവാരഭൂതഞ്ച. **ബ്രഹ്മകായികാനം ദേവാനം സഹബ്യതന്തി** ന സക്കാ തത്ഥ ദാനേന ഉപപജ്ജിതും. യസ്മാ പന തം സമഥവിപസ്സനാചിത്തസ്സ അലങ്കാരഭൂതം, തസ്മാ തേന ദാനാലങ്കതേന ചിത്തേന ഝാനഞ്ചേവ അരിയമഗ്ഗഞ്ച നിബ്ബത്തേത്വാ ഝാനേന തത്ഥ ഉപപജ്ജതി. **അനാഗാമീ ഹോതീതി** ഝാനാനാഗാമീ നാമ ഹോതി. **അനാഗന്താ ഇത്ഥത്തന്തി** പുന ഇത്ഥഭാവം ന ആഗന്താ, ഉപരൂപപത്തികോ വാ തത്രൂപപത്തികോ വാ ഹുത്വാ തത്ഥേവ പരിനിബ്ബായതി. ഇതി ഇമേസു ദാനേസു പഠമം തണ്ഹുത്തരിയദാനം, ദുതിയം ചിത്തീകാരദാനം, തതിയം ഹിരോത്തപ്പദാനം, ചതുത്ഥം നിരവസേസദാനം , പഞ്ചമം ദക്ഖിണേയ്യദാനം, ഛട്ഠം സോമനസ്സുപവിചാരദാനം, സത്തമം അലങ്കാരപരിവാരദാനം നാമാതി.

൧൦. നന്ദമാതാസുത്തവണ്ണനാ

൫൩. ദസമം അത്ഥുപ്പത്തിവസേന ദേസിതം. സത്ഥാ കിര വുത്ഥവസ്സോ പവാരേത്വാ ദ്വേ അഗ്ഗസാവകേ ഓഹായ ''ദക്ഖിണാഗിരിം ചാരികം ഗമിസ്സാമീ''തി നിക്ഖമി, രാജാ പസേനദി കോസലോ, അനാഥപിണ്ഡികോ ഗഹപതി, വിസാഖാ മഹാഉപാസികാ, അഞ്ഞേ ച ബഹുജനാ ദസബലം നിവത്തേതും നാസക്ഖിംസു. അനാഥപിണ്ഡികോ ഗഹപതി ''സത്ഥാരം നിവത്തേതും നാസക്ഖി''ന്തി രഹോ ചിന്തയമാനോ നിസീദി. അഥ നം പുണ്ണാ നാമ ദാസീ ദിസ്വാ ''കിം നു ഖോ തേ, സാമി, ന പുബ്ബേ വിയ ഇന്ദ്രിയാനി വിപ്പസന്നാനീ''തി പുച്ഛി. ആമ, പുണ്ണേ, സത്ഥാ ചാരികം പക്കന്തോ, തമഹം നിവത്തേതും നാസക്ഖിം. ന ഖോ പന സക്കാ ജാനിതും പുന സീഘം ആഗച്ഛേയ്യ വാ ന വാ, തേനാഹം ചിന്തയമാനോ നിസിന്നോതി. സചാഹം ദസബലം നിവത്തേയ്യം, കിം മേ കരേയ്യാസീതി? ഭുജിസ്സം തം കരിസ്സാമീതി. സാ ഗന്ത്വാ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ ''നിവത്തഥ, ഭന്തേ''തി ആഹ. മമ നിവത്തനപച്ചയാ ത്വം കിം കരിസ്സസീതി? തുമ്ഹേ, ഭന്തേ, മമ പരാധീനഭാവം ജാനാഥ, അഞ്ഞം കിഞ്ചി കാതും ന സക്കോമി, സരണേസു പന പതിട്ഠായ പഞ്ച സീലാനി രക്ഖിസ്സാമീതി. സാധു സാധു പുണ്ണേതി, സത്ഥാ ധമ്മഗാരവേന ഏകപദസ്മിഞ്ഞേവ നിവത്തി. വുത്തഞ്ഹേതം - ''ധമ്മഗരു, ഭിക്ഖവേ, തഥാഗതോ ധമ്മഗാരവോ''തി (അം॰ നി॰ ൫.൯൯).

സത്ഥാ നിവത്തിത്വാ ജേതവനമഹാവിഹാരം പാവിസി. മഹാജനോ പുണ്ണായ സാധുകാരസഹസ്സാനി അദാസി. സത്ഥാ തസ്മിം സമാഗമേ ധമ്മം ദേസേസി, ചതുരാസീതിപാണസഹസ്സാനി അമതപാനം പിവിംസു. പുണ്ണാപി സേട്ഠിനാ അനുഞ്ഞാതാ ഭിക്ഖുനിഉപസ്സയം ഗന്ത്വാ പബ്ബജി. സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ സാരിപുത്തമോഗ്ഗല്ലാനേ ആമന്തേത്വാ ''അഹം യം ദിസം ചാരികായ നിക്ഖന്തോ, തത്ഥ ന ഗച്ഛാമി. തുമ്ഹേ തുമ്ഹാകം പരിസായ സദ്ധിം തം ദിസം ചാരികം ഗച്ഛഥാ''തി വത്വാ ഉയ്യോജേസി. ഇമിസ്സം അത്ഥുപ്പത്തിയം **ഏകം സമയം ആയസ്മാ സാരിപുത്തോതി**ആദി വുത്തം.

തത്ഥ **വേളുകണ്ഡകീ**തി വേളുകണ്ടകനഗരവാസിനീ. തസ്സ കിര നഗരസ്സ പാകാരഗുത്തത്ഥായ പാകാരപരിയന്തേന വേളൂ രോപിതാ, തേനസ്സ വേളുകണ്ടകന്തേവ നാമം ജാതം. **പാരായന**ന്തി നിബ്ബാനസങ്ഖാതപാരം അയനതോ പാരായനന്തി ലദ്ധവോഹാരം ധമ്മം. **സരേന ഭാസതീ**തി സത്തഭൂമികസ്സ പാസാദസ്സ ഉപരിമതലേ സുസംവിഹിതാരക്ഖട്ഠാനേ നിസിന്നാ സമാപത്തിബലേന രത്തിഭാഗം വീതിനാമേത്വാ സമാപത്തിതോ വുട്ഠായ "ഇമം രത്താവസേസം കതരായ രതിയാ വീതിനാമേസ്സാമീ"തി ചിന്തേത്വാ "ധമ്മരതിയാ"തി കതസന്നിട്ഠാനാ തീണി ഫലാനി പത്താ അരിയസാവികാ അഡ്ഢതേയ്യഗാഥാസതപരിമാണം പാരായനസുത്തം മധുരേന സരഭഞ്ഞേന ഭാസതി. **അസ്സോസി ഖോ**തി ആകാസട്ഠകവിമാനാനി പരിഹരിത്വാ തസ്സ പാസാദസ്സ ഉപരിഭാഗം ഗതേന മഗ്ഗേന നരവാഹനയാനം ആരുയ്ഹ ഗച്ഛമാനോ അസ്സോസി. **കഥാപരിയോസാനം ആഗമയമാനോ അട്ഠാസീ**തി "കിം സദ്ദോ ഏസ ഭണേ"തി പുച്ഛിത്വാ "നന്ദമാതായ ഉപാസികായ സരഭഞ്ഞസദ്ദോ"തി വുത്തേ ഓതരിത്വാ "ഇദമവോചാ"തി ഇദം ദേസനാപരിയോസാനം ഓലോകേന്തോ അവിദൂരട്ഠാനേ ആകാസേ അട്ഠാസി.

സാധു ഭഗിനി, സാധു ഭഗിനീതി "സുഗ്ഗഹിതാ തേ ഭഗിനി ധമ്മദേസനാ സുകഥിതാ, പാസാണകചേതിയേ നിസീദിത്വാ സോളസന്നം പാരായനികബ്രാഹ്മണാനം സമ്മാസമ്ബുദ്ധേന കഥിതദിവസേ ച അജ്ജ ച ന കിഞ്ചി അന്തരം പസ്സാമി, മജ്ഝേ ഭിന്നസുവണ്ണം വിയ തേ സത്ഥു കഥിതേന സദ്ധിം സദിസമേവ കഥിത"ന്തി വത്വാ സാധുകാരം ദദന്തോ ഏവമാഹ. **കോ പനേസോ ഭദ്രമുഖാ**തി ഇമസ്മിം സുസംവിഹിതാരക്ഖട്ഠാനേ ഏവം മഹന്തേന സദ്ദേന കോ നാമേസ, ഭദ്രമുഖ, ലദ്ധമുഖ, കിം നാഗോ സുപണ്ണോ ദേവോ മാരോ ബ്രഹ്മാതി സുവണ്ണപട്ടവണ്ണം വാതപാനം വിവരിത്വാ വിഗതസാരജ്ജാ തീണി ഫലാനി പത്താ അരിയസാവികാ വേസ്സവണേന സദ്ധിം കഥയമാനാ ഏവമാഹ. **അഹം തേ ഭഗിനി ഭാതാ**തി സയം സോതാപന്നത്താ അനാഗാമിഅരിയസാവികം ജേട്ഠികം മഞ്ഞമാനോ "ഭഗിനീ"തി വത്വാ പുന തം പഠമവയേ ഠിതത്താ അത്തനോ കനിട്ഠം, അത്താനം പന നവുതിവസ്സസതസഹസ്സായുകത്താ മഹല്ലകതരം മഞ്ഞമാനോ "ഭാതാ"തി ആഹ. **സാധു ഭദ്രമുഖാ**തി, ഭദ്രമുഖ, സാധു സുന്ദരം, സ്വാഗമനം തേ ആഗമനം, ആഗന്തും യുത്തട്ഠാനമേവസി ആഗതോതി അത്ഥോ. **ഇദം തേ ഹോതു ആതിഥേയ്യ**ന്തി ഇദമേവ ധമ്മഭണനം തവ അതിഥിപണ്ണാകാരോ ഹോതു, ന ഹി തേ അഞ്ഞം ഇതോ ഉത്തരിതരം ദാതബ്ബം പസ്സാമീതി അധിപ്പായോ . **ഏവഞ്ചേവ മേ ഭവിസ്സതി ആതിഥേയ്യ**ന്തി ഏവം അത്തനോ പത്തിദാനം യാചിത്വാ "അയം തേ ധമ്മകഥികസക്കാരോ"തി അഡ്ഢതേളസാനി കോട്ഠസതാനി രത്തസാലീനം പൂരേത്വാ "യാവായം ഉപാസികാ ചരതി, താവ മാ ഖയം ഗമിംസൂ"തി അധിട്ഠഹിത്വാ പക്കാമി. യാവ ഉപാസികാ അട്ഠാസി, താവ കോട്ഠാനം ഹേട്ഠിമതലം നാമ ദട്ഠും നാസക്ഖിംസു. തതോ പട്ഠായ "നന്ദമാതായ കോട്ഠാഗാരം വിയാ"തി വോഹാരോ ഉദപാദി.

അകതപാതരാസോതി അഭുത്തപാതരാസോ. **പുഞ്ഞ**ന്തി പുബ്ബചേതനാ ച മുഞ്ചനചേതനാ ച. **പുഞ്ഞമഹീ**തി അപരചേതനാ. **സുഖായ ഹോതൂ**തി സുഖത്ഥായ ഹിതത്ഥായ ഹോതു. ഏവം അത്തനോ ദാനേ വേസ്സവണസ്സ പത്തിം അദാസി.

പകരണേതി കാരണേ. **ഓക്കസ്സ പസയ്ഹാ**തി ആകഡ്ഢിത്വാ അഭിഭവിത്വാ. **യക്ഖയോനി**ന്തി ഭുമ്മദേവതാഭാവം. **തേനേവ പുരിമേന അത്തഭാവേന ഉദ്ദസ്സേതീ**തി പുരിമസരീരസദിസമേവ സരീരം മാപേത്വാ അലങ്കതപടിയത്തോ സിരിഗബ്ഭസയനതലേ അത്താനം ദസ്സേതി. **ഉപാസികാ പടിദേസിതാ**തി ഉപാസികാ അഹന്തി ഏവം ഉപാസികാഭാവം ദേസേസിം. **യാവദേ**തി യാവദേവ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

മഹായഞ്ഞവഗ്ഗോ പഞ്ചമോ.

പണ്ണാസകം നിട്ഠിതം.

൩. അബ്യാകതവഗ്ഗോ

൧. അബ്യാകതസുത്തവണ്ണനാ

൫൪. ഛട്ഠവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **അബ്യാകതവത്ഥൂസൂ**തി ഏകംസാദിവസേന അകഥിതവത്ഥൂസു. **തഥാഗതോ**തി സത്തോ. **ദിട്ഠിഗതമേത**ന്തി മിച്ഛാദിട്ഠിമത്തകമേതം, ന തായ ദിട്ഠിയാ ഗഹിതസത്തോ നാമ അത്ഥി. **പടിപദ**ന്തി അരിയമഗ്ഗം. **ന ഛമ്ഭതീ**തി ദിട്ഠിവസേന ന കമ്പതി. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ. **തണ്ഹാഗത**ന്തി ദിട്ഠിതണ്ഹാ. **സഞ്ഞാഗതാ**ദീസുപി ഏസേവ നയോ. ദിട്ഠിസഞ്ഞാ ഏവ ഹേത്ഥ സഞ്ഞാഗതം, ദിട്ഠിനിസ്സിതമാനോയേവ ദിട്ഠിമഞ്ഞിതമേവ വാ മഞ്ഞിതം, ദിട്ഠിപപഞ്ചോവ പപഞ്ചിതം, ദിട്ഠുപാദാനമേവ ഉപാദാനം, ദിട്ഠിയാ വിരൂപം പടിസരണഭാവോയേവ വിപ്പടിസാരോ നാമാതി വേദിതബ്ബോ. ഏത്ഥ ച ദിട്ഠിഗ്ഗഹണേന ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിയോ, ദിട്ഠിനിരോധഗാമിനിപടിപദാഗഹണേന സോതാപത്തിമഗ്ഗോ ഗഹിതോതി.

൨. പുരിസഗതിസുത്തവണ്ണനാ

൫൫. ദുതിയേ **പുരിസഗതിയോ**തി പുരിസസ്സ ഞാണഗതിയോ. **അനുപാദാപരിനിബ്ബാന**ന്തി അപച്ചയനിബ്ബാനം. **നോ ചസ്സാ**തി അതീതേ അത്തഭാവനിബ്ബത്തകം കമ്മം നോ ചേ അഭവിസ്സ. **നോ ച മേ സിയാ**തി ഏതരഹി മേ അയം അത്തഭാവോ ന സിയാ. **ന ഭവിസ്സതീ**തി ഏതരഹി മേ അനാഗതത്തഭാവനിബ്ബത്തകം കമ്മം ന ഭവിസ്സതി. **ന ച മേ ഭവിസ്സതീ**തി അനാഗതേ മേ അത്തഭാവോ ന ഭവിസ്സതി. **യദത്ഥി യം ഭൂത**ന്തി യം അത്ഥി യം ഭൂതം പച്ചുപ്പന്നക്ഖന്ധപഞ്ചകം. **തം പജഹാമീതി ഉപേക്ഖം പടിലഭതീ**തി തം തത്ഥ ഛന്ദരാഗപ്പഹാനേന പജഹാമീതി വിപസ്സനുപേക്ഖം പടിലഭതി. **ഭവേ ന രജ്ജതീ**തി അതീതേ ഖന്ധപഞ്ചകേ തണ്ഹാദിട്ഠീഹി ന രജ്ജതി. **സമ്ഭവേ ന രജ്ജതീ**തി അനാഗതേപി തഥേവ ന രജ്ജതി. **അത്ഥുത്തരി പദം സന്ത**ന്തി ഉത്തരി സന്തം നിബ്ബാനപദം നാമ അത്ഥി. **സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതീ**തി തം സഹവിപസ്സനായ മഗ്ഗപഞ്ഞായ സമ്മാ പസ്സതി. **ന സബ്ബേന സബ്ബ**ന്തി ഏകച്ചാനം കിലേസാനം അപ്പഹീനത്താ സച്ചപടിച്ഛാദകസ്സ തമസ്സ സബ്ബസോ അവിദ്ധംസിതത്താ ന സബ്ബാകാരേന സബ്ബം. **ഹഞ്ഞമാനേ**തി സണ്ഡാസേന ഗഹേത്വാ മുട്ഠികായ കോട്ടിയമാനേ. **അന്തരാപരിനിബ്ബായീ**തി ഉപപത്തിസമനന്തരതോ പട്ഠായ ആയുനോ വേമജ്ഝം അനതിക്കമിത്വാ ഏത്ഥന്തരേ കിലേസപരിനിബ്ബാനേന പരിനിബ്ബുതോ ഹോതി. **അനുപഹച്ച തല**ന്തി ആകാസതലം അനുപഹച്ച അനതിക്കമിത്വാ , ഭൂമിം അപ്പത്വാ ആകാസേയേവ നിബ്ബായേയ്യാതി ഇമാഹി തീഹി ഉപമാഹി തയോ അന്തരാപരിനിബ്ബായീ ദസ്സിതാ.

ഉപഹച്ചപരിനിബ്ബായീതി ആയുവേമജ്ഝം അതിക്കമിത്വാ പച്ഛിമകോടിം അപ്പത്വാ പരിനിബ്ബുതോ ഹോതി. **ഉപഹച്ച തല**ന്തി ജലമാനാ ഗന്ത്വാ ആകാസതലം അതിക്കമിത്വാ പഥവീതലം വാ ഉപഹനിത്വാ പഥവിയം പതിതമത്താവ നിബ്ബായേയ്യ. അസങ്ഖാരേന അപ്പയോഗേന കിലേസേ ഖേപേത്വാ പരിനിബ്ബായീതി **അസങ്ഖാരപരിനിബ്ബായീ**. സസങ്ഖാരേന സപ്പയോഗേന കിലേസേ ഖേപേത്വാ പരിനിബ്ബായീതി **സസങ്ഖാരപരിനിബ്ബായീ.**

ഗച്ഛന്തി നിരാരക്ഖം അരഞ്ഞം. **ദായന്തി** സാരക്ഖം അഭയത്ഥായ ദിന്നം അരഞ്ഞം. സേസമേത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവ. ഇമസ്മിം സുത്തേ അരിയപുഗ്ഗലാവ കഥിതാതി.

൩. തിസ്സബ്രഹ്മാസുത്തവണ്ണനാ

൬൫. തതിയേ **ഭിക്ഖുനിയോ**തി മഹാപജാപതിയാ പരിവാരാ പഞ്ചസതാ ഭിക്ഖുനിയോ. **വിമുത്താ**തി പഞ്ചഹി വിമുത്തീഹി വിമുത്താ. **അനുപാദിസേസാ**തി ഉപാദാനസേസം അട്ഠപേത്വാ പഞ്ചഹി വിമുത്തീഹി അനവസേസാഹിപി വിമുത്താ. **സഉപാദിസേസേ വാ സഉപാദിസേസോതി** സഉപാദാനസേസേ പുഗ്ഗലേ ''സഉപാദാനസേസോ അയ''ന്തി. ഇതരസ്മിമ്പി ഏസേവ നയോ. **തിസ്സോ**തി ഥേരസ്സ സദ്ധിവിഹാരികബ്രഹ്മാ. **അനുലോമികാനീ**തി പടിപത്തിയാ അനുലോമാനി വിവിത്താനി അന്തിമപരിയന്തിമാനി. **ഇന്ദ്രിയാനീ**തി സദ്ധാദീനി വിപസ്സനിന്ദ്രിയാനി. **സമന്നാനയമാനോ**തി സമന്നാഹാരേ ഠപയമാനോ. **ന ഹി പന തേ**തി ഇദം കസ്മാ ആരഭി? സത്തമസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ ദസ്സനത്ഥം. സത്തമോ ഹി സദ്ധാനുസാരിപുഗ്ഗലോ ന ദസ്സിതോ. അഥ ഭഗവാ ബലവവിപസ്സകവസേന തം ദസ്സേന്തോ ഏവമാഹ. തത്ഥ **സബ്ബനിമിത്താന**ന്തി സബ്ബേസം നിച്ചനിമിത്താദീനം. **അനിമിത്ത**ന്തി ബലവവിപസ്സനാസമാധിം.

൪. സീഹസേനാപതിസുത്തവണ്ണനാ

൬൬. ചതുത്ഥേ **മച്ഛരീ**തി പഞ്ചമച്ഛേരയുത്തോ. **കദരിയോ**തി ഥദ്ധമച്ഛരിയോ, പരേസം ദിയ്യമാനമ്പി വാരേതി. **അനുപ്പദാനരതോ**തി പുനപ്പുനം ദാനം ദദമാനോവ രമതി. **അനുകമ്പന്താ**തി ''കോ അജ്ജ അമ്ഹേഹി അനുഗ്ഗഹേതബ്ബോ, കസ്സ ദേയ്യധമ്മം വാ പടിഗ്ഗണ്ഹേയ്യാമ, ധമ്മം വാ ദേസേയ്യാമാ''തി ഏവം ചിത്തേന അനുകമ്പമാനാ.

൫. അരക്ഖേയ്യസുത്തവണ്ണനാ

൬൭. പഞ്ചമേ **നിമിത്ത**ന്തി ധമ്മനിമിത്തമ്പി പുഗ്ഗലനിമിത്തമ്പി. അയഞ്ഹി അത്തനാ ദേസിതധമ്മേ ഏകപദമ്പി ദുരക്ഖാതം അനിയ്യാനികം അപസ്സന്തോ ധമ്മനിമിത്തം ന സമനുപസ്സതി, ''ദുരക്ഖാതോ തയാ ധമ്മോ ന സ്വാക്ഖാതോ''തി ഉട്ഠഹിത്വാ പടിപ്ഫരന്തം ഏകം പുഗ്ഗലമ്പി അപസ്സന്തോ പുഗ്ഗലനിമിത്തം ന സമനുപസ്സതി നാമ. സേസദ്വയേപി ഏസേവ നയോ. ഛട്ഠസത്തമാനി ഉത്താനാനേവ.

൮. പചലായമാനസുത്തവണ്ണനാ

൬൮. അട്ഠമേ **പചലായമാനോ**തി തം ഗാമം ഉപനിസ്സായ ഏകസ്മിം വനസണ്ഡേ സമണധമ്മം കരോന്തോ സത്താഹം ചങ്കമനവീരിയേന നിമ്മഥിതത്താ കിലന്തഗത്തോ ചങ്കമനകോടിയം പചലായമാനോ നിസിന്നോ ഹോതി. **പചലായസി നോ**തി നിദ്ദായസി നു. **അനുമജ്ജിത്വാ**തി പരിമജ്ജിത്വാ. **ആലോകസഞ്ഞ**ന്തി മിദ്ധവിനോദനആലോകസഞ്ഞം. **ദിവാസഞ്ഞ**ന്തി ദിവാതിസഞ്ഞം. **യഥാ ദിവാ തഥാ രത്തി**ന്തി യഥാ ദിവാ ആലോകസഞ്ഞാ അധിട്ഠിതാ, തഥാ നം രത്തിമ്പി അധിട്ഠഹേയ്യാസി. **യഥാ രത്തിം തഥാ ദിവാ**തി

യഥാ ച തേ രത്തിം ആലോകസഞ്ഞാ അധിട്ഠിതാ, തഥാ നം ദിവാപി അധിട്ഠഹേയ്യാസി. **സപ്പഭാസ**ന്തി ദിബ്ബചക്ഖുഞാണത്ഥായ സഹോഭാസം. **പച്ഛാപുരേസഞ്ഞീ**തി പുരതോ ച പച്ഛതോ ച അഭിഹരണസഞ്ഞായ സഞ്ഞാവാ. **അന്തോഗതേഹി ഇന്ദ്രിയേഹീ**തി ബഹി അവിക്ഖിത്തേഹി അന്തോ അനുപവിട്ഠേഹേവ പഞ്ചഹി ഇന്ദ്രിയേഹി. **മിദ്ധസുഖ**ന്തി നിദ്ദാസുഖം. എത്തകേന ഠാനേന ഭഗവാ ഥേരസ്സ മിദ്ധവിനോദനകമ്മട്ഠാനം കഥേസി. **സോണ്ഡ**ന്തി മാനസോണ്ഡം. **കിച്ചകരണീയാനീ**തി എത്ഥ അവസ്സം കത്തബ്ബാനി കിച്ചാനി, ഇതരാനി കരണീയാനി. **മങ്കുഭാവോ**തി നിത്തേജതാ ദോമനസ്സതാ. എത്തകേന ഠാനേന സത്ഥാരാ ഥേരസ്സ ഭിക്ഖാചാരവത്തം കഥിതം.

ഇദാനി ഭസ്സേ പരിയന്തകാരിതായ സമാദപേതും **തസ്മാതിഹാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **വിഗ്ഗാഹികകഥ**ന്തി "ന ത്വം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനാസീ"തിആദിനയപ്പവത്താ വിഗ്ഗാഹികകഥാ. **നാഹം മോഗ്ഗല്ലാനാ**തിആദി പാപമിത്തസംസഗ്ഗവിവജ്ജനത്ഥം വുത്തം. **കിത്താവതാ നു ഖോ**തി കിത്തകേന നു ഖോ. **തണ്ഹാസങ്ഖയവിമുത്തോ ഹോതീ**തി തണ്ഹാസങ്ഖയേ നിബ്ബാനേ തം ആരമ്മണം കത്വാ വിമുത്തചിത്തതായ തണ്ഹാസങ്ഖയവിമുത്തോ നാമ സംഖിത്തേന കിത്താവതാ ഹോതി. യായ പടിപത്തിയാ തണ്ഹാസങ്ഖയവിമുത്തോ ഹോതി, തമേവ ഖീണാസവസ്സ ഭിക്ഖുനോ പുബ്ബഭാഗപടിപദം സംഖിത്തേന ദേസേഥാതി പുച്ഛതി. **അച്ചന്തനിട്ഠോ**തി ഖയവയസങ്ഖാതം അന്തം അതീതാതി അച്ചന്താ, അച്ചന്താ നിട്ഠാ അസ്സാതി അച്ചന്തനിട്ഠോ, ഏകന്തനിട്ഠോ സതതനിട്ഠോതി അത്ഥോ. **അച്ചന്തയോഗക്ഖേമീ**തി അച്ചന്തം യോഗക്ഖേമീ, നിച്ചയോഗക്ഖേമീതി അത്ഥോ. **അച്ചന്തബ്രഹ്മചാരീ**തി അച്ചന്തം ബ്രഹ്മചാരീ, നിച്ചബ്രഹ്മചാരീതി അത്ഥോ. അച്ചന്തം പരിയോസാനമസ്സാതി പുരിമനയേനേവ **അച്ചന്തപരിയോസാനോ. സേട്ഠോ ദേവമനുസ്സാന**ന്തി ദേവാനഞ്ച മനുസ്സാനഞ്ച സേട്ഠോ ഉത്തമോ. ഏവരൂപോ ഭിക്ഖു കിത്താവതാ ഹോതി, സങ്ഖേപേനേവ തസ്സ പടിപത്തിം കഥേഥാതി യാചതി.

സബ്ബേ ധമ്മാ നാലം അഭിനിവേസായാതി എത്ഥ സബ്ബേ ധമ്മാ നാമ പഞ്ചക്ഖന്ധാ ദ്വാദസായതനാനി അട്ഠാരസ ധാതുയോ, തേ സബ്ബേപി തണ്ഹാദിട്ഠിവസേന അഭിനിവേസായ നാലം ന പരിയത്താ ന സമത്ഥാ ന യുത്താ. കസ്മാ? ഗഹിതാകാരേന അതിട്ഠനതോ. തേ ഹി നിച്ചാ സുഖാ അത്താതി ഗഹിതാപി അനിച്ചാ ദുക്ഖാ അനത്താവ സമ്പജ്ജന്തി. തസ്മാ നാലം അഭിനിവേസായ. **അഭിജാനാതീ**തി അനിച്ചം ദുക്ഖം അനത്താതി ഞാതപരിഞ്ഞായ അഭിജാനാതി. **പരിജാനാതീ**തി തഥേവ തീരണപരിഞ്ഞായ പരിജാനാതി. **യംകിഞ്ചി വേദന**ന്തി അന്തമസോ പഞ്ചവിഞ്ഞാണസമ്പയുത്തം യംകിഞ്ചി അപ്പമത്തകമ്പി വേദനം അനുഭവതി. ഇമിനാ ഭഗവാ ഥേരസ്സ വേദനാവസേന ച വിനിവട്ടേത്വാ അരൂപപരിഗ്ഗഹം ദസ്സേസി.

അനിച്ചാനുപസ്സീതി അനിച്ചതോ അനുപസ്സന്തോ. **വിരാഗാനുപസ്സീ**തി എത്ഥ ദ്വേ വിരാഗാ ഖയവിരാഗോ ച അച്ചന്തവിരാഗോ ച. തത്ഥ സങ്ഖാരാനം ഖയം ഖയതോ പസ്സനാ വിപസ്സനാപി, അച്ചന്തവിരാഗം നിബ്ബാനം വിരാഗതോ ദസ്സനമഗ്ഗഞാണമ്പി വിരാഗാനുപസ്സനാ. തദുഭയസമങ്ഗിപുഗ്ഗലോ വിരാഗാനുപസ്സീ നാമ. തം സന്ധായ വുത്തം - "വിരാഗാനുപസ്സീ"തി, വിരാഗതോ അനുപസ്സന്തോതി അത്ഥോ. **നിരോധാനുപസ്സിമ്ഹി**പി ഏസേവ നയോ. നിരോധോപി ഹി ഖയനിരോധോ അച്ചന്തനിരോധോതി ദുവിധോയേവ.

പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സീതി എത്ഥ പടിനിസ്സഗ്ഗോ വുച്ചതി വോസ്സഗ്ഗോ. സോ ച പരിച്ചാഗവോസ്സഗ്ഗോ പക്ഖന്ദനവോസ്സഗ്ഗോതി ദുവിധോ ഹോതി. തത്ഥ **പരിച്ചാഗവോസ്സഗ്ഗോ**തി വിപസ്സനാ. സാ ഹി തദങ്ഗവസേന കിലേസേ ച ഖന്ധേ ച വോസ്സജതി. **പക്ഖന്ദനവോസ്സഗ്ഗോ**തി മഗ്ഗോ. സോ ഹി നിബ്ബാനം ആരമ്മണതോ പക്ഖന്ദതി. ദ്വീഹിപി വാ കാരണേഹി സോ വോസ്സഗ്ഗോയേവ, സമുച്ഛേദവസേന ഖന്ധാനം കിലേസാനഞ്ച വോസ്സജനതോ നിബ്ബാനേ ച പക്ഖന്ദനതോ. തസ്മാ കിലേസേ ച ഖന്ധേ ച പരിച്ചജതീതി പരിച്ചാഗവോസ്സഗ്ഗോ. നിരോധായ നിബ്ബാനധാതുയാ ചിത്തം പക്ഖന്ദതീതി പക്ഖന്ദനവോസ്സഗ്ഗോതി ഉഭയമ്പേതം മഗ്ഗേ സമേതി. തദുഭയസമങ്ഗീ പുഗ്ഗലോ ഇമായ പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സനായ സമന്നാഗതത്താ പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സീ നാമ ഹോതി. തം സന്ധായേതം വുത്തം. **ന കിഞ്ചി ലോകേ ഉപാദിയതീ**തി കിഞ്ചി ഏകമ്പി സങ്ഖാരഗതം തണ്ഹാവസേന ന ഉപാദിയതി ന ഗണ്ഹാതി ന പരാമസതി. **അനുപാദിയം ന പരിതസ്സതീ**തി അഗ്ഗണ്ഹന്തോ തണ്ഹാപരിതസ്സനായ ന പരിതസ്സതി. **പച്ചത്തംയേവ പരിനിബ്ബായതീ**തി സയമേവ കിലേസപരിനിബ്ബാനേന പരിനിബ്ബായതി. **ഖീണാ ജാതീ**തിആദിനാ പനസ്സ പച്ചവേക്ഖണാ ദസ്സിതാ. ഇതി ഭഗവാ സംഖിത്തേന ഖീണാസവസ്സ പുബ്ബഭാഗപ്പടിപദം പുച്ഛിതോ സംഖിത്തേനേവ കഥേസി. ഇദം പന സുത്തം ഥേരസ്സ ഓവാദോപി അഹോസി വിപസ്സനാപി. സോ ഇമസ്മിംയേവ സുത്തേ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പത്തോതി.

൯. മേത്തസുത്തവണ്ണനാ

൬൨. നവമേ **മാ, ഭിക്ഖവേ, പുഞ്ഞാനം ഭായിത്ഥാ**തി പുഞ്ഞാനി കരോന്താ തേസം മാ ഭായിത്ഥ. **മേത്തചിത്തം ഭാവേസി**ന്തി തികചതുക്കജ്ഝാനികായ മേത്തായ സമ്പയുത്തം പണീതം കത്വാ ചിത്തം ഭാവേസിന്തി ദസ്സേതി. **സംവട്ടമാനേ സുദാഹ**ന്തി സംവട്ടമാനേ സുദം അഹം. **സംവട്ടമാനേ**തി ഝായമാനേ വിപജ്ജമാനേ. **ധമ്മികോ**തി ദസകുസലധമ്മസമന്നാഗതോ. **ധമ്മരാജാ**തി തസ്സേവ വേവചനം. ധമ്മേന വാ ലദ്ധരജ്ജത്താ ധമ്മരാജാ. **ചാതുരന്തോ**തി പുരത്ഥിമസമുദ്ദാദീനം ചതുന്നം സമുദ്ദാനം വസേന ചാതുരന്തായ പഥവിയാ ഇസ്സരോ. **വിജിതാവീ**തി വിജിതസങ്ഗാമോ. ജനപദോ തസ്മിം ഥാവരിയം ഥിരഭാവം പത്തോതി **ജനപദത്ഥാവരിയപ്പത്തോ. പരോസഹസ്സ**ന്തി അതിരേകസഹസ്സം. **സൂരാ**തി അഭീരുനോ. **വീരങ്ഗരൂപാ**തി വീരാനം അങ്ഗം വീരങ്ഗം, വീരിയസ്സേതം നാമം. വീരങ്ഗരൂപമേതേസന്തി വീരങ്ഗരൂപാ. വീരിയജാതികാ വീരിയസഭാവാ വീരിയമയാ വിയ അകിലാസുനോ ദിവസമ്പി യുജ്ഝന്താ ന കിലമന്തീതി വുത്തം ഹോതി. **സാഗരപരിയന്ത**ന്തി ചക്കവാളപബ്ബതം സീമം കത്വാ ഠിതസമുദ്ദപരിയന്തം. **അദണ്ഡേനാ**തി ധനദണ്ഡേനപി ഛേജ്ജഭേജ്ജാനുസാസനേന സത്ഥദണ്ഡേനപി വിനായേവ. **അസത്ഥേനാ**തി ഏകതോധാരാദിനാ പരവിഹേഠനസത്ഥേനപി വിനായേവ. **ധമ്മേന അഭിവിജിയാ**തി ഏഹി ഖോ, മഹാരാജാതി ഏവം പടിരാജൂഹി സമ്പടിച്ഛിതാഗമനോ "പാണോ ന ഹന്തബ്ബോ"തിആദിനാ ധമ്മേനേവ വുത്തപ്പകാരം പഥവിം അഭിവിജിനിത്വാ.

സുഖേസിനോതി സുഖപരിയേസകേ സത്തേ ആമന്തേതി. **സുഞ്ഞബ്രഹ്മൂപഗോ**തി സുഞ്ഞബ്രഹ്മവിമാനൂപഗോ. **പഥവിം ഇമ**ന്തി ഇമം സാഗരപരിയന്തം മഹാപഥവിം. **അസാഹസേനാ**തി ന സാഹസികകമ്മേന. **സമേന മനുസാസിത**ന്തി സമേന കമ്മേന അനുസാസിം. **തേഹി ഏതം**

സുദേസിതന്തി തേഹി സങ്ഗാഹകേഹി മഹാകാരുണികേഹി ബുദ്ധേഹി ഏതം ഏത്തകം ഠാനം സുദേസിതം സുകഥിതം. **പഥബ്യോ**തി പുഥവിസാമികോ.

൧൦. ഭരിയാസുത്തവണ്ണനാ

൬൦. ദസമേ **കേവട്ടാ മഞ്ഞേ മച്ഛവിലോപേ**തി കേവട്ടാനം മച്ഛപച്ഛിം ഓതാരേത്വാ ഠിതട്ഠാനേ ജാലേ വാ ഉദകതോ ഉക്ഖിത്തമത്തേ മച്ഛഗ്ഗാഹകാനം മഹാസദ്ദോ ഹോതി, തം സന്ധായേതം വുത്തം. **സുജാതാ**തി വിസാഖായ കനിട്ഠാ. **സാ നേവ സസ്സും ആദിയതീ**തി സസ്സുയാ കത്തബ്ബവത്തം നാമ അത്ഥി, തം ന കരോതി, സസ്സൂതിപി നം ന ഗണേതി. **ന സസുരം ആദിയതീ**തി വചനം ന ഗണ്ഹാതി. ഏവം അനാദരതായപി അഗ്ഗഹണേനപി ന ആദിയതി നാമ. സേസേസുപി ഏസേവ നയോ. ഏവം അനാഥപിണ്ഡികോ സുണിസായ ആചാരം ഗഹേത്വാ സത്ഥു പുരതോ നിസീദി. സാപി സുജാതാ "കിം നു ഖോ അയം സേട്ഠി ദസബലസ്സ സന്തികേ മയ്ഹം ഗുണം കഥേസ്സതി ഉദാഹു അഗുണ"ന്തി ഗന്ത്വാ അവിദൂരേ സദ്ദം സുണന്തീ അട്ഠാസി. അഥ നം സത്ഥാ **ഏഹി സുജാതേ**തി ആമന്തേസി.

അഹിതാനുകമ്പിനീതി ന ഹിതാനുകമ്പിനീ. **അഞ്ഞേസൂ**തി പരപുരിസേസു. **അതിമഞ്ഞതേ**തി ഓമാനാതി മാനവസേന അതിമഞ്ഞതി. **ധനേന കീതസ്സാ**തി ധനേന കീതാ അസ്സ. **വധായ ഉസ്സുകാ** വധിതും ഉസ്സുക്കമാപന്നാ. **യം ഇത്ഥിയാ വിന്ദതി സാമികോ ധന**ന്തി ഇത്ഥിയാ സാമികോ യം ധനം ലഭതി. **അപ്പമ്പി തസ്സ അപഹാതുമിച്ഛതീ**തി ഥോകതോപി അസ്സ ഹരിതും ഇച്ഛതി, ഉദ്ധനേ ആരോപിതഉക്ഖലിയം പക്ഖിപിതബ്ബതണ്ഡുലതോപി ഥോകം ഹരിതുമേവ വായമതി. **അലസാ**തി നിസിന്നട്ഠാനേ നിസിന്നാവ ഠിതട്ഠാനേ ഠിതാവ ഹോതി. **ഫരുസാ**തി ഖരാ. **ദുരുത്തവാദിനീ**തി ദുബ്ഭാസിതഭാസിനീ, കക്ഖളം വാളകഥമേവ കഥേതി. **ഉട്ഠായകാനം അഭിഭുയ്യ വത്തതീ**തി ഏത്ഥ ഉട്ഠായകാനന്തി ബഹുവചനവസേന വിരിയുട്ഠാനസമ്പന്നോ സാമികോ വുത്തോ, തസ്സ തം ഉട്ഠാനസമ്പത്തിം അഭിഭവിത്വാ ഹേട്ഠാ കത്വാ വത്തതി. **പമോദതീ**തി ആമോദിതപമോദിതാ ഹോതി . **കോലേയ്യകാ**തി കുലസമ്പന്നാ. **പതിബ്ബതാ**തി പതിദേവതാ. **വധദണ്ഡതജ്ജിതാ**തി ദണ്ഡകം ഗഹേത്വാ വധേന തജ്ജിതാ, "ഘാതേസ്സാമി ന"ന്തി വുത്താ. **ദാസീസമ**ന്തി സാമികസ്സ വത്തപൂരികാ ദാസീതി മം ഭഗവാ ധാരേതൂതി വത്വാ സരണേസു പതിട്ഠാസി.

൧൧. കോധനസുത്തവണ്ണനാ

൬൧. ഏകാദസമേ **സപത്തകന്താ**തി സപത്താനം വേരീനം കന്താ പിയാ തേഹി ഇച്ഛിതപത്ഥിതാ. **സപത്തകരണാ**തി സപത്താനം വേരീനം അത്ഥകരണാ. **കോധപരേതോ**തി കോധാനുഗതോ. **പചുരത്ഥതായാ**തി ബഹുഅത്ഥതായ ബഹുഹിതതായ. **അനത്ഥമ്പീ**തി അവുദ്ധിമ്പി. **അത്ഥോ മേ ഗഹിതോ**തി വുഡ്ഢി മേ ഗഹിതാ.

അഥോ അത്ഥം ഗഹേത്വാനാതി അഥോ വുദ്ധിം ഗഹേത്വാ. **അനത്ഥം അധിപജ്ജതീ**തി അനത്ഥോ മേ ഗഹിതോതി സല്ലക്ഖേതി. **വധം കത്വാനാ**തി പാണാതിപാതകമ്മം കത്വാ. **കോധസമ്മദസമ്മത്തോ**തി കോധമദേന മത്തോ, ആദിന്നഗഹിതപരാമട്ഠോതി അത്ഥോ. **ആയസക്യ**ന്തി അയസഭാവം, അയസോ നിയസോ ഹോതീതി അത്ഥോ. **അന്തരതോ ജാത**ന്തി അബ്ഭന്തരേ ഉപ്പന്നം.

അത്ഥം ന ജാനാതീതി വുദ്ധിഅത്ഥം ന ജാനാതി. **ധമ്മം ന പസ്സതീ**തി സമഥവിപസ്സനാധമ്മം ന പസ്സതി. **അന്ധതമ**ന്തി അന്ധഭാവകരം തമം ബഹലതമം. **സഹതേ**തി അഭിഭവതി.

ദുമ്മങ്കുയന്തി ദുമ്മങ്കുഭാവം നിത്തേജതം ദുബ്ബണ്ണമുഖതം. **യതോ പതായതീ**തി യദാ നിബ്ബത്തതി. **ന വാചോ ഹോതി ഗാരവോ**തി വചനസ്സപി ഗരുഭാവോ ന ഹോതി. **ന ദീപം ഹോതി കിഞ്ചന**ന്തി കാചി പതിട്ഠാ നാമ ന ഹോതി. **തപനീയാനീ**തി താപജനകാനി. **ധമ്മേഹീ**തി സമഥവിപസ്സനാധമ്മേഹി. **ആരകാ**തി ദൂരേ. **ബ്രാഹ്മണ**ന്തി ഖീണാസവബ്രാഹ്മണം. **യായ മാതു ഭതോ**തി യായ മാതരാ ഭതോ പോസിതോ. **പാണദദിം സന്തി**ന്തി ജീവിതദായികം സമാനം. **ഹന്തി കുദ്ധോ പുഥുത്താന**ന്തി കുദ്ധോ പുഗ്ഗലോ പുഥു നാനാകാരണേഹി അത്താനം ഹന്തി. **നാനാരൂപേസു മുച്ഛിതോ**തി നാനാരമ്മണേസു അധിമുച്ഛിതോ ഹുത്വാ. **രജ്ജുയാ ബജ്ഝ മീയന്തീ**തി രജ്ജുയാ ബന്ധിത്വാ മരന്തി. **പബ്ബതാമപി കന്ദരേ**തി പബ്ബതകന്ദരേപി പതിത്വാ മരന്തി.

ഭൂനഹച്ചാനീതി ഹതവുദ്ധീനി. **ഇതായ**ന്തി ഇതി അയം. **തം ദമേന സമുച്ഛിന്ദേ**തി തം കോധം ദമേന ഛിന്ദേയ്യ. കതരേന ദമേനാതി? **പഞ്ഞാവീരിയേന ദിട്ഠിയാ**തി വിപസ്സനാപഞ്ഞായ ചേവ വിപസ്സനാസമ്പയുത്തേന കായികചേതസികവീരിയേന ച മഗ്ഗസമ്മാദിട്ഠിയാ ച. **തഥേവ ധമ്മേ സിക്ഖേഥാ**തി യഥാ അകുസലം സമുച്ഛിന്ദേയ്യ, സമഥവിപസ്സനാധമ്മേപി തഥേവ സിക്ഖേയ്യ. **മാ നോ ദുമ്മങ്കുയം അഹൂ**തി മാ അമ്ഹാകം ദുമ്മങ്കുഭാവോ അഹോസീതി ഇമമത്ഥം പത്ഥയമാനാ. **അനായാസാ**തി അനുപായാസാ. **അനുസ്സുകാ**തി കത്ഥചി ഉസ്സുക്കം അനാപന്നാ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

അബ്യാകതവഗ്ഗോ ഛട്ഠോ.

൭. മഹാവഗ്ഗോ

൧. ഹിരിഓത്തപ്പസുത്തവണ്ണനാ

൬൫. സത്തമസ്സ പഠമേ **ഹതൂപനിസോതി** ഹതഉപനിസോ ഛിന്നപച്ചയോ. **യഥാഭൂതഞാണദസ്സന**ന്തി തരുണവിപസ്സനാ. **നിബ്ബിദാവിരാഗോ**തി ബലവവിപസ്സനാ ചേവ മഗ്ഗോ ച. **വിമുത്തിഞാണദസ്സന**ന്തി അരഹത്തവിമുത്തി ച പച്ചവേക്ഖണാ ച.

൨. സത്തസൂരിയസുത്തവണ്ണനാ

൬൬. ദുതിയേ യസ്മാ അയം സത്തസൂരിയദേസനാ തേജോസംവട്ടദസ്സനവസേന പവത്താ, തസ്മാ തയോ സംവട്ടാ, തിസ്സോ സംവട്ടസീമാ, തീണി സംവട്ടമൂലാനി, തീണി കോലാഹലാനീതി അയം താവ ആദിതോവ ഇമസ്സ സുത്തസ്സ പുരേചാരികകഥാ വേദിതബ്ബാ. സാ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ (വിസുദ്ധി॰ ൨.൪൦൩) പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിനിദ്ദേസേ വിത്ഥാരിതാവ. **ഏതദവോചാ**തി അനിച്ചകമ്മട്ഠാനികാനം പഞ്ചന്നം ഭിക്ഖുസതാനം അജ്ഝാസയേന ഉപാദിന്നകാനം അനുപാദിന്നകാനം സങ്ഖാരാനം വിപത്തിദസ്സനത്ഥം ഏതം ''അനിച്ചാ, ഭിക്ഖവേ, സങ്ഖാരാ''തിആദിസത്തസൂരിയോപമസുത്തന്തം അവോച. തത്ഥ **അനിച്ചാ**തി ഹുത്വാ അഭാവട്ഠേന അനിച്ചാ. **സങ്ഖാരാ**തി ഉപാദിന്നകഅനുപാദിന്നകാ സങ്ഖാരധമ്മാ. **അദ്ധുവാ**തി ഏവം അചിരട്ഠേന ന ധുവാ. **അനസ്സാസികാ**തി അസസ്സതഭാവേന അസ്സാസരഹിതാ. **അലമേവാ**തി യുത്തമേവ.

അജ്ഝോഗാള്ഹോതി ഉദകേ അനുപവിട്ഠോ. **അച്ചുഗ്ഗതോ**തി ഉദകപിട്ഠിതോ ഉഗ്ഗതോ. **ദേവോ ന വസ്സതീ**തി പഠമം താവ ഉപകപ്പനമേഘോ നാമ കോടിസതസഹസ്സചക്കവാളേ ഏകമേഘോ ഹുത്വാ വസ്സതി, തദാ നിക്ഖന്തബീജം ന പുന ഗേഹം പവിസതി. തതോ പട്ഠായ ധമകരണേ നിരുദ്ധം വിയ ഉദകം ഹോതി, പുന ഏകബിന്ദുമ്പി ദേവോ ന വസ്സതീതി ഉപമാനധമ്മകഥാവ പമാണം. വിനസ്സന്തേ പന ലോകേ പഠമം അവീചിതോ പട്ഠായ തുച്ഛോ ഹോതി, തതോ ഉട്ഠഹിത്വാ സത്താ മനുസ്സലോകേ ച തിരച്ഛാനേസു ച നിബ്ബത്തന്തി. തിരച്ഛാനേസു നിബ്ബത്താപി പുത്തഭാതികേസു മേത്തം പടിലഭിത്വാ കാലകതാ ദേവമനുസ്സേസു നിബ്ബത്തന്തി. ദേവതാ ആകാസേന ചരന്തിയോ ആരോചേന്തി - ''ന ഇദം ഠാനം സസ്സതം ന നിബദ്ധം, മേത്തം ഭാവേഥ, കരുണം, മുദിതം, ഉപേക്ഖം ഭാവേഥാ''തി. തേ മേത്താദയോ ഭാവേത്വാ തതോ ചുതാ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തന്തി.

ബീജഗാമാതി ഏത്ഥ ബീജഗാമോ നാമ പഞ്ച ബീജജാതാനി. **ഭൂതഗാമോ** നാമ യംകിഞ്ചി നിക്ഖന്തമൂലപണ്ണം ഹരിതകം. **ഓസധിതിണവനപ്പതയോ**തി ഏത്ഥ **ഓസധീ**തി ഓസധരുക്ഖാ. **തിണാ**തി ബഹിസാരാ താലനാളികേരാദയോ. **വനപ്പതയോ**തി വനജേട്ഠകരുക്ഖാ. **കുന്നദിയോ**തി ഠപേത്വാ പഞ്ച മഹാനദിയോ അവസേസാ നിന്നഗാ. **കുസോബ്ഭാ**തി ഠപേത്വാ സത്ത മഹാസരേ അവസേസാ രഹദാദയോ. **ദുതിയോ സൂരിയോ**തിആദീസു ദുതിയസൂരിയകാലേ ഏകോ ഉദേതി, ഏകോ അത്ഥങ്ഗമേതി. തതിയകാലേ ഏകോ ഉദേതി, ഏകോ അത്ഥങ്ഗമേതി, ഏകോ മജ്ഝേ ഹോതി. ചതുത്ഥകാലേ ചതുകുലികേ ഗാമേ

ചത്താരോ പിണ്ഡചാരികാ ദ്വാരപടിപാടിയാ ഠിതാ വിയ ഹോന്തി. പഞ്ചമാദികാലേപി ഏസേവ നയോ. **പലുജ്ജന്തീ**തി ഛിജ്ജിത്വാ ഛിജ്ജിത്വാ പതന്തി. **നേവ ഛാരികാ പഞ്ഞായതി ന മസീ**തി ചക്കവാളമഹാപഥവീ സിനേരുപബ്ബതരാജാ ഹിമവാ ചക്കവാളപബ്ബതോ ച കാമസഗ്ഗാ പഠമജ്ഝാനികബ്രഹ്മലോകാതി ഏത്തകേ ഠാനേ ദഡ്ഢേ അച്ഛരായ ഗഹേതബ്ബമത്താപി ഛാരികാ വാ അങ്ഗാരോ വാ ന പഞ്ഞായതി. **കോ മന്താ കോ സദ്ധാതാ**തി കോ തസ്സ സദ്ധാപനത്ഥായ സമത്ഥോ, കോ വാ തസ്സ സദ്ധാതാ. **അഞ്ഞത്ര ദിട്ഠപദേഹീ**തി ദിട്ഠപദേ സോതാപന്നേ അരിയസാവകേ ഠപേത്വാ കോ അഞ്ഞോ സദ്ദഹിസ്സതീതി അത്ഥോ.

വീതരാഗോതി വിക്ഖമ്ഭനവസേന വീതരാഗോ. **സാസനം ആജാനിംസൂ**തി അനുസിട്ഠിം ജാനിംസു, ബ്രഹ്മലോകസഹബ്യതായ മഗ്ഗം പടിപജ്ജിംസു. **സമസമഗതിയോ**തി ദുതിയത്തഭാവേ സബ്ബാകാരേന സമഗതികോ ഏകഗതികോ. **ഉത്തരി മേത്തം ഭാവേയ്യ**ന്തി പഠമജ്ഝാനതോ ഉത്തരി യാവ തികചതുക്കജ്ഝാനാ പണീതം കത്വാ മേത്തം ഭാവേയ്യം. **ചക്ഖുമാ**തി പഞ്ചഹി ചക്ഖൂഹി ചക്ഖുമാ. **പരിനിബ്ബുതോ**തി ബോധിപല്ലങ്കേയേവ കിലേസപരിനിബ്ബാനേന പരിനിബ്ബുതോ. ഏവം അനിച്ചലക്ഖണം ദീപേത്വാ സത്ഥരി ദേസനം വിനിവട്ടേന്തേ പഞ്ചസതാപി തേ അനിച്ചകമ്മട്ഠാനികാ ഭിക്ഖൂ ദേസനാനുസാരേന ഞാണം പേസേത്വാ നിസിന്നാസനേസുയേവ അരഹത്തം പാപുണിംസൂതി.

൯. നഗരോപമസുത്തവണ്ണനാ

൬൭. തതിയേ **യതോ**തി യദാ. **പച്ചന്തിമ**ന്തി രട്ഠപരിയന്തേ രട്ഠാവസാനേ നിവിട്ഠം. മജ്ഝിമദേസനഗരസ്സ പന രക്ഖാകിച്ചം നത്ഥി, തേന തം ന ഗഹിതം. **നഗരപരിക്ഖാരേഹി സുപരിക്ഖത**ന്തി നഗരാലങ്കാരേഹി അലങ്കതം. **അകരണീയ**ന്തി അകത്തബ്ബം അജിനിയം. **ഗമ്ഭീരനേമാ**തി ഗമ്ഭീരആവാടാ. **സുനിഖാതാ**തി സുട്ഠു സന്നിസീദാപിതാ. തം പനേതം ഏസികാഥമ്ഭം ഇട്ഠകാഹി വാ കരോന്തി സിലാഹി വാ ഖദിരാദീഹി വാ സാരരുക്ഖേഹി. തം നഗരഗുത്തത്ഥായ കരോന്താ ബഹിനഗരേ കരോന്തി, അലങ്കാരത്ഥായ കരോന്താ അന്തോനഗരേ. തം ഇട്ഠകാമയം കരോന്താ മഹന്തം ആവാടം കത്വാ ചയം ചിനിത്വാ ഉപരി അട്ഠംസം കത്വാ സുധായ ലിമ്പന്തി. യദാ ഹത്ഥിനാ ദന്തേഹി അഭിഹതോ ന ചലതി, തദാ സുലിത്തോ നാമ ഹോതി. സിലാഥമ്ഭാദയോപി അട്ഠംസാ ഏവ ഹോന്തി. തേ സചേ അട്ഠ രതനാ ഹോന്തി, ചതുരതനമത്തം ആവാടേ പവിസതി, ചതുരതനമത്തം ഉപരി ഹോതി. സോളസരതനവീസതിരതനേസുപി ഏസേവ നയോ. സബ്ബേസഞ്ഹി ഉപഡ്ഢം ഹേട്ഠാ ഹോതി, ഉപഡ്ഢം ഉപരി. തേ ഗോമുത്തവങ്കാ ഹോന്തി, തേന തേസം അന്തരേ പദരമയം കത്വാ കമ്മം കാതും സക്കാ ഹോതി, തേ പന കതചിത്തകമ്മാ പഗ്ഗഹിതദ്ധജാവ ഹോന്തി.

പരിഖാതി പരിക്ഖിപിത്വാ ഠിതമാതികാ. **അനുപരിയായപഥോ**തി അന്തോ പാകാരസ്സ പാകാരേന സദ്ധിം ഗതോ മഹാപഥോ, യത്ഥ ഠിതാ ബഹിപാകാരേ ഠിതേഹി സദ്ധിം യുജ്ഝന്തി. **സലാക**ന്തി സരതോമരാദിനിസ്സഗ്ഗിയാവുധം. **ജേവനിക**ന്തി ഏകതോധാരാദിസേസാവുധം.

ഹത്ഥാരോഹാതി സബ്ബേപി ഹത്ഥിആചരിയഹത്ഥിവേജ്ജഹത്ഥിബന്ധാദയോ. **അസ്സാരോഹാ**തി സബ്ബേപി അസ്സാചരിയഅസ്സവേജ്ജഅസ്സബന്ധാദയോ. **രഥികാ**തി സബ്ബേപി രഥാചരിയരഥയോധരഥരക്ഖാദയോ. **ധനുഗ്ഗഹാ**തി ഇസ്സാസാ. **ചേലകാ**തി യേ യുദ്ധേ ജയദ്ധജം ഗഹേത്വാ പുരതോ ഗച്ഛന്തി. **ചലകാ**തി "ഇധ രഞ്ഞോ ഠാനം ഹോതു, ഇധ അസുകമഹാമത്തസ്സാ"തി ഏവം സേനാബ്യൂഹകാരകാ. **പിണ്ഡദായികാ**തി സാഹസികമഹായോധാ. തേ കിര പരസേനം പവിസിത്വാ പിണ്ഡപിണ്ഡമിവ ഛേത്വാ ഛേത്വാ ദയന്തി, ഉപ്പതിത്വാ നിഗ്ഗച്ഛന്തീതി അത്ഥോ. യേ വാ സങ്ഗാമമജ്ഝേ യോധാനം ഭത്തപാനീയം ഗഹേത്വാ പവിസന്തി, തേസമ്പേതം നാമം. **ഉഗ്ഗാ രാജപുത്താ**തി ഉഗ്ഗതുഗ്ഗതാ സങ്ഗാമാവചരാ രാജപുത്താ. **പക്ഖന്ദിനോ**തി യേ "കസ്സ സീസം വാ ആവുധം വാ ആഹരാമാ"തി വത്വാ "അസുകസ്സാ"തി വുത്താ സങ്ഗാമം പക്ഖന്ദിത്വാ തദേവ ആഹരന്തി, ഇമേ പക്ഖന്ദന്തീതി പക്ഖന്ദിനോ. മഹാനാഗാ വിയ **മഹാനാഗാ,** ഹത്ഥിആദീസുപി അഭിമുഖം ആഗച്ഛന്തേസു അനിവത്തിയയോധാനം ഏതം അധിവചനം. **സൂരാ**തി ഏകസൂരാ, യേ സജാലികാപി സവമ്മികാപി സമുദ്ദം തരിതും സക്കോന്തി. **ചമ്മയോധിനോ**തി യേ ചമ്മകഞ്ചുകം വാ പവിസിത്വാ സരപരിത്താണചമ്മം വാ ഗഹേത്വാ യുജ്ഝന്തി. **ദാസകപുത്താ**തി ബലവസിനേഹാ ഘരദാസയോധാ . **ദോവാരികോ**തി ദ്വാരപാലകോ. **വാസനലേപനസമ്പന്നോ**തി വാസനേന സബ്ബവിവരപടിച്ഛാദനേന സുധാലേപേന സമ്പന്നോ. ബഹി വാ ഖാണുപാകാരസങ്ഖാതേന വാസനേന ഘനമട്ഠേന ച സുധാലേപേന സമ്പന്നോ പുണ്ണഘടപന്തിം ദസ്സേത്വാ കതചിത്തകമ്മപഗ്ഗഹിതദ്ധജോ. **തിണകട്ഠോദക**ന്തി ഹത്ഥിഅസ്സാദീനം ഘാസത്ഥായ ഗേഹാനഞ്ച ഛാദനത്ഥായ ആഹരിത്വാ ബഹൂസു ഠാനേസു ഠപിതതിണഞ്ച, ഗേഹകരണപചനാദീനം അത്ഥായ ആഹരിത്വാ ഠപിതകട്ഠഞ്ച, യന്തേഹി പവേസേത്വാ പോക്ഖരണീസു ഠപിതഉദകഞ്ച. **സന്നിചിതം ഹോതീ**തി പടികച്ചേവ അനേകേസു ഠാനേസു സുട്ഠു നിചിതം ഹോതി. **അബ്ഭന്തരാനം രതിയാ**തി അന്തോനഗരവാസീനം രതിഅത്ഥായ. **അപരിതസ്സായാ**തി താസം അനാപജ്ജനത്ഥായ. **സാലിയവക**ന്തി നാനപ്പകാരാ സാലിയോ ചേവ യവാ ച. **തിലമുഗ്ഗമാസാപരണ്ണ**ന്തി തിലമുഗ്ഗമാസാ ച സേസാപരണ്ണഞ്ച.

ഇദാനി യസ്മാ തഥാഗതസ്സ നഗരേ കമ്മം നാമ നത്ഥി , നഗരസദിസം പന അരിയസാവകം, നഗരപരിക്ഖാരസദിസേ ച സത്ത ധമ്മേ, ചതുആഹാരസദിസാനി ച ചത്താരി ഝാനാനി ദസ്സേത്വാ ഏകാദസസു ഠാനേസു അരഹത്തം പക്ഖിപിത്വാ ദേസനം വിനിവട്ടേസ്സാമീതി അയം ഉപമാ ആഭതാ. തസ്മാ തം ദേസനം പകാസേതും ഇദം **ഏവമേവ ഖോ**തിആദി ആരദ്ധം. തത്ഥ **സദ്ധമ്മേഹീ**തി സുധമ്മേഹി. **സദ്ധോ**തി ഓകപ്പനസദ്ധായ ചേവ പച്ചക്ഖസദ്ധായ ച സമന്നാഗതോ. തത്ഥ ദാനസീലാദീനം ഫലം സദ്ദഹിത്വാ ദാനാദിപുഞ്ഞകരണേ സദ്ധാ ഓകപ്പനസദ്ധാ നാമ. മഗ്ഗേന ആഗതസദ്ധാ പച്ചക്ഖസദ്ധാ നാമ. പസാദസദ്ധാതിപി ഏസാ ഏവ. തസ്സാ ലക്ഖണാദീഹി വിഭാഗോ വേദിതബ്ബോ.

"സമ്പക്ഖന്ദനലക്ഖണാ ച, മഹാരാജ, സദ്ധാ സമ്പസാദനലക്ഖണാ ചാ"തി (മി॰ പ॰ ൨.൧.൧൦) ഹി വചനതോ ഇദം സദ്ധായ **ലക്ഖണം** നാമ. "തീഹി, ഭിക്ഖവേ, ഠാനേഹി സദ്ധോ പസന്നോ വേദിതബ്ബോ. കതമേഹി തീഹി? സീലവന്താനം ദസ്സനകാമോ ഹോതീ"തിആദിനാ (അ॰ നി॰ ൩.൪൨) നയേന വുത്തം പന സദ്ധായ **നിമിത്തം** നാമ. "കോ ചാഹാരോ സദ്ധായ,

സദ്ധമ്മസ്സവനന്തിസ്സ വചനീയ''ന്തി (അം॰ നി॰ ൧.൩൧) അയം പനസ്സാ **ആഹാരോ** നാമ. ''സദ്ധാപബ്ബജിതസ്സ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ അയം അനുധമ്മോ ഹോതി, യം രൂപേ നിബ്ബിദാബഹുലോ വിഹരിസ്സതീ''തി അയമസ്സ **അനുധമ്മോ** നാമ. ''സദ്ധാ ബന്ധതി പാഥേയ്യം, സിരീ ഭോഗാനമാസയോ'' (സം॰ നി॰ ൧.൭൯). ''സദ്ധാ ദുതിയാ പുരിസസ്സ ഹോതി'' (സം॰ നി॰ ൧.൩൬). ''സദ്ധായ തരതി ഓഘം'' (സം॰ നി॰ ൧.൨൪൬). ''സദ്ധാ ബീജം തപോ വുട്ഠി'' (സു॰ നി॰ ൭൭; സം॰ നി॰ ൧.൧൯൭). ''സദ്ധാഹത്ഥോ മഹാനാഗോ. ഉപേഖാസേതദന്തവാ''തിആദീസു പന സുത്തേസു ഏതിസ്സാ ബദ്ധഭത്തപുടാദിസരിക്ഖതായ അനേകസരസതാ ഭഗവതാ പകാസിതാ. ഇമസ്മിം പന നഗരോപമസുത്തന്തേ ഏസാ അചലസുപ്പതിട്ഠിതതായ ഏസികാഥമ്ഭസദിസാ കത്വാ ദസ്സിതാ.

സദ്ധേസികോതി സദ്ധം ഏസികാഥമ്ഭം കത്വാ അരിയസാവകോ അകുസലം പജഹതീതി ഇമിനാ നയേന സബ്ബപദേസു യോജനാ കാതബ്ബാ. അപിചേത്ഥ ഹിരോത്തപ്പേഹി തീസു ദ്വാരേസു സംവരോ സമ്പജ്ജതി, സോ ചതുപാരിസുദ്ധിസീലം ഹോതി . ഇതി ഇമസ്മിം സുത്തേ ഏകാദസസു ഠാനേസു അരഹത്തം പക്ഖിപിത്വാ ദേസനായ കൂടം ഗഹിതന്തി വേദിതബ്ബം.

൪. ധമ്മഞ്ഞൂസുത്തവണ്ണനാ

൬൮. ചതുത്ഥേ **കാലം ജാനാതീ**തി യുത്തപ്പത്തകാലം ജാനാതി. **അയം കാലോ ഉദ്ദേസസ്സാ**തി അയം ബുദ്ധവചനം ഉഗ്ഗണ്ഹനകാലോ. **പരിപുച്ഛായാ**തി അത്ഥാനത്ഥം കാരണാകാരണം പരിപുച്ഛായ. **യോഗസ്സാ**തി യോഗേ കമ്മം പക്ഖിപനസ്സ. **പടിസല്ലാനസ്സാ**തി നിലീയനസ്സ ഏകീഭാവസ്സ. **ധമ്മാനുധമ്മപ്പടിപന്നോ**തി നവന്നം ലോകുത്തരധമ്മാനം അനുരൂപധമ്മം പുബ്ബഭാഗപടിപദം പടിപന്നോ. **ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു പുഗ്ഗലപരോപരഞ്ഞൂ ഹോതീ**തി ഏവം ഭിക്ഖു പുഗ്ഗലാനം പരോപരം തിക്ഖമുദുഭാവം ജാനനസമത്ഥോ നാമ ഹോതി.

൫. പാരിച്ഛത്തകസുത്തവണ്ണനാ

൬൯. പഞ്ചമേ **പന്നപലാസോ**തി പതിതപലാസോ. **ജാലകജാതോ**തി സഞ്ജാതപത്തപുപ്ഫജാലോ. തസ്സ ഹി പത്തജാലഞ്ച പുപ്ഫജാലഞ്ച സഹേവ നിക്ഖമതി. **ഖാരകജാതോ**തി പാടിയേക്കം സഞ്ജാതേന സുവിഭത്തേന പത്തജാലകേന ച പുപ്ഫജാലകേന ച സമന്നാഗതോ. **കുടുമലകജാതോ**തി സഞ്ജാതമകുളോ. **കോരകജാതോ**തി അവികസിതേഹി മഹാകുച്ഛീഹി സമ്ഭിന്നമുഖേഹി പുപ്ഫേഹി സമന്നാഗതോ. **സബ്ബപാലിഫുല്ലോ**തി സബ്ബാകാരേന സുപുപ്ഫിതോ. **ദിബ്ബേ ചത്താരോ മാസേ**തി ദിബ്ബേന ആയുനാ ചത്താരോ മാസേ. മനുസ്സഗണനായ പന താനി ദ്വാദസ വസ്സസഹസ്സാനി ഹോന്തി. **പരിചാരേന്തീ**തി ഇതോ ചിതോ ച ഇന്ദ്രിയാനി ചാരേന്തി, കീളന്തി രമന്തീതി അത്ഥോ.

ആഭായ ഫുടം ഹോതീതി തത്തകം ഠാനം ഓഭാസേന ഫുടം ഹോതി. തേസഞ്ഹി പുപ്ഫാനം ബാലസൂരിയസ്സ വിയ ആഭാ ഹോതി, പത്താനി പണ്ണച്ഛത്തപ്പമാണാനി, അന്തോ മഹാതുമ്ബമത്താ രേണു ഹോതി. പുപ്ഫിതേ പന പാരിച്ഛത്തകേ ആരോഹനകിച്ചം വാ അങ്കുസകം ഗഹേത്വാ നമനകിച്ചം വാ പുപ്ഫാഹരണത്ഥം ചങ്ഗോടകകിച്ചം വാ നത്ഥി, കന്തനകവാതോ

ഉട്ഠഹിത്വാ പുപ്ഫാനി വണ്ടതോ കന്തതി, സമ്പടിച്ഛനകവാതോ സമ്പടിച്ഛതി, പവേസനകവാതോ സുധമ്മം ദേവസഭം പവേസേതി, സമ്മജ്ജനകവാതോ പുരാണപുപ്ഫാനി നീഹരതി, സന്ഥരണകവാതോ പത്തകണ്ണികകേസരാനി രഞ്ജേന്തോ സന്ഥരതി. മജ്ഝട്ഠാനേ ധമ്മാസനം ഹോതി യോജനപ്പമാണോ രതനപല്ലങ്കോ ഉപരി തിയോജനേന സേതച്ഛത്തേന ധാരിയമാനേന, തദനന്തരം സക്കസ്സ ദേവരഞ്ഞോ ആസനം അത്ഥരിയതി, തതോ തേത്തിംസായ ദേവപുത്താനം, തതോ അഞ്ഞേസം മഹേസക്ഖാനം ദേവാനം, അഞ്ഞതരദേവതാനം പുപ്ഫകണ്ണികാവ ആസനം ഹോതി. ദേവാ ദേവസഭം പവിസിത്വാ നിസീദന്തി. തതോ പുപ്ഫേഹി രേണുവട്ടി ഉഗ്ഗന്ത്വാ ഉപരികണ്ണികം ആഹച്ച നിപതമാനാ ദേവതാനം തിഗാവുതപ്പമാണം അത്തഭാവം ലാഖാരസപരികമ്മസജ്ജിതം വിയ സുവണ്ണചുണ്ണപിഞ്ജരം വിയ കരോതി. ഏകച്ചേ ദേവാ ഏകേകം പുപ്ഫം ഗഹേത്വാ അഞ്ഞമഞ്ഞം പഹരന്താപി കീളന്തിയേവ. പഹരണകാലേപി മഹാതുമ്ബപ്പമാണാ രേണു നിക്ഖമിത്വാ സരീരം പഭാസമ്പന്നേഹി ഗന്ധചുണ്ണേഹി സഞ്ജതമനോസിലാരാഗം വിയ കരോതി. ഏവം സാ കീളാ ചതൂഹി മാസേഹി പരിയോസാനം ഗച്ഛതി. **അയമാനുഭാവോ**തി അയം അനുഫരിതും ആനുഭാവോ.

ഇദാനി യസ്മാ ന സത്ഥാ പാരിച്ഛത്തകേന അത്ഥികോ, തേന പന സദ്ധിം ഉപമേത്വാ സത്ത അരിയസാവകേ ദസ്സേതുകാമോ, തസ്മാ തേ ദസ്സേതും **ഏവമേവ ഖോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പബ്ബജ്ജായ ചേതേതീ**തി പബ്ബജിസ്സാമീതി ചിന്തേതി. **ദേവാനംവാ**തി ദേവാനം വിയ. **യാവ ബ്രഹ്മലോകാ സദ്ദോ അബ്ഭുഗ്ഗച്ഛതീ**തി പഥവിതലതോ യാവ ബ്രഹ്മലോകാ സാധുകാരസദ്ദേന സബ്ബം ഏകസദ്ദമേവ ഹോതി. **അയമാനുഭാവോ**തി അയം ഖീണാസവസ്സ ഭിക്ഖുനോ അനുഫരണാനുഭാവോ. ഇമസ്മിം സുത്തേ ചതുപാരിസുദ്ധിസീലം പബ്ബജ്ജാനിസ്സിതം ഹോതി, കസിണപരികമ്മം പഠമജ്ഝാനസന്നിസ്സിതം, വിപസ്സനായ സദ്ധിം തയോ മഗ്ഗാ തീണി ച ഫലാനി അരഹത്തമഗ്ഗസന്നിസ്സിതാനി ഹോന്തി. ദേസനായ ഹേട്ഠതോ വാ ഉപരിതോ വാ ഉഭയതോ വാ പരിച്ഛേദോ ഹോതി, ഇധ പന ഉഭയതോ പരിച്ഛേദോ. തേനേതം വുത്തം. സങ്ഖേപതോ പനേത്ഥ വട്ടവിവട്ടം കഥിതന്തി വേദിതബ്ബം.

൯. സക്കച്ചസുത്തവണ്ണനാ

൭൦. ഛട്ഠേ **പരിസുദ്ധാ ച ഭവിസ്സന്തീ**തി ഭിയ്യോസോമത്തായ പരിസുദ്ധാ ഭവിസ്സന്തി നിമ്മലാ. **സകമ്മാരഗതോ**തി ഏത്ഥ സ-കാരോ നിപാതമത്തം, കമ്മാരഗതോ കമ്മാരുദ്ധനഗതോതി അത്ഥോ.

൭. ഭാവനാസുത്തവണ്ണനാ

൭൧. സത്തമേ **അനനുയുത്തസ്സാ**തി ന യുത്തപ്പയുത്തസ്സ ഹുത്വാ വിഹരതോ. **സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, കുക്കുടിയാ അണ്ഡാനീ**തി ഇമാ കണ്ഹപക്ഖസുക്കപക്ഖവസേന ദ്വേ ഉപമാ വുത്താ. താസു കണ്ഹപക്ഖൂപമാ അത്ഥസ്സ അസാധികാ, ഇതരാ സാധികാതി സുക്കപക്ഖൂപമായ ഏവ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. **സേയ്യഥാ**തി ഓപമ്മത്ഥേ നിപാതോ. **അപീ**തി സമ്ഭാവനത്ഥേ. ഉഭയേനാപി സേയ്യഥാപി നാമ, ഭിക്ഖവേതി ദസ്സേതി. **കുക്കുടിയാ അണ്ഡാനി അട്ഠ വാ ദസ വാ ദ്വാദസ വാ**തി ഏത്ഥ പന കിഞ്ചാപി കുക്കുടിയാ വുത്തപ്പകാരതോ ഊനാധികാനിപി

അണ്ഡാനി ഹോന്തി, വചനസിലിട്ഠതായ പനേതം വുത്തം. ഏവഞ്ഹി ലോകേ സിലിട്ഠം വചനം ഹോതി. **താനസ്സൂ**തി താനി അസ്സു, ഭവേയ്യുന്തി അത്ഥോ. **കുക്കുടിയാ സമ്മാ അധിസയിതാനീ**തി തായ ജനേത്തിയാ കുക്കുടിയാ പക്ഖേ പസാരേത്വാ തേസം ഉപരി സയന്തിയാ സമ്മാ അധിസയിതാനി. **സമ്മാ പരിസേദിതാനീ**തി കാലേന കാലം ഉതും ഗണ്ഹാപേന്തിയാ സുട്ഠു സമന്തതോ സേദിതാനി, ഉസ്മീകതാനീതി വുത്തം ഹോതി. **സമ്മാ പരിഭാവിതാനീ**തി കാലേന കാലം സുട്ഠു സമന്തതോ ഭാവിതാനി, കുക്കുടഗന്ധം ഗാഹാപിതാനീതി അത്ഥോ.

കിഞ്ചാപി തസ്സാ കുക്കുടിയാതി തസ്സാ കുക്കുടിയാ ഇമം തിവിധകിരിയാകരണേന അപ്പമാദം കത്വാ കിഞ്ചാപി ന ഏവം ഇച്ഛാ ഉപ്പജ്ജേയ്യ. **അഥ ഖോ ഭബ്ബാവ തേ**തി അഥ ഖോ തേ കുക്കുടപോതകാ വുത്തനയേന സോത്ഥിനാ അഭിനിബ്ഭിജ്ജിതും ഭബ്ബാവ. തേ ഹി യസ്മാ തായ കുക്കുടിയാ ഏവം തീഹാകാരേഹി താനി അണ്ഡാനി പരിപാലിയമാനാനി ന പൂതീനി ഹോന്തി. യോപി നേസം അല്ലസിനേഹോ, സോ പരിയാദാനം ഗച്ഛതി, കപാലം തനുകം ഹോതി, പാദനഖസിഖാ ച മുഖതുണ്ഡകഞ്ച ഖരം ഹോതി, സയമ്പി പരിണാമം ഗച്ഛതി. കപാലസ്സ തനുത്താ ബഹിദ്ധാ ആലോകോ അന്തോ പഞ്ഞായതി, തസ്മാ "ചിരം വത മയം സംകുടിതഹത്ഥപാദാ സമ്ബാധേ സയിമ്ഹ, അയഞ്ച ബഹി ആലോകോ ദിസ്സതി, ഏത്ഥ ദാനി നോ സുഖവിഹാരോ ഭവിസ്സതീ"തി നിക്ഖമിതുകാമാ ഹുത്വാ കപാലം പാദേന പഹരന്തി, ഗീവം പസാരേന്തി, തതോ തം കപാലം ദ്വേധാ ഭിജ്ജതി. അഥ തേ പക്ഖേ വിധുനന്താ തംഖണാനുരൂപം വിരവന്താ നിക്ഖമന്തിയേവ. നിക്ഖമന്താ ച ഗാമക്ഖേത്തം ഉപസോഭയമാനാ വിചരന്തി.

ഏവമേവ ഖോതി ഇദം ഓപമ്മസമ്പടിപാദനം. തം ഏവം അത്ഥേന സംസന്ദേത്വാ വേദിതബ്ബം - തസ്സാ കുക്കുടിയാ അണ്ഡേസു അധിസയനാദിതിവിധകിരിയാകരണം വിയ ഹി ഇമസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഭാവനം അനുയുത്തകാലോ , കുക്കുടിയാ തിവിധകിരിയാസമ്പാദനേന അണ്ഡാനം അപൂതിഭാവോ വിയ ഭാവനം അനുയുത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ തിവിധാനുപസ്സനാസമ്പാദനേന വിപസ്സനാഞാണസ്സ അപരിഹാനി. തസ്സാ തിവിധകിരിയാകരണേന അണ്ഡാനം അല്ലസിനേഹപരിയാദാനം വിയ തസ്സ ഭിക്ഖുനോ തിവിധാനുപസ്സനാസമ്പാദനേന ഭവത്തയാനുഗതനികന്തിസിനേഹപരിയാദാനം, അണ്ഡകപാലാനം തനുഭാവോ വിയ ഭിക്ഖുനോ അവിജ്ജണ്ഡകോസസ്സ തനുഭാവോ, കുക്കുടപോതകാനം നഖതുണ്ഡകാനം ഥദ്ധഭാവോ വിയ ഭിക്ഖുനോ വിപസ്സനാഞാണസ്സ തിക്ഖഖരവിപ്പസന്നസൂരഭാവോ, കുക്കുടപോതകാനം പരിണാമകാലോ വിയ ഭിക്ഖുനോ വിപസ്സനാഞാണസ്സ പരിണാമകാലോ വഡ്ഢികാലോ ഗബ്ഭഗ്ഗഹണകാലോ, കുക്കുടപോതകാനം പാദനഖസിഖായ വാ മുഖതുണ്ഡകേന വാ അണ്ഡകോസം പദാലേത്വാ പക്ഖേ പപ്ഫോടേത്വാ സോത്ഥിനാ അഭിനിബ്ഭിദാകാലോ വിയ തസ്സ ഭിക്ഖുനോ വിപസ്സനാഞാണഗബ്ഭം ഗണ്ഹാപേത്വാ വിചരന്തസ്സ തജ്ജാതികം ഉതുസപ്പായം വാ ഭോജനസപ്പായം വാ പുഗ്ഗലസപ്പായം വാ ധമ്മസ്സവനസപ്പായം വാ ലഭിത്വാ ഏകാസനേ നിസിന്നസ്സേവ വിപസ്സനം വഡ്ഢേന്തസ്സ അനുപുബ്ബാധിഗതേന അരഹത്തമഗ്ഗേന അവിജ്ജണ്ഡകോസം പദാലേത്വാ അഭിഞ്ഞാപക്ഖേ പപ്ഫോടേത്വാ സോത്ഥിനാ അരഹത്തപ്പത്തകാലോ വേദിതബ്ബോ.

യഥാ പന കുക്കുടപോതകാനം പരിണതഭാവം ഞത്വാ മാതാപി അണ്ഡകോസം ഭിന്ദതി, ഏവം തഥാരൂപസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഞാണപരിപാകം ഞത്വാ സത്ഥാപി -

> "ഉച്ഛിന്ദ സിനേഹമത്തനോ, കുമുദം സാരദികംവ പാണിനാ;
> സന്തിമഗ്ഗമേവ ബ്രൂഹയ, നിബ്ബാനം സുഗതേന ദേസിത"ന്തി. (ധ॰ പ॰ ൨൮൫) -

ആദിനാ നയേന ഓഭാസം ഫരിത്വാ ഗാഥായ അവിജ്ജണ്ഡകോസം പഹരതി. സോ ഗാഥാപരിയോസാനേ അവിജ്ജണ്ഡകോസം ഭിന്ദിത്വാ അരഹത്തം പാപുണാതി. തതോ പട്ഠായ യഥാ തേ കുക്കുടപോതകാ ഗാമക്ഖേത്തം ഉപസോഭയമാനാ തത്ഥ വിചരന്തി, ഏവം അയമ്പി മഹാഖീണാസവോ നിബ്ബാനാരമ്മണം ഫലസമാപത്തിം അപ്പേത്വാ സങ്ഘാരാമം ഉപസോഭയമാനോ വിചരതി.

ഫലഗണ്ഡസ്സാതി വഡ്ഢകിസ്സ. സോ ഹി ഓലമ്ബകസങ്ഖാതം ഫലം ചാരേത്വാ ദാരൂനം ഗണ്ഡം ഹരതീതി ഫലഗണ്ഡോതി വുച്ചതി. **വാസിജടേ**തി വാസിദണ്ഡകസ്സ ഗഹണട്ഠാനേ. **ഏത്തകം മേ അജ്ജ ആസവാനം ഖീണ**ന്തി പബ്ബജിതസ്സ ഹി പബ്ബജ്ജാസങ്ഖേപേന ഉദ്ദേസേന പരിപുച്ഛായ യോനിസോമനസികാരേന വത്തപടിപത്തിയാ ച നിച്ചകാലം ആസവാ ഖീയന്തി. ഏവം ഖീയമാനാനം പന നേസം "ഏത്തകം അജ്ജ ഖീണം ഏത്തകം ഹിയ്യോ"തി ഏവമസ്സ ഞാണം ന ഹോതീതി അത്ഥോ. ഇമായ ഉപമായ വിപസ്സനാനിസംസോ ദീപിതോ.

ഹേമന്തികേനാതി ഹേമന്തസമയേന. **പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തീ**തി ഥിരഭാവേന പരിഹായന്തി. **ഏവമേവ ഖോ**തി ഏത്ഥ മഹാസമുദ്ദോ വിയ സാസനം ദട്ഠബ്ബം, നാവാ വിയ യോഗാവചരോ, നാവായ മഹാസമുദ്ദേ പരിയായനം വിയ ഇമസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഊനപഞ്ചവസ്സകാലേ ആചരിയുപജ്ഝായാനം സന്തികേ വിചരണം, നാവായ മഹാസമുദ്ദഉദകേന ഖജ്ജമാനാനം ബന്ധനാനം തനുഭാവോ വിയ ഭിക്ഖുനോ പബ്ബജ്ജാസങ്ഖേപേന ഉദ്ദേസപരിപുച്ഛാദീഹിയേവ സംയോജനാനം തനുഭാവോ, നാവായ ഥലേ ഉക്ഖിത്തകാലോ വിയ ഭിക്ഖുനോ നിസ്സയമുത്തകസ്സ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ അരഞ്ഞേ വസനകാലോ, ദിവാ വാതാതപേന സംസുസ്സനം വിയ വിപസ്സനാഞാണേന തണ്ഹാസിനേഹസ്സ സംസുസ്സനം, രത്തിം ഹിമോദകേന തേമനം വിയ കമ്മട്ഠാനം നിസ്സായ ഉപ്പന്നേന പീതിപാമോജ്ജേന ചിത്തതേമനം, രത്തിന്ദിവം വാതാതപേഹി ചേവ ഹിമോദകേന ച പരിസുക്ഖപരിതിന്താനം ബന്ധനാനം ദുബ്ബലഭാവോ വിയ വിപസ്സനാഞാണപീതിപാമോജ്ജേഹി സംയോജനാനം ഭിയ്യോസോമത്തായ ദുബ്ബലഭാവോ, പാവുസ്സകമേഘോ വിയ അരഹത്തമഗ്ഗഞാണം, മേഘവുട്ഠിഉദകേന നാവായ അന്തോപൂതിഭാവോ വിയ ആരദ്ധവിപസ്സകസ്സ രൂപസത്തകാദിവസേന വിപസ്സനം വഡ്ഢേന്തസ്സ ഓക്ഖായമാനേ പക്ഖായമാനേ കമ്മട്ഠാനേ ഏകദിവസം ഉതുസപ്പായാദീനി ലദ്ധാ ഏകപല്ലങ്കേന നിസിന്നസ്സ അരഹത്തഫലാധിഗമോ. പൂതിബന്ധനായ നാവായ കിഞ്ചി കാലം ഠാനം വിയ ഖീണസംയോജനസ്സ അരഹതോ മഹാജനം അനുഗ്ഗണ്ഹന്തസ്സ യാവതായുകം ഠാനം, പൂതിബന്ധനായ നാവായ അനുപുബ്ബേന ഭിജ്ജിത്വാ അപണ്ണത്തികഭാവൂപഗമോ വിയ ഖീണാസവസ്സ ഉപാദിന്നക്ഖന്ധഭേദേന അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബുതസ്സ

അപണ്ണത്തികഭാവൂപഗമോതി ഇമായ ഉപമായ സംയോജനാനം ദുബ്ബലതാ ദീപിതാ.

൮. അഗ്ഗിക്ഖന്ധോപമസുത്തവണ്ണനാ

൭൨. അട്ഠമം അത്ഥുപ്പത്തിയം കഥിതം. അത്ഥുപ്പത്തി പനസ്സ ഹേട്ഠാ ചൂളച്ഛരാസങ്ഘാതസുത്തവണ്ണനായ (അം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൫൧ ആദയോ) വിത്ഥാരിതാ ഏവ. **പസ്സഥ നോ**തി പസ്സഥ നു. **ആലിങ്ഗിത്വാ**തി ഉപഗൂഹിത്വാ. **ഉപനിസീദേയ്യാ**തി സമീപേ നിസ്സായ നിസീദേയ്യ. **ഉപനിപജ്ജേയ്യാ**തി ഉപഗന്ത്വാ നിപജ്ജേയ്യ. **ആരോചയാമീ**തി ആചിക്ഖാമി. **പടിവേദയാമീ**തി പടിവേദേത്വാ ജാനാപേത്വാ കഥേമി. **വാലരജ്ജുയാ**തി അസ്സവാലഗോവാലേഹി വട്ടിതരജ്ജുയാ. **പച്ചോരസ്മി**ന്തി ഉരമജ്ഝേ. **ഫേണുദ്ദേഹക**ന്തി ഫേണം ഉദ്ദേഹിത്വാ, ഉസ്സാദേത്വാതി അത്ഥോ. **അത്തത്ഥ**ന്തി അത്തനോ ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികലോകിയലോകുത്തരം അത്ഥം. **പരത്ഥോഭയത്ഥേസു**പി ഏസേവ നയോ. സേസമേത്ഥ യം വത്തബ്ബം സിയാ, തം സബ്ബം ചൂളച്ഛരാസങ്ഘാതസുത്തസ്സ (അം॰ നി॰ ൧.൫൧ ആദയോ) അത്ഥുപ്പത്തിയം കഥിതമേവ. ഇദഞ്ച പന സുത്തം കഥേത്വാ സത്ഥാ ചൂളച്ഛരാസങ്ഘാതസുത്തം കഥേസി. നവമം ഉത്താനത്ഥമേവ.

൧൦. അരകസുത്തവണ്ണനാ

൭൪. ദസമേ **പരിത്ത**ന്തി അപ്പം ഥോകം. തഞ്ഹി സരസപരിത്തതായപി ഖണപരിത്തതായപി ഠിതിപരിത്തതായപി പരിത്തമേവ. ലഹും ഉപ്പജ്ജിത്വാ നിരുജ്ഝനതോ **ലഹുകം. മന്തായം ബോദ്ധബ്ബ**ന്തി മന്തായ ബോദ്ധബ്ബം, പഞ്ഞായ ജാനിതബ്ബന്തി അത്ഥോ. **പബ്ബതേയ്യാ**തി പബ്ബതസമ്ഭവാ. **ഹാരഹാരിനീ**തി രുക്ഖനളവേളുആദീനി ഹരിതബ്ബാനി ഹരിതും സമത്ഥാ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനത്ഥമേവാതി.

മഹാവഗ്ഗോ സത്തമോ.

൮. വിനയവഗ്ഗോ

൧. പഠമവിനയധരസുത്തവണ്ണനാ

൭൫. അട്ഠമസ്സ പഠമേ **ആപത്തിം ജാനാതീ**തി ആപത്തിംയേവ ആപത്തീതി ജാനാതി. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ.

൨. ദുതിയവിനയധരസുത്തവണ്ണനാ

൭൬. ദുതിയേ **സ്വാഗതാനീ**തി സുആഗതാനി സുപ്പഗുണാനി. **സുവിഭത്താനീ**തി കോട്ഠാസതോ സുട്ഠു വിഭത്താനി . **സുപ്പവത്തീനീ**തി ആവജ്ജിതാവജ്ജിതട്ഠാനേ സുട്ഠു പവത്താനി ദള്ഹപ്പഗുണാനി. **സുവിനിച്ഛിതാനീ**തി സുട്ഠു വിനിച്ഛിതാനി. **സുത്തസോ**തി വിഭങ്ഗതോ. **അനുബ്യഞ്ജനസോ**തി ഖന്ധകപരിവാരതോ.

൩. തതിയവിനയധരസുത്തവണ്ണനാ

൭൭. തതിയേ **വിനയേ ഖോ പന ഠിതോ ഹോതീ**തി വിനയലക്ഖണേ പതിട്ഠിതോ ഹോതി. **അസംഹീരോ**തി ന സക്കാ ഹോതി ഗഹിതഗ്ഗഹണം വിസ്സജ്ജാപേതും.

൯. സത്ഥുസാസനസുത്തവണ്ണനാ

൮൩. നവമേ **ഏകോ**തി അദുതിയോ. **വൂപകട്ഠോ**തി കായേന ഗണതോ, ചിത്തേന കിലേസേഹി വൂപകട്ഠോ വിവേകട്ഠോ ദൂരീഭൂതോ. **അപ്പമത്തോ**തി സതിഅവിപ്പവാസേ ഠിതോ. **പഹിതത്തോ**തി പേസിതത്തോ. **നിബ്ബിദായാ**തി വട്ടേ ഉക്കണ്ഠനത്ഥായ. **വിരാഗായാ**തി രാഗാദീനം വിരജ്ജനത്ഥായ. **നിരോധായാ**തി അപ്പവത്തികരണത്ഥായ. **വൂപസമായാ**തി കിലേസവൂപസമായ അപ്പവത്തിയാ. **അഭിഞ്ഞായാ**തി തിലക്ഖണം ആരോപേത്വാ അഭിജാനനത്ഥായ. **സമ്ബോധായാ**തി മഗ്ഗസങ്ഖാതസ്സ സമ്ബോധസ്സ അത്ഥായ. **നിബ്ബാനായാ**തി നിബ്ബാനസ്സ സച്ഛികരണത്ഥായ.

൧൦. അധികരണസമഥസുത്തവണ്ണനാ

൮൪. ദസമേ അധികരണാനി സമേന്തി വൂപസമേന്തീതി **അധികരണസമഥാ. ഉപ്പന്നുപ്പന്നാന**ന്തി ഉപ്പന്നാനം ഉപ്പന്നാനം. **അധികരണാന**ന്തി വിവാദാധികരണം അനുവാദാധികരണം ആപത്താധികരണം കിച്ചാധികരണന്തി ഇമേസം ചതുന്നം. **സമഥായ വൂപസമായാ**തി സമഥത്ഥഞ്ചേവ വൂപസമനത്ഥഞ്ച. **സമ്മുഖാവിനയോ ദാതബ്ബോ…പേ॰… തിണവത്ഥാരകോ**തി ഇമേ സത്ത സമഥാ ദാതബ്ബാ. തേസം വിനിച്ഛയോ വിനയസംവണ്ണനതോ (ചൂളവ॰ അട്ഠ॰ ൧൮൫-൧൮൭ ആദയോ) ഗഹേതബ്ബോ. അപിച ദീഘനികായേ സങ്ഗീതിസുത്തവണ്ണനായമ്പി (ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൩.൩൩൧ അധികരണസമഥസത്തകവണ്ണനാ) വിത്ഥാരിതോയേവ, തഥാ മജ്ഝിമനികായേ സാമഗാമസുത്തവണ്ണനായാതി (മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൩.൪൬).

വിനയവഗ്ഗോ അട്ഠമോ.

ഇതോ പരാനി സത്ത സുത്താനി ഉത്താനത്ഥാനേവ. ന ഹേത്ഥ കിഞ്ചി ഹേട്ഠാ അവുത്തനയം നാമ അത്ഥീതി.

മനോരഥപൂരണിയാ അങ്ഗുത്തരനികായ-അട്ഠകഥായ

സത്തകനിപാതസ്സ സംവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.